

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EFES MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP KEMİK VE
FİLDİŞİ ESER

Gizem ÇAKAL ÇETİN

Danışman
Doç. Dr. Aygün Ekin MERİÇ

İZMİR-2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : GİZEM ÇAKAL
Öğrenci No : 2013801676
Tez Başlığı : Efes Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Kemik ve Fildişi Eser

Savunma Tarihi : 02/07/2019
Danışmanı : Doç.Dr.Aygün Ekin MERİÇ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Aygün Ekin MERİÇ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Dr.Öğr.Üyesi Ahmet UHRİ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Haluk SAĞLAMTİMUR	-Ege Üniversitesi	

GİZEM ÇAKAL tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Efes Müzesi’nde Bulunan Bir Grup Kemik ve Fildişi Eser” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...../...../.....

Gizem ÇAKAL ÇETİN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Efes Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Kemik ve Fildişi Eser

Gizem Çakal Çetin

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Programı

Bu çalışma, Efes Müzesi'nin koruması altındaki bir grup kemik ve fildişi eseri kapsamaktadır. 71'i kemik ve 3'ü fildişi olmak üzere, toplamda 74 adet eser incelenmiştir. Sayısal çoğunluğu, kazı dışı yollarla müzeye gelen eserler oluşturmaktadır. 3 adet kemik eser ise müzenin yaptığı Selçuk Tavşantepe Kurtarma Kazısı ile Turgay Dereli Arsası Kurtarma Kazısı kontekst buluntulardandır. Eserlerin 5'i bugün Efes Müzesi teşhirinde olup; 69'u Efes Müzesi arkeolojik eser deposunda korunmaktadır.

Çalışmada; kemik ve fildişi teknolojisine değinilmiş, eserlerin bulunduğu yerler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ancak; kazı dışı yollarla müzelere teslim edilen eserler buluntu yeri ve stratigrafi konusunda bilgi sağlamadıklarından geldikleri yere göre değerlendirilmeleri bize pek fikir verememektedir. Bu nedenle, çalışma kapsamındaki eserler kazılarda bulunan ve araştırmacılar tarafından çalışılan benzer eserler yardımıyla incelenmeye ve analogi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Eser yelpazesinin geneli kişisel ve günlük kullanım için üretilmiş eşyalardır. Bazı eserlerin kesin işlevi tam olarak belirlenememiştir. Tipoloji oluşturan gruplar kendi içerisinde; oluşturmayanlar ise fonksiyonları açısından değerlendirilmeye alınmıştır.

Tüm eserler için, katalog çalışması ve fotoğraflama işlemleri gerçekleştirilmiş; şekil, tablo ve levhalarla çalışma desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kemik, Fildişi, Kemik Eser, Efes, Efes Müzesi.

ABSTRACT

Master's Thesis

Bone and Ivory Artifacts in the Museum of Ephesos

Gizem akal etin

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Archaeology

Master's Program

This work comprises a group of bone and ivory artifacts under the protection of Ephesus Museum. In total, 74 artifacts have been examined, of which, 71 are bone and 3 are ivory. Majority of them are of non-excavatory origin. 3 of the bone artifacts are part of the context foundations of the Recovery Excavations of the Lands of Turgay Dereli and of Selçuk Tavantepe. Many of these artifacts are today at Ephesus Museum, 5 of them on display and 69 of them in the archeologic storehouse.

In these work, bone and ivory technologies are adressed; some information about the excavation locations where they were first discovered are also included. However, those artifacts that were delivered to the museums via non-excavatory ways do not provide any information as to their place of discovery or their stratigraphy, hence a consideration of their origins does not give us any insight. Hence, the artifacts concerned in this work have been examined by analogy to similar artifacts discovered and investigated by researchers in other excavations.

A wide range of the artifacts are tools manufactured for personal and daily usage. The exact function of some of the artifacts could not be ascertained. The groups forming a certain typology are considered in unison, but those that do not are treated according to their specific functions.

All the artifacts are catalogued and photographed and the work is enriched with figures, tables and plates.

Keywords: Bone, Ivory, Bone Artifact, Ephesus, Ephesus Museum.

EFES MÜZESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP KEMİK VE FİLDİŞİ ESER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xv
TABLOLAR LİSTESİ	xvi
LEVHA LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EFES MÜZESİ

1.1. YERİ VE TARİHÇESİ	3
1.2. ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ ESERLERİN, EFES MÜZESİ'NE KAZANDIRILIŞ BIÇIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	3

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ ESERLERİN GELİŞ YERLERİ HAKKINDA BİLGİLER

2.1. SELÇUK	5
2.2. EFES ANTİK KENTİ	6
2.3. ST. JEAN KİLİSESİ	9
2.4. ARTEMİSİON	13

2.5. EFES ANTİK TİYATROSU	15
2.6. EFES DOMİTİAN GALERİ	16
2.7. İZMİR VE ÇEVRESİ	17
2.8. TİRE	18
2.9. TORBALI-METROPOLİS	18
2.10. KUŞADASI	20
2.11. TAVŞANTEPE KURTARMA KAZISI	21
2.12. TURGAY DERELİ ARSASI KURTARMA KAZISI	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMİK VE FİLDİŞİ TEKNOLOJİSİ

3.1. KEMİK VE FİLDİŞİNİN YAPISI VE TEMİNİ	26
3.2. KULLANILAN ALET VE TEKNİKLER	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TİPOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLEN ESERLER

4.1. İĞNELER	33
4.1.1. A1 (Topuzlu İğneler)	34
4.1.2. A2 (Topuzsuz İğneler)	39
4.1.3. A3 (Dikiş İğneleri)	41
4.2. KAŞIKLAR	43
4.2.1. B1 (Dairesel Kaşıklar)	45
4.2.1.1. B1a (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzsuz)	45
4.2.1.2. B1b (Kaşık Dudağı Sapla Aynı Doğrultuda ve Mahmuzlu)	47
4.2.1.3. B1c (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzlu)	47
4.2.2. B2 (Oval Kaşıklar)	48
4.2.2.1. B2a (Kaşık Dudağı Sapla Aynı Doğrultuda ve Mahmuzlu)	49
4.2.2.2. B2b (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzlu)	50

BEŞİNCİ BÖLÜM
TİPOLOJİ DIŞINDA FONKSİYONEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLEN
ESERLER

5.1. OYUN ARAÇLARI	53
5.1.1. Dairesel Oyun Pulları	54
5.1.2. Kubbesel Oyun Taşları	59
5.1.3. Zarlar	61
5.2. TERAZİ PARÇALARI	63
5.3. AMULETLER	65
5.3.1. Phallus Tipli Amulet	67
5.3.2. Geometrik Amulet	69
5.3.3. Hayvan Figürlü Amulet (?)	70
5.4. DOKUMA ALETLERİ	71
5.4.1. Ağırşak	73
5.4.2. Öreke	76
5.4.3. İğ	79
5.5. SAPLAR	83
5.5.1. Figürsüz Saplar	84
5.5.2. Hayvan Figürlü Saplar	86
5.5.3. Ustura Sapları	87
5.5.3.1. Kuş Figürlü Ustura Sapı	89
5.5.3.2. Bacak Biçimli Ustura Sapı	90
5.6. TAKILAR	91
5.7. İNSAN FİGÜRLÜ OBJELER	94
5.8. FİLDİŞİ KABARTMA PARÇASI	100
5.9. PLAKALAR	103
5.10. KUKLA (OYUNCAK BEBEK / DOLL)	105
5.11. MÜZİK ALETLERİ	113
5.12. DİĞER OBJELER	115

SONUÇ	119
KAYNAKÇA	124
İNTERNET KAYNAKLARI	138
EKLER	

KISALTMALAR

Ağ.	Ağırlık
Bkz.	Bakınız
Bnz.	Benzer
cm.	Santimetre
Çev.	Çeviren
Çiz.	Çizim
D. Çapı	Delik Çapı
D. Gen.	Delik Genişliği
D. Der.	Delik Derinliği
Ed.	Editör
Env. No. / Env. Nu.	Envanter Numarası
Fig.	Figür
Foto.	Fotoğraf
G. Çapı.	Gövde Çapı
G. Kal.	Gövde Kalınlığı
Hazne Ölç.	Hazne Ölçüsü
Hazne Uz.	Hazne Uzunluğu
Hazne Gen.	Hazne Genişliği
Kat. No. / Kat. Nu.	Katalog Numarası
Km.	Kilometre
Lev.	Levha
m.	Metre
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
No./ Nu.	Numara
Omuz Gen.	Omuz Genişliği
Res.	Resim
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
S. Gen.	Sap Genişliği

S. Kal.	Sap Kalınlığı
Şek.	Şekil
T. Çapı	Topuz Çapı
Top. Uz.	Toplam Uzunluk
T. Yük.	Topuz Yüksekliği
Uz.	Uzunluk
yy.	Yüzyıl

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil 1: Günümüz Selçuk yerleşimi ve Antik Efes yerleşimi	5
Şekil 2: Efes Antik Kenti	6
Şekil 3: Bülbül Dağı ve Panayır Dağı vadisindeki Efes Kenti'nin oturma alanı	8
Şekil 4: Efes Kenti: Kuretler Caddesi ve Kütüphanesi	9
Şekil 5: Selçuk Kalesi ve St. Jean Kilisesi	10
Şekil 6: Efes Kenti'nin kurulmuş olduğu Ayasuluk Tepesi	11
Şekil 7: St. Jean Kilisesi	12
Şekil 8: Artemision	13
Şekil 9: Artemision	15
Şekil 10: Efes Antik Kenti Tiyatrosu	16
Şekil 11: Domitian Tapınağı ve Devlet Agorası	17
Şekil 12: Smyrna Antik Kenti planı	18
Şekil 13: Metropolis Antik Kenti'nin genel görünümü	19
Şekil 14: Kadıkalesi genel görünüm	21
Şekil 15: Tavşantepe aslanı	22
Şekil 16: Tavşantepe mezar odalarından buluntular	23
Şekil 17: Turgay Dereli Arsası Kurtarma Kazısı mezar anıtı ve mezarlar	24
Şekil 18: Turgay Dereli Arsası Mezar 2'den amphoriskos ve kemik eser	25
Şekil 19: A) Memeli hayvan iskeleti B) Fildişi bölümleri	28
Şekil 20: Koyun tarak kemiğinde uygulanan delme işlemi (Anaia)	30
Şekil 21: Kullanılan testere çeşitleri	31
Şekil 22: Kullanılan delici aletler	32
Şekil 23: Torna tezgahının 15. yy. betimlemesi	32
Şekil 24: Topuzlu ve gözlü iğnelerin yapım aşamaları	33
Şekil 25: Boyalı Yunan vazolarında elbise iğneleri	35
Şekil 26: Saç iğnesi	35
Şekil 27: Tek delikli dikiş iğnesi kullanım örneği	42
Şekil 28: Kaşık yapılışı	44
Şekil 29: Masa oyunu oynayanlar	53
Şekil 30: Oyun pulu için delinmiş çene kemiği	54

Şekil 31: Halkalı çubuk ile kokulu yağ ya da merhem kullanımı	55
Şekil 32: Almanya, Hedeby'den delinmiş boynuz	56
Şekil 33: Oyun pulu	59
Şekil 34: Boynuzun kesim aşamasından kalan testere izleri	60
Şekil 35: Kemik sarraf terazisi (Kadıkalesi)	63
Şekil 36: Tartı aletlerinin üretildikleri kemiklerle karşılaştırılması	64
Şekil 37: Crepundia	66
Şekil 38: Phallus şeklinde rölyef amulet	68
Şekil 39: Oinochoe üzerinde, ip eğiren kadın betimi (M.Ö. 490)	72
Şekil 40: Salona'dan dokuma araçlarının betimlendiği friz	73
Şekil 41: Ağırşığın, günümüzde kullanımına örnek	74
Şekil 42: Mezar stelinde, yün sepeti, öreke ve iğ betimi (M.S. 230-240)	77
Şekil 43: Herakles'in kemerinin içine sokmuş olduğu iğ tasviri	80
Şekil 44: İp eğirme: A) Lif. B) Eğrilecek kısım. C) Ağırşak D) Eğrilmiş ip. E) İğ	81
Şekil 45: Bazı uygarlıklara ait iğ ve ağırşak örnekleri	82
Şekil 46: "Kanpylios" yazıtlı fare (British Museum) ve aslan figürlü bıçak sapları	84
Şekil 47: Fildişi, büstlü ustura sapı (Köngen- M.S. 2.-3. yy.)	88
Şekil 48: Kemik ustura sapı, omzunda koç taşıyan adam (Bondorf- M.S. 2.-3. yy.)	89
Şekil 49: Süslenen kadın	92
Şekil 50: Gemme üzerinde Aphrodite Anadyomene tasviri (M.S. 3. yy.)	96
Şekil 51: Louvre Museum, Mısır stilinde Aphrodite'nin doğuşu (M.S. 5.-6. yy.)	97
Şekil 52: İki parçadan oluşan kemik iğne örneği	99
Şekil 53: Kıbrıs / Salamis'te, ahşap üzerine yapılan fildişi oymacılığı	102
Şekil 54: Efes Yamaç Ev 2'den fildişi friz	102
Şekil 55: Efes Yamaç Ev 2'den fildişi friz, Victoria.	103
Şekil 56: Crepereia Tryphena Lahdi'nden çıkan ahşap oyuncak bebek	106
Şekil 57: Genç kadın, kız çocuğa oyuncak bebek sunuyor, mezar steli betimi	107
Şekil 58: Yunanistan'da bulunmuş, Korinth üretimi, pişmiş toprak kuklalar	108
Şekil 59: Efes Artemision'dan fildişi kol	111
Şekil 60: Atina'dan bir grup pişmiş toprak oyuncak bebek, M.Ö. 5.-4. yy.	112
Şekil 61: Flüt kullanımı	113
Şekil 62: Müzik aletlerinin mezar taşı üzerinde betimi	114

EKLER LİSTESİ

EK 1 : Katalog

ek s.1

EK 2 : Tablolar

ek s.56

EK 3 : Levhalar

ek s.67

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: İğne Tipolojisi	ek s.56
Tablo 2: Kaşık Tipolojisi	ek s.57
Tablo 3: Kaynaklar ve Bölgeleri	ek s.58
Tablo 4: Eserlerin Müzeye Geliş Şekli ve Buluntu Yeri Göstergesi	ek s.63
Tablo 5: Adı Geçen Grekçe-Latince Kelimelerin Türkçe Karşılığı	ek s.65

LEVHA LİSTESİ

Levha 1: Katalog Numarası 1-74 Arasındaki Tüm Eserlerin Fotoğrafları ek s.67

GİRİŞ

İnsanlar, günümüzde olduğu gibi, Antik Çağ'da da yaşadıkları faunada bulunan hayvanlarla beslenmiş; besin zincirlerini oluşturan hayvanlardan kalan ve işlerine yarayacak olan kısımları da günlük yaşamlarında kullanmışlardır. Bu nedenle, kemik ve fildişi kullanımı bulunulan çevreye ve imkanlara göre değişim gösterebilmektedir.

Kemiğin kolay temin edilebilmesi nedeniyle yaşamın hemen her alanında kullanılabilir nitelikte aletler yapılmıştır. Bu şekilde sosyo-ekonomik bir düzen ve alet teknolojisi geliştirilmiştir. Ancak; bu malzemelere insanlar tarafından kolay ulaşılabilir olması onların ticari açıdan büyük bir değere sahip olmadığı düşündürülebilir.

Kemik ve fildişi, organik olduklarından zaman içinde doğal bozulmaya uğramaktadır. Fakat bu malzemelerden aletlerin her arkeolojik kazıda bulunması; tıp, oyun, müzik, silah, takı, tekstil, kozmetik, dini objeler gibi yaşamı kapsayan geniş bir yelpazede yapıyor olması sınırlı bir kullanıma sahip olmadığını göstermektedir.

Çalışılan 74 adet eserin; 71'i kemik, 3'ü fildişidir. Bunların 3'ü müze kurtarma kazısı kontekst buluntusu olmakla birlikte; sayısal çoğunluğu, kazı dışı yollarla müzeye gelen eserler oluşturmaktadır. Kazı dışı yollarla müzelere teslim edilen eserler buluntu yeri ve stratigrafi konusunda bilgi sağlamadıklarından geldikleri yere göre değerlendirilmeleri bize pek fikir verememektedir. Bu nedenle, çalışma kapsamındaki eserler kazılarda bulunan ve araştırmacılar tarafından çalışılan benzer eserler yardımıyla incelenmeye ve analogi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle kütüphane çalışmaları yapılmıştır. İncelenen eserlerin Efes ve yakın çevresinden bulunmaları ve Efes Müzesi'nde korunuyor olmaları nedeniyle kütüphane çalışmaları Efes Müzesi Kütüphanesi ve Efes Kazı evi Kütüphanesi'nde başlatılmıştır. Anadolu ve Anadolu sınırı dışındaki kemik ve fildişi konusunu içeren kaynaklar (basılı kaynaklar, internet kaynakları, bazı müze katalogları) taranmıştır.

Tez: "Efes Müzesi", "Çalışma kapsamındaki eserlerin geliş yerleri hakkında bilgiler", "Kemik ve fildişi teknolojisi", "Tipolojik olarak değerlendirilen eserler", "Tipoloji dışında fonksiyonel açıdan değerlendirilen eserler" olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

“Efes Müzesi” başlığı altındaki birinci bölümde; müzenin yeri ve tarihçesi, çalışma kapsamındaki eserlerin müzeye kazandırılış biçimleri açısından bilgiler bulunmaktadır. Bu eserlerin, müzeye geliş şekilleri **Tablo 4**'te yer almaktadır. “Çalışma kapsamındaki eserlerin geliş yerleri hakkında bilgiler” başlığı altındaki ikinci bölümde; eserlerin bulunduğu yerler ayrı başlıklar altında anlatılmıştır. Bu eserlerin buluntu yerleri **Tablo 4**'tedir. “Kemik ve fildişi teknolojisi” başlığı altındaki üçüncü bölümde; kemik ve fildişinin yapısı ve temini, kullanılan alet ve teknikler anlatılmıştır. “Tipolojik olarak değerlendirilen eserler” başlığı altındaki dördüncü bölümde; Tipoloji oluşturan iğne ve kaşık grupları sınıflandırılmıştır. Bu grupların tipolojileri **Tablo 1** ve **Tablo 2**'dedir. “Tipoloji dışında fonksiyonel açıdan değerlendirilen eserler” başlığı altındaki beşinci bölümde; oyun araçları, terazi parçaları, amuletler, dokuma aletleri, saplar, takılar, insan figürlü objeler, fildişi kabartma parçası, plakalar, kukla (oyuncak bebek / doll) parçaları, müzik aletleri ve diğer objeler şeklindeki başlıklar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bölümlerde anlatılan konuya uygun; plan, harita, çizim, fotoğraf gibi görsel malzemelerle anlatım zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Bölümlerin sonrasında kaynakça ve katalog bulunmaktadır. Eserler katalogta inceleme sırasına göre yer alır. Her bir eserin; müze envanter numarası, adı, cinsi, müzeye geliş şekli, ölçüleri, tanımı, analogisi ve ölçekli fotoğrafı birlikte ele alınmıştır.

Katalog sonrasında tablo ve levhalar bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen tabloların dışında; kullanılan kaynaklarda anlatılan yerlerin / bölgelerin listesi **Tablo 3**'te ve çalışma içerisinde adı geçen Grekçe –Latince kelimelerin Türkçe karşılığı ile birlikte yazıldığı sözlük **Tablo 5**'tedir. Katalog No. 1-74 arasındaki tüm eserlerin fotoğrafları **Levha 1**'de bulunmaktadır.

Bu çalışmayla müzede bulunan eserler hakkında güncel yayın yapmak; kazı dışı yollarla müzelere teslim edilen buluntu yeri ve stratigrafi konusunda bizlere bilgi vermeyen eserlerin, Anadolu ve Anadolu sınırı dışında bulunan benzerleriyle yapılan analogisinin çatısı altında değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EFES MÜZESİ

1.1. YERİ VE TARİHÇESİ¹

Efes Müzesi; İzmir ili, Selçuk ilçe merkezinde yer almaktadır. 1929 yılında Efes kazılarında bulunan ve çevreden toplanan eserlerin korunması amacıyla Selçuk'ta bir depo oluşturulmuştur ve eserler 1964 yılına kadar bu depoda muhafaza edilmiştir. 1964 yılında, bugünkü müzenin güney bölümünün inşası tamamlanarak depodaki eserler burada sergilenmeye başlanmıştır. 1976 yılında ise kuzey bölümü inşa edilerek genişletilmiş, 2014 yılında yeni bir teşhir düzenlemesi ile son şeklini almıştır. Efes Müzesi, Arkeoloji ve Etnografya (Arasta) olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Müzede teşhir klasik kronoloji takip etmeyip; eserler buluntu yerine göre sergilenmektedir.

1.2. ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ ESERLERİN, EFES MÜZESİ'NE KAZANDIRILIŞ BİÇİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eserler, müzelere; bilimsel kazı çalışmaları dışında: hediye, bağış, hibe, müsadere ve satın alma gibi yollarla gelmektedir. Müzelerin sorumluluk alanlarında yaptıkları; temizlik, genel düzenleme ve bakımlarda, yüzeyde ya da etrafta bulunan eserler de aynı şekilde müzeye alınır ve müze envanterlerine kaydedilir. Bunların dışında gerekli görülen durum ve zamanlarda müze uzmanlarınca kurtarma ve sondaj kazıları gerçekleştirilir, bulunan eserlerin müzeye girişi sağlanır.

Kazı dışı yollarla müzelere teslim edilen eserler ne yazık ki buluntu yeri ve stratigrafi konusunda bilgi vermezler fakat bu eserler başka kazılarda bulunmuş ve tarihlenmiş benzer örnekler yardımı ile tanımlanıp değerlendirilebilirler.

Çalışma kapsamındaki eserlerin geneli; satın alma, bağış, hediye, müsadere gibi çeşitli yollarla Efes Müzesi'ne getirilen eserlerden ve Efes Müzesi sorumluluğundaki bazı yerlerin temizlik ve düzen çalışmaları sırasında bulunan eserlerden oluşmaktadır.

¹ Efes Müzesi tarihçe ve bilgilendirme, Efes Müze Müdürü Cengiz Topal ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır.

Müzenin yaptığı, Selçuk Tavşantepe Kurtarma Kazısı ve Turgay Dereli Arsası Kurtarma Kazısı'ndan bulunmuş olan toplam üç adet eser de müze izni ile çalışmaya dahil edilmiştir².

Bu eserlerin, nereden getirildiğine ve hangi yolla müze envanterine alındığına dair bilgiler **Tablo 4**'te yer almaktadır.

² **Katalog Numara (Kat. No.) 24, Kat. No. 72 ve Kat. No. 74.**

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ ESERLERİN GELİŞ YERLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Çeşitli yollarla Efes Müzesi'ne kaydı yapılmış olan bir grup kemik ve fildişi eserin, buldukları yerlerin yoğunlukları dikkate alınarak bu yerlere değinilecektir. Bu eserlerin, nereden getirildiğine ve hangi yolla müze envanterine alındığına dair bilgiler **Tablo 4**'te yer almaktadır.

2.1. SELÇUK

İzmir'in güney ilçesi olan Selçuk; Kuşadası Körfezi'nin orta kısmında, güneyden Kuşadası (Aydın), güneydoğudan Germencik (Aydın), doğudan Tire (İzmir), kuzeyden Torbalı (İzmir) ve Menderes (İzmir) ilçeleri ile çevrilidir³. Selçuk'un, günümüz yerleşimine kadar uzanan kültürel ağının içinde; Meryemana Evi, Ayasuluk Kalesi ve St. Jean Kilisesi, İsa Bey Camii, Çukuriçi Höyük, Belevi Mezar Anıtı, Efes Antik Kenti gibi tarihi yerler vardır.

Şekil 1: Günümüz Selçuk yerleşimi ve Antik Efes yerleşimi

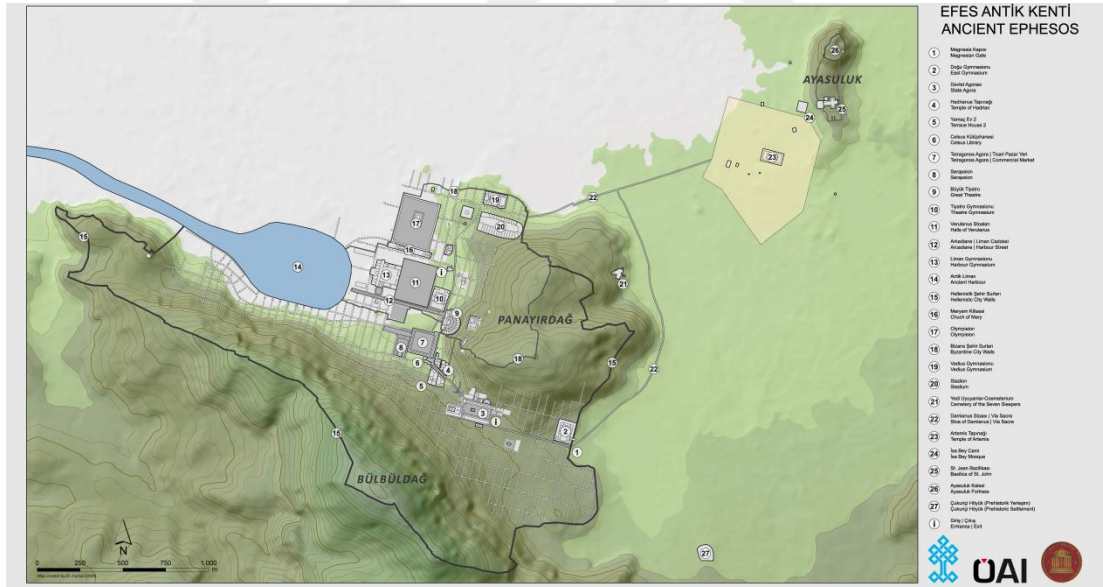
Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

³ Cengiz Kahraman, "Selçuk (İzmir) Şehrinin fonksiyonel Gelişimi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi**, sayı: 23, 2011, s. 35.

2.2. EFES ANTİK KENTİ

“M.S. 54 yılı yazının ilk günlerindeyiz: kırmızı mantolu, kısa kıvrırcık sakallı, göbekli kuyumcu Demetrius’un kışkırttığı binlerce kişi, Efes Tiyatrosunu yıkarcasına “Efes Artemis’i yücedir, Efes Artemis’i yücedir” diye bağırmakta ve karşılarında Hristiyanlığın yayıcısı havari St. Paulus durmaktadır. Bu eli asalı, ak örtülere bürünmüş yaşlı adamın kalabalığı susturma çabaları boşa gider ve birkaç inanmışın desteğiyle ancak canını kurtarıp oradan uzaklaşır. İşte o gün, Efes; kurucusu olan Androklos’un gelişi, Lidya ve Pers işgali, M.S. 17, 355, 365 ve 368 yıllarında geçirdiği depremleri, M.S. 431 yılında yapılan konsil toplantısı gibi önemli günlerinden birini daha yaşamaktadır. Göklere tutan “Efes Artemisi yücedir” bağırıışları, aslında yedi bin yıllık ana tanrıçanın son nefesidir⁴.”

Şekil 2: Efes Antik Kenti

Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

Efes Antik Kenti, İzmir ili Selçuk ilçesinde, ilçe merkezinin yaklaşık 2 km güneybatısında yer almaktadır. 2015 yılında Almanya'nın, ev sahipliğinde, Bonn'da gerçekleşen 39. Dünya Miras Komitesi Toplantısı'nda, Efes (Efes Ören yeri,

⁴Selahattin Erdemgil, **Efes Antik Kent ve Müze**, Net Turistik Yayınlar A.Ş., İstanbul, 2. Baskı, 1993, s. 6.

Çukuriçi Höyük, Ayasuluk Kalesi ve Meryemana Evi olarak dört bileşen alanla) 3, 4 ve 6. kriterlerden Dünya Miras Listesine dahil edilmiştir⁵.

Efes Antik Kenti'nin tarihi, Çukuriçi Höyük buluntularına göre M.Ö. 5000 yıllarına, Geç Kalkolitik Dönem'e kadar inmektedir⁶. Artemis Kutsal alanı ve yerleşimden gelen erken buluntularda Apaşa isimli bir bölgenin adı geçmektedir ve bu buluntularla M.Ö. 2. Bin'e ait Hitit çivi yazılı belgeler birbirleriyle bağlantılıdır⁷. Apaşa, Arzava ülkesinin başkenti ve çok kesin olmamakla birlikte Efes'in öncül yerleşimiymiş⁸. İlk Çağ yazarlarından Strabon ve Pausanias, Efes'i Amazonların kurduğunu, halkın çoğunluğunun da Karyalı ve Leleglerden oluştuğunu kaydederler⁹. Strabon'dan, kente Efes denen bir Amazon'un adının verildiğini, M.Ö. 7. yy. sonu 6. yy. başında yaşamış olan Efesli şair Kallinos'tan, Efes Kentini zapt eden Amazon'un Smyrna (İzmir) ismini taşıdığını öğreniyoruz¹⁰. Efesli şair Hipponaks Efes'in bir bölümünün Smyrna adını aldığını ve Strabon da Smyrna'nın Pion (Bülbül Dağı) ile Koressos (Panayır Dağı) arasında olduğunu ve sonrasında Smyrnalıların Efes'ten ayrılarak şimdiki İzmir dolaylarına gittiklerini ve İzmir'i kurmuş olduklarını kaydederler¹¹.

⁵ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, **World Heritage Committee**, 15/39.COM/19, 8 July 2015, Bonn, ss. 218-219.

⁶ Fırat Baranaydın, **Ayasuluk Tepesi Korinth Başlıkları**, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016, s. 9.

⁷ Ulrike Muss, "Artemision'un Tarihçesi", **Efes Artemisionu Bir Tanrıçanın Kutsal Mekanı**, (Ed. Wilfried Seipel), Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, (Artemision'un Tarihçesi), s.25.

⁸ Muss, Artemision'un Tarihçesi, s. 25.

⁹ Erdemgil, s. 7.

¹⁰ Erdemgil, s. 7

¹¹ Erdemgil, s. 7

Şekil 3: Bülbul Dağı ve Panayır Dağı vadisindeki Efes Kenti'nin oturma alanı

Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

Bilinen Efes tarihinin başlangıcı; Atinalı Androklos'un M.Ö. 1000 civarlarında Efes'e geldiği zamana denk gelmektedir¹². İon göçmenlerin Artemision'a gelişlerini, buraya yerleşmelerini; arkeometri araştırmaları sonucu, bir kısmı Attika'dan gelen ve bir kısmı da yerel üretim olan protogeometrik seramikler ortaya koymaktadır¹³.

M.Ö. 200'lerde, mekanik üzerine büyük yazılı eser ortaya koymuş olan Yunanlı mühendis Bizanslı Philon yazmış olduğu seyahat kitabında Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olarak İonia'daki Efes'ten bahseder¹⁴.

Diyalektiğin bulucusu sayılan, Antik Dönem'de "Karanlık" olarak adlandırılan, en meşhur özlü sözü "*panta rei*" (her şey akar) olan düşünür Herakleitos Efeslidir¹⁵.

¹² Muss, Artemision'un Tarihçesi, s. 25

¹³ Muss, Artemision'un Tarihçesi, s. 25

¹⁴ Alfred Bernhard-Walcher, "Efes Artemisi Kutsal Alanı – yok olmuş bir Dünya Harikası", **Efes Artemisionu Bir Tanrıçanın Kutsal Mekanı**, (Ed. Wilfried Seipel), Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, s. 15.

Antik Dönem’de Efes Kenti; limanı, tiyatrosu, kütüphanesi, agoraları, caddeleri, hamamları, tapınakları ve daha birçok unsuru ile birlikte gelişmiş, sosyal ve saygın bir kenttir. Strabon, oldukça büyük ve kalabalık bir nüfusa sahip olan Efes Kenti’ni, Asya’nın ilk ve en büyük metropolisi olarak nitelendirmektedir¹⁶.

Şekil 4: Efes Kenti: Kuretler Caddesi ve Kütüphanesi

Fotoğraf: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

2.3. ST. JEAN KİLİSESİ

St. Jean Kilisesi; Selçuk Kalesi’nin bulunduğu tepenin güney eteğindedir ve Efes’teki Bizans Dönemi yapılarının en görkemlisidir¹⁷.

¹⁵ Anton Bammer ve Ulrike Muss, **Antik Dünya’nın Bir Harikası Efes Artemision’u**, çev. Filiz Dönmez Öztürk, Hüseyin Sami Öztürk, Arkeoloji ve Sanat Yatınları, İstanbul, 2010, s. 15.

¹⁶ Baranaydın, s. 11.

¹⁷ Erdemgil, s. 107.

Şekil 5: Selçuk Kalesi ve St. Jean Kilisesi

Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

Efes Antik Kenti'nin son kurulduğu yer olarak bilinen Ayasuluk Tepesi; 1990 yılından bu yana yapılan kazı çalışmaları sonucunda Efes'in tarihini tamamen değiştirmiştir¹⁸. M.Ö. 1050'de Yunanlı kolonistler tarafından kurulduğu varsayılan Efes'in; çalışmalar sonucu, İlk Tunç Çağı'nda kurulduğu, aynı zamanda Ayasuluk Tepesi'nin Körfez çevresindeki ilk Efes yerleşimlerinden biri olduğu anlaşılmıştır¹⁹. Hitit İmparatorluk Dönemi'nde Arzawa Krallığı'nın başkenti olan Apasas'ın da Ayasuluk Tepesi olabileceği yeni buluntularla desteklenmiştir²⁰. Dolayısıyla, Ayasuluk Tepesi, Arzawa Krallığı Dönemi'nde Apasas, sonraları ise Ephesos adıyla anılıyor olmalıdır²¹.

Efes Kenti, dört kez yer değiştirmiştir: İlk olarak Ayasuluk Tepesi ve eteklerine kurulmuş olan kent, M.Ö. 560'larda Lydia Kralı Kroisos'un zorlamalarıyla Artemision çevresine taşınmıştır²². Burada, Limanın dolmasıyla, Lysimakhos tarafından Efes'e taşınan kent; M.S. 6. yy. sonrası kent gelişiminin durması nedeniyle son yeri olan Ayasuluk Tepesine yeniden taşınmıştır²³.

¹⁸ Mustafa Büyükkolancı, "Selçuk Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) "Appasas mı?, **Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Araştırmalar**, (Ed. Armağan Erkanal-Öktü, Sevinç Günel, Ulaş Deniz), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2008, s. 41.

¹⁹ Büyükkolancı, s. 41.

²⁰ Büyükkolancı, s. 41.

²¹ Büyükkolancı, s. 41.

²² Büyükkolancı, s. 54.

²³ Büyükkolancı, s. 54.

Şekil 6: Efes Kenti'nin kurulmuş olduğu Ayasuluk Tepesi

Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

Tarihçi Eusibios; Hristiyanlığı yaymaya çalışan havarilerin Kudüs'ten kovulmasının ardından (M.S. 37- 42), St. Jean'ın; çalışmalarını sürdürebilmek için, Efes'e geldiğini bildirir²⁴. Buradan, İsa tarafından kendisine emanet edilen Meryem ananın da Efes'e geldiği anlaşılmaktadır²⁵. St. Jean, St. Paulus'un öldürülmesinden sonra, Efes'te kiliselerin başına geçer ve burada İncil'ini yazar²⁶. Ölümünden sonra da vasiyeti üzerine bugün kendi adıyla anılan kiliseye gömülür ve Hristiyanlığın Efes'te güç kazandığı M.S. 4. yy.da da mezarının üzerine ahşap çatılı bir bazilika yapılır²⁷. Günümüzde kalıntılarını gördüğümüz kilise ise Bizans İmparatoru, Jüstinien (M.S. 527- 565) Dönemi'nde yapılmıştır²⁸.

²⁴ Erdemgil, s. 107.

²⁵ Erdemgil, s. 107.

²⁶ Erdemgil, s. 107.

²⁷ Erdemgil, s. 107.

²⁸ Erdemgil, s. 107.

Şekil 7: St. Jean Kilisesi

Kaynak: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin aracılığı ile, 2019.

Bizans Dönemi'nde St. Jean Kilisesi sayesinde Ayasuluk Tepesi haç merkezi haline gelmiştir ve önemini tekrar kazanmıştır²⁹. Aydınoğulları ve Osmanlı Dönemlerinde Ayasuluk adını alan kent, günümüzde Selçuk adıyla anılmaktadır³⁰.

²⁹ Büyükkolancı, s. 54.

³⁰ Büyükkolancı, s. 54.

2.4. ARTEMİSİON

Efes Kenti hem Karialılar hem de Lelegler tarafından iskan edilmiştir, ancak Androklos bölgenin yerel halkını sürerek kendisi ile birlikte gelenleri bu bölgeye yerleştirmiş ve kent, Kroisos Dönemi'ne kadar Koressos Dağı'nın yamaçlarındaki bu alanda iskan edilmiştir³¹. Dolayısıyla; Efes Artemis Kültü'nün, buradaki Hellen yerleşiminden daha eski olduğu anlaşılmaktadır³². Sonrasında halk yamaçlardan aşağı inmiştir ve İskender Dönemi'ne kadar Artemision civarında yaşam sürmüştür³³. Burada, Limanın dolmasıyla, Lysimakhos tarafından Efes'e taşınan kent; M.S. 6. yy. sonrası kent gelişiminin durması nedeniyle son yeri olan Ayasuluk Tepesi'ne yeniden taşınmıştır³⁴.

Kutsal alandan ele geçen buluntular, buradaki kültün sadece Geometrik ve Erken Arkaik Dönemlerde değil; Tunç Çağı'nda da varlığını sürdürdüğünü göstermektedir³⁵.

Şekil 8: Artemision

Fotoğraf: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

³¹ Strabon, **Geographika Kitap: XII- XIII- XIV**, çev. Adnan Pekman, 4. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 196, 14-1-21.

³² Sarah Morris, "Artemis Ephesia'nın Tarih Öncesi", **Efes Artemisionu Bir Tanrıçanın Kutsal Mekanı**, (Ed. Wilfried Seipel), Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, s. 69.

³³ Strabon, s. 196, 14-1-21.

³⁴ Büyükkolancı, s. 54.

³⁵ Morris, s. 69.

Kültürel, dinsel ve saygın bir kent olan Efes'in sembolü, Artemis Tapınağı'nın Antik Dönem'de Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olduğunu antik kaynaklardan öğrenmekteyiz. Bundan söz eden en eski kaynak; Mısır Abusir-el Melek Bölgesi'nden gelen mumya lahdinde bulunan bir papirus fragmanıdır³⁶. Bizanslı Philon ise; bazı kısımları eksik olan tasvirlerinde Artemision'dan şu şekilde bahseder: "*Efes Artemis Tapınağı, olabilecek tek tanrı yeridir [Dünya Harikalarının arasında]. Kim onu incelerse, yerlerin değiştiğine, yani ölümsüz ilahi güzelliğin dünyaya gönderilmiş olduğuna inanacaktır...*"³⁷.

Sidonlu şair Antipatros'un M.Ö. 2. yy.a ait şiirinde, Dünyanın Yedi Harikası'nın en eski ve tam olan listesi bulunmaktadır ve şiir şu şekildedir:

*"Babil'in göğe doğru yükselen şehir duvarlarını gördüm,
Üzerinde atlı arabaların gittiği.*

Ben Alpheios'daki Zeus'u gördüm,

Helios'un dev boyutlarındaki heykelini,

Ve asma bahçelerini,

Nil'deki piramitlerin görkemli yapılarını,

Ve Mausolos'un kudretli anıtını da gördüm.

Ama sonunda, ne zaman ki,

O bulutlara doğru yükselen Artemis Tapınağı'nı gördüm;

Betim benim uçtu.

Ve dedim ki; Helios'un gözleri, yüksek Olympos'un dışında

Böyle karşılaştırmaya değer başka bir şey gördü mü?"³⁸.

³⁶ Bernhard-Walcher, s. 15.

³⁷ Bernhard-Walcher, s. 16.

³⁸ Bernhard-Walcher, s. 15.

Şekil 9: Artemision

Fotoğraf: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

2.5. EFES ANTİK TİYATROSU

24 bin kişilik seyirci kapasitesine sahip Efes antik tiyatrosu, M.S. 3. yy.da kurulmuştur³⁹. Tiyatro, ilk kurulduğu zaman, sahne binası yoktu ve gösteriler orkestra denilen yuvarlak alanda yapılmaktaydı⁴⁰. Roma Dönemi'nde ise; yapıya, içinde sanatçıların kullanması için odaların da bulunduğu sahne binası eklenmiştir⁴¹.

³⁹ Sabahattin Türkoğlu, **Efes'in Öyküsü**, 3. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1992, ss. 80, 81, 82.

⁴⁰ Türkoğlu, s. 80.

⁴¹ Türkoğlu, ss. 80, 81.

Şekil 10: Efes Antik Kenti Tiyatrosu

Fotoğraf, Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

Orkestra alanının etrafında oturma sıraları vardır ve ilk sıra yüksek mevkili yöneticiler, kent meclis üyeleri gibi kıdemli kişiler için ayrılmış protokol alanı şeklindedir⁴². Halkın ise; kendi sosyal seviyesine göre oturacağı alanlar ve giriş çıkış kapıları ayrıca bulunmaktadır⁴³.

2.6. EFES DOMİTİAN GALERİ

İmparator tapınağına sahip olmak ve onun koruyuculuğunu yapmak kentler arasında onurlandırıcı bir ayrıcalıktı⁴⁴. *Neokoros* adı verilen bu görevi Efes Kenti dört kez üstlenmiştir ve bu hak kente ilk kez İmparator Domitian (M.S. 81-96) tarafından tanınmıştır⁴⁵.

⁴² Türkoğlu, s. 81.

⁴³ Türkoğlu, s. 81.

⁴⁴ Erdemgil, s. 57.

⁴⁵ Erdemgil, s. 57.

Şekil 11: Domitian Tapınağı ve Devlet Agorası

Fotoğraf, Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

Tapınağın üzerinde bulunduğu terasın doğusunda ve meydana bakan yönünde bir sıra dükkan vardır⁴⁶. Terasın doğu ucunda bulunan alt yapı bölümü; Efes tarihi ile ilgili olan yazıtların sergilendiği bir galeri şeklinde düzenlenmiştir⁴⁷. Yazıtlar; halk meclisi ve senato kararları, onurlandırma, cezalandırma, imparator buyrukları gibi çeşitli konular içermektedir⁴⁸.

2.7. İZMİR VE ÇEVRESİ

İzmir Körfezi'nde bulunan şehrin; batısında Ege Denizi ve Ege Adaları, güneyinde Aydın, kuzeyinde Balıkesir, doğusunda ise Manisa bulunmaktadır. İzmir; uygun koşulları nedeni ile Neolitik, Kalkolitik Dönemlerden itibaren kesintisiz olarak yerleşim görmüştür⁴⁹. İzmir'in bugünkü modern yerleşim alanı içerisinde

⁴⁶ Erdemgil, s. 58.

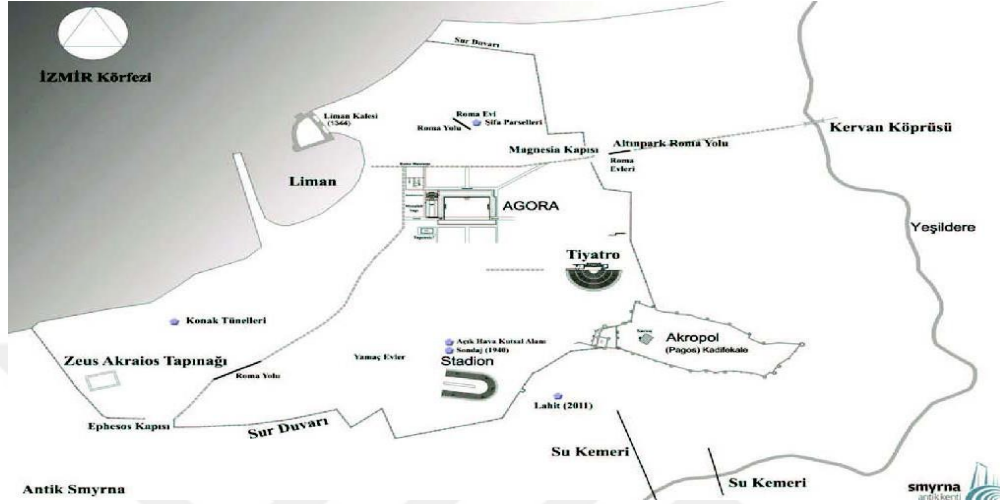
⁴⁷ Erdemgil, s. 60

⁴⁸ Erdemgil, s. 60

⁴⁹ Akın Ersoy, *Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri*, Ege Yayınları, İstanbul, 2017, s. 11.

yüzyıllar boyunca devam etmiş; Bayraklı (Eski Smyrna), Kadifekale, Smyrna (Yeni Smyrna) gibi yerleşimler bulunmaktadır⁵⁰.

Şekil 12: Smyrna Antik Kenti planı

Kaynak: Şakar, 2015, ek s. 51, Ek 2: Şekiller⁵¹.

2.8. TİRE

İzmir ilinin bir ilçesi olan Tire; Küçük Menderes Vadisi'nde bulunmaktadır. Bazı yazıtlardan; Antik Dönem'de Lydia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Tire'nin büyük bir kısmının Efes Artemisi'nin mülkiyetinde olduğu saptanmıştır⁵².

2.9. TORBALI-METROPOLİS

İzmir ilinin bir ilçesi olan Torbalı'da Metropolis Antik Kenti bulunmaktadır. Efes'ten Küçük Menderes Vadisi boyunca ilerlendiğinde dar bir vadi ile karşılaşmakta ve sonrasında; kuzeyde Galliesion⁵³ ve güneyde Messogis arasındaki

⁵⁰ Ersoy, ss. 9, 11.

⁵¹ Gözde Şakar, **Smyrna Terrakotaları**, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2015, ek s. 51, Ek 2: Şekiller.

⁵² Murat Çekilmez, **Tire Müzesinden Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008, s. 1.

⁵³Antik adı Galliesion olan Metropolis'in kutsal dağı; bugün Kacadın Dağı ya da Alaman Dağları olarak bilinmektedir. Recep Meriç, **Metropolis City of the Mother Goddess**, Philip Morris / Sabancı, İstanbul, 2004, (Metropolis), s. Glossary.

dar vadiye ulaşılmaktadır⁵⁴. Vadinin kuzeybatı ucunda Metropolis, kuzeyinde ise Torbalı Vadisi vardır⁵⁵. Metropolis ve çevresinde Neolitik Çağ'a ait birçok iz bulunmuştur⁵⁶. Antik Dönem'de gelirinin önemli bir kısmını tarımdan elde eden kent, en büyük gelişimini Hellenistik Dönemde sağlamıştır⁵⁷.

Şekil 13: Metropolis Antik Kenti'nin genel görünümü

Kaynak: Arslan, 2015, s. 116, resim 1⁵⁸.

Metropolis, Efes'in art bölgesindedir, bu nedenle Efes'ten çeşitli şekillerde etkilenmiş olması muhtemeldir⁵⁹. Tanrıça Artemis'e adanmış mülklerin Küçük Menderes'ten Metropolis'e kadar uzandığı sınır taşlarından anlaşılmaktadır⁶⁰. Ancak; kentte, Tanrıça Artemis'e ibadet edildiğine dair kanıt bulunamamıştır⁶¹. Ama;

⁵⁴ Çekilmez, s. 1.

⁵⁵ Çekilmez, s. 1.

⁵⁶ Meriç, Metropolis, s. 25.

⁵⁷ Ali Haydar Aksakal, **Batı Anadolu ve Tarihi Kentler**, Arkadaş Matbaacılık LTD. ŞTİ., Manisa, 2007, s. 113.

⁵⁸ Burak Arslan, **Metropolis'deki İon Tipi Sütun Başlıklarının Biçimsel Gelişimi**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2015, s. 116, resim 1.

⁵⁹ Meriç, Metropolis, s. 21.

⁶⁰ Meriç, Metropolis, s. 21.

⁶¹ Meriç, Metropolis, s. 22.

zeytinyağı, hububat, şarap, hayvansal ve diğer Metropolis ürünlerinin alım satımlarının Efes'te yapıldığı ve Efes'e ithal gelen malların kent tarafından kontrol edilen Küçük Menderes üzerindeki limandan Metropolis'e geldiği bilinmektedir⁶².

2.10. KUŞADASI

Kuşadası, Aydın ilinin bir ilçesidir. Güvercin adası, kale kapısı, kervansaray gibi çeşitli tarihi dokularıyla önemli bir yere sahiptir.

Kuşadası'nın güneyinde bir höyüğün üzerine, 13. yy.da inşa edilmiş bir Bizans Kalesi olan "Kadıkalesi" vardır⁶³. Kalede devşirme olarak kullanılmış Bizans Dönemi'ne ait bir kitabe; Kadıkalesi'nin Anaia Kenti olmasına ilişkin önemli bir belge niteliği taşımaktadır⁶⁴. Anaia Limanı Roma Dönemi'nde Neapolis olarak anılmaya başlanmış ve M.S. 2. yy.ın ortalarında bağımsız bir kent olmuştur⁶⁵. Strabon; farklı zamanlarda, Efeslilere ve Samoslulara bağlanmış olan Neapolis adlı kasabanın, Antonius Pius Dönemi'nde (138-161) özgür olmasından dolayı, Anaia ile eşitlenmesi gerektiği önermiştir⁶⁶.

Anaia, Bizans Dönemi'nde psikoposluk merkezleri arasına girer ve Efes'ten sonra ikinci sırada psikoposluk merkezi olarak anılır⁶⁷. Kent, M.S. 7. yy.dan itibaren liman kenti Pygela'nın yerini almaya başlar ve önemli bir Orta Çağ kasabası olmakla birlikte, bir liman olarak da Efes'e açılan kapı konumuna gelir⁶⁸.

⁶² Meriç, Metropolis, s. 22.

⁶³ Muhsine Eda Armağan, **Kuşadası, Kadıkalesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 4.

⁶⁴ Armağan, s. 4.

⁶⁵ Sinan Mimaroglu, **Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı'nda Ele Geçen Bizans Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri**, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011, s. 10.

⁶⁶ Mimaroglu, s. 9.

⁶⁷ Mimaroglu, s. 11.

⁶⁸ Mimaroglu, s. 11.

Şekil 14: Kadıkalesi genel görünüm

Kaynak: Altun, 2014, s. 25, fotoğraf 1⁶⁹.

2.11. TAVŞANTEPE KURTARMA KAZISI

Tavşantepe; Selçuk-Aydın karayolunun doğusunda yer almaktadır. Tavşantepe'nin bitişiğinde Abuhayat mevkiinde nekropol alanı vardır ve buradan, Arkaik Dönem'e kadar çeşitli mezar buluntuları ele geçmiştir⁷⁰.

1991 yılında Efes Müzesi uzmanlarınca, Tavşantepe'nin Efes'e bakan batı yamacında kazı gerçekleştirilmiş ve kazı sırasında bir aslan heykeli açığa çıkarılmıştır⁷¹. Heykelin bulunduğu yerin çevresinde yapı kalıntılarının görülmemesi

⁶⁹ Feride İmrana Altun, "Kuşadası, Kadıkalesi'nde Bizans Dönemi Kemik Obje Üretimi Konusunda Bir Değerlendirme", **Uluslararası XVIII. Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Aydın, 22-25.09.2014, s. 25. fotoğraf 1.

⁷⁰ Selahattin Erdemgil, Adil Evren, "Efes Tavşantepe Aslanı", **Türk Arkeoloji Dergisi**, sayı: XXX, 1992, s. 71.

⁷¹ Erdemgil, Evren, s. 72.

ve eserin yüzeye yakın konumda bulunmasından dolayı orijinal yerinde olmadığı anlaşılmaktadır⁷².

Tavşantepe aslanı; benzerleri ve yakın örnekleri göz önünde bulundurularak M.Ö. 4. yy.ın sonu- M.Ö. 3. yy.ın başına tarihlendirilmiştir⁷³.

Şekil 15: Tavşantepe aslanı

Kaynak: Erdemgil, Evren, 1992, s. 80, resim 3.

Tavşantepe'nin güneyinde; kayaya oyularak yapılmış birbirini ile bağlantılı iki mezar odası ve üç mermer lahdin bulunduğu alanda tahrip gözlenmesinin ardından, Efes Müzesi uzmanlarınca o bölgede kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir⁷⁴. 2000 yılında gerçekleştirilen kazıda birçok kırık seramik, mermer parçası, öbek halinde kemikler ve birçok arkeolojik malzemeye rastlanılmıştır⁷⁵. Gene kazı yapılan alanda bir su sarnıcı, mermer bir kaide ve işlemsiz mermer bloklara rastlanmıştır⁷⁶. Müze

⁷² Erdemgil, Evren, s. 72.

⁷³ Erdemgil, Evren, s. 78.

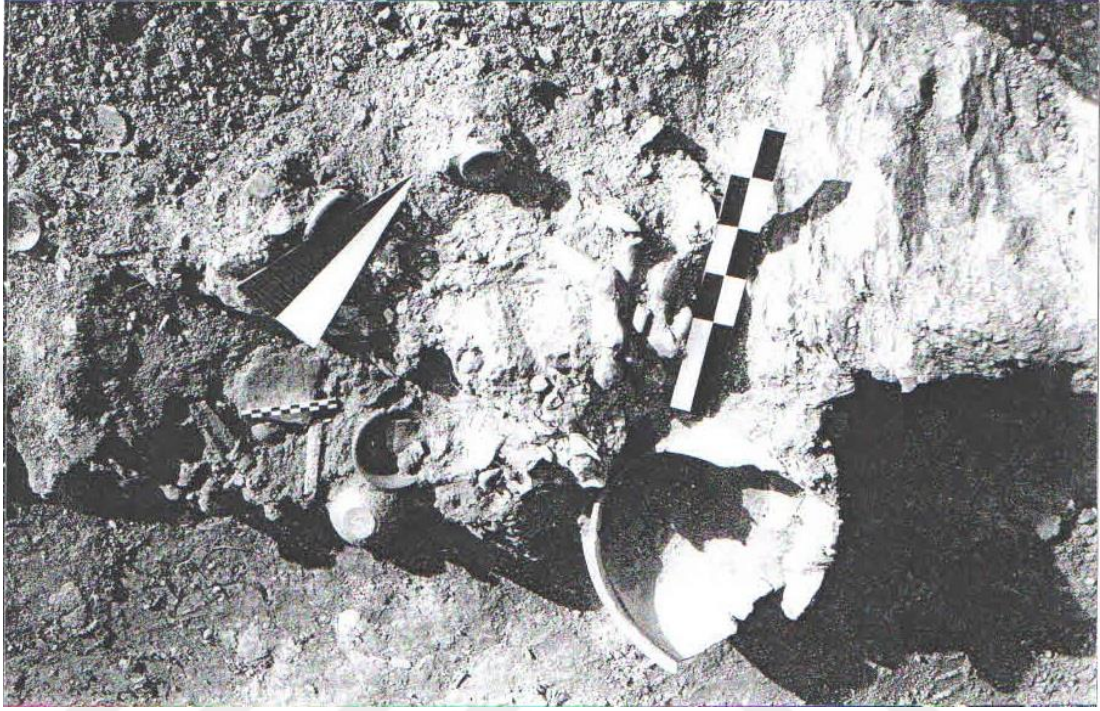
⁷⁴ Bilgilendirme, Efes Müzesi uzmanları ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır.

⁷⁵ Bilgilendirme, Efes Müzesi uzmanları ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır.

⁷⁶ Bilgilendirme, Efes Müzesi uzmanları ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır.

izni ile çalışma kapsamına dahil edilen **Kat. No. 24** ve **Kat. No. 72** bulunduğu bu kontekst içerisinde, Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir⁷⁷.

Şekil 16: Tavşantepe mezar odalarından buluntular

Kaynak: Efes Müzesi arşivinden, Müze uzmanları aracılığı ile.

2.12. TURGAY DERELİ ARSASI KURTARMA KAZISI

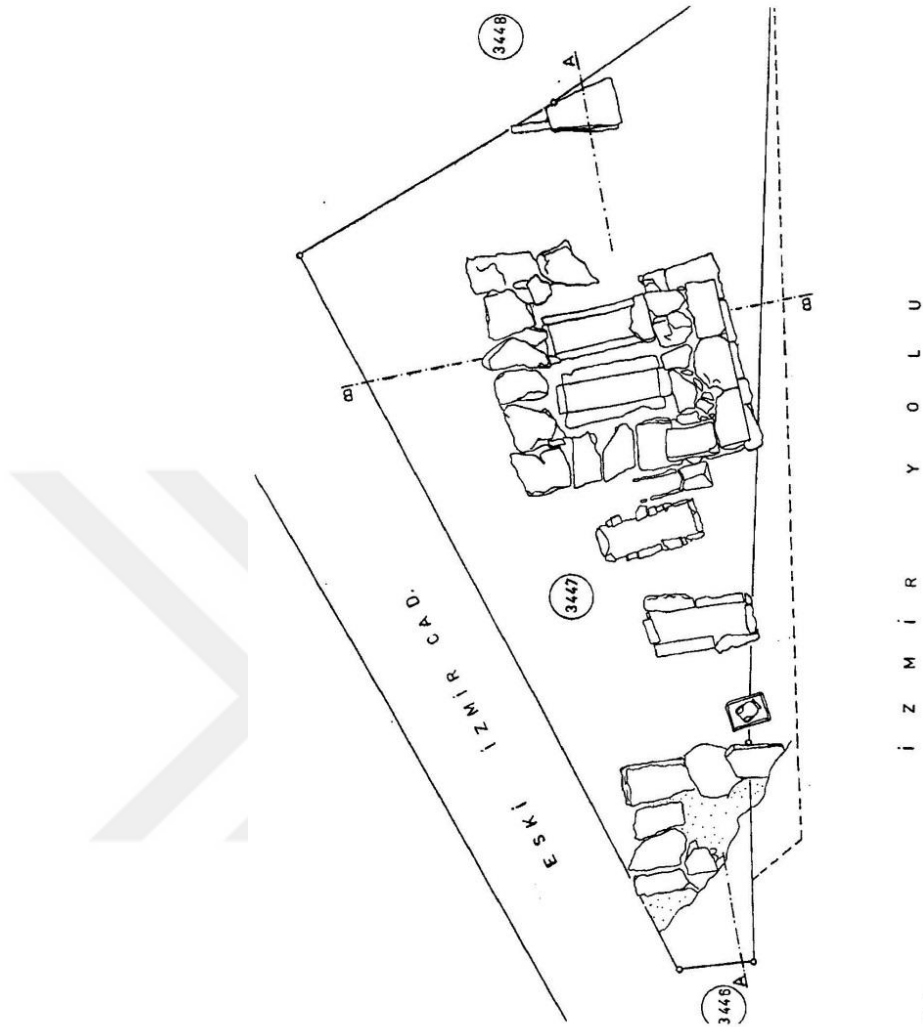
İzmir ili, Selçuk ilçesinde; Ayasuluk Tepesi'nin doğusunda kalan ve mülkiyeti Turgay Dereli'ye ait olan arsada 1996 yılında Efes Müzesi uzmanlarınca bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir⁷⁸. Çalışma sırasında ikisi mezar anıtı içinde olmak üzere 8 adet mezar açığa çıkarılmıştır⁷⁹.

⁷⁷ Bilgilendirme, Efes Müzesi uzmanları ile yapılan görüşmelerle sağlanmıştır.

⁷⁸ Cengiz İçten, Adil Evren, "Selçuk– Efes 3447 Parsel Kurtarma Kazısı", **VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kuşadası, 7- 9 Nisan 1997, s. 85.

⁷⁹ İçten, Evren, s. 85.

Şekil 17: Turgay Dereli Arsası Kurtarma Kazısı mezar anıtı ve mezarlar

Kaynak: İçten, Evren, 1997, s. 94, çizim 1.

Mezar anıtı içerisindeki iki mezardan biri olan; 61*82*206 cm ölçülerindeki Mezar 2’de 19- 20 yaşlarında, yaklaşık 1,63 cm boyunda bir kadın iskeleti bulunmuştur⁸⁰. Doğu- batı doğrultusundaki mezarda, iskelet; başı doğuda, elleri yanda ve sırtüstü uzanmaktadır⁸¹. İskeletin yanında; alabastron ve kapağı, amphoriskos gövde bölümü, kemik eser ve bronz yüzük parçaları gibi buluntular vardır⁸².

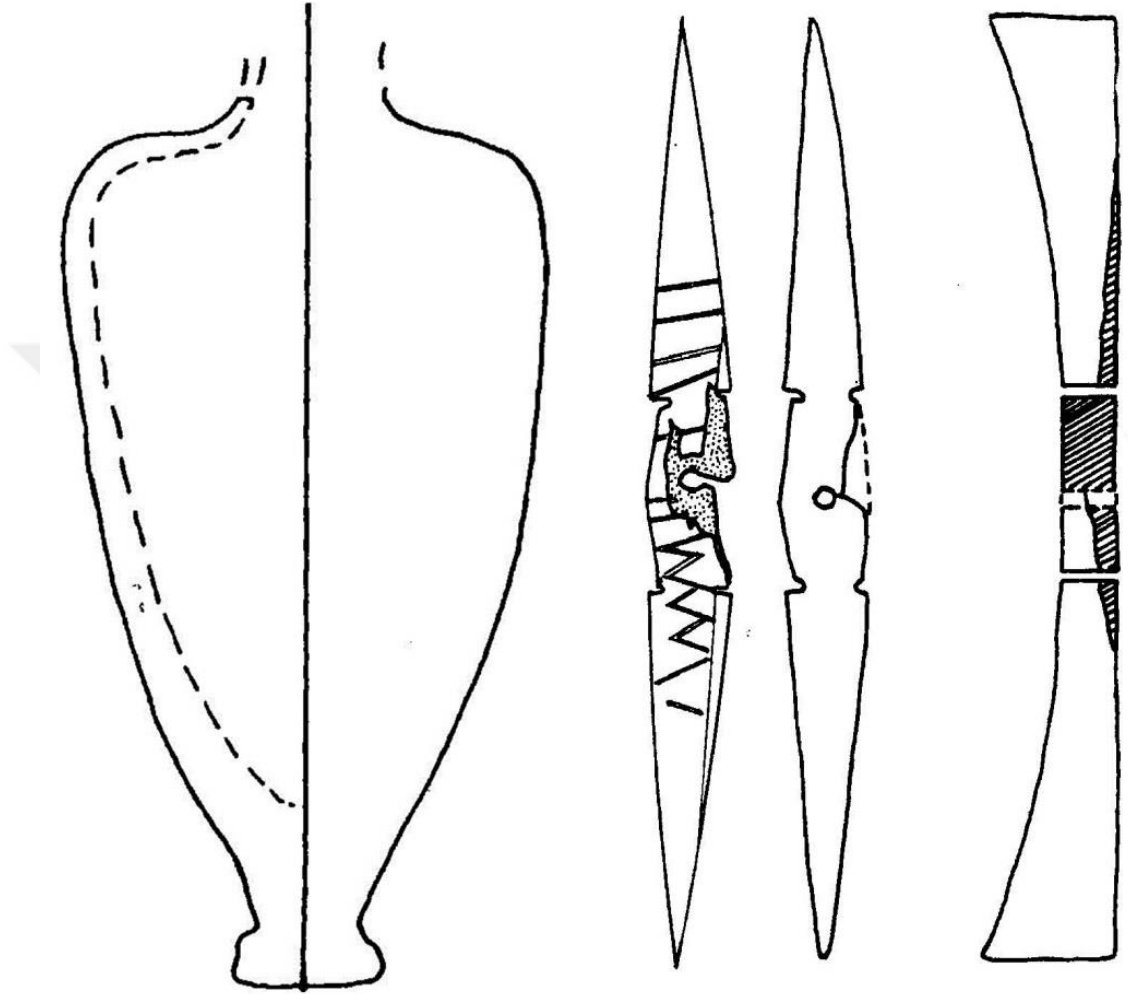
⁸⁰ İçten, Evren, s. 88.

⁸¹ İçten, Evren, s. 88.

⁸² İçten, Evren, s. 88.

Müze izni ile çalışma kapsamına dahil edilen kemik eser (Kat. No. 74) bulunduğu kontekst içerisinde, M.Ö. 5. yy.ın son çeyreğine tarihlendirilmiştir⁸³.

Şekil 18: Turgay Dereli Arsası Mezar 2'den amphoriskos ve kemik eser

Kaynak: İçten, Evren, 1997, s. 97, çizim 4-5.

⁸³ İçten, Evren, s. 93.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEMİK VE FİLDİŞİ TEKNOLOJİSİ

3.1. KEMİK VE FİLDİŞİNİN YAPISI VE TEMİNİ

Kemik; doğada kolaylıkla bulunabilmesi ve işleme kolaylığı nedeni ile Prehistorik Dönem'den itibaren insanların gündelik yaşamında önemli bir yere sahip olmuştur⁸⁴. İlk kemik aletlerin; Alt Paleolitik Dönem'de kemik içerisindeki iliklere ulaşmak için, kemiğin kırılmasıyla ortaya çıkan parçalar olduğu düşünülmektedir⁸⁵. Zaman içerisinde gelişen alet yapısıyla da Üst Paleolitik Dönem'den itibaren günlük kullanım aletleri ve dinsel amaçlı objeler de yapılmaya başlanmıştır⁸⁶.

Kemik ve fildişi, yapılarından dolayı zaman içinde doğal bir bozulma ve çürümeye uğrayacaktır; çünkü canlı organizmalardan türetilmiş olup bileşimleri büyük ölçüde karbon bazlıdır⁸⁷. Organik olmalarından dolayı korunma olasılığı daha düşüktür; ancak sanıldığı gibi sınırlı bir kullanım alanına sahip değildir⁸⁸.

Kemik daha kristal ve gözenekli yapısıyla fildişine oranla bozulmaya daha yatkındır⁸⁹. Sıcaklık ve nemdeki değişim hem kemik hem de fildişinde; çatlama, eğrilme ve çentiklenmeye yol açar⁹⁰. Asidik koşullar ise, kemiğin minerallerinin süzülüp kemiğin sertliğini kaybetmesine yol açarken; fildişi çok sayıda katmandan oluştuğu ve daha yoğun olduğu için çatlama ya da katmanlaşma olacaktır⁹¹.

Alet ya da objeler, faunada bulunan hayvanların kemiklerinin işlenmesi ile elde edilir. Bu nedenle, kemik ve fildişi kullanımı bulunulan çevreye ve imkanlara göre değişim gösterebilir.

⁸⁴ Ergün Karaca, "Antik Çağ Kemik İşçiliği Üzerine Bir Değerlendirme", **Güneş Karadeniz'den Doğar Sümer Atasoy'a Armağan Yazılar**, (Ed. Şevket Dönmez), Hel Yayınları, Ankara, 2013, (Kemik İşçiliği), s. 235.

⁸⁵ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 235.

⁸⁶ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 235.

⁸⁷ Sian L. Tiley-Nel, Annie R. Antonites, **Archaeological Worked Bone and Ivory**, University of Pretoria, South Africa, 2015, s. 7.

⁸⁸ Hande Bulut, "Batı Toros Mağaraları Kemik Alet İşçiliğine İlişkin Tekno-Tipolojik Değerlendirme: Karain Mağarası Örneği", 31. **Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Erzurum**, 11-15 Mayıs 2015, (Karain), s.56.

⁸⁹ Tiley-Nel, Antonites, s. 8.

⁹⁰ Tiley-Nel, Antonites, s. 8.

⁹¹ Tiley-Nel, Antonites, s. 8.

Anadolu'da, Erken Tunç Çağı'nda; sığır (bos touros), koyun (ovies aries), keçi (capra hircus), köpek (canis familiaris), domuz (sus scrofa domestucus), at (equus caballus), kızıl geyik (cervus elaphus), ala geyik (dama dama), manda (bubalos), boz ayı (ursus arctos), kurt (canis vulpus), karaca (capreolus capreolus) tilki (vulpes vulpes) gibi hayvanların yaşadığı tespit edilmiştir ve objeler muhtemelen bu tür hayvanların kemiklerinden yapılmıştır⁹².

Antik Roma'da da kemik objeler aynı şekilde; domuz, at, geyik, koyun, keçi, sığır, eşek, deve gibi hayvanların atıklarından ya da kesilmiş yerlerinden yapılıyordu⁹³.

Fildişi örnekleri arasında; uzun dişler ve olağandışı büyük çıkıntı oluşturan hayvan dişleri vardır⁹⁴. “Fildişi” kelimesi karakteristik olarak file ait olan fildişi için kullanılsa da mamut, deniz aygırı, katil balina, ispermeçet balinası, deniz gergedanı, su aygırı, afrika domuzu gibi hayvanların uzun dişleri için de kullanılabilir⁹⁵.

⁹² Nurperi Ayengin, “Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda Kemikten İşlenmiş Süs İğneleri”, **Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması**, (Ed. Betül Avunç), Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2006, s.108.

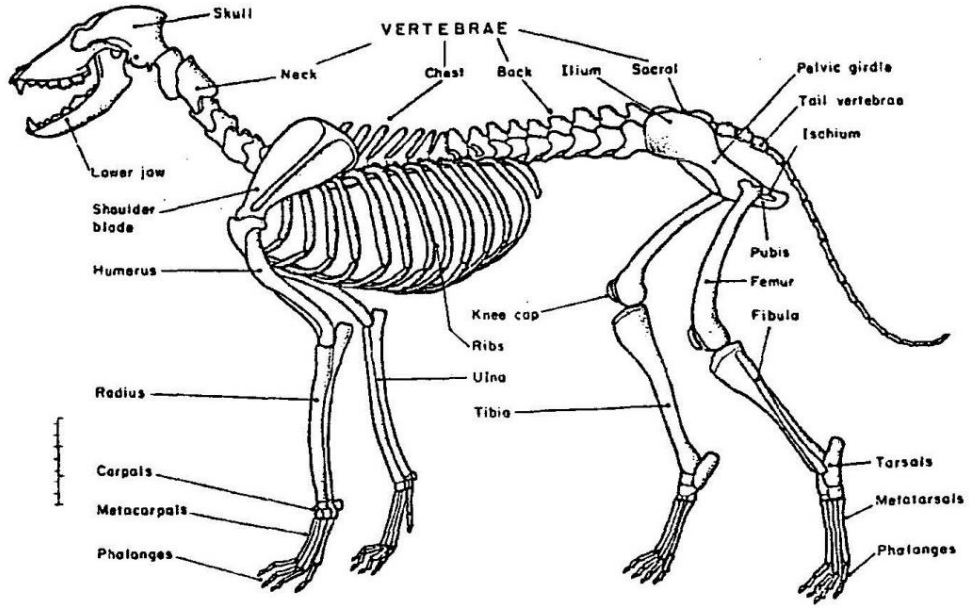
⁹³ Archer St. Clair, **Carving as Craft Palatine East and the Greco-Roman Bone and Ivory Carving Tradition**, Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2003, (Greco-Roman), s. 2.

⁹⁴ Tiley-Nel, Antonites, s. 16.

⁹⁵ Tiley-Nel, Antonites, s. 16.

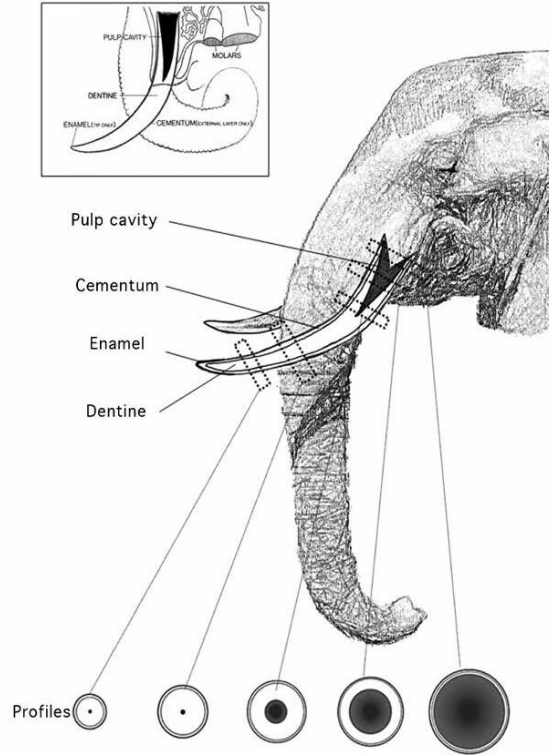
Şekil 19: A) Memeli hayvan iskeleti B) Fildişi bölümleri

A)

Kaynak⁹⁶: MacGregor, 1980, şek. 10A.

B)

Kaynak: Tiley-Nel, Antonites, s. 16.

⁹⁶ Arthur MacGregor, **Skeletal materials: their structure, technologys and utilisation c. A.D. 400-1200**, (Degree of Master), Philosophy to the University of Durham, 1980, şek. 10A.

Roma'da kentleşmenin gelişmesi ile birlikte; yeme alışkanlıklarının değişmesi, yaşam standartlarındaki yükseliş büyük miktarda kemik bırakan sığır eti tüketiminin artmasına neden oldu ve bu da ilerleyen teknoloji, endüstriyel, seri ve profesyonel üretimi sağladı⁹⁷.

Macaristan'da Syrmium, Fransa'da Lyon, Kartaca, İskenderiye ve Polonya gibi yerlerde yapılan bazı çalışmalar ve yapım aşaması kalıntılarının bulunması nedeniyle kemik atölyelerin varlığı saptanmıştır⁹⁸. Aynı şekilde Caesarea'da da bitmemiş eserlerin ve üretim artıklarının çokça bulunması kemik atölyelerinin varlığını göstermektedir⁹⁹. Smyrna, Ephesos, Alliano, Perge Sparta, Olympia, Korinth, Pergamon ve Sagalassos gibi kentlerde de kemik atölyelerine dair izler tespit edilmiştir¹⁰⁰. Kimi yerde, kemik atölyesi bulunmamasına karşın; yarı işlenmiş ve atık parçaların bulunması kemik ustalarının seyyar işliklerde çalışmış olabileceğini de akla getirmektedir¹⁰¹.

3.2. KULLANILAN ALET VE TEKNİKLER

Kemik objelerin yapımında kullanılacak olan kemiklerin, formlara yakınlığı ve kolay işlenebilir olması göz önünde bulunduruldu. Örneğin; yarı küresel femur başı, düğme ve ağırşak gibi dış bükey objelerde, yassı kemikler spatula, bıçak, sıyırıcı gibi objelerde, kompakt kemikler takı ve düğmelerde, astragaller oyun parçalarında, tam kürek kemiğinin de yazı tableti şeklinde kullanıldığı görülmüştür¹⁰². Oransal olarak değişiklik göstermekle birlikte, temel iskelet sisteminde bulunan tüm kemiklerin kemik obje yapımında kullanıldığı görülmektedir¹⁰³.

⁹⁷ Etan Ayalon, **The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts from Caesarea Maritima, Israel 1st-13th Centuries CE**, BAR International Series 1457, Oxford, 2005, s. 145.

⁹⁸ Ayalon, s. 145.

⁹⁹ Ayalon, s. 145.

¹⁰⁰ Hasret Garan, **Antik Çağ'da Kemik Endüstrisi ve Perge'de Bulunmuş Kemik Eserler**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, ss. 13-15, 21-24.

¹⁰¹ Karaca, **Kemik İşçiliği**, s. 236.

¹⁰² Ayalon, s. 7.

¹⁰³ Hande bulut, **Batı Toros Mağaraları Kemik aletleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, (Batı Toros), s. 33.

Kemik mezbahadan ya da doğadan alındığında ilk başta üzerindeki et, kas ve lif gibi kalıntılar temizlenirdi¹⁰⁴. Çabuk sertleşme özelliği olan kemiğin kesme işleminden önce yumuşatılması gerekmekteydi ve bunun için kemik uzunca bir süre asit içinde bekletilirdi¹⁰⁵. Ekşimiş süt, sirke ve kuzu kulağı yaprağından elde edilen ekşi su gibi bitkisel kaynaklı çeşitli asitlerin içinde bekletilip yumuşaması sağlanan kemiğin, sonrasında işlenmeye hazır olduğu düşünülmektedir¹⁰⁶.

Paleolitik Dönem’de de aynı ihtiyaçlara sahip olan insan, kemiğe yumuşaklık kazandırmak için birtakım işlemler yapmıştır. Antik Dönem’den farklı olarak; 120 °c ya da daha yüksek sıcaklıkta oluşan buhardan faydalanan Paleolitik insan, uzun bir süre kemiği ıslatarak bu şekilde bekletmiş, ardından kemiği ateşe tutup ısıtarak ısısal işlem gerçekleştirmiştir¹⁰⁷.

İşlenmiş kemiğe bakıldığında; düzeltilmiş kenar ve uçlar, cilalı ya da parlak bir yüzey, dekoratif ve üretime dayalı izler, kemik iliği boşluğuna ait görülebilecek izler, kesilmiş ve düzeltilmiş yerleri olacaktır¹⁰⁸. Kemik alet üretiminde; yontma, düzleştirme, kesme, sürtme, aşındırma, oyma, kazıma, delme gibi teknikler kullanılmıştır¹⁰⁹. Sıklıkla kullanılan koyun ve keçi tarak kemiklerinde delme işlemine Kuşadası Kadıkalesi’nde rastlanmıştır ve bu delme işleminin matkap benzeri aletle insan eliyle yapıldığı gözlemlenmiştir¹¹⁰.

Şekil 20: Koyun tarak kemiğinde uygulanan delme işlemi (Anaia)

Kaynak: Onar, Mercangöz, Kutbay, Tok, 2013, s. 89, resim 10.

¹⁰⁴ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 237.

¹⁰⁵ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 237.

¹⁰⁶ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 237.

¹⁰⁷ Hande Bulut, “Öküzini Mağarası Kemik Aletleri:Tekno-Tipolojik Analizler”, Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, 2016 (Öküzini), s. 88.

¹⁰⁸ Bulut, Öküzini, s. 85.

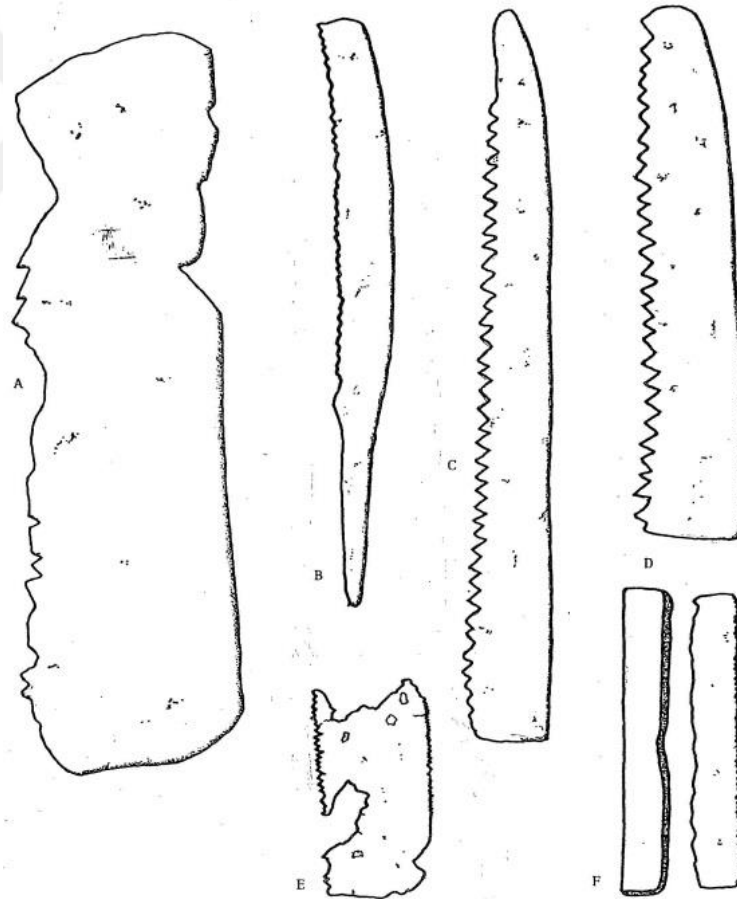
¹⁰⁹ Bulut, Karain, s. 61, 62.

¹¹⁰ Vedat Onar, Zeynep Mercangöz, Levent Kutbay, Emine Tok. “Kuşadası Kadıkalesi (Anaia) Kazısında Ortaya Çıkarılan İşlenmiş Kemik Kalıntıları”, **28. Arkeometri Sonuçları Toplantısı 28 Mayıs-1 Haziran 2012 Çorum**, s. 84.

Kemik objelerde perdah işlemi sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Perdah aleti: “kemik, fildişi ya da boynuzdan yapılmış kenarları paralel olan bir gövdeye ve yuvarlak kısmı oval, eğik ya da dik şekilde; uç kısımlar her zaman gövdeye oranla daha dar enli olan aletlerdir¹¹¹.” Perdah aletinin bir başka tanımı da: “uzun, düz ve esnek bir kemik kullanılarak -genellikle kaburga kemiği- yapılmış olan, uçlardan biri inceltilmiş, zaman zaman bu uçlarda kullanım sonucu oluşan cilalanmalar görülen aletlerdir¹¹².”

Kemik işçiliğinde; demir testere, bıçak, keser, balta, tarzı aletler kullanılarak kemiğe şekil verilmektedir¹¹³.

Şekil 21: Kullanılan testere çeşitleri

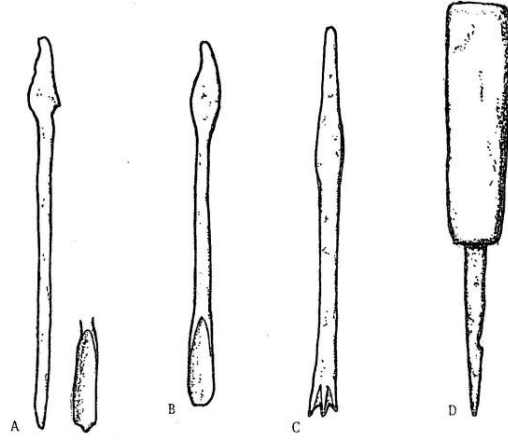
Kaynak: MacGregor, 1980, şek. 27A, B, C, D, E, F.

¹¹¹ Bulut, Öküzini, s. 86.

¹¹² Bulut, Öküzini, s. 87.

¹¹³ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 237.

Şekil 22: Kullanılan delici aletler

Kaynak: MacGregor, 1980, şek. 30 A, B, C, D.

Kemik oymacılığında; seri üretim sağlayan, objeyi dekore edebilecek imkanı veren torna tezgahlarıyla aynı şekil ve dekorasyonlar az çok başarılı şekilde kopyalanmıştır¹¹⁴.

Şekil 23: Torna tezgahının 15. yy. betimlemesi

Kaynak: Karaca, Kemik İşçiliği, 2013, s. 244, fig. 10.

¹¹⁴ Mariá T. Bíró, **The Bone Objects of the Roman Collection**, Catalogi Musei Nationalis Hungarici, II, The Printing Office of the Hungarian National Museum, Budapest, 1994, (Hungarici), s. 9

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TİPOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLEN ESERLER

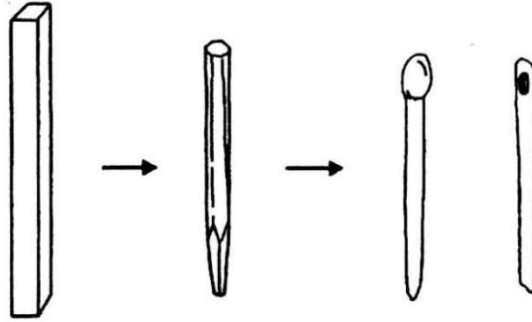
4.1. İĞNELER

İğne Grekçe’de *βελόνη (belone)*, *βελόνις (belonis)* veya *ῥαφίς (raphis)*, Latince’de ise; *acus* olarak adlandırılmıştır¹¹⁵.

İğnelere; saçlarda, kıyafetlerde ve hekimlik işleri gibi birçok alanda yararlanılmıştır.¹¹⁶ Bunların dışında, tapınaklara kutsal sunu amaçlı kült objesi olarak bırakıldığı da bilinmektedir¹¹⁷. Paleolitik Çağ’dan beri var olan iğnelerle, ilkel insanlar, kıyafetlerini deriye tutturmuşlardır¹¹⁸. Çeşitli malzemelerden yapılabilen iğnelere kemik malzeme sıklıkla kullanılmıştır. Antik Dönem’de metal iğneleri maddi durumu iyi olan kişilerin; fildişi ve özellikle de kemik iğneleri maddi durumu iyi olmayan kişilerin kullandığı düşünülmektedir¹¹⁹.

Topuzlu iğne ve gözlü iğne yapılırken; iki ucu kesildikten sonra boru şeklinde kalan kemik, çubuk formunda parçalara ayrılır ve sonrasında dikdörtgen çubuklar bıçak yardımı ile yontularak şekillendirilirdi¹²⁰.

Şekil 24: Topuzlu ve gözlü iğnelerin yapım aşamaları

Kaynak: Karaca, Kemik İşçiliği, 2013, s. 243. fig. 8.

¹¹⁵ William Smith, **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, The Second Edition, Boston, 1859, s. 13.

¹¹⁶ Bíró, Hungarici, s. 23.

¹¹⁷ Aytaç, İsmail. “Harput İç Kale Kazılarında 2015-2017 Sezonlarında Bulunan Bir Grup Kemik Esere İlişkin Ön Değerlendirme”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:6, Sayı:76, 2018, s. 9.

¹¹⁸ Bíró, Hungarici, s. 21.

¹¹⁹ Ergün Karaca, **Allianoi Kemik Eserleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, (Kemik Eserleri), s. 17.

¹²⁰ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 237.

Çalışma kapsamında dokuz adet kemik iğne vardır. İğneler “topuzlu”, “topuzsuz” ve “dikiş iğnesi” şeklinde üç tipe ayrılarak değerlendirilmiştir. **Topuzlu iğneler; “A1”, topuzsuz iğneler; “A2”, dikiş iğneleri; “A3”** olarak sınıflandırılmış ve tipolojileri yapılmıştır. Üç gruba ayrılan iğneler, konu içerisinde bu başlıklarla adlandırılacaktır.

İğne tipolojisine **Tablo 1**'de yer verilmiştir.

4.1.1. A1 (Topuzlu İğneler)

Latince adı, *Acus crinalis*¹²¹ olan topuzlu iğnelerin; figürlü ya da figürsüz bir baş kısmı ve uca doğru sivrilen gövde kısmı vardır. Topuz; iğnelerin baş kısmıdır ve ovoid, küresel, silindirik, konik, prizma, kozalak, insan ya da hayvan figürü şeklinde olabilir¹²².

Topuzlu iğnelerin saç ve kıyafet tutturmada kullanıldığını yapılan arkeolojik çalışmalar göstermektedir. Bazı iğneler birbirine benzer şekillerde yapıyordu, bu nedenle kıyafet iğnesi ve saç iğnesi arasındaki temel fark iğnelerin boyutlarıdır; kıyafet iğnesi uzun olmasıyla, saç iğnesi ise daha kısa olmasıyla birbirinden ayrılabilir¹²³.

Roma Dönemi kıyafet iğneleri günümüze çok sayıda kalabilmişken; Yunan kıyafet iğneleri nadiren görülmektedir¹²⁴. Ancak Yunan vazo ressamları kıyafet iğnelerini vazolarında sıklıkla betimlemişlerdir¹²⁵.

¹²¹ Sofija Petković, **Rimski Predmeti od Kostu i Roga Sa Teritorije Gornje Mezije**, Arheološki Institut, Beograd, 1995, s. 28, 31.

¹²² Karaca, **Kemik Eserleri**, s. 17.

¹²³ Bíró, **Hungarici**, s. 23.

¹²⁴ Bíró, **Hungarici**, s. 23.

¹²⁵ Bíró, **Hungarici**, s. 23.

Şekil 25: Boyalı Yunan vazolarında elbise iğneleri

Kaynak: B r , Hungarici, 1994, s. 23, Şek: 5.

Kıyafet iğneleri muhtemelen her bir omuzda birer çift halinde olduğu için, her zaman olmasa da göğse asılan bir zinciri desteklemek için de kullanıldığı varsayılmıŐtır¹²⁶. İğnelerde zaman zaman yanma izleriyle karŐılaŐılmıŐtır; bu, muhtemelen, ısınmayı gerektirecek malzemelerin iğne yardımıyla kullanıldığını g sterir¹²⁷.

Şekil 26: Sa iğnesi

Kaynak: B r , Hungarici, 1994, s. 30, Şek. 8.

¹²⁶ Gladys R. Davidson, **The Minor Objects, Corinth Volume XII**, Princeton, New Jersey, 1952, s. 277.

¹²⁷ Davidson, s. 279.

A1 grubu içerisinde, **Kat. No. 1** ve **Kat. No. 2** olmak üzere iki adet iğne vardır.

Eserler, aynı formda ve hemen hemen aynı ölçülerdedir¹²⁸. Ovoid topuz altından ince başlayan boynun ardından gövde kalınlaşarak devam eder ve iğne uca doğru incelerek son bulur. Saç ya da kıyafet iğnesi olarak kullanılmış olabilirler.

Bu iki eser, vatandaş tarafından Tire çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserlerin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

A1, Kat. No. 1 ve Kat. No. 2'nin benzerlerine: Atina'da (erken 5. yy.)¹²⁹, Korinth'te (M.S. 3-4. yy.)¹³⁰, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 2-3. yy.)¹³¹, Palatine Tepesi'nde (M.S. Erken 4. yy.)¹³², Smyrna'da (M.S. 3-4. yy.)¹³³, Tarsus Gözlükule'de (stratigrafisi belirlenememiş)¹³⁴, Caesarea Maritima'da (M.S. 1. – 4. yy.)¹³⁵, Macaristan'da (M.S. 1-4. yy.)¹³⁶, Ephesos'ta (Traianus Dönemi)¹³⁷, Alliano'i'da (M.S. 2-4. yy.)¹³⁸, Parion'da (M.S. 3-4. yy.)¹³⁹, Perge'de (M.S. 2-3. yy.)¹⁴⁰, İzâ'da (M.S. 3. yy. ortaları)¹⁴¹, Noricum'da (M.S. 2. yy.ın 2. yarısı)¹⁴², (M.S.

¹²⁸ **Kat. No. 1:** Uzunluk (Uz.): 7,4 cm Gövde Kalınlığı (G. Kal.): 0,3 cm Topuz Çapı (T. Çapı): 0,4 cm Topuz Yüksekliği (T. Yük.): 0,5 cm. **Kat. No. 2:** Uz.: 7,8 cm G. Kal.: 0,4 cm. T. Çapı: 0,4 cm T. Yük.: 0,5 cm.

¹²⁹ Henry S. Robinson, **Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora V**, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1959, Lev. 56, L 73, s. 81.

¹³⁰ Davidson, s. 284. Lev. 119, 2327.

¹³¹ Petković, Lev. XII, 1,3,5.

¹³² Clair, Greco-Roman, ss. 86, 90, 143, 145, şek. 26 (d), no. 329, şek. 28 (c), no. 395.

¹³³ Ersoy, s. 102, Kat. No: 13.

¹³⁴ Hetty Goldman, **Excavations at Gözlükule, Tarsus**, Volume I, The Hellenistic and Roman Periods, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1950, s. 398, şek. 271-272, no. 31, 33.

¹³⁵ Ayalon, ss. 54-55, 239, fig. 20, no. 184.

¹³⁶ Bıró, Hungarici, s. 154, Lev. XVI, 157.

¹³⁷ Recep Meriç, **Späthellenistisch-Römische Keramik und Kleinfunde aus Einem Schachtbrunnen am Staatmarkt in Ephesos**, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2002, (Ephesos) Lev. 88, B8.

¹³⁸ Karaca, Kemik Eserleri, ss. 106, 108, 110, Katalog Nu. 149, 155, 161.

¹³⁹ Hasan Kasapoğlu, "Kemik Objeler", **Antik Troas'ın Parlayan Kenti Parion**, (Ed. Prof. Dr. Cevat Başaran), Ege Yayınları, İstanbul, 2012, s. 173, resim (res.) 222.

¹⁴⁰ Garan, ss. 52-59, İ.1-İ.16 (Tarihleyen); Nuray Özgülnar, **Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 148, Kat. No. K 74 (Tarihlememiş).

¹⁴¹ Erik Hrnčiarik, "Roman bone artifacts from İzâ", **Close to the Bone: Current Studies in Bone Technologies**, (Ed. Selena Vitezović), Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, s. 141, şek. 1, no. 1, 3.

¹⁴² Sabine Deschler-Erb, Kordula Gostenčnik, "Différences et identités de la vie quotidienne dans les provinces romaines: l'exemple de la tabletterie", **Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine: un artisanat en marge ?** (Ed. Isabelle Bertrand), Monographies Instrumentum 34, Association des Publications Chauvinoises, Montagnac, 2008, s. 298, şek. 12, no. 9.

1-5. yy.)¹⁴³, Lemonum'da (M.S. 2. yy.)¹⁴⁴, Rennes'te (Roma Dönemi)¹⁴⁵, Durostorum'da¹⁴⁶, Frejus/Aigüières'te¹⁴⁷, Parion'da¹⁴⁸, Efes Tiyatrosu'nda¹⁴⁹, Efes Yamaç Ev 2'de (Severuslar Dönemi)¹⁵⁰ (M.S. 3. yy.ın 3. Çeyreği, aynı zamanda Geç Antik Dönem)¹⁵¹ (M.S. 3.-6. yy.)¹⁵² rastlanmaktadır.

A1 grubundaki **Kat. No. 3**'ün iki bilezik şeklinde keskin yivleri vardır ve yüzeyi perdahlıdır¹⁵³. Yivlerin üzerinde kalan izlerden anlaşıldığı üzere topuz kısmı kırılmıştır. Saç ya da kıyafet iğnesi şeklinde kullanılmış olmalıdır.

Eser, Efes'te bulunmuştur.

Benzerlerine; Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 1. yy.)¹⁵⁴, Caesarea Maritima'da (M.S. 3. – 4. yy.)¹⁵⁵, Parion'da (M.S. 250-300)¹⁵⁶, Atina'da (M.S. 2.

¹⁴³ Kordula Gostenčnik, Felix Lang, “Beinfunde aus Noricum. Metarialien aus Alt – Virinum / Magdalensberg, Iuvavum, Ovilavis und Virinum”, **Standortbestimmung Akten des 12. Österreichischen Archäologentages vom 28. 2. bis 1. 3. 2008 in Wien**, (Ed. Marion Meyer und Verena Gassner), Phoibos Verlag, Wien, 2010, s. 209, şek. 2, I4, O7

¹⁴⁴ Isabelle Bertrand (Ed.), “**Le travail de l'os et du bois de cerf à Lemonum (Poitiers F): lieux de production et objets finis. Un état des données**”, Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine: un artisanat en marge?, Monographies Instrumentum 34, Association des Publications Chauvinoises, Montagnac, 2008, s. 122, şek. 30, no. 9.

¹⁴⁵ Françoise Labaune, “**Le travail de l'os à Rennes (Ille – et – Vilaine) à travers un canif à manche sculpté trouvé 3 – 5 rue de Saint Malo**”, Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine: un artisanat en marge ? (Ed. Isabelle Bertrand), Monographies Instrumentum 3 X, Chauvigny, 2007, s. 47, şek. 2, no. 16

¹⁴⁶ Dan Elefterescu, “Obiecte din os de Durostorum. I”, **Pontica**, XLI, 2008, s. 286, lev. III, no. 127

¹⁴⁷ Isabelle Rodet-Belarbi, Yvon Lemoine, “Objets et déchets de l'artisanat de l'os, du bois de cerf et de l'ivoire à Frejus (Var) de la période romaine à l'Antiquité tardive”, **Revue Archéologique De Narbonnaise**, tome 43, 2010, s. 380, şek. 9, no. 8.

¹⁴⁸ İsmail Akkaş, “Parion Tiyatrosu Kemik Objeleri”, **Parion Roma Tiyatrosu**, (Ed. Cevat Başaran, H. Ertuğ Ergüner), İÇDAŞ A.Ş. Yayınları, Ankara, 2016, s. 252, şek. 1, no. 6, 4, 12.

¹⁴⁹ Duygu Akar Tanrıver, Andrea M. Pülz, “Kleinfunde”, **Das Theater von Ephesos Archäologischer Befund, Funde und Chronologie, Forschungen in Ephesos Band II/I**, (Ed. Friedrich Krinzing, Peter Ruggendorfer), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2017, ss. 331-333, Tafel 378, B2, B11.

¹⁵⁰ Ireen Kowalleck, Elisabeth Rathmayr “Funde Aus Metall und Bein”, **Hanghaus 2 in Ephesos: Die Wohneinheiten 1 und 2 Baubefund, Ausstattung, Funde**, (Ed. Friedrich Krinzing), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2010, (Textband Wohneinheiten 1), ss. 323, 325, 327, Tafel 145, A-B 18.

¹⁵¹ Elisabeth Rathmayr, “Kleinfunde”, **Hanghaus 2 in Ephesos Wohneinheit 6 Baubefund, Ausstattung, Funde**, Ed. Hilke Thür – Elisabeth Rathmayr, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2014, (Wohneinheit 6) ss. 661, 679, Tafel 229, B 100, ss. 663, 690, Tafel 232, B 237.

¹⁵² Elisabeth Rathmayr, “Kleinfunde”, **Hanghaus 2 in Ephesos Wohneinheit 7 Baubefund, Ausstattung, Funde**, Ed. Elisabeth Rathmayr, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016, (Wohneinheit 7), s. 516, Tafel 239, B 334- B 335, s. 499, Tafel 230, B 151.

¹⁵³ Uz.: 4,3 cm G. Kal.:0,4- 0,5 cm

¹⁵⁴ Petković, lev. XIV, no. 11.

¹⁵⁵ Ayalon, ss. 55-56, 239, fig. 20, no. 190.

¹⁵⁶ Akkaş, s. 253, şek. 2, no. 46, 47.

yy.ın 2. yarısı)¹⁵⁷, Gorsium'da (Severus Dönemi)¹⁵⁸, Tios'ta¹⁵⁹, Perge'de, (M.S. 4. yy.)¹⁶⁰, Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 4. yy.)¹⁶¹ (M.Ö. 2. yy.-M.S. 1. yy.)¹⁶², Aquincumi'de¹⁶³ rastlanmaktadır.

A1 grubundaki **Kat. No. 4**, yassı ve dikdörtgenimsi bir forma sahiptir¹⁶⁴. İğne topuzun altından ince bir boyun ile yassı gövdeye bağlıdır. Bu ince boynun üzerinde nar biçimli topuz ve onun da üzerinde fonksiyonel olabilecek bir delik görülür. Süslü kısımda ise; fonksiyonel olmayan delikler bulunmaktadır. Eser perdahlıdır ve uç kısmında kırık vardır.

M.S. 3.- 4. yy.larda iki ya da üç delik vardır ve bir takım dekoratif iğnelerin üretim yöntemlerinde; deliklerde bıçak benzeri bir aletle paralel delikler açılıp deliklerin araları birleştirilmiştir¹⁶⁵. Bu örnek de bu şekilde dekore edilmiştir ve birleşim yerlerinde yapım aşamasından kalan izler görülmektedir. En üstte yer alan topuz kısmında ise; açılmak istenilen bir delik daha olduğu, ancak yarım bırakıldığı anlaşılmaktadır. İğnenin bir yanında kesilirken oluşmuş testere izleri belirgindir. Tam yuvarlatılmamış yassı form, testere izlerinin belirgin oluşu ve deliklerindeki izler bu iğnenin tamamlanamadığının kanıtıdır. İğne delikli olsa da yapısal olarak saç, kıyafet ya da süs iğnesi olmaya uygundur. Tepede açılmak istenilip yarım bırakılan delik ise bu eserin belki de sarkaç/amulet şeklinde kullanım için yapıldığını, ancak yarım bırakıldığını ya da vaz geçildiğini düşündürebilir. Bu iğnenin benzer örneklerine rastlanılamamıştır.

Eser, vatandaş tarafından İzmir / Bayındır çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

¹⁵⁷ Robinson, lev. 56, no. M110, (gövde kısmı benzer).

¹⁵⁸ Mariá T. Bíró, "Gorsium Bone Carvings", **Alba Regia**, XXIII, 1987, (Gorsium), s. 44, şek. 22, no. 189.180/815-7.

¹⁵⁹ Ergün Karaca, "Tios 2007-2012 Kazılarında Bulunan Kemik Eserler", **Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios**, (Ed. Sümer Atasoy, Şahin Yıldırım), Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015, (Tios), s. 370, no. 1, (gövde kısmı benzer).

¹⁶⁰ Garan, s. 73, İ. 44, (gövde kısmı benzer).

¹⁶¹ Rathmayr, *Wohneinheit* 6, ss. 663, 688, Tafel, 232, B 212.

¹⁶² Rathmayr, *Wohneinheit* 7, s. 490, Tafel 227, B 44.

¹⁶³ Mária T. Bíró, Alice M. Choyke, Vass Lóránt, Vecsey Ádám, **Aquincumi Csonttárgyak**, Az Aquincumi Múzeum Gyűjteménye 2., Avaloni Nyomdaipari Kft, Budapest, 2012, s. 87, Cat. no. 107.

¹⁶⁴ Uz.: 10,3 cm G. Kal.: 0,4 – 0,6 cm

¹⁶⁵ Davidson, s. 174.

4.1.2. A2 (Topuzsuz İğneler)

Latince karşılığı *acus discernicula* / *acus discriminialis* olan iğneler, Roma Dönemi'nde 2.-3. yy. karakteristiğidir¹⁶⁶. Sade ve kullanışlı olmaları bakımından çeşitli işlevlerde ve alanlarda kullanılmışlardır. Kadınlar bunları, saçlarını kıvırmak, ayırmak ya da düzeltmek için; kozmetik malzemeleri kaş, kirpik ya da gözlere uygulamak için kullanmışlardır¹⁶⁷.

A2 grubunda **Kat. No. 5**, **Kat. No. 6** ve **Kat. No. 7** olmak üzere üç adet eser vardır.

A2 grubundaki **Kat. No. 5**, üst kısmından aşağıya doğru incelen; bezemesiz, düz bir iğnedir¹⁶⁸. Eser üzerinde kesici alet izleri boydan boya belirgindir. Tepe kısmı düz kesilmiştir. Perdahsız ve tamdır. Saç iğnesi şeklinde kullanılmış olabilir.

Bu tip iğneler, basit iğne tipi¹⁶⁹ olarak adlandırılmaktadır. Roma Dönemi boyunca tüm Roma eyaletlerinde kullanılmıştır ve iğnelerin üst kısımları enine kesilmiş, yuvarlatılmış ya da piramit biçimli olabilmektedir¹⁷⁰.

Eser, vatandaş tarafından Tire Akyurt'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerlerine; Korinth'te (M.S. 1-2 yy.)¹⁷¹, Tarsus Gözlükule'de (Hellenistik Dönem – Roma Dönemi)¹⁷², Caesarea Maritima'da (Roma Dönemi)¹⁷³, Palatine Tepesi'nde (M.S. 2. yy.)¹⁷⁴ Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 2.-4. yy.)¹⁷⁵, Macaristan'da (M.S. 1-3 yy.)¹⁷⁶, Iža'da (Roma Dönemi)¹⁷⁷, Noricum'da (M.S. 1-5 yy.)¹⁷⁸, Lemonum'da (M.S. 2. yy.)¹⁷⁹, Frejus/Aiguières'te¹⁸⁰, Vertault'ta¹⁸¹, Perge'de

¹⁶⁶ Petković, s. 32.

¹⁶⁷ Petković, s. 32.

¹⁶⁸ Uz.: 11,6 cm G. Kal.: 0,3-0,7 cm

¹⁶⁹ Davidson, s. 280.

¹⁷⁰ Hrnčiarik, ss. 141-142

¹⁷¹ Davidson, lev. 120, no. 2385.

¹⁷² Goldman, s. 397, şek. 271, no. 13.

¹⁷³ Ayalon, ss. 18-19, 207, fig. 4, no. 40.

¹⁷⁴ Clair, Greco-Roman, ss. 84, 140, 179, şek. 22 (d), no. 292, lev. 30 (d), no. 292.

¹⁷⁵ Petković, lev. XIV, no. 9, 10.

¹⁷⁶ Bíró, Hungarici, ss. 150-152, lev. 12, no. 99, 101, 102, 108, 111; lev. 13, no. 112, 113, 115; lev. 14, no. 128, 129, 130, 132.

¹⁷⁷ Hrnčiarik, s. 141, şek. 1, no. 10.

¹⁷⁸ Gostenčnik, Lang, s. 209, şek. 2, no. 16, O10.

¹⁷⁹ Bertrand, s. 122, şek. 30, no. 12.

¹⁸⁰ Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 380, şek. 9, no. 2.

(M.S. 1-2. yy.ın ortası)¹⁸², Smyrna’da (M.S. 1.-3. yy.)¹⁸³, Efes Tiyatrosu’nda (M.S. 1.-4. yy.)¹⁸⁴, Efes Yamaç Ev 2’de (M.S. 3. yy.ın 3. çeyreği ve Severuslar Dönemi)¹⁸⁵ (Geç Antik Dönem ve M.S. 1. yy.ın 2. yarısı)¹⁸⁶, Aquincumi’de¹⁸⁷ rastlanmaktadır.

A2 grubundaki **Kat. No. 6**, üstten aşağıya doğru incelen bir forma sahiptir ve perdahlıdır.¹⁸⁸ Tepesinde ve uç kısmında kırığı bulunan eserde, altışar kazıma çizginin arasında balık ağı motifi yapılmıştır. Bu motif, genellikle M.S. 4. yy. boyunca kullanılmıştır ve çoğu durumda ikincil bir kullanımın kanıtıdır¹⁸⁹. Daha önce yapılmış olan plastik figürün eskimesi halinde, bu teknikle yeniden şekillendirilmiştir¹⁹⁰. Saç ya da süs iğnesi şeklinde kullanılmış olabilir.

Eser, St. Jean Kilisesi’nde bulunmuştur.

Benzer eserler; Korinth’te yazı aracı / kalem (Bizans Dönemi)¹⁹¹, İza’da, iğne (M.S. 4. yy.)¹⁹², Macaristan’da dekoratif iğne (M.S. 4. yy.)¹⁹³, Ophel-Jerusalem’de süslü çubuk (Bizans Dönemi)¹⁹⁴, Aquincumi’de süslü saç iğnesi¹⁹⁵ olarak tanımlanmıştır. Durostorum (M.S. 1-2. yy.)¹⁹⁶ ve Assos’ta¹⁹⁷ da benzer örneklerle rastlanmıştır.

A2 grubundaki **Kat. No. 7**, uçlardan gövdeye doğru kalınlaşan konik formludur¹⁹⁸. Sivri olan iki uçtan biri kırıktır. Sağlam olan uç kısmında, sivriltme

¹⁸¹ Jean-Claude Béal, Isabelle Rodet-Belarbi, Le travail de l’os, du bois de cerf et de l’ivoire à Vertillum-Vertault (Côte-d’Or)”, **Bulletin Archéologique et Historique du Chatillonnais**, sixième serie, N° 6, 2003, s. 59, şek. 8, no. 88-941-1.

¹⁸² Garan, ss. 73-74, İ.45, İ.46 (Tarihleyen); Özgülner, ss. 176-177, Kat. No. K 102, K 103 (Tarihlememiş).

¹⁸³ Akın Ersoy, Gülten Çelik Ersoy, “Smyrna / İzmir Kazıları Kemik Buluntuları”, **TÜBA-AR**, 15 / 2012, s. 96, res. 1, no. 1; Ersoy, ss. 99-100, Kat. No: 1-4.

¹⁸⁴ Akar Tanrıver, M. Pülz, ss. 331, 335, Tafel 379 B44.

¹⁸⁵ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 1, ss. 323, 326-328, Tafel 145, A-B 10, A-B 15, A-B 26.

¹⁸⁶ Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 663, 689, Tafel, 232, B 232, ss. 669, 705, Tafel 237, B 431- B 432.

¹⁸⁷ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 84, Cat. no. 58, 61.

¹⁸⁸ Uz.: 6,5 cm G. Kal.: 0,4-0,6 cm

¹⁸⁹ Bíró, Hungarici, s. 33.

¹⁹⁰ Bíró, Hungarici, s. 33.

¹⁹¹ Davidson, s. 187, no. 1374, 1376.

¹⁹² Hrnčiarik, s. 141, şek. 1, no. 8.

¹⁹³ Bíró, Hungarici, s. 166, lev. 28, no. 298.

¹⁹⁴ Liat Naeh, “Worked Ivory and Bone Objects From the Ophel”, **The Ophel Excavations to the South of the Temple Mount 2009-2013 Final Reports Volume I**, (Ed. Eliat Mazar), Shoham Academic Research and Publication, Israel, 2015, s. 614, şek. III.10.1, no. 102.

¹⁹⁵ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 90, Cat. no. 137.

¹⁹⁶ Elefterescu, s. 288, lev. 5, no. 150.

¹⁹⁷ Nilden Ergün, **Assos Batı Nekropolü Buluntuları**, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2013, lev. 29, no. 2005.1.1.

¹⁹⁸ Uz.: 11,7 cm G. Kal.: 0,3 – 1,2 cm

işlemine bağlı kesici alet izi vardır. Yine aynı uçta, kazıma ile yapılmış bir çizgi bezeme bulunmaktadır. Perdahlı olan eser, delici iğne ya da dokuma iğnesi olarak kullanılmış olabilir.

Ağırşakların, dokuma iş sürecini engellediği düşünülerek; muhtemelen sadece mekik olarak kullanılan kemik objeler yapılmıştır¹⁹⁹. Dokumada kullanılan bu tür benzer objeler, her iki ucu sivriltilmiş, ortada genişleyen çubuklardır²⁰⁰. Macaristan’da, 13,5 cm olan benzer bir obje ilmek çubuğu olarak değerlendirilmiş ve Roma Dönemi’ne tarihlenmiştir²⁰¹. Frejus/Aiguières’te aynı formda, 9,5 cm olan bir başka örnek; basit formda dokuma iğnesi olarak adlandırılmış ve M.S. 1. yy.a tarihlenmiştir²⁰². Korinth’te, Bizans Dönemi’ne tarihlenen 12 cm uzunluğunda benzer obje, dokuma ile ilişkilendirilmiş ve dairesel iğne olarak adlandırılmıştır²⁰³.

Bu tip objelerden hekimlik işlerinde delici – genişletici olarak yararlanılmıştır²⁰⁴. Tarsus Gözlükule’de benzer bir objenin kalem olabileceği düşünülmektedir²⁰⁵. Parion’da M.S. 1. yy.a tarihlenen obje ise saç iğnesi / toka olarak adlandırılmıştır²⁰⁶.

Eser, vatandaş tarafından İzmir çevresinden bulunarak Efes Müzesi’ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

4.1.3. A3 (Dikiş İğneleri)

Dikiş dikmek için kullanılan ve iğneler arasında yoğun olan bir gruptur. M.S. 1. ve 2. yy. türleri, başın ve deliğin şekline göre değişmektedir²⁰⁷. Bunlar, üst ve alt kısmı düzleştirilmiş, oval, dikdörtgen veya dairesel bir deliğe sahipken bazı

¹⁹⁹ Bíró, Hungarici, s.51.

²⁰⁰ Bíró, Hungarici, s.51.

²⁰¹ Bíró, Hungarici, ss. 103, 201, lev. 63, no. 542.

²⁰² Michel Feugère, “Militaria et objets en os et en métal”, **le camp de la flotte d’Agrippa à Fréjus: les fouilles du quartier de Villeneuve (1979- 1981)**, (Ed. Christian Goudineau, Daniel Brentchaloff), éditions Errance, 2009, s. 118, şek. 14, no. 343.

²⁰³ Davidson, lev. 89, no. 1489.

²⁰⁴ Seda Akarsu, Babür Mehmet Akarsu, Ahmet Adil Tırpan, “Roma Dönemi’nden Orta Çağ’a Tıp Aletleri”, **Lokman Hekim Journal**, 1(3), 2011, s. 14, res. 5.

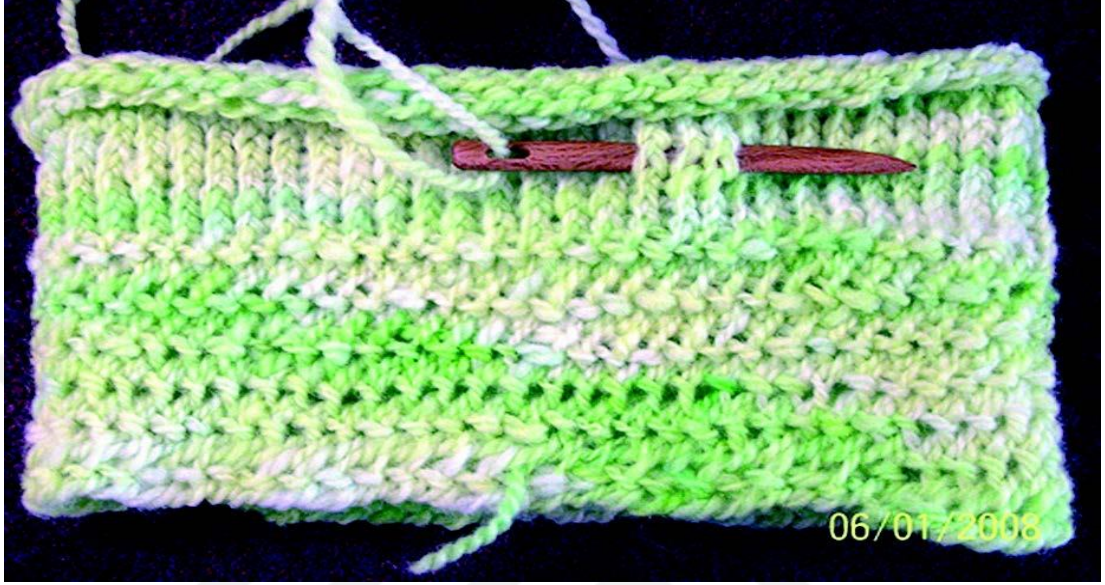
²⁰⁵ Goldman, s. 397, şek. 271, no. 17.

²⁰⁶ Kasapoğlu, ss. 171-172, res. 221, M72, M33.

²⁰⁷ Davidson, s. 174.

örneklerde iki veya üç deliğe rastlanılabilmektedir²⁰⁸. M.S. 3. ve 4. yy.lara tarihlenen örneklerin, sıklıkla, bu şekilde çoklu deliklere sahip olduğu bilinmektedir²⁰⁹.

Şekil 27: Tek delikli dikiş iğnesi kullanım örneği

Kaynak: Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, 2012, s. 8, Fig. 1.

A3 grubu eserleri, **Kat. No. 8** ve **Kat. No. 9** olmak üzere iki adettir. İki örnek de oval delikli, perdahlı ve tümdür. Form ve ölçü bakımından aynılardır²¹⁰; ancak delik üstü mesafelerinin farklı olması ve **Kat. No. 9**'un üst kısmının biraz daha düz olması nedeni ile analogide ayrı olarak değerlendirildiler.

Kat. No. 8, Efes Domitian Galeri çevresinde bulunmuştur.

Kat. No. 9, vatandaş tarafından Efes çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 8'in benzerlerine; Korinth'te (M.S. 1-2 yy.)²¹¹, Caesarea Maritima'da²¹², Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 3. yy.)²¹³, Palatine Tepesi'nde (M.S. 1. yy. sonu- 2. yy.)²¹⁴, Ephesos'ta (Traianus Dönemi)²¹⁵, Efes Yamaç Ev 2'de

²⁰⁸ Davidson, s. 174

²⁰⁹ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99.

²¹⁰ **Kat. No. 8** Uz.: 9,3 cm G. Kal.: 0,2 – 0,5 cm **Kat. No. 9** Uz.: 9,3 cm G. Kal.: 0,3 – 0,5 cm

²¹¹ Davidson, s. 177, lev. 78, no. 1252

²¹² Ayalon, ss. 33, 217, fig. 9, no. 107.

²¹³ Petković, lev. XVII, no. 1.

²¹⁴ Clair, Greco-Roman, ss. 100, 150, 185, şek. 33 (m), no. 486, lev. 42 (c), no. 486.

(M.S. 3. yy.ın 3. çeyreği)²¹⁶ (M.S. 2.-3. yy.)²¹⁷, Efes Yamaç Ev 1’de (M.S. 1.-3. yy.)²¹⁸, Perge’de (M.S. 1-5 yy.)²¹⁹, Smyrna’da (M.S. 5-6. yy.)²²⁰ (M.S. 2.-3. yy.)²²¹, Hérault’ta (M.S. 130-160)²²² rastlanmaktadır.

Kat. No. 9’un benzerlerine; Korinth’te (M.S. 1-2 yy.)²²³, Caesarea Maritima’da (Roma Dönemi)²²⁴, Atina’da (M.S. Geç 2. yy.)²²⁵, Palatine Tepesi’nde (M.S. 1. yy. sonu- 2. yy.)²²⁶ Yukarı Moesia Bölgesi’nde (M.S. 1. yy. sonu)²²⁷, Smyrna’da (M.S. 1. yy. sonu 2. yy. başı)²²⁸, Efes Yamaç Ev 2’de (M.S. 3. yy.ın 3. çeyreği)²²⁹, Gorsium’da²³⁰ rastlanmaktadır.

4.2. KAŞIKLAR

Yaşamın bir parçası olan kaşık; bir hazne ve bir sapın birleşiminden oluşur. Toz, sıvı ya da sıvıya yakın maddelerin kaplardan alınması, karıştırılması, ölçü işleri, yemek yeme gibi hayatın içinden olan amaçlarda kullanılmış; fildişi, kemik, tahta ya da metal malzemelerden yapılabilen gündelik yaşam araçlarıdır. Kaşıklar eskiden daha çok kemikten yapılmıştır; çünkü kemik, cam malzemenin daha sağlam yapıdaydı ve metal malzemenin de kimyasal etkilerine karşı daha dayanıklıydı²³¹.

²¹⁵ Meriç, Ephesos, lev. 88, B6, B7

²¹⁶ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 1, ss. 322, 325, 330, Tafel 146, A-Te 8.

²¹⁷ Rathmayr, Wohneinheit 7, ss. 490, 500, Tafel 227, 230, B 49, B 163.

²¹⁸ Elisabeth Trinkl, “Artefakte Für die Textilbearbeitung”, **Hanghaus 1 in Ephesos Funde und Ausstattung, Forschungen in Ephesos VIII/4**, (Ed. Claudia Lang-Auinger), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, (Hanghaus 1), ss. 319, 326, Tafel 153, T40.

²¹⁹ Garan, ss. 102-103, G.İ. 1, G.İ. 2, G.İ. 3.

²²⁰ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 6, no. 6.

²²¹ Ersoy, s. 131, Kat. No: 131.

²²² Michel Feugère, Philippe Prévot, “Les matieres dures animales (os, bois de cerf et ivoire) dans la vallée de l’ Hérault: production et consommation”, **Le travail de l’os, du bois de cerf et de la corne à l’ époque romaine: un artisanat en marge ?**, (Ed. Isabelle Bertrand), Monographies Instrumentum 34, Association des Publications Chauvinoises, Montagnac, 2008, s. 263, şek. 18, no. 91.

²²³ Davidson, s. 177, lev. 78, no. 1255.

²²⁴ Ayalon, ss. 33, 217, fig. 9, no. 106.

²²⁵ Robinson, lev. 56, J 15.

²²⁶ Clair, Greco-Roman, ss. 101, 150, 185, şek. 33 (j), 489, lev. 42 (a), 489.

²²⁷ Petković, lev. XVII, no. 11.

²²⁸ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 6, no. 1, 2; Ersoy, s. 129. Kat. No: 125-126.

²²⁹ Ireen Kowalleck, Elisabeth Rathmayr, “Funde aus Metall und Bein”, **Hanghaus 2 in Ephesos die Wohneinheiten 1 und 2, Baubefund, Ausstattung, Funde**, (Ed. Friedrich Krinzinger), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2010, (Textband Wohneinheiten 2) ss. 614, 625, 648, Tafel 275, B-Te 9.

²³⁰ Bíró, Gorsium, s. 44, şek. 22, no. 199.185/825-2

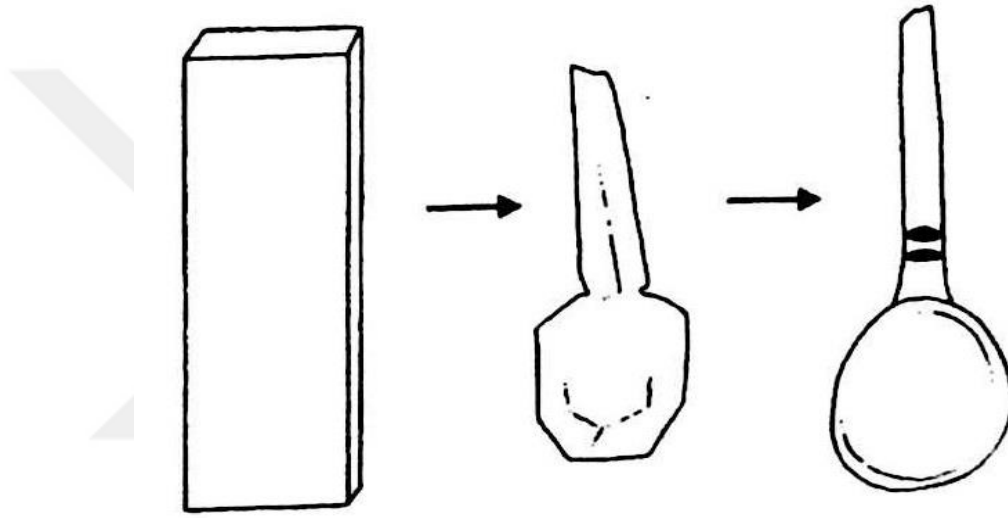
²³¹ Petković, s. 36.

Ayrıca kemik malzemede istenilen boyut ve şekil daha kolay verilebiliyordu²³².

Kaşıklar hazne formlarına göre dairesel ve oval hazneli olabilirler. Dairesel hazneli kaşıklar için; *cochlear*²³³, oval hazneli kaşıklar için ise; *ligula*²³⁴ denilmiştir.

Kaşık yapımında; öncesinde hazırlanmış kemik plaka, kabaca, hazne kısmı sekizgen ve sap kısmı da dikdörtgen biçimde olacak şekilde yontulur ve sonrasında haznesi oyulur, altına dış bükey form verildikten sonra sap kısmı son haline getirilirdi²³⁵.

Şekil 28: Kaşık yapılışı

Kaynak: Karaca, Kemik İşçiliği, 2013, s. 243. fig. 9.

Çalışma kapsamında on bir adet kemik kaşık vardır. Bunlardan dokuz tanesi formlarına göre: **dairesel kaşıklar (B1)** ve **oval kaşıklar (B2)** olarak iki gruba ayrılmıştır. **B1** ve **B2** grupları da kendi içlerinde; “**kaşık dudak kısmının, kaşık sapına olan konumuna göre ve mahmuzlu olup olmamalarına göre**” ayrıca alt gruplara ayrılmıştır²³⁶.

Buna göre; **B1 Grubu:** “Kaşık dudağı sapın üzerinde ve mahmuzsuz (**B1a**)”, “kaşık dudağı sapla aynı doğrultuda ve mahmuzlu (**B1b**)”, “kaşık dudağı sapın üzerinde ve mahmuzlu (**B1c**)” olmak üzere üç ayrı grup şeklindedir.

²³² Petković, s. 36.

²³³ Smith, s. 301.

²³⁴ Davidson, s. 189.

²³⁵ Karaca, Kemik İşçiliği, s.237.

²³⁶ Karaca, Kemik Eserleri, s. 37. * Kaşıkların gruplanmasından yararlanılmıştır.

B2 Grubu ise; “kaşık dudağı sapla aynı doğrultuda ve mahmuzlu (**B2a**)”, “kaşık dudağı sapın üzerinde ve mahmuzlu (**B2b**)” olmak üzere iki ayrı gruba ayrılmıştır.

Çalışma kapsamında olan bir adet kaşık sapı ve bir adet kulak / kozmetik kaşığı bu tipolojiden ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Kaşık tipolojisine **Tablo 2**'de yer verilmiştir.

4.2.1. B1 (Dairesel Kaşıklar)

Antik Dönem dünyasında hem sonda hem ilaç ölçme, karıştırma, kaplardan bir şey alma için kullanıldığı bilinen bu kaşıklar, çoğunlukla *cochlear* adıyla anılmaktadır²³⁷. Antik Dönem boyunca 1. ve 6. yy.larda yapılmış olan bu kaşıklar; dairesel, sığ hazneli, basit şekillenmiş ve ortasında küçük dairesel bir girintiye sahip olabilirler²³⁸. Daha küçük dairesel girintili haznelerde, orta girintisi, doz yapım sırasında bileşenleri ölçmek ve alınan malzemenin miktarını belirlemek içindir²³⁹.

İlaç ölçülmesi, ısıtılması ve bir kaba konması gibi amaçlarla kullanıldığından dolayı, hastanelerde ve cam ilaç kaplarının yanında çokça karşımıza çıkmaktadır²⁴⁰. Dairesel formdaki bu kaşıklardan Baden'deki Roma Hastanesi'nde çok sayıda bulunmuştur²⁴¹.

B1 grubu kendi içinde **B1a**, **B1b** ve **B1c** olmak üzere üçe ayrılmıştır.

4.2.1.1. B1a (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzsuz)

Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzsuzdur. Bu grupta **Kat. No. 10**, **Kat. No. 11** ve **Kat. No. 12** olmak üzere üç adet eser vardır.

Kat. No. 10'un kaşık haznesi hafif içe doğru çukurdur. Yukarıdan aşağıya incelen silindirik formlu sapın uç kısmında kırık mevcuttur. Toz, merhem gibi

²³⁷ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100.

²³⁸ Petković, s. 36.

²³⁹ Petković, s. 36.

²⁴⁰ Uzel, s. 69.

²⁴¹ İlater Uzel, **Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2000, s. 69.

malzemelerin alımı, karıştırılması ve ölçülmesi için kullanılmış olabilir. İçe doğru hafif çukur kısmı, damla şeklinde sıvı tutabilir. Eser perdahlıdır.

Eser, Efes Tiyatrosu'nun yan tarafında bulunmuştur.

Kat. No. 11'in kaşık haznesi çukurdur ve yukarıdan aşağıya doğru incelen silindirik formlu sapı vardır. Kaşık dudağının sapla birleştiği yerin biraz altından kırılmıştır ve iki parçadır. Sıvı tutmaya uygundur. Toz, merhem gibi malzemelerin alımı, karıştırılması ve ölçülmesi için kullanılmış olabilir. Eser perdahlıdır.

Eser, vatandaş tarafından Tire çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 12'nin kaşık haznesi yassıdır ve sap kısmı dikdörtgen formludur. Kaşık dudağı ve sapın birleştiği yerin 1 cm altından kırılmıştır. Haznede yer yer kırıklar vardır. Sıvı tutmaya uygun olmamakla birlikte, merhem kaşığı şeklinde kullanılmış olabilir. Eser perdahlıdır.

Benzerlerine; Perge'de (M.S. 1.-3. yy.)²⁴², Noricum'da (M.S. 1. yy.)²⁴³, (1. yy. ortası)²⁴⁴, Parion'da (M.S. 1. yy.ın 2. yarısı ve M.S. 25-100)²⁴⁵, Macaristan'da (M.S. 3.-4. yy.)²⁴⁶, Kuzey Dobruja'da (Geç Roma-Erken Bizans)²⁴⁷, Korinth'te (M.S. 1.-2. yy.)²⁴⁸, Lemonum'da (M.S. 2. yy.)²⁴⁹, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 2. yy.)²⁵⁰, Rennes'te (Roma Dönemi)²⁵¹, Ephesos'ta (Roma Dönemi)²⁵², Efes Yamaç Ev 2'de (İmparatorluk Dönemi başlarından M.S. 3. yy.ın sonlarına kadar)²⁵³, Smyrna'da (M.S. 2.-3. yy.)²⁵⁴, Frejus/Aiguières'te (M.S: 1.-2. yy.)²⁵⁵, Aquincumi'de²⁵⁶ rastlanmaktadır.

²⁴² Garan, s. 105, Ka.2.

²⁴³ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, lev. 9, no. 1.

²⁴⁴ Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M4.

²⁴⁵ Kasapoğlu, s. 174, res. 223, M72, M4.

²⁴⁶ Bíró, Hungarici, s. 192, lev. 54, no. 474, lev. 55, no. 477, 478.

²⁴⁷ George Nuțu, Simina Stanc. "Carved bone and antler in northern Dobruja", **Close to the bone: current studies in bone technologies**, (Ed. Selena Vitezović), Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, s. 230, lev. 3, no. 18. *Bu örneğin orta kısmında, **B1a** grubundan farklı olarak bezeme bulunmaktadır.

²⁴⁸ Davidson, s. 191, lev. 85, no. 1396.

²⁴⁹ Bertrand, s. 119, şek. 24, no. 1, 3.

²⁵⁰ Petković, lev. XIX, no. 1, 4.

²⁵¹ Labaune, s. 47, şek. 2, no. 30.

²⁵² Meriç, Ephesos, lev. 88, no. B4.

²⁵³ Rathmayr, Wohninheit 6, ss. 641, 671, 674, Tafel, 226-227, B 4, B 40.

²⁵⁴ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 3; Ersoy, s. 139, Kat. No. 160.

²⁵⁵ Feugère, s. 148, şek. 43, no. 624.

4.2.1.2. B1b (Kaşık Dudağı Sapla Aynı Doğrultuda ve Mahmuzlu)

Kaşık dudağının konumu sapla aynı doğrultudadır ve sap mahmuzludur. Mahmuz kullanımı kaşık saplarında çokça görülmektedir. Kaşıkta mahmuz kullanımının amacı; kaşığın, kap kenarlarında dayanmasını sağlamaktır²⁵⁷. **B1b** grubu içerisinde sadece **Kat. No. 13** vardır.

Kat. No. 13, kırmızımsı renkli kemik yapısına sahiptir ve perdahlıdır. Kaşık haznesi içe doğru hafif çukurdur ve dudak dışı çekiktir. Sap kısmı dikdörtgen formudur. Önde ve yanda 0,2 cm'lik mahmuz çıkıntıları bulunmaktadır. Sap mahmuzun altından kırılmıştır. Toz, merhem gibi malzemelerin alımı, karıştırılması ve ölçülmesi için kullanılmış olabilir. İçe doğru hafif çukur kısmı, damla şeklinde sıvı tutabilir.

Eser, vatandaş tarafından Tire çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerine Alliano'i'da (M.S. 2.-3. yy.)²⁵⁸ rastlanmıştır.

4.2.1.3. B1c (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzlu)

Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzludur. **B1c** grubu içerisinde **Kat. No. 14** ve **Kat. No. 15** olmak üzere iki adet eser vardır.

Kat. No. 14'ün kaşık haznesi içe doğru çukurdur ve sap kısmı dikdörtgen formudur. Kaşık, mahmuzun biraz altından kırılmıştır. Mahmuz çıkıntısı 0,2 cm'dir ve üzerine üç çentik yapılmıştır. Sap arkasında, yukarıdan aşağıya doğru uzanan bir yiv sap alanını ikiye bölmüştür ve bir adet çentik görülmektedir. Yüksek ihtimalle, sap arkasında da mahmuz vardı ve bu çentik mahmuzun başlangıcıydı. Eser perdahlıdır ve haznesi sıvı alımı için uygundur. Ölçü ya da merhem kaşığı olarak kullanılmış olabilir.

Eser, vatandaş tarafından Selçuk'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

²⁵⁶ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 100-101, Cat. no. 207-208, 214.

²⁵⁷ Davidson, s. 189.

²⁵⁸ Karaca, Kemik Eserleri, s. 184, Katalog Nu. 384.

Kat. No. 15'in, çukur kaşık haznesi kırılmış ve sonrasında yapıştırılmıştır. Eser yıpranmış durumdadır ve perdah izleri yer yer korunmuştur. Sapın hem ön kısmında hem de arka kısmında mahmuz çıkıntıları mevcuttur. Kaşık sapı dikdörtgen formlu başlamış ve mahmuz altından silindirik formlu olarak devam etmiştir. Uç kısmında kırık bulunan eser sıvı alımı için uygundur; toz, merhem gibi malzemelerin alımı, karıştırılması ve ölçülmesi için kullanılmış olabilir.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 14 ve **Kat. No. 15**'in benzerlerine; Allianoî'da (M.S. 2.-3. yy.)²⁵⁹, Noricum'da (M.S. 1. yy.)²⁶⁰, Durostorum'da²⁶¹, Aquincumi'de²⁶², Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 1. yy.)²⁶³ rastlanmıştır.

4.2.2. B2 (Oval Kaşıklar)

Kaşık haznesi oval ve uzun bir forma sahiptir. Bu tip kaşıklar, *ligula* olarak adlandırılmıştır²⁶⁴. Kozmetik ve tıbbi amaçlı; ilaçların alınması ve hazırlanması, karıştırılmış ya da karıştırılacak olan kozmetik ya da tıbbi maddelerin ölçülmesi ve belki de çatal bıçak takımı parçası olarak M.S. 5. yy.ın ortasına kadar kullanılmış olmalıdır²⁶⁵. Değişik amaçlarla kullanılan bu tip kaşığa kesin tıbbi alet denilmemeli ve Romalı kadınların pudra, balsam gibi maddeleri kutularından çıkarmak için bu kaşığı kullandığı²⁶⁶ da unutulmamalıdır.

B2 grubunda üç adet eser vardır ve kendi içlerinde **B2a** ve **B2b** olmak üzere ikiye ayrılmışlardır.

²⁵⁹ Karaca, Kemik Eserleri, ss. 183-184, Katalog Nu. 379, 380, 381, 383; Daniş Baykan, **Allianoî Tıp Aletleri**, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, Lev. 31, 5.Ek.Kat.Nu.:379.

²⁶⁰ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 9.

²⁶¹ Elefterescu, s. 290, lev VII, no. 227.

²⁶² Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 100, Cat. no. 206.

²⁶³ Rathmayr, Wohninheit 6, ss. 664, 690, Tafel, 233, B 241.

²⁶⁴ Davidson, s. 189.

²⁶⁵ Petković, s. 36.

²⁶⁶ Uzel, s. 69.

4.2.2.1. B2a (Kaşık Dudağı Sapla Aynı Doğrultuda ve Mahmuzlu)

Kaşık dudağının konumu sap ile aynı doğrultudadır ve sap kısmı mahmuzludur. Bu grupta, **Kat. No. 16** ve **Kat. No. 17** olmak üzere iki adet eser vardır.

Kat. No. 16'nın kaşık haznesi yassıdır. Sap, dikdörtgen formlu başlamış, mahmuz altından silindirik formlu devam etmiştir. Mahmuz, önde 0,2 cm çıkıntı yapmıştır ve üzerinde iki adet çentik vardır. Sap kısmı kırıktır ve sap arkasında, alanı dik şekilde ikiye bölen kazıma yiv mevcuttur. Perdahsız olan eserde; yapım aşamasından kalan ve yukarıdan aşağıya doğru uzanan kesici alet izleri görülmektedir. Kaşık sıvı tutmaya uygun olmamakla birlikte, merhem ya da ölçü kaşığı şeklinde kullanılmış olabilir.

Eser, Efes Domitian Terası, temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Benzerlerine; Smyrna'da (M.S. 2. yy.)²⁶⁷, Tarsus Gözlükule'de (stratigrafisi belirlenememiş)²⁶⁸, Alliano'da (M.S. 4.-5. yy.)²⁶⁹, Korinth'te (M.S. 1. yy.)²⁷⁰, Noricum'da (M.S. 1. yy.)²⁷¹, (M.S. 1.-4. yy.)²⁷², Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 4.-5. yy.)²⁷³, Ephesos'ta (M.Ö. 1. yy.- M.S. 2. yy.)²⁷⁴, Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 2.-3. yy.)²⁷⁵, Atina'da (M.S. 1.-3. yy.)²⁷⁶, Kudüs'te (M.S. 3.-4. yy.)²⁷⁷, Caesarea Maritima'da (Geç Bizans- M.S. 7. yy.- 11. yy. / Erken Arap Dönemi)²⁷⁸ rastlanmaktadır.

Kat. No. 17'nin kaşık haznesi yassıdır; ancak haznenin ortası hafif çukurdur. Kaşık dudağının sap ile birleşiminde burgu bezemesi yapılmıştır. Sap kısmının ön ve arkasında mahmuz vardır. Sap tam buradan kırılmıştır ve iki parça şeklindedir.

²⁶⁷ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 4; Ersoy, s. 139, Kat. No: 161.

²⁶⁸ Goldman, s. 397, şek. 271, no. 2-3.

²⁶⁹ Karaca, Kemik Eserleri, s. 186, Katalog Nu. 390.

²⁷⁰ Davidson, lev. 84, no. 1393.

²⁷¹ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 8.

²⁷² Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. O2.

²⁷³ Petković, lev. XX, no. 4. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁷⁴ Meriç, lev. 88, no. B3. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁷⁵ Sonja Jilek, "Kleinfunde aus Metall und Bein", **Hanghaus 2 in Ephesos: Die Wohneinheit 4, Baubefund, Ausstattung, Funde**, (Ed. Hilke Thür), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2005, (Hanghaus 2), ss. 393, 396, 400, Tafel 236, 240, B 25.

²⁷⁶ Robinson, lev. 56, no. J68. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁷⁷ Shatil, Ariel, Stella Behar, "The Bone Objects", **Jerusalem: Excavations in the Tyropoeon Valley (Giv'ati Parking Lot)**, (Ed. Doron Ben-Ami), Vol. I. Israel Antiquities Authority Reports 52, 2013, ss. 321-326. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁷⁸ Ayalon, ss. 48, 233, fig. 17, no. 161-162.

Yandan yassı üçgen formda uç kısma doğru inen sap; bilezik şeklinde bir yiv ve yaprağı andıran bezemesi ile son bulmaktadır. Perdahlı olan eser, sıvı alımı için uygundur. Toz, merhem gibi malzemelerin alımı, karıştırılması ve ölçülmesi için kullanılmış olabilir.

Benzerlerine; Tarsus Gözlükule’de (Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi)²⁷⁹, Palatine Tepesi’nde (M.S. 1. yy.)²⁸⁰, Alliano’da (M.S. 4.-5. yy.)²⁸¹, Perge’de (M.S. 1.-4. yy.)²⁸², Yukarı Moesia Bölgesi’nde (M.S. 4.-5. yy.)²⁸³, Korinth’te (M.S. 1.-2. yy.)²⁸⁴, Kudüs’te (M.S. 3.-4. yy.)²⁸⁵, Noricum’da (M.S. 1. yy.)²⁸⁶, (M.S. 1.ortası yy.)²⁸⁷, Aquincumi’de (hazne kısmı bnz.)²⁸⁸, Caesarea Maritima’da²⁸⁹ rastlanmaktadır.

4.2.2.2. B2b (Kaşık Dudağı Sapın Üzerinde ve Mahmuzlu)

Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap kısmı mahmuzludur. Bu grupta **Kat. No. 18** olmak üzere bir adet eser vardır.

Kat. No. 18’in kaşık haznesi iç kısma doğru çukurlaşmıştır. Hazne içinde kesici alet izleri belirgindir, arkasında ise; yan yana, yukarıdan aşağıya uzanan üç kabartma yiv yapılmıştır. Haznede kırık ve eksik fazladır. Sap kısmı silindirik formudur. Eser mahmuz yerinden kırılmıştır ve iki parça şeklindedir. Perdahlı olan kaşığın toplam uzunluğu 20,1 cm’dir ve gündelik yaşamda yemek kaşığı olarak kullanılmış olabilir.

Benzerlerine; Tarsus Gözlükule’de (Hellenistik Dönem ortası)²⁹⁰, Kudüs’te (Erken Roma Dönemi)²⁹¹, Kuzey Dobruja’da (Geç Roma-Erken Bizans)²⁹²,

²⁷⁹ Goldman, s. 397, şek. 271, no. 7-8.

²⁸⁰ Clair, Greco-Roman, ss. 98, 149, şek. 32 (j), no. 474.

²⁸¹ Karaca, Kemik Eserleri, s. 186, Katalog Nu. 390.

²⁸² Garan, s. 106, Ka.4.

²⁸³ Petković, lev. XX, no. 3.

²⁸⁴ Davidson, lev. 84, 1395. *Sap bezemesi farklı.

²⁸⁵ Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1. no. 4. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁸⁶ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 4-6. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁸⁷ Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M5. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁸⁸ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 101, Cat. no. 216.

²⁸⁹ Ayalon, ss. 14, 203, fig. 2, no. 19-20.

²⁹⁰ Goldman, s. 397, şek. 271, no. 1.

²⁹¹ Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1., no. 5. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁹² Nuțu, Stanc, s. 230, lev. 3, no. 19. *Sap bezemesi farklı.

Korinth'te (M.S. 2. yy.)²⁹³, Noricum'da (M.S. 1. yy.)²⁹⁴, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 2. yy.)²⁹⁵, Frejus/Aiguières'te (M.S. 2.-3. yy.)²⁹⁶ rastlanmaktadır.

Kat. No. 19, hazne kısmı olmayan kaşık sapı, kaşık tipolojisinden ayrı olarak değerlendirilmiştir. Ön kısmında iki, arka kısmında ise üç tane çentik bezeme bulunmaktadır. Sap dikdörtgen formlu başlayıp aşağıya doğru silindirik form şeklini almıştır ve incelemek son bulmuştur. Eser perdahlıdır ve uç kısmında ufak bir yanma izi vardır.

Eser, vatandaş tarafından Selçuk'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 20, kaşık tipolojisinde ayrı olarak değerlendirilen bir başka eserdir. 16 cm uzunluğunda, 0,6 cm kalınlığındadır. Damla şeklinde, hafif çukur haznesi vardır. Haznesinde yıpranmaya bağlı oluşan dikey çizikler görülmektedir. Gövdede ufak bir noksan vardır ve uç kısmı kırıktır.

Bu kaşık tipinin: antik tıp aletleri terminolojisinde en çok bilinen ismi "kulak kaşığıdır" ve bu alet kaşık uçlu sonda, ölçek, muayene sondası, sivri uçlu sonda, kazıyıcı sonda olarak; kozmetik, eczacılık ve tıp alanlarında farklı fonksiyonlarda kullanılmıştır²⁹⁷. Grekçe'de, *μηλωτρῖς* Latince'de, *Oricularium specillum* olarak adlandırılmıştır²⁹⁸.

Uzun kapları olan allık, pudra ve merhem tarzı malzemelere daldırarak ulaşmak için, özellikle M.S. 1. ve 2. yy.larda yaygın şekilde kullanılmış kemik kaşık tipidir²⁹⁹.

Bu kaşıklar; küçük yarım küre şeklindeki haznesi ya da daha küçük olan yuvarlak plakası ile gözden bir şey almak, karışım yapıp göze uygulamak için cerrahların oluşturduğu bir alet olarak tanımlanmıştır³⁰⁰. Birçok yerde ve çok sayıda bulunması, kulak ve göz hastalıklarında iyi eğitilmiş doktorların varlığına işaret etmektedir³⁰¹. Bazılarının, sap kısımlarının uzunluğu nedeni ile doğrudan hasta tarafından kulak sondası şeklinde kullanımı son derece tehlikelidir; bu nedenle uzun

²⁹³ Davidson, lev. 84, no. 1394. *Sap bezemesi farklı.

²⁹⁴ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 7.

²⁹⁵ Petković, lev. XX, no. 2.

²⁹⁶ Feugère, s. 148, şek. 43, no. 628. *Hazne kısmı benzemektedir.

²⁹⁷ Baykan, s. 28.

²⁹⁸ Uzel, s. 60.

²⁹⁹ Davidson, s. 181.

³⁰⁰ Elefterescu, s. 256.

³⁰¹ Elefterescu, s. 256.

olanların, kozmetik amaçlı alanlarda kullanılmış olabileceği daha muhtemeldir³⁰². Parfümlerin, yağların uygulama alanının sadece yüz ile sınırlı olmadığı düşünülmesi; bu tarz malzemelerin kollara, göğüslere ya da vücudun başka yerlerine de kullanıldığı unutulmamalıdır³⁰³.

Eser, Efes Domitian Terası temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Benzerleri: Smyrna'da kozmetik kaşık/parfüm kaşığı olarak adlandırılmıştır ve M.S. 1.-2. yy.lara tarihlendirilmiştir³⁰⁴. Palatine Tepesi'nde spatula olarak adlandırılmıştır ve M.S. 1. yy. sonu – 2. yy.a tarihlendirilmiştir³⁰⁵. Noricum'da kulak kaşığı ya da kozmetik kaşık olarak adlandırılmıştır ve M.S. 1.-5. yy.lara tarihlendirilmiştir³⁰⁶. Frejus'ta kazıma aleti olarak adlandırılmıştır ve M.S. 2. yy.a tarihlendirilmiştir³⁰⁷. Atina'da Kemik obje denilmiş ve M.S. 1. yy.ın ilk yarısına tarihlendirilmiştir³⁰⁸. Macaristan'da merhem kaşığı olarak adlandırılmıştır ve M.S. 1.-2. yy.lara tarihlendirilmiştir³⁰⁹. Durostorum'da kulak sondası olarak adlandırılmıştır ve Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir³¹⁰. Korinth'te kozmetik kaşık olarak adlandırılmış ve M.S. 1.-2. yy.lara tarihlendirilmiştir³¹¹. Efes Yamaç Ev 1'de kulak kaşığı olarak adlandırılan eserlerden biri Augustus / Tiberius Dönemi'ne, biri M.S. 1. yy.a tarihlendirilmiştir³¹². Efes Yamaç Ev 2'de kulak kaşığı olarak adlandırılmıştır ve M.S. 1. yy.ın 2. yarısına kadar tarihlenmektedir³¹³.

³⁰² Elefterescu, s. 257.

³⁰³ Elefterescu, s. 257.

³⁰⁴ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 1; Ersoy, s. 138, Kat. No: 158.

³⁰⁵ Clair, Greco-Roman, ss. 103, 153, şek. 36 (d), no. 511.

³⁰⁶ Gostenčnik, Lang, ss. 199, 208, şek. 1, no. M7, I2.

³⁰⁷ Feugère, ss. 160-161, şek. 52, no. 678.

³⁰⁸ Robinson, s. 39, lev. 56, no. G163.

³⁰⁹ Bíró, Hungarici, s. 190, lev. 52, no. 452, 453.

³¹⁰ Elefterescu, s. 289, lev. 6, no. 218.

³¹¹ Davidson, lev. 82, no. 1328, 1329, 1330.

³¹² Sonja Jilek, "Die Metall-Und Beinfunde", **Hanghaus 1 in Ephesos: Funde und Ausstattung**, (Ed. Claudia Lang-Auinger), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, (Hanghaus 1), ss. 255, 287, Tafel 136, B 73, ss. 269, 304-305, Tafel 141, B 258.

³¹³ Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 660, 675, Tafel, 228, B 50.

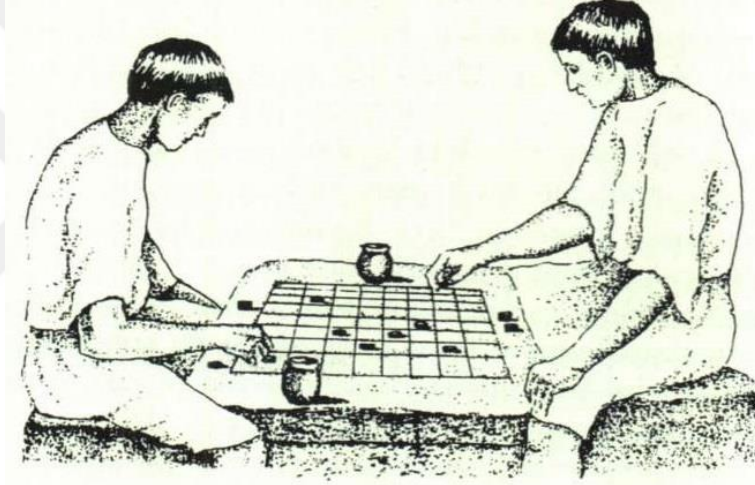
BEŞİNCİ BÖLÜM

TİPOLOJİ DIŞINDA FONKSİYONEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLEN ESERLER

5.1. OYUN ARAÇLARI

Antik Dönem’de insanlar; vakit geçirmek ve eğlenmek amaçlı, **ludus latrunculorum**, **mankala**³¹⁴, **tabula** ve **duodecim scripta**³¹⁵ gibi çeşitli zeka ve şans oyunları oynamışlardır.

Şekil 29: Masa oyunu oynayanlar

Kaynak³¹⁶: Deighton, 1999, s. 53, resim 12.

Mankala oyunu Roma İmparatorluğu’nun doğusunda (Anadolu’da: Ephesos, Smyrna, Aphrodisias, Knidos, Miletos) çokça görülürken; ludus latrunculorum oyunu ise Roma İmparatorluğu’nun batısında daha çok tercih edilmiştir³¹⁷. Ludus latrunculorum günümüzde kullanılan satranç oyununa çok benzemektedir³¹⁸. Mankala ve ludus latrunculorum gibi oyun tablaları; kamuya açık alanlarda, yapı

³¹⁴ Akın Ersoy, Özer Erdin, “Antik Dönem Smyrna Agorası’nda Bulunan Roma Dönemi Ludus Latrunculorum ve Mankala Oyun Tablaları Üzerine İnceleme”, Prof. Dr. Ömer Özyiğit’e Armağan, (Ed. Emre Okan, Cenker Atıla), Ege Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 143, 148.

³¹⁵ Karaca, Kemik Eserleri, s. 44.

³¹⁶ Hilary J. Deighton, **Eski Roma Yaşantısında Bir Gün**, çev. Hande Kökten, Homer Kitabevi, 1999, s. 53, resim 12.

³¹⁷ Ersoy, Erdin, ss. 149-150.

³¹⁸ Petković, s. 53.

zemin bloklarına kazıma ile çizilmiştir³¹⁹. Dolayısı ile oyun aracı olarak kullanılan kemik objelerin; tiyatro, agora, bazilika, stoa gibi kent alanlarında bulunması muhtemeldir.

Bu oyunlar için kullanıldığı bilinen oyun araçları; kemik, fildişi, pişmiş toprak, cam, ahşap gibi çeşitli malzemelerden yapılabiliyordu.

Şekil 30: Oyun pulu için delinmiş çene kemiği

Kaynak: MacGregor, 1980, lev. 16a.

Çalışma kapsamındaki sekiz oyun aracı kemikten yapılmıştır ve “dairesel oyun pulu”, “kubbesel oyun taşı” ve “zar” olmak üzere üç tiptedir.

5.1.1. Dairesel Oyun Pulları

Oyunlarda kullanılan dairesel ve yassı formdaki oyun pullarına “*calculi*” denilmektedir³²⁰.

Çalışma kapsamındaki oyun pulları hayvan kemiklerinden yapılmıştır, ancak doğal nesne olarak balık omurunun da kullanıldığı görülmüştür. **Kat. No. 21. Kat. No. 22, Kat. No. 23 ve Kat. No. 24** olmak üzere dört adet dairesel oyun pulu değerlendirilmiştir.

³¹⁹ Ersoy, Erdin, ss. 145, 149.

³²⁰ Petković, s. 53.

Kat. No. 21, balık omurundan yapılmıştır. İç bükey olan oyun pulunun alt ve üst yüzünde konsantrik daire bezemeleri vardır ve merkezde bir deliğe sahiptir.

Korinth'te bu yapıdaki oyun pulları yaygındır ve somon ya da benzeri balık omurundan yapılmış olabileceği düşünülmektedir.³²¹ Smyrna kazılarında bulunmuş olan irili ufaklı balık omurundan yapılmış objeler de oyun markası olarak değerlendirilmiştir³²². Bu tipteki objelerin, kokulu yağ ya da kozmetik merhem kaplarında kullanılan çubukların dairesel diski, boncuk ya da amulet şeklinde farklı amaçlarla kullanılmış olabileceğinden bahsedilmiştir.

Kokulu yağları ya da kozmetik merhemleri uygulamak için; bu tipte dairesel diskler, iğ olarak sınıflandırılan bazı kemik çubuklar üzerinde kullanılmıştır ve bu sayede doğal deliklere sahip olan diskler kokuların içinde tutulmasını sağlamış, yağların da dökülmesini engellemiştir³²³.

Şekil 31: Halkalı çubuk ile kokulu yağ ya da merhem kullanımı

Kaynak: Bíró, Gorsium, 1987, s. 28, şek. 4.

Bazı yazarlar bu objeleri boncuk olarak tanımlamıştır³²⁴. Magdalensberg'de, balık omurundan dairesel diskler, amulet olarak kullanılmıştır ve bu objelerde kabartma

³²¹ Davidson, s. 220.

³²² Ersoy, Çelik Ersoy, s. 98.

³²³ Bíró, Gorsium, s. 28.

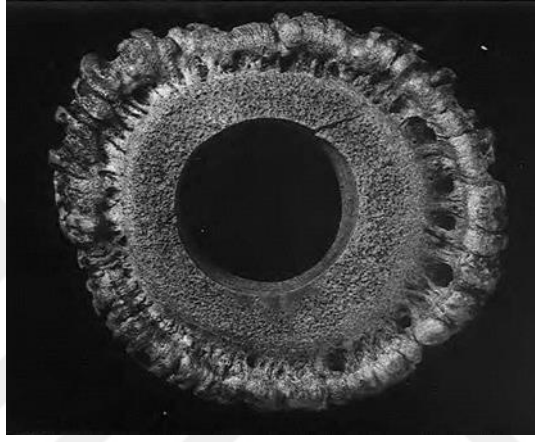
³²⁴ Petković, s. 44.

bezemelerin dışında sadece asılacak bir delik bulunmaktadır³²⁵. Roma Dönemi'nde kadın ve çocuk mezarlarında görülen bu objelerin, Umbria'daki bir çocuk mezarından çıkması, nadir buluntuların İtalya'daki varlıklarını kanıtlamaktadır³²⁶.

Eser, St. Jean Kilisesi'nden bulunmuştur.

Benzerlerine, Korinth'te³²⁷, Smyrna'da (Bizans Dönemi ve sonrası)³²⁸, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 3.-4. yy.)³²⁹, Gorsium'da (M.S. 4. yy.)³³⁰, Perge'de (Roma Dönemi)³³¹ rastlanılmıştır.

Şekil 32: Almanya, Hedeby'den delinmiş boynuz

Kaynak: MacGregor, 1980, lev. 16b.

Kat. No. 22, üst yüzünde merkezde torna deliklidir, deliğin etrafı hafif bombelidir ve dairesel yiv çıkıntılıdır. Arka yüzü düzdür ve kesici bir aletle yapılmış, kısmen düzenli üst üste kazıma çizgileri olan perdeli dairesel oyun puludur.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerleri; Ephesos'ta oyun pulu (Geç Hellenistik Dönem)³³², Yukarı Moesia Bölgesi'nde oyun ögesi (M.S. 2.-3. yy.)³³³, Alliano'i'da, oyun taşı (M.S. 3.-4. yy.)³³⁴,

³²⁵ Gostenčnik, Lang, s. 200, şek. 3, M27.

³²⁶ Gostenčnik, Lang, s. 200.

³²⁷ Davidson, lev. 99, no. 1707.

³²⁸ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 98, res. 5, no. 9-17; Ersoy, s. 123-126, Kat. No: 97-115.

³²⁹ Petković, lev. XXXI, no. 6.

³³⁰ Bıró, Gorsium, ss. 43, 46, lev. 21, no. 177.185/825-3; lev. 25 no. 206.180/835-5, 207.180/835-5, 208.180/835-5

³³¹ Garan, s. 110, D3.

³³² Meriç, Ephesos, lev. 89, B27.

³³³ Petković, lev. XL, 3.

Lemonum'da jeton (M.S. 2. yy.)³³⁵, Ophel-Jerusalem'de oyun pulu / yuvarlak kakma (Geç Bizans Dönemi)³³⁶, Rennes'te jeton (Roma Dönemi)³³⁷, Caesarea Maritima'da kutu tabanı / oyun aracı / jeton / tiyatro bileti (M.S. 7.-8. yy.– Geç Bizans)³³⁸, Hérault'ta jeton³³⁹, Frejus/Aiguières'te jeton (M.S. 2. yy.)³⁴⁰, Atina'da tiyatro bileti / oyun pulu (M.S. 1. yy. ortası)³⁴¹, Tarsus Gözlükule'de oyun taşı / tiyatro bileti (Roma Dönemi)³⁴², Korinth'te tiyatro bileti (M.S. 1.-2. yy.)³⁴³, Noricum'da oyun pulu (M.S. 1. yy.)³⁴⁴, (M.S. 1.-5. yy.)³⁴⁵, Aquincumi'de kapak³⁴⁶, Efes Yamaç Ev 2'de jeton (M.S. 3. yy.)³⁴⁷ olarak tanımlanmıştır.

Benzerlik gösteren dairesel disklerin bazılarının arka yüzlerinde işaret, grafiti, rakam ya da harfler varken; bazılarının ise arka yüzleri düzdür. Bu tür işaretler, disklerin bilet olarak kullanılmış olabileceğini düşündürdüğü gibi; oyun içerisinde anlam ifade eden işaretler de olabilir.

Söz konusu, **Kat. No. 22**'nin arka yüzünde bulunan kısmen düzenli üst üste çizgiler, bize bu diskin oyun pulu olabileceğini düşündürebilir. Oyunlarda uzun süre aynı oyun pullarının kullanıldığını, oyun tablalarının genellikle kamuya açık alanlarda olduğunu ve Antik Dönem insanının bu pulları yanlarında taşımış olabileceklerini de var sayarak, söz konusu izlerin; oyun içinde işaretleme, skor ya da sayma çizgisi olarak yapıldığını söyleyebiliriz.

Kat. No. 23'ün üst yüzeyinde derin kazıma çizgilerle iç içe daireler yapılmıştır. Perdahlı olan oyun pulunun arka yüzü ise düzdür. Bu oyun pulunun benzeri olan; ancak merkezinde bir delik bulunan tipi Bizans Dönemi'ne tarihlenmiştir ve düğme olarak tanımlanmıştır³⁴⁸.

³³⁴ Karaca, Kemik Eserleri, Katalog Nu. 399.

³³⁵ Bertrand, s. 125, şek. 33, 5.

³³⁶ Naeh, s. 615, şek. III.10.1-109

³³⁷ Labaune, s. 47, şek. 2, 37.

³³⁸ Ayalon, ss. 41, 75-76, 223, 255, fig. 12, 28, no. 133-134, 288, 293.

³³⁹ Feugère, Prévot, s. 261, şek. 16, no. 57.

³⁴⁰ Feugère, s. 165 şek. 55, 708-709, 710

³⁴¹ Robinson, lev. 56, 58, no. M 27.

³⁴² Goldman, s. 399, şek. 273, no. 88.

³⁴³ Davidson, lev. 99, no. 1679.

³⁴⁴ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 292, Şek. 8, no. 31.

³⁴⁵ Gostenčnik, Lang, s.209, şek. 2, no. M17.

³⁴⁶ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 96, Cat. no. 186-188.

³⁴⁷ Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 498, Tafel 230, B 136.

³⁴⁸ Davidson, s. 300, lev. 123, no. 2538; s. 372, lev. 124, no. 2576.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerlerine; Korinth'te, (M.S. 1.-2. yy.)³⁴⁹, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 4. yy.)³⁵⁰, Macaristan'da, (Roma Dönemi)³⁵¹, Noricum'da (M.S. 1. yy.)³⁵², (M.S. 1.-5. yy.)³⁵³, Kuzey Dobruja'da³⁵⁴, Rennes'te (Roma Dönemi)³⁵⁵, Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 1.-5. yy.)³⁵⁶, Hérault'ta³⁵⁷ ve Aquincumi'de³⁵⁸ rastlanmaktadır.

Kat. No. 24'ün üst yüzü halka şeklinde tek sıra yiv ile sınırlandırılmıştır ve merkezinde bir delik bulunmaktadır. Yandan bakıldığında sıra halinde doğal kemik foramenleri³⁵⁹ görülmektedir. Dıştan içe doğru hafif bombeli olan oyun pulunun alt yüzü düzleştirilmiştir; ancak kemik yapısından dolayı arka yüz süngerimsi görünüme sahiptir. Eser perdahlıdır.

İngiltere, Perth'te bulunan bir oyun pulunun üzerinde kemik açıklıkları vardır ve bu doğal delikler, bu tarzda yapılan oyun pullarının zaman zaman kolye olarak tanımlanmasına neden olmuştur³⁶⁰.

³⁴⁹ Davidson, lev. 99, no. 1684.

³⁵⁰ Petković, lev. XL, no. 7.

³⁵¹ Bíró, Hungarici, s. 217, lev. LXXIX, no. 683, 685, 696, 705.

³⁵² Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 292, Şek. 8, no. 24-26.

³⁵³ Gostenčnik, Lang, s. 209, şek. 2, no. I10.

³⁵⁴ Nuțu, Stanc, s. 233, lev. 6, no. 33-35.

³⁵⁵ Labaune, s. 47, şek. 2, no. 38, 39.

³⁵⁶ Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 662, 684, Tafel, 231, B 167. *Bronz disk olarak tanımlanmıştır.

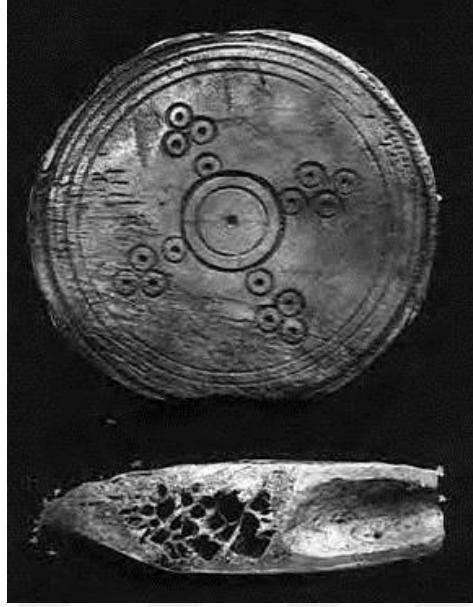
³⁵⁷ Feugère, Prévot, s. 261, şek. 16, no. 58 (M.S. 130-190); şek. 16, no. 59 (M.S. 130-200); şek. 16, no. 60 (M.S. 190-220); şek.16, no. 61 (M.S. 110-130).

³⁵⁸ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 112, Cat. no. 310-313.

³⁵⁹ Kemikte açıklık, delik.

³⁶⁰ MacGregor, lev. 5.

Şekil 33: Oyun pulu

Kaynak: MacGregor, 1980, lev. 18.

Şekil 33'te, çene kemiğinden yapılmış olan oyun pulunda; süngerimsi dokuyu ve doğal foramenlerini görmekteyiz³⁶¹. **Kat. No. 24** bu örneğe yapısal anlamda benzemektedir.

Eser İzmir / Selçuk'ta, Efes Müzesi'nin yapmış olduğu Tavşantepe Kurtarma Kazısı'nda bulunmuştur. Kontekt buluntu içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir.

5.1.2. Kubbesel Oyun Taşları

Kubbemsi formda, uzunlukları değişim gösterebilen günümüz satranç benzeri oyunlarda kullanılan oyun araçlarıdır. Kubbesel oyun taşları genellikle iki ya da üç parçadan oluşmaktadır ve merkez parçaya alttan üstten birer parçanın monte edilmesi ile yapılmaktadır³⁶². Büyükbaş hayvanların ayak-tarak kemiklerinden matkap, delgi ve testere gibi aletlerle oyulmuşlardır³⁶³. Hayvan kemiğinin yanında, hayvan dişlerinden de yapılmış olduğunu görmekteyiz. Örneğin; kubbe biçimli oyun taşlarını

³⁶¹ MacGregor, lev. 18.

³⁶² Kasım Oyarçin, Fatma Kızılyalçın, Halil Özkan. "Antik Çağ Oyunlarında Kemiğin Kullanımı", Tarih Okulu Dergisi, Yıl:11, Sayı: XXXV, 2018, s. 217.

³⁶³ Oyarçin, Kızılyalçın, Özkan, s. 217.

yaparken, at dişi kullanılan malzemeler arasındadır ve dişin kökü, kubbe ya da konik form oluşturmak için, dişin diğer tarafı ise taban oluşturmak için kullanılmaktadır³⁶⁴.

Çalışma kapsamında; **Kat. No. 25** ve **Kat. No. 26** olmak üzere iki adet kemik, kubbesel formda oyun taşı bulunmaktadır. **Kat. No. 25** üstten tıkaç şeklinde kapatılmışken; **Kat. No. 26** alttan tıkaç şeklinde kapatılmıştır; üstten ise kapatıldığını gösteren dairesel bezemenin devamı bulunmaktadır. Özellikle **Kat. No. 26**'nın taban kısmında ve **Kat. No. 25**'in iç tıkaç kısmında yapım aşamasından kalan testere izleri belirgindir.

şekil 34: Boynuzun kesim aşamasından kalan testere izleri

Kaynak: MacGregor, 1980, lev. 8.

Oyun taşları, doğal ve sağlam boynuzdan yapıldığı halde; süngerimsi görüntüyü gizlemek amacıyla bazılarında ikinci bir boynuz parçası ile alttan ve üstten tıkaç yapılmış olabilir³⁶⁵.

Kat. No. 25 ve **Kat. No. 26**'ya benzer, Orta Çağ'a ait Ludgershall Kalesi'nde bulunan bir oyun taşını ikinci bir boynuz parçası ile tıkađıřlardır³⁶⁶. Oyun taşının

³⁶⁴ MacGregor, s. 266, lev. 35.

³⁶⁵ MacGregor, s. 273.

³⁶⁶ MacGregor, şek. 87 F.

tıkalı üst ucunda kesilmiş olan eş merkezli daireleri ve üzerinde kırmızı renk izleri vardır³⁶⁷. Bazen oyun taşlarının, renksizlerinden ayırmak için; ateş ile karartıldığı da görülmektedir³⁶⁸.

Kat. No. 25 Efes Domitian Galerisi batı dükkanlarında; **Kat. No. 26** ise Efes'te bulunmuştur.

Benzerlerine; Korinth'te (M.S. 1. yy.)³⁶⁹, Palatine Tepesi'nde (M.S. 5. yy.ın 2. yarısı / Orta Çağ- Modern)³⁷⁰ ve (Geç Antik Dönem)³⁷¹, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 6. yy.)³⁷², Caesarea Maritima'da (Geç Bizans Dönemi-Erken Arap Dönemi)³⁷³, Smyrna'da (Geç Antik Çağ- Bizans Dönemi)³⁷⁴, Perge'de (M.S. 5. yy.ın 2. yarısı)³⁷⁵, Efes Yamaç Ev 2'de³⁷⁶ rastlanmaktadır.

5.1.3. Zarlar

Grekçe'de *kúβos (kubos)*, Latince'de *tessella, tessera, tesserula* şeklinde adlandırılan zar³⁷⁷, Antik Dönem'in en fazla kullanılan oyun aracıdır. Günümüzde de değişmeden kullanılmaya devam eden zarın tarihlenmesi bu nedenle daha zordur. Kontekst buluntular bu konuda daha faydalı bilgi sağlayabilir.

Zarların üzerinde rakam karşılığı olacak şekilde, genellikle, halka ve merkezinde nokta şeklinde bezeme yapılmıştır. Bu halkalar bazı örneklerde tek bazı örneklerde çift olarak görülmektedir.

Roma Dönemi'nde zarlar, karşıt yüzlerdeki değerler toplamı "yedi" olacak şekilde tasarlanmıştır³⁷⁸. Zarların masa oyunlarında, tahtadaki taşların yerlerinin belirlenmesi için kullanıldığı da tespitler arasındadır³⁷⁹. Korinth'te bulunan zarların

³⁶⁷ MacGregor, s. 273.

³⁶⁸ MacGregor, s. 273.

³⁶⁹ Davidson, lev. 99, no. 1688. *Eser fildiştir.

³⁷⁰ Clair, Greco-Roman, ss. 113, 161, 192, şek. 45 (a-b), no. 592-593, lev. 55-56 (a-b), no. 593-592.

³⁷¹ Clair, Archer St. "Evidence for Late Antique Bone and Ivory Carving on the Northeast Slope of the Palatine: The Palatine East Excavation", **Dumbarton Oaks Papers**, Vol. 50, 1996, (Late Antique), s. 370, şek. 8.

³⁷² Petković, s. 105, no. 658; lev. XL, no. 9.

³⁷³ Ayalon, ss. 76-77, 122-123, 257, 315, fig. 29, 58, no. 296-298, 550.

³⁷⁴ Ersoy, Çelik Ersoy, ss. 98-99, res. 5, no. 4, 5; Ersoy, ss. 118-119, Kat. No: 78-80.

³⁷⁵ Garan, s. 99, OT. 9.

³⁷⁶ Rathmayr, Wohninheit 7, s. 498, Tafel 230, B 134.

³⁷⁷ Smith, s. 1112-1113.

³⁷⁸ MacGregor, s. 162.

³⁷⁹ MacGregor, s. 162.

birçoğunun odeondaki birikintilerin arasından çıkması (M.S. 1.-2. yy.) seyircilerin gösteri aralarında beklerken muhtemelen zarlarla oynadıklarını, bu da tüm oyunlarda resmi kural sınırlamasının olmadığını göstermektedir³⁸⁰.

Zarlar Antik Dönem’de sadece oyunlar için kullanılmıyordu; dini eylemleri de temsil ediyor, bazı durumları da dikte edebiliyordu³⁸¹. Tehlikeli tarafları nedeniyle Roma Dönemi’nde yasaklandığı zamanlar olduğu gibi, İmparator Claudius’un zarlar hakkında bir kitap yazdığı da bilinmektedir³⁸².

Çalışma kapsamında, **Kat. No. 27** ve **Kat. No. 28** olmak üzere iki adet kemik, küp formu, birbirine benzer zar bulunmaktadır. Zarlar; 1’den 6’ya kadar rakamları, her bir yüzünde temsil edecek şekilde bir halka ve merkezinde bir nokta olacak şekilde tasarlanmıştır. **Kat. No. 27**’nin yüzleri biraz yıpranmış durumdayken **Kat. No. 28** ise yüzleri açısından iyi durumdadır.

Eserlerden **Kat. No. 27** Efes Domitian Tapınağı temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur. **Kat. No. 28** ise; vatandaş tarafından Efes’te bulunarak Efes Müzesi’ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerlerine; Korinth’te (M.S. 1.-2. yy.)³⁸³, Caesarea Maritima’da (M.S. 8. yy.)³⁸⁴, Palatine Tepesi’nde (M.S. 1.-3. yy. sonu)³⁸⁵ ve (M.S. 1. yy.in 2. yarısı-M.S. 5. yy.)³⁸⁶, Atina’da (M.S. 3.-5. yy.)³⁸⁷, Tarsus Gözlükule’de (Stratigrafisi belirlenmemiş)³⁸⁸, Yukarı Moesia Bölgesi’nde (M.S. 1.-6. yy.)³⁸⁹, Ephesos’ta (M.S. 8. yy.)³⁹⁰, Smyrna’da (M.S. 5. yy. ve sonrası)³⁹¹, Alliano’da (M.S. 3.-5. yy.)³⁹², İngiltere’de (M.S. 8. yy.)³⁹³, Noricum’da (Roma Dönemi)³⁹⁴, Jerusalem’de³⁹⁵,

³⁸⁰ Davidson, s. 218.

³⁸¹ Bíró, Hungarici, s. 61.

³⁸² Bíró, Hungarici, s. 61.

³⁸³ Davidson, ss. 221-222, lev. 100, no. 1740, 1741, 1742, 1743, 1744.

³⁸⁴ Ayalon, ss. 73, 253, fig. 27, no. 280.

³⁸⁵ Clair, Greco-Roman, ss. 114-115,162,193, şek. 46 (a-b-c), no. 597, 599, 612, lev. 57 (b-c), no. 597, 599.

³⁸⁶ Clair, Late Antique, s. 370, şek. 9.

³⁸⁷ Robinson, ss. 81, 94, 107, lev. 56, no. L68, L69, M251.

³⁸⁸ Goldman, s. 399, şek. 273, no. 89.

³⁸⁹ Petković, s. 104, lev. XL, no. 10, 11, 12, 13.

³⁹⁰ Meriç, Ephesos, s. 140, lev. 89, no. B29.

³⁹¹ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 98, res 5, no. 18, 21; Ersoy, s. 117, Kat. No: 71-74.

³⁹² Karaca, Kemik Eserleri, s. 189, Katalog Nu. 397, 398.

³⁹³ MacGregor, s. 258, şek. 86A-B.

³⁹⁴ Gostenčnik, Lang, 209, şek. 2, no. M19 *Fildişi, O17.

³⁹⁵ Shatil, Behar, s. 222, şek. 17.1, no. 14.

Macaristan'da (Roma Dönemi)³⁹⁶, Perge'de (M.S. 1.-8. yy.)³⁹⁷, Lemonum'da (M.S. 2. yy.)³⁹⁸, Kuzey Dobruja'da³⁹⁹, Rennes'te (Roma Dönemi)⁴⁰⁰, Hérault'ta (M.S. 1. yy.)⁴⁰¹, Efes Tiyatrosu'nda (M.S. 1.-2. yy.)⁴⁰², Aquincumi'de⁴⁰³, Efes Yamaç Ev 2'de (M.Ö. 1. yy.)⁴⁰⁴ rastlanmaktadır.

5.2. TERAZİ PARÇALARI

Makas gibi iki parçanın bir araya getirilmesi ve demir perçinle sabitlenmesi ile oluşturulmuş; her iki parçanın üst ucu yaprak, alt ucu ise maça şeklinde olan aletlerdir⁴⁰⁵.

Şekil 35: Kemik sarraf terazisi (Kadıkalesi)

Kaynak⁴⁰⁶: Altun, 2014, s. 29, fotoğraf 9.

Bunların küçük miktarda altının tartıldığı terazi olduğu ileri sürülmektedir.⁴⁰⁷ Kadıkalesi'nde ticarete kullanılan objelerin bir bölümünü tüccarların yanlarında taşıdıkları sikkelerin değerini ölçmek için kullanılan kemik sarraf terazileri oluşturmaktadır⁴⁰⁸. Granül veya toz haline getirilmiş değerli materyallerin tartımını da bu terazilerle yaptıkları bilinmektedir⁴⁰⁹. Kuşadası Kadıkalesi'ndeki bulgular; cep

³⁹⁶ Bíró, Hungarici, s. 215, lev. 77, no. 645, 646, 652, 654.

³⁹⁷ Garan, ss. 100-101, Z.2

³⁹⁸ Bertrand, s. 125, şek. 33, no. 1.

³⁹⁹ Nuțu, Stanc, s. 234, lev. 6, no. 40, 41.

⁴⁰⁰ Labaune, s. 47, şek. 2, no. 42.

⁴⁰¹ Feugère, Prévot, ss. 251, 261, no. 48.

⁴⁰² Akar Tanrıver, M. Pülz, ss. 331, 336, Tafel 379, B5.

⁴⁰³ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 109-110, Cat. no. 283-284, 289-292.

⁴⁰⁴ Rathmayr, Wohneinheit 7, ss. 492, 513, Tafel 228, 237, B 72, B 296.

⁴⁰⁵ Davidson, s. 194.

⁴⁰⁶ Altun, s. 29, fotoğraf 9.

⁴⁰⁷ Davidson, s. 194.

⁴⁰⁸ Altun, s. 22.

⁴⁰⁹ Onar, Mercangöz, Kutbay, Tok, s. 84.

terazilerinin, küçükbaş hayvanların tarak kemiğinden üretildiğine ve terazilerin yuvarlak kesitlerinin tarak kemiğinin doğal şekli ile biçimlendiğine dair bilgiler sunmaktadır⁴¹⁰.

Şekil 36: Tartı aletlerinin üretildikleri kemiklerle karşılaştırılması

Kaynak: Onar, Mercangöz, Kutbay, Tok, 2013, s. 89, resim 9.

Çalışma kapsamında, **Kat. No. 29**, **Kat. No. 30** ve **Kat. No. 31** olmak üzere üç adet kemik terazi parçası vardır.

Kat. No. 29, 7,4 cm uzunluğunda ve perdahlıdır. Üzerinde, merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Yanlardaki bağlantı deliğinde yatay mil mevcuttur, ancak korozyon sebebiyle bu kısım renk değiştirmiştir.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Kat. No. 30, 8,6 cm uzunluğunda ve perdahlıdır. Hem iç hem de dış kısmında, irili ufaklı, merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Mil deliği boştur. Eserde yer yer yontma ve testere izleri belirgindir. Yapısı diğer iki terazi

⁴¹⁰ Altun, s. 22.

koluna göre daha kabadır ve diğerlerinden farklı olarak ağız kısmında girintisi mevcuttur.

Kat. No. 31, 4,2 cm uzunluğunda ve perdahlıdır. Üzerinde, irili ufaklı merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Milin hemen altından kırılmıştır. Bağlantı deliğinde korunmuş olan yatay milin korozyonu nedeni ile eserde renk değişimi olmuştur.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Üç terazi kolu da aynı form ve bezemeye sahip olmakla birlikte, terazinin aynı kısmından parçalardır.

Benzerlerine; Kadıkalesi'nde (Orta Çağ)⁴¹¹, Smyrna'da (Bizans Dönemi-M.S. 14. yy.)⁴¹², Korinth'te (Bizans Dönemi ve sonrası)⁴¹³ rastlanmaktadır. Ayrıca; İngiltere Ashmolean Müzesi'nde Smyrna'dan gitmiş olan benzer bir terazi vardır⁴¹⁴ ve bu eser Müze tarafından M.S. 4.-7. yy.lara tarihlenmiştir⁴¹⁵.

5.3. AMULETLER

Amulet: doğüstü özelliklere sahip olduğu düşünülen, insanları kötülüklerden koruyan, şans getirdiğine inanılan ve genellikle boyunda sarkaç şeklinde kullanılan bir muska türüdür⁴¹⁶. Bazı yazıtlı olanlarından, hastalıklara karşı hazırlanıp takıldığı anlaşılan⁴¹⁷ amuletler, çoğu kültürde ve insan toplumu çağında bulunmaktadır⁴¹⁸.

Roma Dönemi'nde çeşitli şekillerde ve amaçlarla kemik amuletler kullanılmıştır⁴¹⁹. Amuletler; kaplumbağa kabuğundan, hayvan dişinden, prizmatik, silindirik, rozet ya da phallus şeklinde olabiliyordu⁴²⁰. Bunların en ilkeli, bir kolye

⁴¹¹ Altun, s. 24, çiz. 1-2: s. 29, foto. 9, 11.

⁴¹² Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 10, no. 96; Ersoy, s. 153, Kat. No: 217.

⁴¹³ Davidson, s. 194, lev. 88, no. 1466.

⁴¹⁴ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101.

⁴¹⁵ http://collections.ashmolean.org/collection/search/per_page/100/offset/0/sort_by/relevance/object/79156 Ashmolean Museum, **accession no:AN1888.317** 26.03.2019

⁴¹⁶ Gulan Ayaz, **Van/Altintepe Nekropolü Takıları**, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2006, s. 18.

⁴¹⁷ Davidson, 231.

⁴¹⁸ Petković, s. 40.

⁴¹⁹ Petković, s. 40.

⁴²⁰ Petković, s. 40.

üzerinde veya boynun etrafındaki bir ipte sarkacak şekilde takılan hayvan dişleriydi⁴²¹.

Herhangi bir düzen ya da simetri olmadan asılmış farklı figürlere sahip kayış veya bir şeritten oluşan mücevher dizisi olan “**crepundia**”lara amuletlerin de takıldığı bilinmektedir⁴²². Bunun en iyi bilinen çağdaş gösterimi; Louvre Müzesi heykellerinden, göğsündeki enine şerit üzerinde asılı küçük süslemeler, oyuncaklar ve amuletlerin olduğu bir çocuk heykelidir⁴²³. Aynı şekilde betimleme, Napoli Müzesi’ndeki bir heykelde ve British Müzesi’ndeki vazo resimlerinden birinde, bebek eros üzerinde görülmektedir⁴²⁴.

Şekil 37: Crepundia

Kaynak: Bíró, Hungarici, 1994, s. 29.

Çalışma kapsamında; **Kat. No. 32** phallus tipli, **Kat. No. 33** geometrik ve **Kat. No. 34** hayvan figürlü (?) olmak üzere üç adet kemik eser amulet olarak değerlendirilmiştir.

⁴²¹ Petković, s. 40.

⁴²² Bíró, Hungarici, s. 29.

⁴²³ Bíró, Hungarici, s. 29

⁴²⁴ Bíró, Hungarici, s. 29

5.3.1. Phallus Tipli Amulet

Phallusun sembolik karakteri vardır ve bu nedenle her çağda yaygın olarak kullanılmıştır⁴²⁵. Temsilleri hem sanatta hem de 1. yy. Roma dünyasının edebiyatında bol miktarda bulunmaktadır⁴²⁶. Hem özel ev hem de kamu binalarındaki fresklerde, amuletlerde, heykellerde, vazolarda, abartılı fallik görüntülerde; sözde apotropaik⁴²⁷ sembollerin, kullanıcıları dıştan gelecek olan şeytandan koruduğuna inanılırdı⁴²⁸.

Phallusun apotropaik kullanımlarını; erotizm, pornografi ve cinsel yönelim yönünden daha geniş bir Roma cinsellik çalışmasının ikincil bir bileşeni olarak değerlendiren pek çok bilim insanı Roma fallik görüntülerini incelemiştir⁴²⁹. Ancak, Moser, büyü ve koruyucu özelliklere sahip bir phallusun sanatsal örneklerinin, cinselliğin pornografik ve erotik çalışmalarında, diğer fallik temsil kullanımlarından ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir⁴³⁰.

Phallus tipli amuletler, genel olarak kötülüklerden, nazardan koruduğu gibi, doğurganlığın da sembolü ve en kolay anlaşılır olanıydı⁴³¹. Bu nedenle, Romalı kadınlar çocuk istedikleri zaman bu tip amuletlerden takıyorlardı⁴³².

Roma Dönemi'nde kadın ve çocuk mezarlarında phallus tipli amuletler görülmektedir⁴³³. Yukarı Moesia Bölgesi'nden mezar buluntusu fildişi bir phallus amulet, M.S. 1. yy.ın sonlarına tarihlendirilmektedir⁴³⁴. Bir başka mezar buluntusu da Umbria'daki çocuk mezarındandır ve bu da phallus amuletlerin Roma Dönemi'nde İtalya'daki varlıklarını göstermesi bakımından önemlidir⁴³⁵.

⁴²⁵ Petković, s. 42.

⁴²⁶ Claudia Moser, **Naked Power: The Phallus as an Apotropaic Symbol in the Images and Texts of Roman Italy**, (Undergraduate), University of Pennsylvania Humanities Forum, 2006, s. 1.

⁴²⁷ Apotropaik: sözde, kötülükleri ya da kötü şans önleme gücüne sahip.

⁴²⁸ Moser, s. 1.

⁴²⁹ Moser, s. 2.

⁴³⁰ Moser, s. 2.

⁴³¹ Bíró, Hungarici, s. 65.

⁴³² Bíró, Hungarici, s. 65.

⁴³³ Gostenčnik, Lang, s. 200.

⁴³⁴ Petković, s. 89, no. 446.

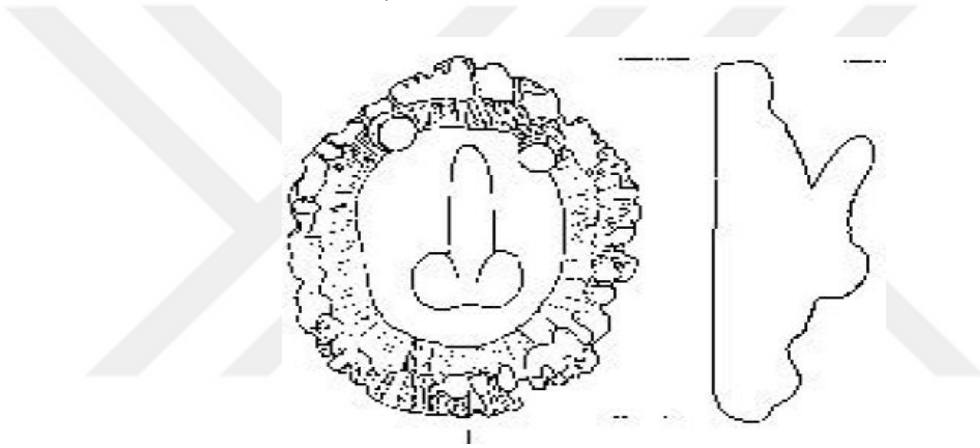
⁴³⁵ Gostenčnik, Lang, s. 200.

Bu objelerin bir başka kullanım alanı adak sunularıdır ve Korinth'te M.Ö. 5. ya da 4. yy.lara tarihlenen, üzerinde bir asma deliği olan bronz phallusun Asklepios'a⁴³⁶ adak olarak sunulmuş olabileceği düşünülmektedir⁴³⁷.

Noricum-Magdalensberg'de; geyik boynuzu, balık omurgası, hayvan dişleri ve kemiklerden amulet ya da kolye biçiminde objeler yapıldı ve bu eserlerin üzerinde rölyef haricinde sadece asılacak delik bulunurdu⁴³⁸. Magdalensberg'de, bu şekilde bir örnek Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁴³⁹.

Macaristan'da benzer şekilde, boynuzdan bir disk içerisine oyulan ve üzerinde zincir takma halkası bulunan phallus amulet görülmektedir⁴⁴⁰.

Şekil 38: Phallus şeklinde rölyef amulet

Kaynak: Gostenčnik, Lang, 2008, s. 210, şek. 3, no. M26.

Çalışma kapsamında phallus tipli amulet olarak değerlendirilen **Kat. No. 32:** yatay olarak dışarıya doğru çıkıntı yapan iki phalli⁴⁴¹ ve phallilerden birinin, el ile kombiniyle yapılmış mano fica⁴⁴² hareketinden oluşmaktadır. Eserin 0,4 cm çapında bir adet asma deliği bulunmaktadır. Yapılan mano fica hareketi ile sünnet derisinin hafif geri çekilişi belirgindir. Perdahlı ve ince işçilikli olan eser, Efes Domitian Tapınağı önündeki galeriden bulunmuştur.

⁴³⁶ Yunan mitolojisinde, tıbbın ve sağlığın Tanrısı.

⁴³⁷ Davidson, s. 65, lev. 47, no. 494.

⁴³⁸ Gostenčnik, Lang, s. 200.

⁴³⁹ Gostenčnik, Lang, s. 210, şek. 3, no. M26.

⁴⁴⁰ Bíró, Hungarici, s. 222, lev. 84, no. 848.

⁴⁴¹ Phalli: erkek cinsel organı, penis.

⁴⁴² Mano fica: Roma Dönemi'nde kaba hareket olarak kullanılan kelime.

Bu tip objelerde, el bileği bazen bir bazen iki geçitle iyi bir şekilde belli edilmekte ve phallus ile orta kısım arasındaki ayırım iki veya üç boğumdan oluşabilmektedir⁴⁴³. **Kat. No. 32**'de, el bileği ve phallus bir boğum ile belirgin şekilde birbirinden ayrılmıştır.

El hareketi ve phallus muskaları, geleneksel olarak Roma ordusuyla, gücün, bereketin simgesi olarak ilişkilendirilmiştir ve Roma Dönemi'nde Britanya'da nazar önleyici olarak yaygın şekilde kullanılmıştır⁴⁴⁴. Ancak bu objelerin mezarlardan da bulunabiliyor olması alternatif bir kullanım alanını da göstermektedir⁴⁴⁵.

Fransa'da Saint Romain-En-Gal'de (Rhone) tamamen katlanabilen parmakların pozisyonu ile yapılmış birçok benzer örnek vardır ve bunlar M.S. 1. yy.ın 2. yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır⁴⁴⁶. Gene Fransa'da 6,4 cm uzunluğunda kemikten başka bir benzer örnek bulunmaktadır⁴⁴⁷.

Avusturya'da; Iuvavum ve Ovilavis'te fica phallus şeklindeki amuletler nadiren görülür⁴⁴⁸. Ancak, görülen bu objeler, Iuvavum örneklerinin erken başlangıcı sayılmaktadır⁴⁴⁹.

Metropolitan Sanat Müzesi'nde; bronz phallus tipli amuletler vardır. M.S. 1. yy.lara tarihlenen bu amuletlerden; biri kol ve phalli biri phallus, mano fica ve erkek genital organının birleştiği üç kanat şeklinde dizayn edilmiştir⁴⁵⁰.

5.3.2. Geometrik Amulet

Roma Dönemi'nde çeşitli şekillerde ve amaçlarda kullanılan amuletler; prizmatik, silindirik gibi çeşitli formlarda olabiliyordu⁴⁵¹.

⁴⁴³ Béal, Rodet-Belarbi, s. 68.

⁴⁴⁴ https://www.yorkmuseumtrust.org.uk/collections/search/?search_text=phallus York Museum Trust, **envanter no: YORYM:1980.54.9464.1** 26.03.2019

⁴⁴⁵ https://www.yorkmuseumtrust.org.uk/collections/search/?search_text=phallus York Museum Trust, **envanter no: YORYM:1980.54.9464.1** 26.03.2019

⁴⁴⁶ Béal, Rodet-Belarbi, s. 68.

⁴⁴⁷ Béal, Rodet-Belarbi, s. 67, şek. 14, no. 88.4719-1.

⁴⁴⁸ Gostenčnik, Lang, ss. 201, 210, şek. 3, no. I12, O23.

⁴⁴⁹ Gostenčnik, Lang, ss. 201, 210, şek. 3, no. I12, O23.

⁴⁵⁰ <https://www.metmuseum.org/search-results#!/search?q=60.117.7> The Metropolitan Museum of Art, **envanter no. 60.117.5, 60.117.4, 60.117.7.** 26.03.2019

⁴⁵¹ Petković, ss. 40-42.

Geometrik formlu amulet olarak tanımladığımız **Kat. No. 33**, 3,6 cm uzunluğunda, 2,4 cm genişliğinde ve dikdörtgen formlu olup; tepesinde iki asma deliği bulunmaktadır. Üst yüzünde merkezi noktalı daire bezemeleri vardır. Arka yüz düzdür; ancak asılma kaynaklı ve sürtünmeye bağlı yer yer yıpranmıştır. Perdahlı ve ince işçilikli eser, Efes deposu tertip ve tanzim sırasında bulunmuştur.

Fustat'ta bulunan birçok kemik eserden bir çeşidi de bu tipteki objelerdir ve bunlar amulet olarak tanımlanmışlardır⁴⁵². Bu tipteki objelerin daire bezemeleri; kum saati düzeniyle sıralanmış, birbirine paralel dizili gibi çeşitli dizaynlarda olabiliyordu⁴⁵³.

Macar Ulusal Müzesi'nde; daha çok kare formlu, üst yüzü merkezi noktalı daire bezemeli ve asılmaya uygun delikleri olan bu tip objeler kolye olarak adlandırılmıştır⁴⁵⁴. Macaristan'da, aynı amaca uygun kullanımı olan benzer objelerden oval ve kareye yakın formlu başka örnekler de vardır⁴⁵⁵.

Korinth'te bağlama amaçlı tepesinde iki deliği bulunan; üst yüzü merkezi noktalı daire bezemeli kabaca dikdörtgen bir obje, plaka olarak adlandırılmış ve Bizans Dönemine tarihlendirilmiştir⁴⁵⁶.

Caesarea Maritima'da benzer örneklerden biri pendant bir diğeri ise kastanet (Geç Bizans Dönemi) olarak tanımlanmıştır⁴⁵⁷.

5.3.3. Hayvan Figürlü Amulet (?)

Apotropaik karaktere sahip bir hayvan dişi amulet olarak takıldığında, dolaylı olarak kullanıcısına koruyucu olarak güç verir ve o hayvanın özelliklerini aktarırdı⁴⁵⁸. Kullanıcısını yaralanma, yara ve kanamadan dolayı oluşacak kötülüklerden korurdu⁴⁵⁹.

Hayvanların gücünü bu denli önemseyen insanlar; aynı şekilde, bunu, hayvan figürlerini taşıyarak da gösteriyorlardı. Zaman zaman kolye ucu, zaman zaman iğne

⁴⁵² Jere L. Bacharach, Elizabeth Rodenbeck, "Bone, Ivory and Wood", **Fustat Finds**, (Ed. Jere L. Bacharach), The American University in Cairo Press, Egypt, 2002, s. 33.

⁴⁵³ Bacharach, Rodenbeck, s. 37, şek. B2, B3, B4.

⁴⁵⁴ Bíró, Hungarici, s. 29, lev. XI, 97.

⁴⁵⁵ Bíró, Hungarici, s. 149, lev. XI, 95, 96.

⁴⁵⁶ Davidson, s. 136, lev. 69, no. 956.

⁴⁵⁷ Ayalon, ss. 65, 70, 247, 251, fig. 24, 26, no. 251, 272.

⁴⁵⁸ Petković, s. 41.

⁴⁵⁹ Petković, s. 41.

ya da toka topuzu bazen de kullandıkları alet saplarında gücüne inandıkları hayvanların figürlerini yapıyorlardı. Bu bağlamda, **Kat. No. 34**'ün amulet olabileceği düşünülmüş ve bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Kat. No. 34, incelikli ve özenle işlenmiş, iyi bir perdaha sahip koşma pozisyonunda bir köpek figürüdür. Uzunluğu 3,4 cm, kalınlığı 0,6 cm olan eserin arka ayağında bir asma deliği bulunmaktadır. Burun doğasına uygun olmayacak şekilde uzun betimlenmişken; kulaklar koşma pozisyonuna uygun olarak arkaya doğru uzanmıştır. Koşar pozisyonda betimlenen köpek, belki de bir av peşinde olarak düşünüldü ve sahibine bu yönde bir tılsım sağlıyordu.

Bu eser; Metropolis çevresinde bulunmuştur. Prof. Dr. Recep Meriç tarafından 2004 yılında çalışılmıştır ve Roma Dönemi'ne tarihlenmiştir⁴⁶⁰.

5.4. DOKUMA ALETLERİ

İnsanlar doğal yaşam alanlarına ve yaşadıkları iklim şartlarına uygun olarak giysi ihtiyacı duyarlar. Neolitik Dönem'de yerleşik hayata geçen ve üretime başlayan insan, bunun için gerekli olan ham maddeye ve teknolojiye ulaşabilmiştir⁴⁶¹. İlk başlarda evcilleştirdikleri koyunların yünlerini (hayvansal lif), sonrasında yetiştirdikleri bitkilerin liflerini dokuma yapmak için kullanmışlardır⁴⁶².

Çayönü ve Çatalhöyük kazılarında ele geçen buluntular Anadolu için en erken dokuma izlerini göstermektedir⁴⁶³. Doğu Çatal Höyük'te yapılan kazılar ışığında; Anadolu'da M.Ö. 6000 yıllarında dokumanın varlığı, mezarlarda bulunan yünden bez parçaları ile desteklenmiştir⁴⁶⁴. Anadolu'nun dışında; Kıbrıs, Girit Adaları ve Kıta Yunanistan'da dokumanın varlığı, M.Ö. 5500 civarından itibaren ele geçen buluntularla kanıtlanmaktadır⁴⁶⁵. M.Ö. 1. binlerde, dokuma ve dokuma araçları vazo resimlerinde açıklayıcı olarak tasvir edilmiştir; bunlar dokumanın nasıl yapıldığı hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir⁴⁶⁶.

460 Meriç, (Metropolis), s. 71.

461 İsmail Fazlıoğlu, **Eski Çağda Dokuma**, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1997, s.1.

462 Fazlıoğlu, s. 1.

463 Ersoy, s. 52.

464 Fazlıoğlu, ss. 1-2.

465 Fazlıoğlu, s. 2.

466 Ersoy, s. 52.

Şekil 39: Oinochoe üzerinde, ip eğiren kadın betimi (M.Ö. 490)

Kaynak: Karaca, Ağırşak ve Örekeler, 2012, s. 134, Fig. 1⁴⁶⁷.

Dokuma yapabilmek için keten, yün ve benzeri maddeler bir iğ ve iğe takılan ortası delik ağırşaklarla eğrilip ip haline getirilir; sonrasında da dokuma tezgahlarında dokunurdu⁴⁶⁸. Dokunan ip de yumak halinde örekelere sarılırdı⁴⁶⁹.

Bazı mezarlarda; ölen kişinin, kişisel eşyalarının koyulduğu küçük tahta kutular olabiliyordu⁴⁷⁰. Salona'daki bir anıtın frizinde; Romalı kadınların yaşamlarında kullandıkları dokuma ile ilgili araçlar, ortada betimlenen tahta kutunun iki yanında gösterilmiştir⁴⁷¹.

⁴⁶⁷ Ergün Karaca, "Allianoı'da Bulunmuş Kemik Ağırşak ve Örekeler", **İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı**, (Ed. Işık Şahin), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Edirne, 2012, (Ağırşak ve Örekeler), s. 134, Fig. 1.

⁴⁶⁸ Fazlıoğlu, ss. 1, 10.

⁴⁶⁹ Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 133.

⁴⁷⁰ Bıró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 20.

⁴⁷¹ Bıró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 11, Fig. 6.

Şekil 40: Salona'dan dokuma araçlarının betimlendiği friz

Kaynak: Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, 2012, s. 11, Fig. 6.

Çalışma kapsamında; altı ağırşak, iki öreke ve iki iğ olmak üzere toplam on adet kemik dokuma aleti değerlendirilmiştir.

5.4.1. Ağırşak

Kemik, birçok alet yapımında kullanıldığı gibi tekstil üretiminde de sıklıkla kullanılmıştır. İp elde edilecek ham maddeyi eğirmek için iğın üzerine takılan, ortası delik ağırşaklar⁴⁷² da bunlardan biridir. Yarı küresel femur başı; ağırşak gibi dış bükey objelerin üretimi için uygun forma sahiptir⁴⁷³. Bu gibi aletlerin üzerinde delik açabilmek için, el matkabı ve delici aletlerden yararlanılmıştır⁴⁷⁴.

Gerekçe'de *τολύπη* (tolupe), Latince'de *Glomus* olarak adlandırılan⁴⁷⁵ ağırşak, ip eğirme esnasında iği ağırlaştırmak ve düzgün dönmesini sağlamak amacıyla iğe takılmaktadır⁴⁷⁶. İnce iplerin eğrilmesinde küçük ve hafif ağırşaklar kullanılıyorken; kaba iplerin eğrilmesi için daha büyük ve daha ağır ağırşaklar kullanılmıştır⁴⁷⁷.

⁴⁷² Fazlıoğlu, s. 1.

⁴⁷³ Ayalon, s. 7.

⁴⁷⁴ Karaca, Kemik İşçiliği, s. 238.

⁴⁷⁵ Smith, s. 565.

⁴⁷⁶ Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 134.

⁴⁷⁷ Gürkan Ergün, *Beycesultan Höyük Tunç Çağı Ağırşakları ve Dokuma Ağırlıkları*, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013, s. 31.

Dairesel, yarı küresel ya da konik gibi formlarda karşımıza çıkan ağırşak; günümüzde aynı amaçla, Anadolu ve Ortadoğu'nun kırsal kesimlerinde yaşayan insanlar tarafından hala kullanılmaktadır⁴⁷⁸.

Şekil 41: Ağırşagın, günümüzde kullanımına örnek

Kaynak: Karaca, Ağırşak ve Örekeler, 2012, s. 134, Fig. 2.

Çalışma kapsamında altı adet ağırşak bulunmaktadır. Bunlardan, **Kat. No. 35**, **Kat. No. 36**, **Kat. No. 37** ve **Kat. No. 38** boyutları farklı olmakla birlikte; alt yüzleri düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiplerdir. **Kat. No. 36**'nın üstü, diğerlerine göre, biraz daha basık konikken, **Kat. No. 38**'in orta kısmı, diğerlerine göre, daha şişkin koniktir. Ağırşakların hepsi perdahlıdır. **Kat. No. 35** ve **Kat. No. 36** üzerinde, kazıma çizgi bezeme ve merkezinde nokta bulunan daire bezemesi varken; **Kat. No. 37**'de belirginliği azalmış kazıma çizgi bezeme vardır. **Kat. No. 38** ise bezemesizdir.

⁴⁷⁸ Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 134

Kat. No. 35'in yan yüzüne bakıldığında tıkaç şeklinde doldurulmuş bir kısım görülmektedir. Korinth'te buna benzer örnekler için: kemiğin çapraz kesilmesi sonucu oluşan deliğin doldurulması gerektiği, bu nedenle deliğin tıpa şeklinde kapatıldığı ve bu tıpların bazen çok düzgün, bazen de çok kaba şekilde olduğu belirtilmiştir⁴⁷⁹.

Tios'ta (M.S. 11.-12. yy.)⁴⁸⁰ ve Kadıkalesi Anaia Kazılarında (Bizans Dönemi) benzer ağırşaklardan bulunmuştur⁴⁸¹. Bunların, yan yüzleri oyularak çıkarılmış sonrasında belli boşluk bırakılarak tekrar yerine takılmıştır⁴⁸². Ağırşakların bu şekilde yapılma nedeni, ipin daha sıkı sarılmasına olanak vermesi şeklinde değerlendirilmiştir⁴⁸³.

Kat. No. 35'in üzeri pembe boyalıdır ve benzeri Korinth'te Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁴⁸⁴. Davidson, ağırşakların daha ağır olduğunu, genellikle pişmiş topraktan yapıldığını ve üzerinde pek süsleme olmadığını belirtmiş; bu nedenle, üzerinde bezeme olan daha küçük ve hafif bu objeleri düğme olarak değerlendirmiştir⁴⁸⁵. Smyrna'da ise; benzer formda ve ölçülerde eserler boncuk olarak adlandırılmıştır⁴⁸⁶.

Benzer formda ağırşaklara; Korinth'te (M.S. 10.-12. yy.)⁴⁸⁷, Smyrna'da (Geç Roma)⁴⁸⁸, Caesarea Maritima'da (Hellenistik Dönem)⁴⁸⁹, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 6. yy.)⁴⁹⁰, Jerusalem'de (Bizans Dönemi'nden Abbasi Dönemi'ne kadar kullanılmış bir kanaldan bulunmuş.)⁴⁹¹, Kadıkalesi Anaia'da (Bizans Dönemi)⁴⁹², Tios'ta (M.S. 11.-12. yy.)⁴⁹³ rastlanmaktadır.

Kat. No. 39 ve **Kat. No. 40**; dairesel formlu, ortalarında iç geçecek şekilde delikleri bulunan perdahlı ağırşaklardır. İki ağırşak da 0,4 cm kalınlığa sahiptir.

⁴⁷⁹ Davidson, ss. 298, 302, lev. 124, no. 2584, 2585.

⁴⁸⁰ Karaca, Tios, s. 375, No. 12.

⁴⁸¹ Altun, s. 21.

⁴⁸² Altun, s. 21.

⁴⁸³ Altun, s. 21.

⁴⁸⁴ Davidson, s. 302, lev. 124, no. 2585.

⁴⁸⁵ Davidson, s. 296.

⁴⁸⁶ Ersoy, s. 110, Kat. No: 43-44.

⁴⁸⁷ Davidson, lev. 124, no. 2584, 2585, 2586, 2587, 2588.

⁴⁸⁸ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 97, res. 3, no. 1; Ersoy, s. 110, Kat. No: 43-44.

⁴⁸⁹ Ayalon, ss. 28, 213, fig. 7, no. 75-76.

⁴⁹⁰ Petković, lev. XXIX, no. 8, 9, lev. XXX, no. 3

⁴⁹¹ Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1, no. 13.

⁴⁹² Altun, s. 21.

⁴⁹³ Karaca, Tios, s. 375, no. 12.

Kat. No. 39'un alt yüzü düzdür, üst yüzü ise delik etrafında dış bükey profil vermektedir. Benzerlerine, Macaristan'da (Roma Dönemi)⁴⁹⁴ ve Aquincumi'de (bir menteşe tabanının alt elamanı olarak adlandırılmıştır)⁴⁹⁵ rastlanmaktadır.

Kat. No. 40, yıpranmış ve yer yer noksandır. Ağırşığın üst yüzünde kazıma konsantrik daire bezemesi vardır. Benzerlerine, Caesarea Maritima (Erken Roma Dönemi)⁴⁹⁶, Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 3.-4. yy.)⁴⁹⁷ ve Smyrna'da (M.S. 11.-12. yy.)⁴⁹⁸ rastlanmıştır.

Kat. No. 35, **Kat. No. 36** St. Jean Kilisesi'nde, **Kat. No. 38** Artemision'da, **Kat. No. 39** Efes'te, **Kat. No. 40** Tire'de bulunmuştur.

5.4.2. Öreke

Örekeler figürlü ya da figürsüz bir baş, silindirik gövde ve halka kısmından oluşmaktadır.

Antik Dönem'de, örekelerin: sıvı karıştırıcı, küçük kaplardan malzeme almada kullanılan kozmetik çubuğu, kült adağı için kullanılan obje⁴⁹⁹, düğün hediyesi⁵⁰⁰, saç tokası⁵⁰¹, çocuk oyuncağı (kukla) ve üzerinde insan ya da hayvan figürü olanlarının evlenmemiş kızların mezarlarına koyulan hediye⁵⁰² olarak kullanıldığına dair çeşitli görüşler mevcuttur. Ancak, kullanım amacıyla ilgili en gerçekçi görüş; bu aletlerin, eğrilmiş ipin sarıldığı öreke olmasıdır⁵⁰³. İp eğirme sırasında iğ veya kirmen ile birlikte kullanılmaktadır⁵⁰⁴.

Efes Yamaç Ev 2'de ele geçen bu tip dokuma araçlarının düğün hediyesi olarak kullanılması, ev sahiplerinin özel hayatına dair ipucu vermektedir⁵⁰⁵. Aynı

⁴⁹⁴ Bíró, Hungarici, s. 202, lev. LXIV, no. 549.

⁴⁹⁵ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 115, Cat. no. 346.

⁴⁹⁶ Ayalon, ss. 25, 211, fig. 6, no. 60.

⁴⁹⁷ Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 661, 679, Tafel, 229, B 105. *Bronz disk olarak tanımlanmıştır.

⁴⁹⁸ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 7, no. 2; Ersoy, s. 133, Kat. No: 139.

⁴⁹⁹ Petković, ss. 35-36, lev. XVIII, no. 7, 8, 9, 10, 11.

⁵⁰⁰ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 2, ss. 622, 625, 647, 648; Tafelband lev. 275, Kat Nr. B-Te 4, B-Te 5, B-Te 8.

⁵⁰¹ Kasapoğlu, ss. 171-172, res. 221, TM 1.

⁵⁰² Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 136.

⁵⁰³ Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 136.

⁵⁰⁴ Ersoy, s. 58.

⁵⁰⁵ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 2, ss. 622, 625, 647, 648; Tafelband lev. 275, Kat Nr. B-Te 4, B-Te 5, B-Te 8.

zamanda gösterişli örekeler Romalı ev sahibesinin statü sembolüdür ve ev ekonomisi ile ilgili faaliyetlere işaret etmektedir⁵⁰⁶.

İp sarmada kullanılan örekelerin Antik Dönem kadın mezar stelleri ve seramik kaplar üzerinde tasvirleri görülmektedir⁵⁰⁷.

Şekil 42: Mezar stelinde, yün sepeti, öreke ve iğ betimi (M.S. 230-240)⁵⁰⁸

Kaynak: Abay, 2016, s. 342, Fig. 2.

Çalışma kapsamında **Kat. No. 41** ve **Kat. No. 42** olmak üzere iki adet kemik öreke bulunmaktadır.

Kat. No. 41'in ikişer kazıma daire arasında derin yiv girintili bir topuzu ve onun üstünde kırık olduğunu gösteren bir izi vardır. Silindirik gövde alta doğru dikdörtgen bir form oluşturmuştur. Gövde ve halkanın birleşim kısmında, iki kazıma çizginin arasında, “X” şeklinde bezeme yapılmıştır Halka kısmı kırık olan öreke;

⁵⁰⁶ Ersoy, s. 59.

⁵⁰⁷ Ersoy, s. 59.

⁵⁰⁸ Ev içinde günlük işlere işaret eden Sepet; iğ ve örekeyle birlikte betimlendiğinde, hamarathğin ve titizliğin sembolü olmaktadır. Nizam Abay, “Konya Koyunoğlu Müzesinde Roma Dönemine Ait İki Stel”, **SEFAD**, 35, 2016, ss. 337-338, 342, Fig 2.

12,8 cm uzunluğundadır ve perdahlıdır. Sade olması bakımından günlük kullanım amaçlı olduğu düşünülebilir.

Eser, Efes Tiyatrosu, üst galeri temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Benzerlerine; Perge'de (M.S. 1.-4. yy.)⁵⁰⁹, Alliano'da (M.S. 2.-3. yy.)⁵¹⁰, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 1. yy.ın son çeyreği)⁵¹¹, Gorsium'da (M.S. 4. yy.)⁵¹², Parion'da (M.S. 2. yy.)⁵¹³, Noricum'da (M.S. 2. yy.)⁵¹⁴, Efes Yamaç Ev 2'de (M.S. 3. yy.ın 3. çeyreği)⁵¹⁵, Efes'te⁵¹⁶, Aquincumi'de (M.S. 2.-3. yy.)⁵¹⁷, Efes'te (M.Ö. 3. yy.)⁵¹⁸, Korinth'te (Roma Dönemi)⁵¹⁹ rastlanmıştır.

Kat. No. 42'nin, en üstte çam kozalağı şeklinde, üzeri kazıma bezemeli topuz kısmı vardır. Onun altında üst üste üç bilezik şeklinde halka yapılmıştır. Oyulmuş uzun girintisi; üst üste tetrastyle aedicula⁵²⁰ şeklindedir⁵²¹. 17 cm uzunluğundaki eser perdahlıdır; ancak yoğun korozyon sebebiyle yıpranmış durumdadır. Daha süslü ve özel olması bakımından günlük kullanımın dışında olduğu söylenebilir.

Çam kozalağı başı; Yukarı Moesia Bölgesi'nde M.S. 3.-4. yy.⁵²², Alliano'da M.S. 3.-4. yy.⁵²³, Perge'de M.S. 1.-7. yy.⁵²⁴, Caesarea Maritima'da M.S. 3.-7. yy.⁵²⁵,

⁵⁰⁹ Garan, ss. 90, 92, Ö.5, Ö.9

⁵¹⁰ Karaca, Kemik Eserleri, s. 194, Katalog Nu. 413; Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 137, Kayıt Nu. K.04-55

⁵¹¹ Petković, lev. XVIII, no. 11

⁵¹² Bíró, Gorsium, s. 50, şek. 28, no. 242.140/735-3.

⁵¹³ Kasapoğlu, s. 172, res. 221, TM1; Zerrin Aydın Tavukçu, **Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları**, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006, s. 395, lev. 70, res. 277, kat. no. 239.

⁵¹⁴ Gostenčnik, Lang, s. 210, şek. 3, no. M21

⁵¹⁵ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 2, ss. 622, 625, 647, 648; Tafelband lev. 275, Kat Nr. B-Te 4, B-Te 5, B-Te 8. *(B-Te 4, B-Te 5 figürlü)

⁵¹⁶ Elisabeth Trinkl, "Zum Wirkungskreis einer kleinasiatischen matrona anhand ausgewählter Funde aus dem Hanghaus 2 in Ephesos", **Jahreshefte: Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band 73**, Wien, 2004, (Band 73), s. 288, Kat Nr 11.

⁵¹⁷ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 40-41, 104-105, Cat. No. 236, 237, 238.

⁵¹⁸ Elisabeth Trinkl, "Ein Set aus Spindel, Spinnwirtel und Rocken aus einem Sarkophag in Ephesos", **Jahreshefte: Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band 63**, Wien, 1994, (Band 63), s. 81, şek. 1.

⁵¹⁹ Davidson, s. 287, lev. 119, no. 2389.

⁵²⁰ Üzerinde alınlığı olan, sütunlarla çevrelenmiş niş.

⁵²¹ Trinkl, (Band 73), s. 288.

⁵²² Petković, tabela 14, tip. X.

⁵²³ Karaca, Kemik Eserleri, s. 139, Katalog Nu. 248, 249.

⁵²⁴ Garan, s. 67, İ 32.

⁵²⁵ Ayalon, ss. 61, 62, 243, şek. 22, no. 233.

Korinth'te M.S. 3.-4. yy.⁵²⁶, tarihlenmiştir. Yamaç Ev 2'den bir öreke; baş kısmının çam kozalağı şeklinde olması bakımından **Kat. No. 42** ile benzerlik taşımaktadır⁵²⁷.

Sütunlu haznesine göre benzerlerinde; kemik saç tokası ve bronz anahtarlık (Roma Dönemi sonları)⁵²⁸, Korinth'te bronz sonda (Bizans Dönemi)⁵²⁹, Efes Yamaçevler'de tutamak⁵³⁰, Vertault'ta iğne⁵³¹ olarak kullanılmış örnekler vardır.

Efes Yamaç Ev 2'den öreke şeklinde kullanılan bir eserin; üst kısmında büst ve sütunlu haznesinin içinde serbest hareket edebilen bir top vardır⁵³². Efes Yamaç Ev 2'den sütunlu haznesi olan (sütun kısmından kırık) bir başka öreke M.Ö. 3. yy.-M.S. 3. yy.a tarihlendirilmiştir⁵³³.

Eserin, satın alma yolu ile müze envanterine girişi sağlanmıştır.

2004 yılında Elisabeth Trinkl tarafından çalışılmıştır⁵³⁴.

5.4.3. İğ

İğ, ip yapımında kullanılan ip eğirme aletinin uzun çubuk kısmıdır⁵³⁵ ve ağırşakla birlikte kullanılmıştır. Grekçe'de *ατρακτος* (atraktos), Latince'de ise; *Fasus* olarak adlandırılmaktadır⁵³⁶.

15-20 cm olan iğlerin yanında, bazı örneklerinin 50-100 cm olduğu; iğ dönerken bir tarafının koltuk altında ya da kemerin içine sokulmuş vaziyette kullanıldığı bilinmektedir⁵³⁷. Roma'da Capitolium Museum'da, Omphale mozaiklerinde Herakles'in kemerinin içine sokmuş olduğu iğ ile temsili vardır⁵³⁸.

⁵²⁶ Davidson, s. 284, lev. 118, no. 2317.

⁵²⁷ Trinkl, Band 73, s. 288, Kat Nr 10.

⁵²⁸ Bartus Dávid, *A Csontból És Egyéb Nyersanyagokból Készült Római Kori Figurális Díszítésű Hajtúk És Késnyelek Kapcsolatrendszerének Összehasonlító Elemzése A Római Kori Csontfaragás És A Kisművészetek Összefüggése*, (Doktori Disszertáció), Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2007, ss. 148-150, şek. 78, no. a, b, c, d.

⁵²⁹ Davidson, lev. 84, no. 1381, 1382.

⁵³⁰ Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohnheiten 2, ss. 622, 625, 647, Tafelband, Tafel. 275, Kat Nr. B-Te 5.; Jilek, Hanghaus 1, ss. 268, 303, Tafel 141 B 243, Tafel 149 B 243.

⁵³¹ Béal, Rodet-Belarbi, s. 66, Fig. 13, no. 88-725-1.

⁵³² Trinkl, Band 73, ss. 282, 284, Kat Nr 2.

⁵³³ Rathmayr, Wohnheit 7, s. 489, Tafel 227, B 32.

⁵³⁴ Trinkl Band 73, ss. 287- 289, Kat Nr 15.

⁵³⁵ Akkaş, s. 250.

⁵³⁶ Smith, s. 565.

⁵³⁷ Bíró, Hungarici, s. 49.

⁵³⁸ Bíró, Hungarici, s. 49.

Şekil 43: Herakles'in kemerinin içine sokmuş olduğu iğ tasviri

Kaynak: Bíró, Hungarici, 1994, s. 49, Fig. 20.

Üzerinde halkası bulunan ve iğ olarak sınıflandırılan bazı kemik çubukların (bkz. **Şekil 31**), kokulu yağ ya da merhemleri uygulamak için kullanıldığı düşünülmektedir⁵³⁹. İğlerin bir başka kullanım alanı Roma cenaze törenlerinde, kadınların mezarlarına yerleştirilen hediyeler olmasıdır⁵⁴⁰.

Torna tekniği ile çokça üretilen, 17-20 cm uzunluğunda, özdeş formlu ince çubuklar bütün Roma yerleşimlerinde bulunabiliyordu⁵⁴¹. Bunlardan bir kısmı dekoratif iğne iken diğerleri iğdir⁵⁴². İğler; özdeş formlu dekoratif iğnelere farklı olarak küt ya da küresel başlara sahiptir ve çubuklarda etrafına sarılmış iplikten kaynaklanan 5-6 cm genişliğinde bir aşınma gözlemlenmiştir⁵⁴³.

⁵³⁹ Bíró, Gorsium, s. 28. *bakınız (bkz.): **Şekil 31**.

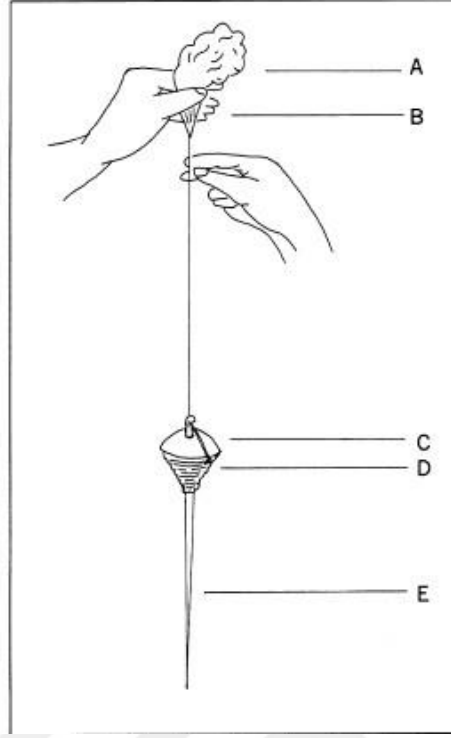
⁵⁴⁰ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 21, 105, Cat. no. 239.

⁵⁴¹ Bíró, Hungarici, s. 23.

⁵⁴² Bíró, Hungarici, ss. 23-24.

⁵⁴³ Bíró, Hungarici, s. 24.

Şekil 44: İp eğirme: A) Lif. B) Eğrilecek kısım. C) Ağırşak D) Eğrilmiş ip. E) İğ

Kaynak: G. Ergün, 2013, s. 30, Şekil 6.

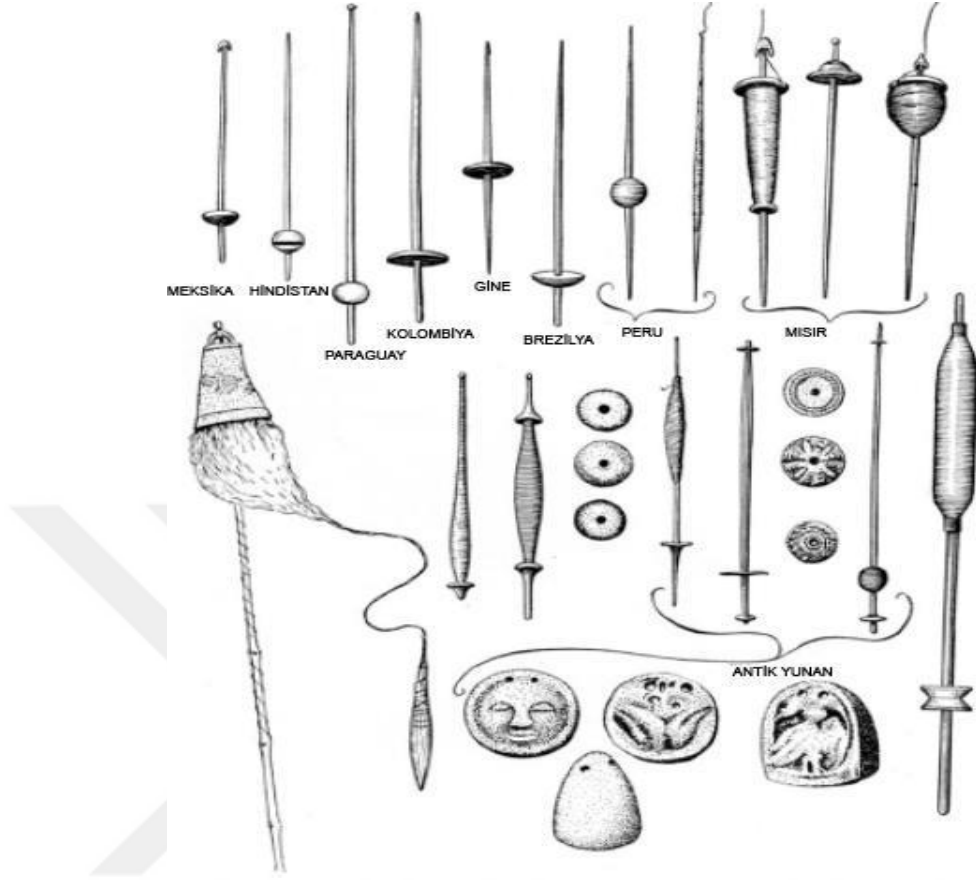
Parion Nekropolü'nde, iğ formunda, üzerinde biri takılıp çıkarılabilen disk şeklinde, biri sabit duran kare biçimli iki aparatı bulunan örnek; saç tokası olarak adlandırılmış ve M.S. 25-100 aralığına tarihlendirilmiştir⁵⁴⁴. Macaristan'da bulunan iğ örneklerinden bazılarının üzerinde, Parion'dakine benzer sabit ve hareketli diskler vardır⁵⁴⁵. Macaristan'daki bu örnekler için; sabit diskin ipliğin çözülmesini engellemek amaçlı olduğu, gerektiği durumlarda çıkarılabildiğine değinilmiştir⁵⁴⁶.

⁵⁴⁴ Kasapoğlu, ss. 171-172, res, 221, M 125.

⁵⁴⁵ Bıró, Hungarici, ss. 50, 199, lev. LXI, 527, 528, 530.

⁵⁴⁶ Bıró, Hungarici, ss. 50, 199, lev. LXI, 527, 528, 530.

Şekil 45: Bazı uygarlıklara ait iğ ve ağırşak örnekleri

Kaynak: G. Ergün, 2013, s. 16, Şekil 4.

Çalışma kapsamında iki adet kemik iğ bulunmaktadır.

Kat No. 43; 15,5 cm uzunluğunda, 0,4-0,6 cm kalınlığında ve perdahlıdır. İğnin iki ucunda yiv şeklinde, 3'er bilezik vardır. Bir ucun bilezik kısmındaki küçük kırık dışında, üzerindeki ağırşak ile birlikte tam durumdadır. İğ ağırşak 0,3 cm kalınlığında, 2,3 cm çapındadır ve üzeri dairesel yiv bezemelidir.

Kat. No. 44; 18,1 cm uzunluğunda, 0,3-0,5 cm kalınlığında ve perdahlıdır. İğnin bir ucunda yiv şeklinde, 3 bilezik ve damla şeklinde topuz vardır. Diğer ucunda 2 yiv şeklinde bilezik korunmuş durumdadır.

Bu iki eser, vatandaş tarafından İzmir çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserlerin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Macaristan ve Parion dışındaki benzerlerine; Perge'de (M.S. 1. yy.)⁵⁴⁷, Aquincumi'de (M.S. 2.-3. yy.)⁵⁴⁸, Tarsus Gözlükule'de (Hellenistik Dönem)⁵⁴⁹, Caesarea Maritima'da⁵⁵⁰ rastlanmıştır.

5.5. SAPLAR

Saplar; bıçak (*Grekçe'de: μαχαίρις, Latince'de: Cultellus*)⁵⁵¹, ayna, ustura ve daha birçok objeyi kavrayabilmemizi sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu türden olan ve çalışma kapsamına dahil edilen sekiz adet eser, Efes ve çevresinden bulunmuştur.

Antik Dönem'de Efes'te tıp yarışmaları düzenlenmektedir ve yarışmada, alet kategorisine katılan hekimler, aletleri Efesli ustalara yaptırmaktadır⁵⁵². Malzemeleri farklı olan aletlerin tek bir imalathane çatısı altında yapılması mümkün olmadığından; muhtemelen kılıçları ve günlük kullanım bıçaklarını yapan demir işlikleri, kesici tıp aletlerini de yapmıştır⁵⁵³.

Üzerinde "Kanpylios" yazıtı bulunan fare figürlü bir bıçak sapı, 1909'da, British Museum'un koleksiyonuna girmiştir ve bu sapın kökeni Efes Antik Kenti olarak belirlenmiştir⁵⁵⁴. British Museum'daki eserin üzerindeki yazıtın neredeyse aynısını taşıyan ve bir doktorun mezarından gelebilecek nitelikte olan 36 obje Römisch-Germanisches Zentralmuseum koleksiyonuna kaydedilmiştir⁵⁵⁵.

Farenin tıbbi ekipmanla birlikte; Apollo Smintheus, Efes'teki Artemision şifa tapınağı ve bir tapınak memuru olan Hygeinos Kanpylios ile ilişkili olabileceği görüşü vardır⁵⁵⁶. Fare figürlü bıçak saplarının tıpla ilgili olması düşünülse bile; aslan figürlü bıçak saplarının tıbbi amaçlı kullanımın yanında sofrada da kullanılmış olabileceği söylenebilir⁵⁵⁷.

⁵⁴⁷ Garan, s. 94, İ.1.

⁵⁴⁸ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 40-41, 105. Cat. No. 239.

⁵⁴⁹ Goldman, s. 398, şek. 272, no. 50-51.

⁵⁵⁰ Ayalon, ss. 24-25, 211, fig. 6, no. 57.

⁵⁵¹ Smith, s. 373.

⁵⁵² Baykan, s. 18.

⁵⁵³ Baykan, s. 18.

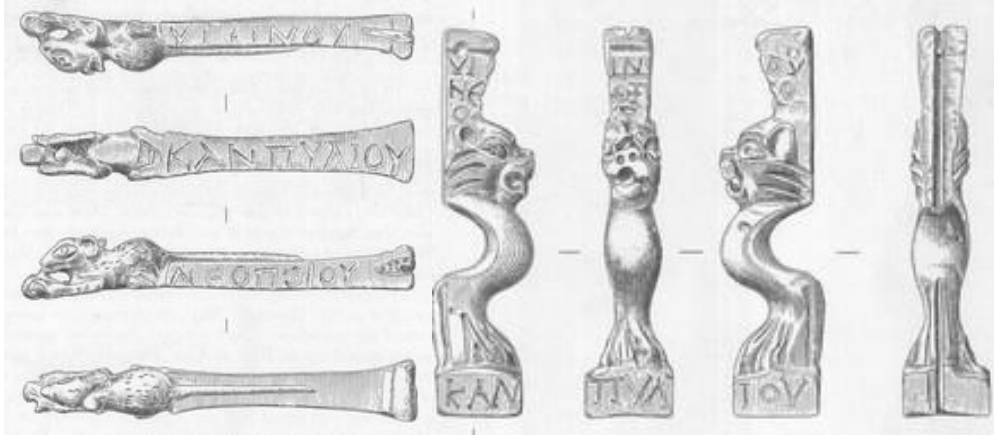
⁵⁵⁴ Dávid, s. 222.

⁵⁵⁵ Dávid, s. 223.

⁵⁵⁶ Dávid, s. 223.

⁵⁵⁷ Dávid, s. 224.

Şekil 46: “Kanpylios” yazıtlı fare (British Museum) ve aslan figürlü bıçak sapları

Kaynak: Dávid, 2007, s. 223, şek. 112 a-b.

Bu bilgiler ışığında Efes ve civarında; genel ve günlük kullanımın yanında tıbbi amaçlarla da kullanılmış kesici alet saplarının yoğun olabileceği düşünülebilir.

Çalışma kapsamındaki sekiz sapın; dördü figürsüz, ikisi hayvan figürlü, ikisi de ustura sapı şeklindedir.

5.5.1. Figürsüz Saplar

Çalışma kapsamında; **Kat. No. 45**, **Kat. No. 46**, **Kat. No. 47** ve **Kat. No. 48** olmak üzere dört adet figürsüz kemik sap bulunmaktadır.

Kat. No. 45, 11,3 cm uzunluğunda, figürsüz ve perdahlıdır. Sapın tepe kısmında; 0,5*0,8 cm genişliğinde ve 5,1 cm derinliğinde bir deliği vardır. Üzerinde kalan izler ve renk değişiminden, bu deliğe metal bir kesici aletin takıldığı anlaşılmaktadır. Silindirik formdaki kemik sap 39,7 g ağırlığındadır. Ağırlığının fazla olması, üzerinde dayanıklı bir kesicinin bulunduğu işaret edebilir ve günlük işlerde kullanılan kesici alet sapının dışında bir kullanımının olduğunu düşündürebilir.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Benzerlerine; Korinth'te (Bizans Dönemi ya da daha geç)⁵⁵⁸, Tarsus Gözlükule'de (Roma Dönemi)⁵⁵⁹, Smyrna'da (M.S. 18. yy.)⁵⁶⁰, Alliano'i'da (M.S. 2.-

⁵⁵⁸ Davidson, s. 191, lev. 85, no. 1410

⁵⁵⁹ Goldman, s. 399, şek. 272, no. 81. *Gövdenin bir kısmı yivli.

4. yy.)⁵⁶¹, Aquincumi'de⁵⁶², Caesarea Maritima'da (Bizans Dönemi)⁵⁶³ rastlanmaktadır.

Kat. No. 46, 9,5 cm uzunluğunda, figürsüz ve perdahlıdır. Ortada daralan, alt ve üst kısımlarda genişleyen bir forma sahiptir. İki ucunda delikleri vardır. Kemik sapın içi toprak doludur ve toplam ağırlığı 11,8 g' dır. Perdahlı ama üzerinde yoğun kireçlenme olan sap, yatay kazıma çizgilerle süslenmiştir.

Eser, Efes deposu tertip ve tanzim çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Benzerlerine; Korinth'te (Bizans Dönemi)⁵⁶⁴, Tarsus Gözlükule'de (Geç Roma Dönemi)⁵⁶⁵, Smyrna'da (Bizans Dönemi)⁵⁶⁶, Caesarea Maritima'da (Roma Dönemi – Bizans Dönemi)⁵⁶⁷, Aquincumi'de⁵⁶⁸ rastlanmaktadır.

Kat. No. 47, 13 cm uzunluğunda, dikdörtgen formlu, figürsüz ve perdahlıdır. Yapıldığı kemiğin yapısına uygun olarak değerlendirilmiş ve iki parçaya ayrılarak dizayn edilmiştir. İki parça üst üste konulduğunda arada içeriye bir kesici ya da delici kısmın girebileceği şekilde boşluk kalmaktadır. Objenin içi oyularak parçalardan birine; dışarıya taşmayacak, nokta şeklinde, on bir adet delik açılmıştır. İki parçayı birbirine bağlayabilmek amaçlı, birbirini karşılayacak şekilde: üst kısım, "E" şeklinde oyularak üçer delik, alt kısımda ise birer delik açılmıştır. İki parçanın birleştiğinde arada kalan boşluğu ve iç deliklerin burada tutturulmak istenilen bir aletin olduğu izlenimi vermesi nedeni ile alet sapı olarak değerlendirilmiştir.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Sap olarak adlandırılan benzerine Caesarea Maritima'da (Erken Arap Dönemi M.S. 9. yy.)⁵⁶⁹, bilinmeyen obje olarak adlandırılan benzerine Frejus/Aiguières'te⁵⁷⁰, ve bıçak kulbu olarak adlandırılan benzerine Smyrna'da (Osmanlı Dönemi)⁵⁷¹ rastlanmıştır.

⁵⁶⁰ Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 6; Ersoy, s. 146, Kat. No. 186.

⁵⁶¹ Karaca, Kemik Eserleri, s. 195, Katalog Nu. 416; Baykan, lev. 31, 12.EK. Kat. Nu. 416.

⁵⁶² Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 102-103, Cat. no. 224-225, 228.

⁵⁶³ Ayalon, ss. 12, 201, 203, fig. 1-2, no. 7, 10.

⁵⁶⁴ Davidson, lev. 86, no. 1419.

⁵⁶⁵ Goldman, s. 399, şek. 272, no. 84.

⁵⁶⁶ Ersoy, Çelik Ersoy, res. 11, no. 2; Ersoy, s. 144, Kat. No. 179.

⁵⁶⁷ Ayalon, ss. 118, 309, fig. 55, no. 520, 523.

⁵⁶⁸ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 103, Cat. no. 227.

⁵⁶⁹ Ayalon, ss. 107, 293, fig. 47, no. 446.

⁵⁷⁰ Feugère, ss. 124-125, şek. 20, no. 390.

⁵⁷¹ Ersoy, s. 145, Kat. No. 182; Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 3.

Kat. No. 48, 7,3 cm uzunluğunda, dikdörtgen formlu, figürsüz ve perdahlıdır. Kemikten yapılmış olan eserin, iç kısmında oluk şeklinde bir girinti vardır. Bir tarafı eksiktir ve muhtemel karşı parçası ile birleştirilip alet sapı olarak kullanılmıştır.

Eser, Efes yakınlarında bulunmuştur.

Benzerleri; Frejus/Aiguières'te bıçak sapı (M.S. 1. yy.-2. yy. başı)⁵⁷², Smyrna'da bıçak kulbu (Bizans Dönemi)⁵⁷³, Caesarea Maritima'da sap (Geç Bizans Dönemi M.S. 6. – 7. yy.)⁵⁷⁴, Palatine Tepesi'nde sap (M.S. 1. yy.)⁵⁷⁵ olarak kullanılmıştır.

5.5.2. Hayvan Figürlü Saplar

Çalışma kapsamında; biri fildişi biri kemik olmak üzere, iki adet hayvan figürlü sap bulunmaktadır.

Kat. No. 49, 4,8 cm uzunluğunda, koç başlı, fildişi sap parçasıdır. Keskin profilli olarak oyulan koçun; ağız, gözleri, boynuzları incelikli işlenmiştir. Üst üste yapılmış derin bileziklere ve dışa çıkık disklere sahiptir.

Bazı hayvanların fildişi ve bronz bıçaklarda betimi çok nadirdir ve bu saplar, bıçaktan başka araç için de kullanılmış olabilirler⁵⁷⁶. **Kat. No. 49**'un; yapıldığı malzemesi, figürü, süslemeleri ve ince işçiliği bakımından, özel bir kullanım alanına sahip olduğu düşünülebilir. Bu tarzda bilinen kemik bıçak sapları, Neamausus'ta ve Walters Sanat Müzesi'nde bulunmaktadır⁵⁷⁷.

Eser, vatandaş tarafından Kuşadası'nda bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 50, 3,6 cm uzunluğunda, perdahlı, aslan ya da panter başlı kemik sap parçasıdır. Eser: bıyıklar, açık ağızdan sarkan dil ve açık ağız sebebiyle kısılmış olan gözler gibi ince işçilikli detayların kazıma çizgilerle yapıldığı betimlemeye sahiptir. Eser alt ve üst kısmından kırılmıştır. Bıçak ya da ayna sapına ait bir parça olabilir.

⁵⁷² Feugère, ss. 147, 149, 151, Şek. 44, no. 629.

⁵⁷³ Ersoy, s. 143, Kat. No. 176; Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 1.

⁵⁷⁴ Ayalon, ss. 118, 309, fig. 55, no. 524.

⁵⁷⁵ Clair, Greco-Roman, ss. 105, 155, 188, şek. 39 (c), no. 523, lev. 47 (c), no. 523.

⁵⁷⁶ Dávid, s. 247.

⁵⁷⁷ Dávid, ss. 247-248, şek. 127a.

Eski Doğu'da mobilya, taht, sandalye, masa gibi eşyaların bacakları hayvan ayakları şeklinde yapılabiliyordu⁵⁷⁸. Farklı malzemelerden yapılmış masa bacaklarının dekoratif motifleri azaltılarak; kopyaları kemik, fildişi, bronz ve amberden yapılmış bıçaklar şeklinde Roma sanatına aktarılmıştır⁵⁷⁹.

Efes Artemision'da bulunan ve M.Ö. 630'lara tarihlenen; fildişi, panter başından kaidenin üzerinde duran kadın betiminin; bir kült aletinin sapı olarak işlev görmüş olduğu düşünülmektedir⁵⁸⁰. Bu açıdan bakıldığında, panter ya da aslan figürlerinin özel anlam taşıdığı ve özel kullanım alanlarına sahip olduğu anlaşılabilir.

Eser, Selçuk'ta bulunmuştur.

Benzerleri; Tarsus Gözlükule'de kemikten oyulmuş obje (Hellenistik Dönem-Roma Dönemi)⁵⁸¹, Kuzey Dobruja'da çakı, ayna ya da öreke sapı (M.S. 2. yy.)⁵⁸², Efes'te tutamak (Roma Dönemi)⁵⁸³, Efes Yamaç Ev 2'de ustura sapı (M.S. 1. – 5. yy.)⁵⁸⁴ bıçak sapı (Roma Dönemi)⁵⁸⁵ olarak kullanılmıştır.

5.5.3. Ustura Saplari

Bilinen Roma Dönemi katlanır bıçakları, 15 cm'ye kadar olan istisna boyların dışında çoğunlukla 11 cm'den uzun değildir⁵⁸⁶. Genellikle bıçak, sap kısmından daha geniştir ve haznesinden sadece birkaç mm uzaklıkta durur⁵⁸⁷. Latince'de *culter tonsorius* olarak adlandırılmışlardır⁵⁸⁸.

Kemikten ya da fildişinden yapılmış; narin, kırılğan, özel şekilli ve incelikli oyulan bıçaklar için gerçek bir kesme amacı düşünülmemelidir⁵⁸⁹. Bu tarz bıçaklar sahibi için kişisel bir öneme sahip olmalıdır⁵⁹⁰.

⁵⁷⁸ Dávid, s. 220.

⁵⁷⁹ Dávid, ss. 220-221, şek. 111 d-e-f.

⁵⁸⁰ Ulrike Muss, "Efes Artemisionu'nda Bulunan Fildişi ve Kemik Eserler", **Efes Artemision'u Bir Tanrıçanın Kutsal Mekânı**, Ed. Wilfried Seipel, Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, (Fildişi ve Kemik Eserler), s. 232, Kat.-No. 115.

⁵⁸¹ Goldman, s. 397, şek. 271, no. 14.

⁵⁸² Nuðu, Stanc, ss. 228, 231, lev. 4, no. 25.

⁵⁸³ Akar Tanrıver, M. Pülz, ss. 335-336, Tafel 379 B 46.

⁵⁸⁴ Rathmayr, Wohneinheit 7, ss. 494, 506, Tafel 228, 233, B 85, B 227.

⁵⁸⁵ Dávid, ss. 221, 226-228, şek. 111d-e-f, 114a.

⁵⁸⁶ Alfred Rüşch, "Römische Klappmesser Aus Köngen und Bondorf", **Fundberichte aus Baden-Württemberg Band 6**, Stuttgart, 1981, s. 548.

⁵⁸⁷ Rüşch, s. 548.

⁵⁸⁸ Smith, s. 374.

⁵⁸⁹ Rüşch, s. 549.

Şekil 47: Fildişi, büstlü ustura sapı (Köngen- M.S. 2.-3. yy.)

Kaynak: Rüşch, ss. 542-543, şek. 2.

Ustura saplarının; figürsüz, hayvan figürlü, insan figürlü ya da farklı objeler şeklinde örnekleriyle karşılaşılmaktadır.

Palatine Tepesi'nde figürsüz (Erken 4. yy.)⁵⁹¹, Caesarea Maritima'da figürsüz⁵⁹², Alliano'i'da figürsüz (M.S. 2-4. yy.)⁵⁹³, Macaristan'da figürsüz (Roma Dönemi)⁵⁹⁴ Atina'da balık biçimli (Geç 1. yy.- Erken 2. yy.)⁵⁹⁵ ustura sapı örnekleri görülmektedir.

Çalışma kapsamında biri fildişi biri kemik olmak üzere, iki adet ustura sapı bulunmaktadır. Bunlardan **Kat. No. 51** kuş figürlü iken; **Kat. No. 52** bacak biçiminde oyulmuştur.

⁵⁹⁰ Rüşch, s. 549.

⁵⁹¹ Clair, Greco-Roman, ss. 106, 156, 188, şek. 40 (d), no. 532, lev. 47 (a), no. 532

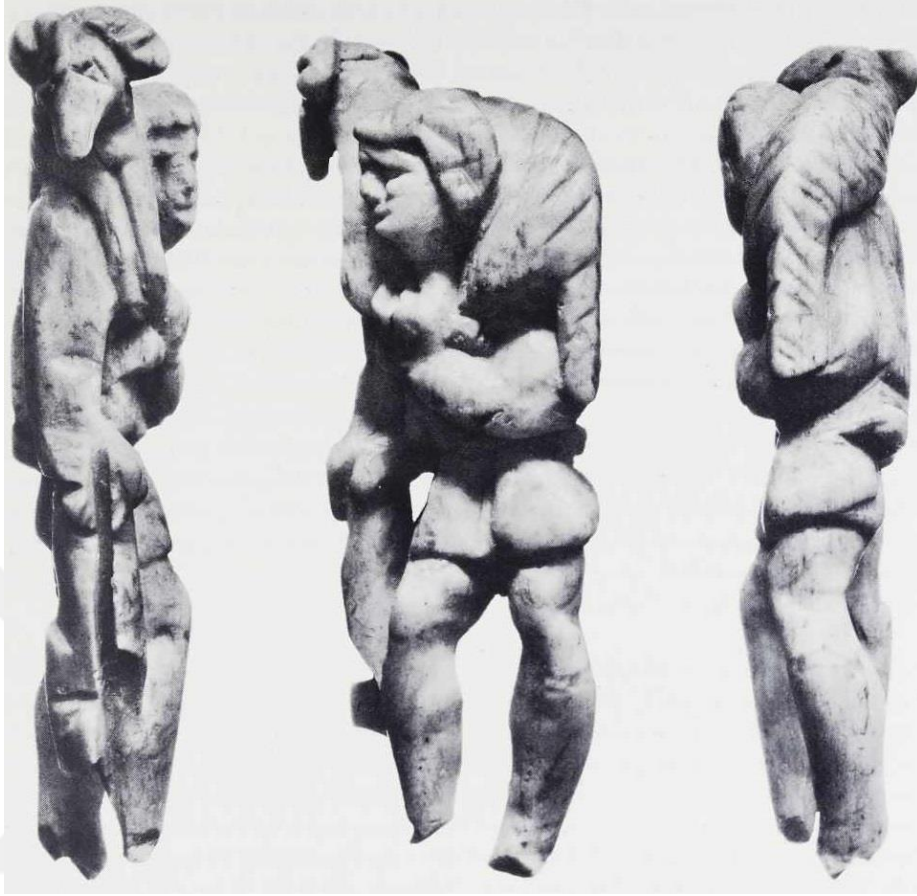
⁵⁹² Ayalon, ss. 16, 205, fig. 3, no. 31-32.

⁵⁹³ Karaca, Kemik Eserleri, ss. 195-196, Katalog Nu. 417, 418; Baykan, lev. 31, 10. EK. Kat. Nu. 417, 11. EK. Kat. Nu. 418.

⁵⁹⁴ Bíró, Hungarici, ss. 45, 193, lev. LV, no. 479.

⁵⁹⁵ Robinson, s. 44, lev. 56, G 211.

Şekil 48: Kemik ustura sapı, omzunda koç taşıyan adam (Bondorf- M.S. 2.-3. yy.)

Kaynak: Kaynak: Rüşch, ss. 545, 547, şek. 6.

5.5.3.1. Kuş Figürlü Ustura Sapı

Kat. No. 51, 4,4 cm uzunluğunda, kuş figürlü kemik ustura sap parçasıdır. Kuş; bir kaideye tünemiş kanatları kapalı, başı yukarı bakar şekilde oyulmuştur. Göz, daire merkezinde nokta şeklinde betimlenmiştir. Kanat tüyleri ve kanat sınırı, kazıma çizgi ile yapılmıştır. Kuşun ön ayaklarının arasından başlayan; bıçağın yerleştirildiği ve bıçak kapatılınca içine girdiği 0,4 cm'lik hazne açıklığı, kaidesi boyunca devam etmektedir. Kaide altından kırılmış olan eser, perdahlıdır.

Kuşun eski inançlarda zengin bir geçmişi vardır ve aynı zamanda güvercin, horoz gibi kanatlı hayvanlar doğurganlığı temsil etmektedir⁵⁹⁶. Kuş figürü sevilerek ve çeşitli objelerle kombine edilerek sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin, kuş temsilini;

⁵⁹⁶ Bıró, Hungarici, s. 65.

iğne başı olarak Korinth'te (M.S. 4.-6. yy.)⁵⁹⁷ ve Macaristan'da (M.S. 4. yy. ve sonrası)⁵⁹⁸ görmekteyiz.

Korinth'te, Roma Dönemi'ne tarihlenen fildişinden yapılmış benzer bir örneğin sap olabileceği düşünülmektedir⁵⁹⁹. Bir başka benzer örnek bıçak sapı olarak kullanılmıştır ve M.S. 3. yy.ın sonlarına tarihlendirilmiştir⁶⁰⁰.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

5.5.3.2. Bacak Biçimli Ustura Sapı

Kat. No. 52, 7,3 cm uzunluğunda, bacak biçimli fildişi ustura sapıdır.

Bacak ve ayak iki dairesel kazıma çizgi ile birbirinden ayrılıp; bacak kısmı kazıma yatay çizgilerle doldurulmuş, ayak kısmı ise kazıma çizgilerle sandalet / ayakkabı şeklinde bezenmiştir. Bacağın arkasında, topuğa kadar yiv şeklinde inen; bıçağın yerleştirildiği ve bıçak kapatılınca içine girdiği haznesi vardır. 0,4 cm bıçak hazne derinliği, topuğa doğru azalmakta ve 0,2 cm'ye inmektedir. Sap yer yer deformasyona uğramıştır ve üst tarafta kırık bulunmaktadır.

Efes'ten giden ve bugün Cambridge'de korunan bacak şeklinde kemik bıçak sapı **Kat. No. 52**'ye benzerdir (Roma Dönemi)⁶⁰¹.

Kat. No. 52 ile tip olarak benzer olan; ancak bebek ayağı / kukla parçası olarak değerlendirilen örnekler de vardır. Frejus/Aiguières'te, tepesinde ekleme yapmak için iki deliği bulunan benzer kemik bir örnek Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁶⁰². Genellikle çıplak yapılan kukla bebekler, Roma Dönemi'nde kısa kıyafetler giyerek betimlenmişlerdir⁶⁰³. Bu nedenle bacakta kazıma çizgilerle yapılan bezemenin, çorabı; ayaktaki bezemenin ise, çapraz bağlı, yumuşak deri ayakkabıyı temsil ettiği görüşü vardır⁶⁰⁴. Bu görüş açısından değerlendirildiğinde,

⁵⁹⁷ Davidson, s. 286, lev. 119 2354, 2355.

⁵⁹⁸ Bíró, Hungarici, ss. 92, 173, lev. XXXV no.378.

⁵⁹⁹ Davidson, s. 196, lev. 89, no. 1499.

⁶⁰⁰ Dávid, ss. 241-242, şek. 122 a- b.

⁶⁰¹ Dávid, ss. 217-218, 360, şek. 110 a, tablo 21.

⁶⁰² Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 390. Şek. 29; Feugère, ss. 165-166, şek. 55, no. 692.

⁶⁰³ Feugère, s. 167.

⁶⁰⁴ Feugère, s. 167.

bacak biçimli ustura sapının üzerindeki kazıma çizgilerin, çorabı ve ayakkabıyı temsil ettiği düşünülebilir.

Tarsus Gözlükule’de form olarak benzeyen fildişi bir örnek Roma Dönemi’ne tarihlendirilmiştir⁶⁰⁵.

Palatine Tepesi (Erken 4. yy.)⁶⁰⁶, Macaristan (Roma Dönemi)⁶⁰⁷ ve Alliano’da (M.S. 2-4. yy.)⁶⁰⁸ bulunan figürsüz ustura sapları ayak biçiminde olmayıp form olarak **Kat. No. 52**’ye benzer örneklerdir.

5.6. TAKILAR

İnsanlar, takıları günlük hayatlarında süslenme amaçlı; ölümden sonra inançları doğrultusunda, üzerlerinde takılarıyla gömülme ya da ölümlerine hediye bırakma amaçlı kullanmışlardır. Roma Dönemi’nde mücevherat çoğunlukla metalden yapılmışsa da bunların yanında; kemik, amber, fildişi gibi maddeler de takı yapımında kullanılıyordu⁶⁰⁹. Fildişi takılar metal takılarla aynı değerdedir, kemik ise her türlü takı yapımında kullanılmıştır⁶¹⁰. Orta sınıfın ya da maddi durumu iyi olmayan insanların mezarlarında daha çok kemik takılar bulunmuştur⁶¹¹.

Antik Dönem’de insanlar için, belirli hammaddelerin metafiziksel karakterleri vardı ve objeler yapıldıkları hammaddelere göre belirli kullanım sırasına sahipti⁶¹². Örneğin; kemik bileziklerin mezara yerleştirilme şekli daima sol kolda, bronz bileziklerin ise sağ kolda olduğu ve bu bileziklerin kol üzerinde asla birlikte yerleştirilmediği kanıtlanmıştır⁶¹³.

Çalışma kapsamında takı bölümünde değerlendirilen; iki adet sarkaç / kolye ucu ve bir adet bilezik olmak üzere, üç adet kemik eser bulunmaktadır.

⁶⁰⁵ Goldman, s. 396, şek. 270, no. 2.

⁶⁰⁶ Clair, Greco-Roman, ss. 106, 156, 188, şek. 40 (d), no. 532, lev. 47 (a), no. 532.

⁶⁰⁷ Bíró, Hungarici, ss. 45, 193, lev. LV, no. 479.

⁶⁰⁸ Karaca, Kemik Eserleri, ss. 195-196, Katalog Nu. 417, 418; Baykan, lev. 31, 10. EK. Kat. Nu. 417, 11. EK. Kat. Nu. 418.

⁶⁰⁹ Bíró, Hungarici, s. 26.

⁶¹⁰ Bíró, Hungarici, s. 26.

⁶¹¹ Bíró, Hungarici, s. 26.

⁶¹² Bíró, Hungarici, s. 67.

⁶¹³ Bíró, Hungarici, s. 67.

Şekil 49: Süslenen kadın

Kaynak: Deighton, 1999, s. 11, resim 5.

Kat. No. 53, 7 cm uzunluğunda, silindirik formlu ve perdelidir. Bilezik şeklinde keskin yivleri olan kemik eserin, tepe kısmı kırıktır.

Bu formdaki benzerlerinin geneli kolye ucu olarak adlandırılmıştır. Tepe kısmındaki eksik yeri de göz önünde bulundurularak asma yerinin kırılmış olduğu düşünülen eser; sarkaç / kolye ucu olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Eser, vatandaş tarafından Selçuk'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerleri; Parion'da kolye ucu (Nekropol buluntusu M.S. 1.-2. yy., yamaç yapısı M.S. 3.-4. yy.)⁶¹⁴, Kuzey Dobruja'da kolye ucu (M.S. 4. yy.)⁶¹⁵, Perge'de kolye sarkacı (M.Ö. 1. – M.S. 1. yy.), (M.S. 2.-5. yy.)⁶¹⁶, Alliano'i'da pandantif (M.S.

⁶¹⁴ Kasapoğlu, s. 175, resim 224.

⁶¹⁵ Nuțu, Stanc, ss. 228, 230, lev. 3, no. 9-11.

⁶¹⁶ Garan, ss. 81-82, Ks. 4-7.

5.-6. yy.)⁶¹⁷, Efes'te kolye ögesi (M.Ö. 7. yy.)⁶¹⁸, Aquincumi'de kolye⁶¹⁹, Yukarı Moesia Bölgesi'nde amulet (M.S. 3.-4. yy.)⁶²⁰, Durostorum'da amulet (Roma Dönemi)⁶²¹, Korinth'te dokuma iğnesi (M.S. 1.-2. yy.)⁶²² olarak adlandırılmıştır.

Kat. No. 54, 3,4 cm uzunluğunda ve perdahlıdır. Sarkaç / kolye ucu olarak değerlendirilen eser özenle oyulmuştur. Tepesinde 0,2 cm çapında bir delik vardır. Uca doğru daralmakta ve bakıldığında köşeli bir yaprağı andırmaktadır. Her bir köşesinde çentikler vardır ve çentik kısımlarında yer yer boya izleri görülmektedir.

Macaristan'da benzer bir örnek boncuk olarak adlandırılmış ve M.S. 4.-5. yy.a tarihlendirilmiştir⁶²³.

Korinth'te, M.Ö. 5. yy.a tarihlenen pişmiş topraktan yapılmış benzer bir örnek, makara olarak yorumlanmıştır. Üst kısmında deliği bulunan bu eserin kenarlarında çentikler vardır ve bu çentiklerin ipliği sarmak için yapıldığı düşünülmektedir⁶²⁴.

Caesarea Maritima'da benzer formda, üst kısmında deliği bulunan bir eser, kilitleme aracı olarak adlandırılmıştır ve Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁶²⁵.

Kat. No. 55, 5,6 cm çapında, 0,7 cm kalınlığında kemik çocuk bileziğidir. Perdahlı olan bilezik yer yer deformasyona uğramıştır. Kemik yapısı kaynaklı, bileziğin bazı yerleri siyaha yakın renkte iken; bazı yerleri daha açık renklidir.

Roma dünyasının her yerinde kemik ve fildişi bilezikler varlığını sürdürmüştür ve insanlar; üst kollarına, alt kollarına, ayak bileklerine çeşitli materyallerden bilezikler takmıştır⁶²⁶. Palatine Tepesi'nde bu tip buluntular genellikle M.S. 3.-4. yy.lara tarihlenmektedir ve bunlar, başka yerlerde görülen Geç Antik Dönem fildişi ve kemik modasını yansıtmaktadır⁶²⁷.

Eser, Torbalı Aslanlar Köyü'nde bulunmuştur.

⁶¹⁷ Karaca, Kemik Eserleri, s. 199, Katalog Nu. 427.

⁶¹⁸ Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 247, Kat.-No. 146-150.

⁶¹⁹ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 78, Cat. no. 11.

⁶²⁰ Petković, ss. 41-42, lev. XXVII, 1-6.

⁶²¹ Elefterescu, ss. 270-272, 295, lev. XII, no. 282-285.

⁶²² Davidson, s. 177, lev. 79, no. 1267-1269.

⁶²³ Bíró, Hungarici, ss. 125, 149, lev. XI, no. 92.

⁶²⁴ Davidson, s. 178, lev. 79, no. 1278.

⁶²⁵ Ayalon, ss. 44, 227, fig. 14, no. 151.

⁶²⁶ Clair, Greco-Roman, s. 106.

⁶²⁷ Clair, Greco-Roman, s. 107.

Benzerlerine; Perge'de (M.S. 3.-5. yy.)⁶²⁸, (M.S. 1. yy.)⁶²⁹, Palatine Tepesi'nde (M.S. Erken 4. yy.)⁶³⁰, Caesarea Maritima'da (Geç Roma- Erken Bizans)⁶³¹, Aquincumi'de⁶³² ve Korinth'te rastlanmaktadır⁶³³. Korinth'teki benzer bilezikler bronz ve cam olarak yoğunluktadır; tarihleri Roma Dönemi ve Bizans Dönemi arasında değişmektedir⁶³⁴. Smyrna'da, yakın ölçülerdeki benzer kemik eser, halka olarak tanımlanmıştır ve Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁶³⁵.

5.7. İNSAN FİGÜRLÜ OBJELER

İnsanlar; iğne, toka, öreke, sap, takı gibi kullandıkları eşyalarda, insan figürlerini sıklıkla kullanmışlardır. Bazen süs amaçlı, bazen dinsel amaçlı kullanım gören figürlü objeler, kullanıldıkları dönemin sanat anlayışını, insanların sahip oldukları stilleri ve sevdikleri tasvirleri göstermesi bakımından önem taşır.

Roma İmparatorlarının ailelerinin eşleri; sanatta kadın portreleri için bir model, günlük yaşamlarında ise Romalılar için güzellik idealiydi⁶³⁶. Roma İmparatorlarının da portreleri aynı düşünceyle birçok objeyi süslemiştir⁶³⁷.

Çalışma kapsamında **Kat. No. 56, Kat. No. 57, Kat. No. 58, ve Kat. No. 59**, olmak üzere, dört adet insan figürlü kemik obje bulunmaktadır.

Kat. No. 56, 5,3 cm uzunluğunda, 1,9 cm genişliğinde ve perdahlıdır. Büst şeklindeki eserin yüzeyinde yoğun şekilde aşınma ve kireçlenme vardır.

Ortadan ayrılmış; derin kazıma çizgilerle dilim dilim yapılmış boyunda biten kısa saçları vardır. Açık alınlı, yuvarlak yüzlü, çok olmasa da belirgin elmacık kemikli ve ağız üzerine doğru uzayan dışa çıkık burunludur. Gözler yıpranmadan dolayı belirgin olmasa da göz çukuru yuvarlağa yakın göz izlenimi vermektedir. Boyun kısmındaki detay, üzerinde yakalı bir üst olduğunu; "V" şeklinde kabartma çizgiler ise giysi kumaşını göstermektedir. Büst, çift disk şeklinde yapılmış bir

⁶²⁸ Garan, ss. 83-84, Bi 1, Bi 2.

⁶²⁹ Özgülner, s. 131, Kat. No. K 57.

⁶³⁰ Clair, Greco-Roman, ss. 107, 189, lev. 50 (f), no. 536.

⁶³¹ Ayalon, ss. 68, 249, fig. 25, no. 267-268.

⁶³² Biró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 82-84, Cat. no. 44-55.

⁶³³ Davidson, lev. 112, no. 2129, 2139- 2142.

⁶³⁴ Davidson, s. 263, lev. 112, no. 2129, 2139-2142.

⁶³⁵ Ersoy, s. 112, Kat. No: 54.

⁶³⁶ Petković, s. 34.

⁶³⁷ Petković, s. 34.

kaidenin üzerinde durmaktadır. Kaidenin biraz altında çift diskten bir başka platform yapılmış ve eser, onun hemen altından kırılmıştır. Kırık olan yer; silindirik formda, 0,8 cm kalınlığında aşağıya doğru inen bir uç şeklindedir.

Büstün çift diskli bir kaidenin üzerine yerleştirilmesi, Flavius Dönemi'nde yapılmaktadır⁶³⁸. Giysi kumaşlarını gösteren “V” şekilli çizgiler ise M.S. 1. yy.ın 1. yarısına kadar karakteristik bir özelliktir⁶³⁹.

Boyutları ve eserin uç kısmının incelenerek devam etmiş olabileceği var sayılırsa, bu objenin; saç tokası, süs iğnesi ya da örekenin süslü baş kısmı olduğu söylenebilir.

Eser, vatandaş tarafından Kuşadası'nda bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerleri; Yukarı Moesia Bölgesi'nde İğne (M.S. 2. yy.ın 2. yarısı)⁶⁴⁰, Macaristan'da dekoratif iğne (M.S. 2. yy.)⁶⁴¹, Caesarea Maritima'da iğne⁶⁴², Perge'de öreke (M.S. 1. yy.)⁶⁴³ ve saç iğnesi⁶⁴⁴, Noricum'da süs iğnesi (M.S. 2. yy.ın 2. yarısı)⁶⁴⁵, Korinth'te iğne (M.S. 2. yy.)⁶⁴⁶, Aiolis Kymesi'nde iğne (M.S. 1. yy.)⁶⁴⁷, Aquincumi'de (M.S. 2. yy.) saç iğnesi⁶⁴⁸ olarak kullanılmıştır.

Kat. No. 57, 5,1 cm uzunluğunda, 2,4 cm genişliğinde ve perdahlıdır. Kemikten yapılan çıplak figür, belden hafif “S” yapmış ve sol bacağına yüklenir pozisyonda durmaktadır. Duruş pozisyonuna uygun anatomi, kasık üstünden karın kısmına doğru yapılan derinlikli çizgilerle doğala yakın bir izlenim yaratmıştır. Kollar dirsekten kıvrılarak, saçlarını tutar şekildedir (Aphrodite Anadyomene ikonografisi). Dirsekten kıvrılan kollar, arkadan bakıldığında anatomiye uygun şekilde kürek kemiklerinde dışa çıkık pozisyon sağlamıştır. Göğüs, göbek deliği ve cinsel organ betimlenmiş; tutma pozisyonundaki el ve parmaklar, detaylı işlenmiştir.

⁶³⁸ Dávid, s. 44.

⁶³⁹ Dávid, s. 44.

⁶⁴⁰ Petković, s. 34, lev. XVI, no.8.

⁶⁴¹ Bíró, Hungarici, ss. 92, 174, lev. XXXVI, no. 380.

⁶⁴² Ayalon, ss. 64-65, 245, şek. 23, no. 249.

⁶⁴³ Garan, s. 91, Ö.7.

⁶⁴⁴ Özgülner, s. 172, Kat. No. K 98.

⁶⁴⁵ Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 299, şek. 12, no. 23.

⁶⁴⁶ Davidson, s. 285, lev. 119. No. 2347.

⁶⁴⁷ Özden Ürkmez, “Aiolis Kymesi'nden Samurlu 877 Nekropolisi”, *Colloquium Anatolicum*, Sayı: XIII, 2014, (Samurlu 877) ss. 347, 373, resim 11.

⁶⁴⁸ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 92, Cat. no. 155-156.

Baş ve ayak kısmı eksiktir. Sağ alt bacak arkasında, kemikli yapıdan koparak ayrılan bir kısım vardır.

Mitolojide, aşk ve güzellik tanrıçası olan Aphrodite; Hellen ve Roma sanatında çeşitli ikonografilerle işlenmiştir⁶⁴⁹. Bunlardan, M.Ö. 350-330'lara tarihlenen ve tanrıçanın ilk kez çıplak verildiği Knidos Aphroditesi; Roma İmparatorluk Dönemi Venüs / Aphrodite betimlemesinin öncüsüdür⁶⁵⁰. Banyo yapan ya da denizden doğan Aphrodite Anadyomene, çıplak ya da yarı çıplak anlatımlarıyla işlenmiş⁶⁵¹ ve beli bükük, ağırlıklı olarak sol bacağına yüklenmiş pozisyonda tasvir edilmiştir⁶⁵².

Tanrıçanın denizden doğuşu; ilk kez Ressam Apelles'in Kos Adası'ndaki Asklepios Tapınağı'na sunduğu eserle, M.Ö. 4. yy.a kadar dayanmaktadır ve bu ikonografi, M.Ö. 2. yy.dan itibaren birçok sanat dalında işlenmektedir⁶⁵³.

Şekil 50: Gemme üzerinde Aphrodite Anadyomene tasviri (M.S. 3. yy.)

Kaynak: Uygun, 2016, s. 232, Kat. No. 8.

Bu ikonografi tipinde, Hellenistik metal iğneleri gibi küçük objelerin, büyük heykellerle birlikte çıkmış olması muhtemeldir⁶⁵⁴. Kemik üzerinde de tasvir edilen Anadyomene, Tanrıçanın büyük heykellerinin minyatür kopyası şeklindedir ve bunu

⁶⁴⁹ Çilem Uygun, "Silifke Müzesi'nden Mitolojik figürlü Kameolar ve Gemmeler", **CEDRUS: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi**, Cilt: IV, 2016, s. 232.

⁶⁵⁰ Uygun, s. 232.

⁶⁵¹ Uygun, s. 232.

⁶⁵² Dávid, ss. 24-25.

⁶⁵³ Uygun, s. 232.

⁶⁵⁴ Dávid, s. 24.

en iyi, statik bir rolü olmayan altlıkların hemen hemen her figürün altında bulunması göstermektedir⁶⁵⁵.

Anadyomene'nin betimlendiği kemiklerin kaliteleri değişkendir ve farklı nitelikteki parçalar kronolojik ya da bölgesel terimlerle açıkça ilişkilendirilmiş gruplar oluşturmaz⁶⁵⁶. Ancak, ilk saç stilleri Hellenistik büyük heykellerle yakından ilgilidir ve saç kesimleri tipolojik açıdan gruplandırılabilir⁶⁵⁷.

Aphrodite Anadyomene'nin Hellenistik özelliklerden uzak olan bazı tasvirlerinde; kalın uyluk, geniş kalça, anormal derecede kısa ve ince kollar görülmüştür⁶⁵⁸. Geç Bizans Dönemi'nde, tasvirler daha şematik; Tanrıçanın başı üçgen, yüz ve saç stilize, kalça az belirgin ve eser yandan bakıldığında neredeyse düzdür⁶⁵⁹.

Makedonya Kralı Büyük İskender, Doğu seferleri sırasında, Mısır'ı, fethettikten sonra; Mısırlılar, Tanrıça Aphrodite'yi tanıyıp benimsemişlerdir ve Tanrıça ile ilgili Anadyomene ikonografisini sanatlarında kullanmışlardır⁶⁶⁰. Naukratis'ten bronz iğne de bunlardan biridir (M.Ö. 1. yy.-M.S. 1. yy.)⁶⁶¹.

Şekil 51: Louvre Museum, Mısır stilinde Aphrodite'nin doğuşu (M.S. 5.-6. yy.)

Kaynak: <https://www.louvre.fr/en/mediainages/naissance-d-aphrodite> E 14280 13.04.2019

⁶⁵⁵ Dávid, s. 25.

⁶⁵⁶ Dávid, s. 25.

⁶⁵⁷ Dávid, s. 25.

⁶⁵⁸ Dávid, ss. 27-28, şek 6 a-b-c.

⁶⁵⁹ Dávid, s. 28.

⁶⁶⁰ <https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/aphrodite-anadyomene> E 14280 13.04.2019

⁶⁶¹ https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=423654&partId=1&searchText=anadyomene&page=1 Museum Number: 1888,0601.37 13.04.2019

Bu bilgiler doğrultusunda, **Kat. No. 57**'nin Aphrodite Anadyomene olduğu kesinleşmiştir. Figür, kırık haliyle 5,1 cm uzunluğundadır. İğne başı için biraz uzun dursa da bu ihtimal tamamen yok denilemez. Öreke ya da iğne başı olarak kullanılmış olabilir.

Eser, vatandaş tarafından Efes çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Benzerlerine; Galjúb Hildesheim'da bronz saç iğnesi (M.Ö. 2. yy.)⁶⁶², British Museum'da gümüş saç iğnesi (M.S. 3. yy.)⁶⁶³, Emona'da kemik saç iğnesi (M.S. 1. yy.ın sonu 2. yy.ın başı)⁶⁶⁴, Palatine Tepesi'nde (M.S. Geç 3.- Erken 4. yy.)⁶⁶⁵, Aenona'da kemik saç iğnesi (M.S. 1. yy.)⁶⁶⁶, Roma Palatinus'ta kemik saç iğnesi (M.S. 3-4. yy.)⁶⁶⁷, İskenderiye'de kemik saç iğnesi (M.S. 3-4. yy.)⁶⁶⁸, Pompei'de kemik saç iğnesi (Flavius Dönemi)⁶⁶⁹, Caesarea Maritima'da (Geç Bizans)⁶⁷⁰, Korinth'te P.T. figürin (M.S. 1. veya erken 2. yy.)⁶⁷¹, Parion'da kemik saç iğnesi (M.S. 25-100)⁶⁷², Silifke Müzesi'nde Gemme (M.S. 3. yy.)⁶⁷³, Aquincumi'de saç iğnesi⁶⁷⁴ olarak rastlanmıştır.

Kat. No. 58, 3,1 cm uzunluğunda, 1,6 cm genişliğinde ve perdahlıdır. Kemikten yapılan figürün başında; konik formlu, alın üzerinde üçgen biten ve ön yüzü, oyularak yapılan düzensiz küçük noktalarla süslenmiş sivri başlık bulunmaktadır. Saç, önden bakıldığında, şapkanın altındadır ve kulak üzerini örten dışa çıkık şekilde durmaktadır. Ancak saç, arka yüzde şapkadan ayrılmamıştır ve başın arkası kazıma baklava deseniyle doldurulmuştur. Dolgun yüz, üçgen alın, dışa çıkık çene biçimsiz göz ve burna sahiptir. Boynun altındaki kazıma çizgi ve oyularak

⁶⁶² Dávid, ss. 23-24, şek.4 c.

⁶⁶³ https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=465636&partId=1&searchText=3034&page=1 Museum Number: 1910,0414.2 13.04.2019; Dávid, s. 23, şek.4d. 13.04.2019.

⁶⁶⁴ Dávid, ss. 25-26, şek. 5 b.

⁶⁶⁵ Clair, Greco-Roman, ss. 98, 149, 184, şek. 32 (k), no. 475, lev. 40, no. 475.

⁶⁶⁶ Dávid, ss. 25-26, şek. 5 c.

⁶⁶⁷ Dávid, ss. 25-26, şek. 5 d.

⁶⁶⁸ Dávid, ss. 27-28, şek. 6 a.

⁶⁶⁹ Dávid, ss. 28-29, şek 7 a.

⁶⁷⁰ Ayalon, ss. 81, 261, şek. 31, no. 311.

⁶⁷¹ Davidson, s. 55, lev. 34, no. 378, 379.

⁶⁷² Kasapoğlu, ss. 172-174, res. 223, M125.

⁶⁷³ Uygun, ss. 231-232, Kat. No. 8-9.

⁶⁷⁴ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 93, Cat. no. 162.

yapılmış düzensiz noktalar, üzerinde bir kıyafet olduğunu düşündürmektedir. Dirsekten kıvrılan sağ kol göğüs üzerinde durmaktadır. Sağ elde iki derin kazıma çizgi vardır ve el anatomiye uygun değildir.

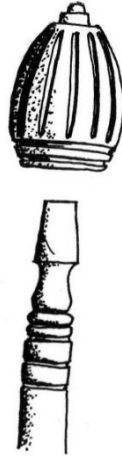
Figürün altında; 0,4 cm çapında, 0,6 cm derinliğinde bir delik bulunmaktadır. Bu delik, figürün bir yere takıldığını göstermektedir. Parion'da. M.S. 1. yy.a ait bir kemik saç iğnesinin uç kısmında, çıkarılabilen top biçimli, yuvarlak uç yer almaktadır⁶⁷⁵. İki parçadan oluşan bir başka örnek, Gorsium'da iğne olarak kullanılmıştır⁶⁷⁶. **Kat. No. 58**'in de bir iğnenin takılıp çıkarılabilen başı olduğu düşünülebilir.

Macaristan'da bulunan, çocuğunu tutan bir kadın figürünün oyulduğu örecede (M.S. 3.-5. yy.)⁶⁷⁷, figürün saçının arkası ve yüzü **Kat. No. 58** ile benzerdir.

Korinth'te, yanlardan saçın görüldüğü, başın arkasının düz yapıldığı ve başı kaplayan sivri başlıkla betimlenen pişmiş toprak iki örnek (M.Ö. 5. yy.)⁶⁷⁸ **Kat. No. 58**'e örnek olarak gösterilebilir.

Eser, vatandaş tarafından Tire çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Şekil 52: İki parçadan oluşan kemik iğne örneği

Kaynak: Bíró, Gorsium, 1987, s. 36, şek. 13.

⁶⁷⁵ Kasapoğlu, ss. 171-172, res. 221, M 96

⁶⁷⁶ Bíró, Gorsium, ss. 35-36, şek. 12, no. 98.175/780-3.

⁶⁷⁷ Bíró, Hungarici, ss. 120, 127, 226, lev. LXXXVI, no. 852.

⁶⁷⁸ Davidson, s. 38, lev. 13, no. 185-186.

Kat. No. 59, 2 cm uzunluğunda, 1 cm genişliğinde, 0,7 cm kalınlığında ve perdahlıdır. Kemik eser, boyun kısmından kırılmıştır. Figürün saçları ortadan ikiye ayrılmış ve üstte topuz yapılmış şekildedir. Saç detayları: önde, yatay; arkada ise, yatay ve baklava şeklinde kazıma çizgilerle yapılmıştır. Figür; üçgen alın, küçük ağız, yuvarlak çene, yassı ve dikdörtgen inen burna sahiptir. Gözler oldukça yıpranmıştır; ancak göz çukuru çekik göz izlenimi vermektedir. **Kat. No. 59**'un, bir iğnenin başı olduğu düşünülebilir.

Eser, vatandaş tarafından Selçuk'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Macaristan'da bulunan ve aynı kategoride değerlendirilen; figür süslemeli bir parça⁶⁷⁹ ile öreke üzerine oyulan figürün (M.S. 3.-5. yy.)⁶⁸⁰ yüz betimlemesi, saçının ortadan ikiye bölünmüş olması ve üstte topuz yapılması **Kat. No. 59** ile benzerdir. Caesarea Maritima'da iğne başı (M.S. 3.-4. yy.)⁶⁸¹, Perge'de öreke parçası (M.S. 1.-4. yy.)⁶⁸² **Kat. No. 59**'a diğer benzer örneklerdendir.

5.8. FİLDİŞİ KABARTMA PARÇASI

Fildişi farklı mekanik özelliklere ve olağanüstü işlenebilirliğe sahiptir; aynı zamanda kesmeye ve parlatılmaya oldukça elverişli bir malzemedir⁶⁸³. Damarlarının ince çapraz çizgili mikro yapısı nedeniyle, en ince ayrıntılandırmayı kabul eder ve az parçalanma ile hemen hemen her açıdan oyulabilir, şekillenebilir⁶⁸⁴. Bu nedenle friz yapımında fildişi malzeme kullanımının yaygın olduğu düşünülebilir.

Kat. No. 60, 12,7 cm uzunluğunda, 3,2 cm genişliğinde ve 0,8 cm kalınlığında fildişi kabartma parçasıdır. Eser üzerinde, tekerlekli arabada (at arabası?) bir kadın işlenmiştir. Tasvir edilen kadın, göğüs üzerinde çapraz bantı, göğüs altında kemeri bulunan; yoğun olmamakla birlikte harekete bağlı olarak uçuşan pileli bir elbise giymektedir. Arabanın kasası; irili ufaklı oyulmuş noktalarla

⁶⁷⁹ Bíró, Hungarici, ss. 65, 121, 127, 227, lev. LXXXVII, no. 855.

⁶⁸⁰ Bíró, Hungarici, ss. 65, 120, 127, 226, lev. LXXXVI, no. 851.

⁶⁸¹ Ayalon, ss. 64, 245, şek. 23, no. 248.

⁶⁸² Garan, ss. 90-91, Ö. 6.

⁶⁸³ Tiley-Nel, Antonites, s. 32.

⁶⁸⁴ Tiley-Nel, Antonites, s. 32.

ve kazıma çizgilerle doldurulmuştur. Parçanın arkası, doğal yapısı kaynaklı oluk şeklindedir. Alt ve üst kısımda kırıkları vardır.

Fildişinden friz parçaları, tek parça halinde oyulmakta ve sonrasında bir araya getirilerek kullanılmaktadır⁶⁸⁵. Eserin arkasında bir yere yapıştırıldığına ya da takıldığına dair bir iz görülmemektedir. Ancak, kabartmanın altında ve yanında bezeme alanını sınırlandıran bir çerçevenin bulunması; sağ alt köşede tekerleğin ve araba kasasının bir kısmının görülüyor olması bu parçanın bir friz kompozisyonu içinde olduğunu göstermektedir.

Eser, vatandaş tarafından Selçuk'ta bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Lemonum'da iki büyükbaş hayvanın çektiği arabayı kullanan kadın betimli levha, mobilya dekorasyonunda kullanılmak üzere işlenmiştir⁶⁸⁶. Araba ve tekerleğin duruşu bakımından benzer olan bu eser M.S. 2. yy.ın sonlarına tarihlendirilmiştir⁶⁸⁷.

Hérault'ta, fildişi kabartma kaplama parçasında işlenen kadın figürü, **Kat. No. 60**'a benzerdir ve M.S. 4. yy.a tarihlendirilmiştir⁶⁸⁸.

Bir başka benzer eser, Efes Yamaç Ev 2'den bulunmuş olan fildişi frizdir. Yamaç Ev 2'deki konutlar Tiberius Dönemi'nde (M.S. 25-50) inşa edilmiş ve M.S. 270/80 yıllarındaki büyük deprem sonucu tamamen yıkılmıştır⁶⁸⁹. Fildişi frizde; Traianus, maiyeti ve barbar bir elçi grubu ile beraber betimlenmiştir⁶⁹⁰. Frizde işlenen üç sahne, iki Victoria⁶⁹¹ ile birbirinden ayrılmıştır⁶⁹². Victorialardan biri oldukça yıpranmış durumda olsa da bir diğerinin kıyafeti bakımından, **Kat. No. 60** ile benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Fildişi friz, Yamaç Ev 2'nin; IV. Yapı katının, 2 nolu konut biriminde bulunmuştur ve burası M.S. 230'lar ve M.S. 260'lar⁶⁹³ ile M.S. 3. yy.ın 2./3. çeyreği olarak tarihlendirilmiştir⁶⁹⁴.

⁶⁸⁵ Feugère, Prévot, s. 238.

⁶⁸⁶ Bertrand, ss. 126, 141, şek. 34.

⁶⁸⁷ Bertrand, ss. 126, 141, şek. 34.

⁶⁸⁸ Feugère, Prévot, ss. 238, 260, şek. 7, 15, no. 31.

⁶⁸⁹ Sabine Ladstätter, **Ephesos Yamaç Ev 2**, Ege Yayınları, İstanbul, 2012, s. 237.

⁶⁹⁰ Ladstätter, ss. 205-206.

⁶⁹¹ Roma mitolojisinde zafer Tanrıçası.

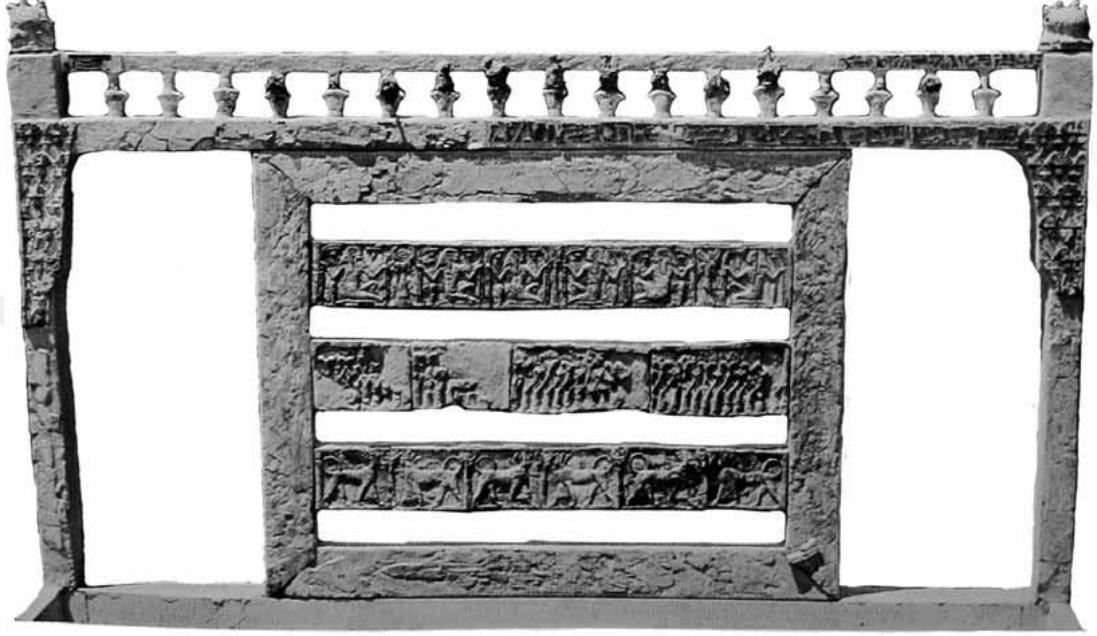
⁶⁹² Ladstätter, ss. 205-206.

⁶⁹³ Ladstätter, ss. 71-72, 77, 205.

⁶⁹⁴ Maria Dawid, **Die Elfenbeinplastiken aus dem Hanghaus 2 in Ephesos Räume SR 18 und SR 28**, Band VIII/5, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, s. 15, Tafel 12, 13, no. 37, 39a.

Doğu kökenli lüks tüketime ait yüksek kalitedeki oymalarda da insan, hayvan ya da bitkisel motiflerin betimlendiği fildişi plakaların ve apliklerin kullanıldığı bilinmektedir⁶⁹⁵.

Şekil 53: Kıbrıs / Salamis'te, ahşap üzerine yapılan fildişi oymacılığı

Kaynak: Hülya Bulut, 2013, s. 129, resim 6.

Şekil 54: Efes Yamaç Ev 2'den fildişi friz

Fotoğraf: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

⁶⁹⁵ Hülya Bulut, "Pedesa'da Bulunan Bir Kemik Heykelcik", **Arkeoloji ve Sanat**, 142, Ocak-Nisan, 2013, s. 129.

Şekil 55: Efes Yamaç Ev 2'den fildişi friz, Victoria.

Fotoğraf: Efes Müzesi Uzmanlarından, Arkeolog Ramazan Çetin, 2019.

5.9. PLAKALAR

Kemik ve fildişi gibi kaplama parçalarının; dizaynlarındaki çeşitlilik ve zenginlik, diğer nesnelere kıyasla daha yüksek bir teknik ve zanaat seviyesine işaret eder⁶⁹⁶.

Çalışma kapsamında **Kat. No. 61** ve **Kat. No. 62** olmak üzere iki adet kemik plaka bulunmaktadır.

Kat. No. 61, 4,7*4,7 cm ölçülerinde kare formudur. 0,3 cm kalınlığındaki kemik plaka tamdır. İki daire ile sınırlandırılan bezeme alanının dış çapı 4,3 cm'dir. Bu alan içerisinde; çizgisel şekilde, kanatlı figür (kadın) işlenmiştir. Plakanın arkasında, pürüzlü bir yüzey elde etmek için yapılan kazıma çizgiler⁶⁹⁷ ve bir yere sabitlendiğine dair izler bulunmaktadır. Perdahlı olan eserin; ön ve arka yüzünde paslanmış bir metalin bıraktığı korozyon görülmektedir. Plakanın bir süsleme parçası olarak kullanıldığı düşünülebilir. Eserin benzerine rastlanılamamıştır.

⁶⁹⁶ Bacharach, Rodenbeck, s. 34.

⁶⁹⁷ Davidson, s. 40.

Plaka üzerindeki kanatlı figür (kadın); Roma mitolojisindeki, kanatlı zafer Tanrıçası Victoria'yı temsil ediyor olabilir. Saç özelliklerine göre değerlendirildiğinde, Korinth'te benzer saçlar örgü olarak tanımlanmıştır ve M.S. 1. ya da 2. yy. olarak tarihlendirilmiştir⁶⁹⁸. Smyrna'da, M.Ö. 2. yy.a tarihlenen pişmiş toprak kadın başı: geniş alın, yuvarlak yüz, düz burun, küçük ağız; kavun dilimi şeklinde ayrılıp her dilimde şematik olarak kıvrımlarının belli edildiği saç⁶⁹⁹ açısından **Kat. No. 61** ile benzerlik göstermektedir.

Bir başka kanatlı betimleme Gorgon tasvirlerinde vardır. Korinth'te bulunmuş pişmiş toprak bir plaka üzerindeki Gorgon'un (M.Ö. 525-475)⁷⁰⁰; iki daire ile sınırlandırılan alan içinde betimlenmesi, kanatları ve yuvarlak yüzü **Kat. No. 61'e** benzemektedir.

Eser, Efes Domitian Galerisi temizlik çalışmaları sırasında bulunmuştur.

Kat. No. 62, çapı 7 cm, kalınlığı 0,3 cm olan kemik plaka parçasıdır. Yuvarlak formlu olan eserin, üst yüzündeki bezeme alanı bir kare ile sınırlandırılarak dizayn edilmiştir. Eser tam değildir, var olan kısmın ön yüzü; kıvrık, asma dalı benzeri, bitkisel bir bezemeye işaret etmektedir. Arka yüz, pürüzlü bir yüzey elde etmek için⁷⁰¹ düzenli şekilde çizilmiştir. Eser perdahsızdır ve yıpranan yerlerinde kemiğin süngerimsi dokusu görülmektedir.

Asma dalı, Antik Dönem'den itibaren kullanılan bir bezemedir ve Hıristiyanlık dininin etkisiyle, üzüm, üzüm yaprağı ve sarmaşıkla birlikte sadece dekoratif değil; dindarlık ve tanrıya yakınlık gibi sembolik anlamlar da taşımaya başlamıştır⁷⁰². Bu şekilde kıvrım dallı bezemeler, kimi farklı özelliklere karşın, M.S. 11.-12. yy. İslam fildişi eserlerinde de görülmektedir⁷⁰³.

Kat. No. 62'deki bitkisel bezeme motifinin benzerleri, Kadıkalesi kazılarında bulunmuş kemik kaplama parçası üzerinde (M.S. 11.-12. yy.)⁷⁰⁴, Caesarea Maritima'da (Bizans Dönemi- Erken Arap Dönemi)⁷⁰⁵ ve Fustat'ta⁷⁰⁶ işlenmiştir.

⁶⁹⁸ Davidson, s. 58, lev. 37, no. 411-412, 415.

⁶⁹⁹ Şakar, ek s. 17, ek s. 76, şekil 101, Kat. no: 26.

⁷⁰⁰ Davidson, s. 40, lev. 16, no. 212.

⁷⁰¹ Davidson, s. 40.

⁷⁰² Keskin, ss. 925-926.

⁷⁰³ Altun, s. 19.

⁷⁰⁴ Altun, s. 25, fotoğraf 2.

⁷⁰⁵ Ayalon, ss. 95, 277, fig. 39, no. 360-362.

⁷⁰⁶ Bacharach, Rodenbeck, s. 39, fig. 14, B 14.

Bitkisel motifli bezemeler birçok eser türünde kullanılmaktadır. Amasya Müzesi'nde bulunan ve Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir lahdin sağ panelindeki bitkisel bezemelerden, kıvrılarak uzanan asma dalları ile dışa doğru dönen sivri yaprakları⁷⁰⁷; Nymphaion'daki (Kemalpaşa) Roma villasına ait mozaiklerde işlenen bitkisel bezemelerdeki kıvrılarak uzanan asma dalları⁷⁰⁸ **Kat. No. 62'**ye benzer özellik göstermektedir.

Eser, St. Jean Kilisesi, sağ kanadın güneyindeki Rum mezarlığında bulunmuştur.

5.10. KUKLA (OYUNCAK BEBEK / DOLL)

Bazıları oyun amaçlı kullanılan bazıları ritüel ve sihirlerle ilişkilendirilen⁷⁰⁹ kuklalar (oyuncak bebek / doll); kemik, fildişi, pişmiş toprak, ahşap, taş ve metal gibi çeşitli malzemelerden yapılmıştır⁷¹⁰. Bunların, pişmiş topraktan yapılmış oynar eklemli olanları, Latince'de *Pupus* (yeni doğan çocuk) ya da *Pupa* olarak adlandırılmıştır⁷¹¹. Grekçe'de ise; oyuncak bebekler için, genç kız anlamına gelen *Kopn* kelimesi kullanılmıştır⁷¹².

Yunan dünyasında bilinen ilk oyuncak bebekler, Boiotia'da (M.Ö. 8.-7. yy.) üretilmiştir ve gövdedeki deliklere bağlanan hareket edebilen bacaklara sahip bu bebekler, bazı araştırmacılara göre eklemli bebeklerin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir⁷¹³.

⁷⁰⁷ Esra Keskin, "Amasya Müzesi'nde Sergilenen Bizans Dönemi'ne Ait Bezemeli İki Lahit", **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, 2018, ss. 923, 930, resim 1.

⁷⁰⁸ Emine Tok, Ahmet Talaman, Mahir Atıcı, "Nymphaion (Kemalpaşa) Yakınlarında Bir Roma Villasının Mozaikleri: Eski Ahit Öyküleri Üstüne Bir Yorum", **Journal of Mosaic Research**, Volume: 6, 2013, ss. 69-70, resim 14-17.

⁷⁰⁹ Isabelle Sidéra, Pierre de Maret, "An Ideal Bone for Traditional Dolls. Ruminants Metapodia Figurines: Archaeological and Ethnographical Examples from Africa and Europe", **Close to the bone: current studies in bone technologies**, (Ed. Selena Vitezović), Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, s. 315.

⁷¹⁰ Ayalon, s. 80.

⁷¹¹ Ahmet Yaraş, Candan Yaraş, "Antik Çağ'da Oyuncaklar ve Günümüze Yansıması", **Günümüzde Çocuk Oyunlarında ve Oyuncaklarında Yaşanan Değişimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Milli Kütüphane/Ankara, 09-10 Aralık 2010, s. 63.

⁷¹² A. Yaraş, C. Yaraş, s. 63.

⁷¹³ Kozan Uzun, "Klazomenai'den Bir Grup Pişmiş Toprak Oyuncak Bebek", **II. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, 17-30 Haziran 2002, ss. 64-65.

Kuklalar (oyuncak bebek / doll) İtalya'da ilk kez Pompei'de bulunmuştur ve M.S. 2. yy.da, Antoninler Dönemi'nde, tamamıyla Roma'ya özgü bebekler ortaya çıkmıştır⁷¹⁴. Bunlardan en bilineni; Roma'da 18-19 yaşlarında öldüğü saptanan bir kadına ait mezarda, evli olduğunu gösteren yüzüğü ile birlikte bulunan ve M.S. 2. yy.a tarihlendirilmiş olan Crepereia Tripha bebeğidir⁷¹⁵.

Şekil 56: Crepereia Tryphena Lahdi'nden çıkan ahşap oyuncak bebek, M.S. 2. yy.

Kaynak: Çakır, 2018, s. 62⁷¹⁶.

Kuklaların (oyuncak bebek / doll) çocuk mezarlarında çok sayıda ele geçmesi, onların oyun araçları içinde başta geldiğini göstermektedir⁷¹⁷. Bunları Antik

⁷¹⁴ A. Yaraş, C. Yaraş, s. 67.

⁷¹⁵ A. Yaraş, C. Yaraş, s. 67.

⁷¹⁶ Aylin Çakır, "Antik Yunan ve Roma'da Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar", **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2018, sayı: 65, s. 62.

⁷¹⁷ Uzun, s. 69.

Dönem'in barbi bebekleri olarak görmek mümkündür⁷¹⁸. Çocuk dünyasıyla ilgili olmasına karşın; oyuncak olarak sınıflandırılan objelerin hiçbiri çocuk tasviri değildir ve çocuklara model olan bu objelerin, yetişkin kadın tasviri olarak karşımıza çıkması olağandır⁷¹⁹.

Yunanlı kızların evlenmeden önce oyuncaklarını koruyucu tanrıçalara bırakması geleneği Roma Dönemi'nde de devam etmiştir⁷²⁰. Bu nedenle, tapınak ve kutsal yerlerde bulunan oyuncak bebeklerin hem adak hem de oyun aracı olma ihtimali vardır⁷²¹. Bir objenin oyuncak olarak değerlendirilmesi için, çocukların kullanabileceği boy ve ağırlıkta olması önemli temel göstergelerdendir⁷²². Bazı araştırmacılar bu iki işlevi birbirinden ayırırken; hareketli eklemi olanların oyun aracı, hareketli eklemi olmayanların ise adak eşyası olabileceğini söylerler⁷²³.

Şekil 57: Genç kadın, kız çocuğa oyuncak bebek sunuyor, mezar steli betimi (M.Ö. 4. yy.)

Kaynak: Sidéra, de Maret, 2016, s. 319, şek. 7, no. 1.

Kuklalara (oyuncak bebek / doll) genel olarak bakıldığında; kolların ve bacakların ayrı olduğu, bu organların küçük bir delik ve tel vasıtasıyla vücuda

⁷¹⁸ Ürkmez, Samurlu 879, s. 169.

⁷¹⁹ Uzun, s. 69.

⁷²⁰ Uzun, s. 69.

⁷²¹ Uzun, s. 69.

⁷²² A. Yaraş, C. Yaraş, s. 64.

⁷²³ Uzun, s. 69.

tutturuldukları görülmektedir⁷²⁴. Başın üzerinde bulunan dikey delikten geçirilen ip sayesinde de bu organlar hareket ettiriliyordu⁷²⁵. Kolun üst kısmında perçin için bir delik delinmesi kolun hareketli olduğunu gösterirken; iki deliğin bulunması sabitlendiğini göstermektedir⁷²⁶.

Şekil 58: Yunanistan’da bulunmuş, Korinth üretimi, pişmiş toprak kuklalar (M.Ö. 450- M.Ö. 350)

Kaynak: British Museum⁷²⁷

⁷²⁴ Özden Ürkmez, “Aiolis Kymesi’nden Samurlu 879 Nekropolisi”, *Colloquium Anatolicum*, Sayı: XV, 2016, (Samurlu 879), s. 169.

⁷²⁵ A. Yaraş, C. Yaraş, s. 72.

⁷²⁶ Ayalon, s. 80.

⁷²⁷ **museum number: 1864,1007.1307**

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=425348&partId=1&searchText=doll&page=9

museum number: 1865,0720.35

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=400059&partId=1&searchText=doll&page=3

Roma'da çok görülmeyen insan kurban etme olayını, Romalılar kuklalarla (oyuncak bebek / doll) yapmıştır⁷²⁸. Bu, tam bir halk festivali olmamakla birlikte; anma ve günah çıkarma töreni şeklindeydi⁷²⁹. Roma'nın en eski köprüsü olan Pons Sublicus'tan öldürülen insanların anısına kuklalar Tiber Nehri'ne atıldır⁷³⁰.

Çalışma kapsamında; **Kat. No. 63**, **Kat. No. 64** ve **Kat. No. 65** olmak üzere, üç adet kemikten yapılmış eser; kukla (oyuncak bebek / doll) olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Kat. No. 63, 9,5 cm uzunluğunda, 1,7 cm kalınlığında ve perdahlıdır. Alt ve üst kısmı konik biten eser, insan figürü şeklinde oyulmuştur. Figürün, dışa çıkık burnu ve dudakları dışında geri kalan kısmı düz bırakılmıştır. Başındaki yüksek başlık haricinde kıyafet detayı yoktur. Boynundan kırılmış ve sonradan yapıştırılmış olan eserin, alt ve üst kısmında kırık bulunmaktadır.

Eser hediye olarak Efes Müzesi'ne getirilmiştir.

Kat. No. 63 ile benzer özellikler taşıyan ve kukla (oyuncak bebek / doll) olarak adlandırılan örnekler birçok bölgede görülmektedir.

Benzerlerine; Mezopotamya'da (Babil, Nippur, Dicle üzerindeki Seleucia, Uruk) ve güneybatı İran'da (Mescid-i Süleyman, Susa); silindirik kemik parçalara stilize insan yüzü veya figürü şeklinde oyulmuş Parthian tipi objeler olarak rastlanmaktadır (Roma Dönemi)⁷³¹. Bazılarında boya izleri vardır ve bunlar genellikle, çocuk mezarlarında sıkça rastlanan kemik bebekler olarak tanımlanırlar⁷³². Bu objelerin bazen düz ya da süslü, içi boş, boynuzdan yapılmış çeşitleri de vardır (Uruk, Mescid-i Süleyman, Susa, Dailaman'da Noruz Mahalle, Taxila)⁷³³.

Mısır ve Filistin'de, Erken İslami Dönem'de (M.S. 7.-11. yy.) rastlanan benzerleri: "Kıpti bebekler" olarak adlandırılmıştır ve bazı araştırmacılar tarafından kızları anneliğe hazırlayan oyuncaklar; bazı araştırmacılar tarafından da doğurganlık

⁷²⁸ Pervin Sevgi, **Augustus Dönemi Din ve Propagandası**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 45.

⁷²⁹ Sevgi, s. 45.

⁷³⁰ Sevgi, s. 45.

⁷³¹ St. John Simpson, "Bone, Ivory, And Shell: Artifacts of the Persian Through Roman Periods", The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East, (Ed. Eric M. Meyers), Oxford University Press, 1997, ss. 344-345

⁷³² Simpson, s. 345.

⁷³³ Simpson, s. 345.

temsili olarak görülmüştür⁷³⁴. Bunlar; Mezopotamya ve İran'da daha önceleri bulunmuş olsalar da Mısır ve Filistin'de M.S. 7. yy.ın sonlarında Arap fetihleriyle aniden ortaya çıkmaktadır⁷³⁵. M.S. 11. yy.ın sonuna gelindiğinde de muhtemelen İslam yasalarıyla gelen kısıtlamalarla birlikte kaybolmaya başlamışlardır⁷³⁶.

British Museum'daki benzerleri kukla (oyuncak bebek / doll) olarak adlandırılmıştır: bunlardan iki örnek Parthian Dönem'i olup M.S. 1.-2. yy.a⁷³⁷, bir örnek de Erken İslami Dönem'e (M.S. 7.-10. yy.) tarihlendirilmiştir⁷³⁸.

Caesarea Maritima'da benzer kuklalar (oyuncak bebek / doll) vardır ve bunlar, M.S. 8.-11. yy.lar arasında tarihlendirilmektedir⁷³⁹.

Filistin ve Afrika'da bu tarz eserlerin, büyük ya da küçük memeli hayvanların (koyun, keçi, sığır, deve, at, eşek, keçi, inek, domuz) metapodial kemiklerinden yapıldığı görülmüştür⁷⁴⁰.

Kat. No. 63, benzerleri ile birlikte değerlendirildiğinde: sadece burun ve dudak çıkıklığı belirgin olup genel olarak düz bir şekilde yapılması bakımından Kıpti bebeklere; başında yüksek şapka bulunması bakımından daha çok British Museum'da bulunan Parthian Dönemi kuklalara (oyuncak bebek / doll) benzerlik göstermektedir.

Kat. No. 64, 6,3 cm uzunluğunda, 1,5 cm kalınlığında ve perdahlıdır. Dirsekten bükülmüş kol ve stilize bir el şeklinde oyulmuştur. Bileğin üzerini örten kısım üzerinde elbise olduğunu göstermektedir.

Kolun üst kısmında, 0,5 cm çapında ve 0,5 cm derinliğinde bir delik; dirsek kısmında ise bir milimlik açıklık bulunmaktadır. Dirsekteki açıklık ve üstte bulunan delik, parçaların birbirine geçmeli şekilde takıldığını göstermektedir. Hareketli

⁷³⁴ Shatil, Ariel. "Bone figurines of the Early Islamic period: the so called "Coptic dolls" from Palestine and Egypt", **Close to the bone: current studies in bone technologies**, (Ed. Selena Vitezović), Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, ss. 296, 302, 306, lev. 5, no. 1-4, lev. 6. no. 5-6.

⁷³⁵ Shatil, s. 296.

⁷³⁶ Shatil, s. 296.

⁷³⁷ British Museum: **Museum number: 1856,0909.214; Museum number: 1881,1103.38**
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=282471&partId=1&searchText=1856,0909.214&page=1
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=367670&partId=1&searchText=1881,1103.38&page=1

⁷³⁸ British Museum: **Museum number: OA+.14115**
https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=214892&partId=1&searchText=OA+14115&page=1

⁷³⁹ Ayalon, ss. 83, 262, 263, şek. 32, no. 317; ss 84, 264, 265, şek. 33, no. 322.

⁷⁴⁰ Shatil, s. 305; Sidéra, de Maret, s. 316.

eklemlere sahip kuklalarda (oyuncak bebek / doll), M.Ö. 4. yy. içinde, bacakların gövdeye ekleniş şekli değişmiş; bacakların içi oyuk bırakılıp bu oyuğa girecek şekilde sivri yapılan ayaklar bu yuvaya oturtulmuştur⁷⁴¹. Eserin özellikleri dikkate alındığında, benzer şekilde yapım aşaması olduğu söylenebilir.

Efes Artemision’da bulunan 12,8 cm uzunlukta, dirseğin alt kısmından parmak ucuna kadar işlenen fildişi kolda; dikdörtgen monte deliği vardır (bkz. **Şekil 59.**) ve buradan kolun üst bölümüne bağlanmaktadır⁷⁴². M.Ö. 7. yy.ın ikinci yarısı / M.Ö. 6. yy.ın ilk yarısına tarihlenen bu kol, 75 cm uzunluğundaki komposit bir heykele ait parçadır⁷⁴³. Arkaik Dönem’e tarihlenen fildişi kol, birbirine geçmeli şekilde takıldığı göstermesi bakımından **Kat. No. 64**’e benzemektedir.

Caesarea Maritima’da bulunan kukla (oyuncak bebek / doll) kolları; M.S. 5.-12. yy. aralığında tarihlenen çeşitliliğe sahiptir⁷⁴⁴.

Şekil 59: Efes Artemision’dan fildişi kol

Kaynak: Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, 2008, s. 233, Kat.-No. 117.

Kat. No. 65, 8 cm uzunluğunda, 1,6 cm kalınlığında ve perdahlıdır. Ayak kısmı kırık olan kukla bacağıının üst kısmında, kalçaya monte edileceği çıkıntı vardır. Eser, çıkıntı üzerinde bulunması gereken delik kısmından kırılmıştır. Kalça, diz, omuz ve dirsekte hareketli eklemlere sahip olan Roma Dönemi kuklalarına (oyuncak bebek / doll) bu açıdan benzemektedir⁷⁴⁵.

⁷⁴¹ Uzun, s. 65.

⁷⁴² Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 233, Kat.-No. 117.

⁷⁴³ Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 233.

⁷⁴⁴ Ayalon, ss. 81, 261, şek. 31, no. 309; ss. 84, 265, şek. 33, no. 323, 324, 325.

⁷⁴⁵ A. Yaraş, C. Yaraş, s. 68.

Dizden hafif bükülmüş olarak yapılan bacak çıplaktır. Kuklaların vücut hatlarında detaya yer verilmemesi, çıplak yapılması, özellikle yüz ve saçlarının işlenmiş olması onlara kıyafet giydirildiğini göstermektedir⁷⁴⁶.

Frejus/Aigüières'te, tepesinde ekleme yapmak için iki deliği bulunan benzer kemik bir örnek Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁷⁴⁷.Caesarea Maritima'da bulunan kukla (oyuncak bebek / doll) bacakları, M.S. 7.-8. yy.a⁷⁴⁸, Tarsus Gözlükule'de form olarak benzeyen fildişi bir örnek ise Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir⁷⁴⁹.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Şekil 60: Atina'dan bir grup pişmiş toprak oyuncak bebek, M.Ö. 5.-4. yy.

Kaynak: Yılmaz, 2018, s. 38⁷⁵⁰.

⁷⁴⁶ A. Yaraş, C. Yaraş, s. 68.

⁷⁴⁷ Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 390. Şek. 29; Feugère, ss. 165-166, şek. 55, no. 692.

⁷⁴⁸ Ayalon, ss. 81, 261, şek. 31, no. 310.

⁷⁴⁹ Goldman, s. 396, şek. 270, şek. 2.

⁷⁵⁰ Sıdıka Yılmaz, "Oyun ve Kültür", **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2018, Sayı: 65, s. 38.

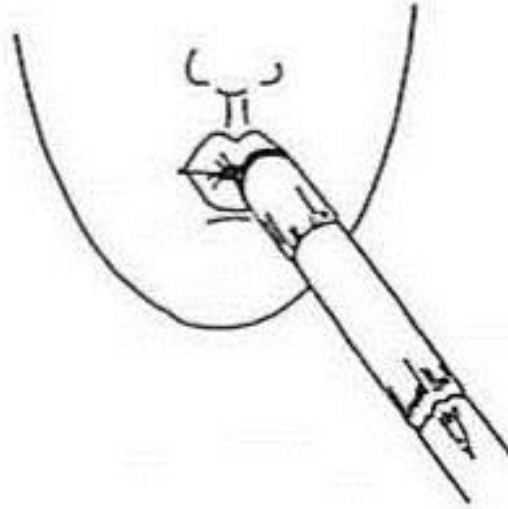
5.11. MÜZİK ALETLERİ

Eski zamanların müzik enstrümanları üç gruba ayrılmaktadır, bunlar: tel aletler, üfleme ve vurmali çalgılardır⁷⁵¹.

Flüt, tarih öncesi zamanlardan bu yana şekli küçük değişikliklere uğramış en eski müzik aletlerinden biridir⁷⁵². Grekçe'de *αὐλός (aulos)*, Latince'de *tibia* olarak adlandırılmıştır⁷⁵³. Yapımında; koyun, domuz, köpek, büyükbaş hayvanların ve büyük kuşların uzun kemiklerinin kullanıldığı görülmüştür⁷⁵⁴.

Flüt; aletin belirli bir noktasında bulunan bir kenara doğru yansıtılan basınçlı hava ile çalışmaktadır⁷⁵⁵. Flütler ağızlıkları ve gövde şekillerine göre farklı olabiliyordu⁷⁵⁶ ve formlarındaki farklılıklar da tonu etkiliyordu⁷⁵⁷.

Şekil 61: Flüt kullanımı

Kaynak: Clodoré-Tissot, Le Gonidec, Ramseyer, Anderes, 2009, s. 11. Şek. 1.

⁷⁵¹ Petković, s. 52.

⁷⁵² Bíró, Hungarici, s. 60.

⁷⁵³ Smith, s. 1130.

⁷⁵⁴ MacGregor, ss. 252-253.

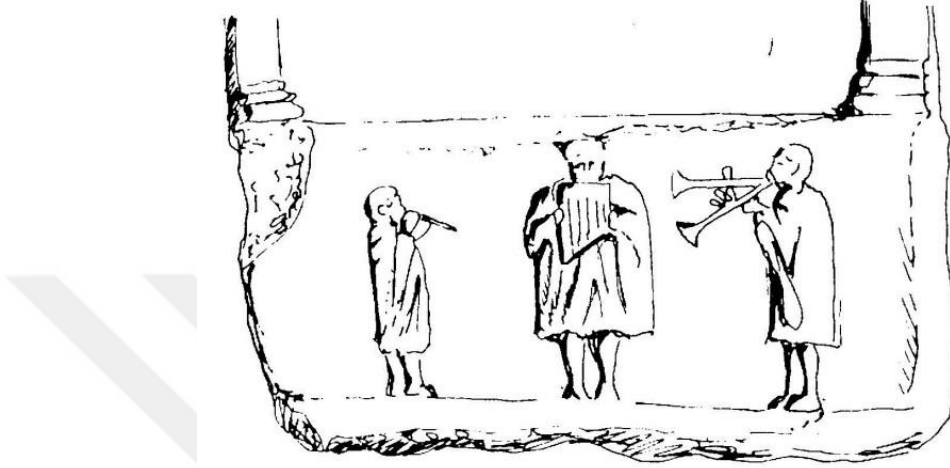
⁷⁵⁵ Clodoré-Tissot, Tinaigs, Marie-Barbara Le Gonidec, Denis Ramseyer, Caroline Anderes. **Instruments sonores du Néolithique à l'aube de l'Antiquité, Industrie de l'os préhistorique**, cahier XII, Paris: Éditions S.P.F., 2009, s. 18.

⁷⁵⁶ Clodoré-Tissot, Le Gonidec, Ramseyer, Anderes, s. 18.

⁷⁵⁷ Bíró, Hungarici, s. 60.

Kullanım yerleri genellikle; tanrıların kültleri, düğünler, mezarlar, festivaller, tiyatrolar ve okulları⁷⁵⁸. Antik yazarlar özellikle flüt çalmanın Kibele tarikatındaki önemini vurgulamaktadırlar⁷⁵⁹.

Şekil 62: Müzik aletlerinin mezar taşı üzerinde betimi

Kaynak: Bíró, Hungarici, 1994, s. 59. Şek. 33.

Çalışma kapsamında, **Kat. No. 66** ve **Kat. No. 67** olmak üzere iki adet kemik flüt bulunmaktadır.

Kat. No. 66, 20 cm uzunluğunda, 1,5 cm kalınlığında ve silindirik formludur. Önde yedi arkada ise bir adet deliği bulunmaktadır. En üstteki delik yerinden kırılmıştır.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Kat. No. 67, 21 cm uzunluğunda, 1,6 cm kalınlığında ve silindirik formludur. Eser kırıktır ve önde altı, arkada ise bir adet deliği bulunmaktadır. Üstten üçüncü deliği dikdörtgen şekilde oyulması bakımından **Kat. No. 66**'dan farklıdır.

Eser, vatandaş tarafından Efes'te bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Kat. No. 66 ve **Kat. No. 67**'nin benzerlerine; Korinth'te (M.Ö. Geç 5. yy.)⁷⁶⁰, Tarsus Gözlükule'de (Hellenistik Dönem ortası)⁷⁶¹, Alliano'i'da (M.S. 4.-6. yy.)⁷⁶²,

⁷⁵⁸ Bíró, Hungarici, s. 60.

⁷⁵⁹ Bíró, Hungarici, s. 61.

⁷⁶⁰ Davidson, s. 197, lev. 90, no. 1503.

⁷⁶¹ Goldman, s. 400, şek. 273, no. 95.

Macaristan'da (Roma Dönemi)⁷⁶³, Caesarea Maritima'da (M.S. 8. – 10. yy.)⁷⁶⁴, Durostorum'da (M.S. 2.-12. yy.)⁷⁶⁵, Efes'te (M.Ö. 7.-6. yy.)⁷⁶⁶ ve İngiltere'de (Erken Orta Çağ)⁷⁶⁷, Wijnaldum-Tjitsma'da (M.S. 550- 750, M.S. 750- 850)⁷⁶⁸ rastlanmaktadır.

5.12. DİĞER OBJELER

Kat No. 68 ve **Kat No. 69** iki benzer kemik objedir. Perdahlı, ovale yakın formulu objelerin ön yüzlerinde; merkezinde nokta bulunan daire bezeme olup arka yüzleri düzdür ve iki uçta çapları 0,6 cm olan birer delik bulunmaktadır. İki objenin de arka yüzleri ön yüze göre daha çok yıpranmış durumdadır.

İki eser de Efes Domitian Galeri'sinde bulunmuştur ve tamdır.

Kat No. 68, 7,1 cm uzunluğunda, 0,4 cm kalınlığında ve 1,4 cm genişliğindedir. Ön yüzde bulunan bezemesi, iki daire içine alınmış merkezi nokta şeklindedir ve yan yana dört adet sıralanarak yapılmıştır.

Kat No. 69, 8 cm uzunluğunda, 0,4 cm kalınlığında ve 1,6 cm genişliğindedir. Ön yüzde bulunan bezemesi, tek daire içine alınmış merkezi nokta şeklindedir ve ön yüze dağılmış olarak on dört adet yapılmıştır.

Eserlerin benzerleri; Parion'da aplik (M.S. 3.-5. yy.)⁷⁶⁹ ve işlevi tam olarak bilinmeyen obje (Geç Döneme Ait)⁷⁷⁰, Caesarea Maritima'da süslü takı (M.S. 9. – 11. yy. / Erken Arap Dönemi)⁷⁷¹, Alliano'i'da aplik (M.S. 3.-5. yy.)⁷⁷², Kuzey Dobruja'da bağlantı parçası (M.S. 4.-7. yy.)⁷⁷³, Yukarı Moesia Bölgesi'nde (M.S. 4.-

⁷⁶² Karaca, Kemik Eserleri, s. 188, Katalog Nu. 395.

⁷⁶³ Bíró, Hungarici, s. 213, lev. LXXV, no. 623, 624.

⁷⁶⁴ Ayalon, ss. 69, 251, fig. 26, no. 269.

⁷⁶⁵ Elefterescu, s. 294, lev. 11, no. 287.

⁷⁶⁶ Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 249, Kat.-No. 161.

⁷⁶⁷ MacGregor, s. 253, şek. 85, no. B, C, D.

⁷⁶⁸ Wietske Prummel, Hülya Halici, Annemieke Verbaas, "The bone and antler tools from the Wijnaldum-Tjitsma terp", **Journal of Archaeology in the Low Countries**, 3-1/2, 2011, ss. 68, 86, Figure 23, Table 1.

⁷⁶⁹ Akkaş, ss. 249, 254, fig. 3, şek. 54.

⁷⁷⁰ Kasapoğlu, s. 175, resim. 224.

⁷⁷¹ Ayalon, ss. 66, 247, fig. 24, no. 258.

⁷⁷² Karaca, Kemik Eserleri, s. 202, Katalog Nu. 437.

⁷⁷³ Nuðu, Stanc, ss. 228, 230, lev. 3, no. 15-17.

6. yy.) deri ya da kumaşa bağlandıktan sonra, oluşan ara boşluğa kama ya da bıçağın takılmış olabileceği düşünülen⁷⁷⁴ objeler olarak tanımlanmışlardır.

Kat No. 70, 9,2 cm uzunluğunda, 1*1 cm ölçülerinde kare formlu kemik objedir. Eserin üst kısmında 0,8 cm çapında topuz bulunmaktadır. Dört yüzünde de altı panel arasında, üçer daire bezemesi yapılmıştır. Dairelerin merkezinde nokta vardır. Topuz ve uç kısmında kırık bulunan obje perdahlıdır.

Eser, St. Jean Kilisesi'nde bulunmuştur.

Benzeri Korinth'te kemik alet- düz bir sap olarak adlandırılmış ve Bizans Dönemi'ne⁷⁷⁵ tarihlendirilmiştir.

Kat No. 71, 5,8 cm uzunluğunda, 1,9 cm genişliğinde perdahlı kemik objedir. Dikdörtgen formlu objenin bir tarafı kırıktır.

Üst yüzünde; kazıma çizgi ile bir panel oluşturulmuştur. Bu panelin içinde, kırık olan kısma yakın yerde, iki adet delik yapılmıştır. Objenin bir tarafı hafif dışa çıkık profildedir ve burada, yan yana dörder adet olmak üzere; toplam sekiz çentik vardır.

Eser, vatandaş tarafından Tire çevresinden bulunarak Efes Müzesi'ne getirilmiş ve söz konusu eserin satın alma yoluyla müze envanterine girişi sağlanmıştır.

Allianoi'da sap olarak değerlendirilen bir örnek (M.S. 4.-6. yy.)⁷⁷⁶ ve Noricum'da kozmetik amaçlı kullanılan kaplardan bir örnek (M.S. 3. yy.)⁷⁷⁷ **Kat No. 71** ile benzer bezeme özelliklerine sahiptir.

Kat No. 72, 1,9 cm yüksekliğinde ve perdahlıdır.

Kemikten yapılmış olan eser; alt çapı 1,6 cm ve üst çapı 2,4 cm olan iki silindirik bölümden oluşmaktadır. 1,6 cm çapındaki kısım günümüz şişe tıplarına (*Grekçe: πῶμα*)⁷⁷⁸ benzemektedir. 2,4 cm çapındaki kısım ise; tutma, takıp— çıkartma fonksiyonunu sağlamak amaçlı yapılmış tutamak şeklindedir. Bu bölüm, aynı zamanda 1,3 cm derinliğinde hazne şeklinde oyulmuştur ve haznenin içinde dairesel yiv bulunmaktadır. Esere bu açıdan bakıldığında: tıpa, tutamak olarak; yivli

⁷⁷⁴ Petković, s. 131, lev. XXII, no. 1-9.

⁷⁷⁵ Davidson, s. 196, lev. 89, no. 1497.

⁷⁷⁶ Karaca, Kemik Eserleri, s. 198, Katalog Nu. 424.

⁷⁷⁷ Gostenčnik, Lang, ss. 199, 208, şek. 1, no. M9.

⁷⁷⁸ Karaca, Kemik Eserleri, s. 54.

hazne ise kapak şeklinde değerlendirilebilir. Kullanım amacı tam olarak belirlenemeyen obje, tıpa ya da kapak olarak kullanılmış olabilir.

Eser İzmir / Selçuk'ta, Efes Müzesi'nin yapmış olduğu Tavşantepe Kurtarma Kazısı'nda bulunmuştur. Kontekst buluntu içerisinde Hellenistik Dönem'e tarihlenmiştir.

Objenin benzerine rastlanılamamıştır. Ancak, eserin tıpa kısmı, Alliano'i'da bulunan ve M.S. 3.-5. yy.a tarihlenen tıpalara⁷⁷⁹ ve Aquincumi'de bulunan kapaklara⁷⁸⁰ benzemektedir.

Kat No. 73, 11,8 cm uzunluğunda, 2,8 cm kalınlığında ve perdahlıdır. Silindirik formda oyulmuştur ve bombeli, dışa çıkık profil veren süslemeleri vardır. Kemikten yapılmış olan eserin içi boştur ve 2,3 cm çapında deliği bulunmaktadır.

Eser, Efes Tiyatrosu'nun yan tarafında bulunmuştur.

Benzerleri: Smyrna'da, mobilya parçası olarak adlandırılmıştır ve Bizans Dönemi'ne⁷⁸¹ tarihlendirilmiştir. Caesarea Maritima'da ise menteşe- mobilya parçası olarak adlandırılıp; Roma Dönemi-Bizans Dönemi'ne⁷⁸² tarihlendirilmiştir.

Kat No. 74, 11 cm uzunluğunda, 1,5 cm genişliğinde ve perdahlıdır. Kemikten yapılmış olan eser, ay biçimli balta şeklindedir.

Eser, Efes Müzesi'nin Selçuk'ta, yapmış olduğu Turgay Dereli Arsası Kurtarma Kazısı'nda açığa çıkarılan 2 nolu mezardaki kadın iskeletinin sağ baldır bitişiğinde bulunmuştur ve gerdanlık olarak tanımlanmıştır⁷⁸³. Kontekst buluntu içerisinde Klasik Dönem'e (M.Ö. 5. yy. son çeyreği)⁷⁸⁴ tarihlendirilmiştir.

Objenin gövde ortası dar ve kare kesitlidir. Kare kesitli bölüm iki simetrik derin yiv ile ayrılmıştır ve tam ortada bir tarafı kırık olan delik bulunmaktadır. Gövde üst yüzeyi düz, alt yüzeyi ise hafif iç bükeydir. İki ucu düzdür ve genişletilmiş ağız kısmı keskin yapıdadır. Tam ortada bulunan deliğin etrafındaki izler, objeye takılmış yuvarlak hazneli bir eklentinin yerleşim alanından kaldığı izlenimini vermektedir. Eklentinin zaman içinde oluşan korozyonu bronz olduğunu göstermektedir.

⁷⁷⁹ Karaca, Kemik Eserleri, s. 201, Katalog Nu. 434-435.

⁷⁸⁰ Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 96, Cat. no. 191.

⁷⁸¹ Ersoy, Çelik Ersoy, ss. 100-101, 110, res. 9, no. 1-5; Ersoy, ss. 141-142, Kat. No. 166-172.

⁷⁸² Ayalon, ss. 44, 103, 229, 289, fig. 15, 45, no. 152, 421.

⁷⁸³ İçten, Evren, s. 88.

⁷⁸⁴ İçten, Evren, s. 93.

Bu doğrultuda, anıt mezar içindeki kemik ölü hediyesinin simgesel anlamda bırakılmış olabileceği düşünülebilir. Bu nedenle eser, çalışma kapsamında “ay biçimli balta şeklinde obje” olarak adlandırılmıştır.

Frejus/Aiguières’te, benzer formdaki demir çift başlı spatula, yazı aracı olarak değerlendirilmiş ve M.S. 1. yy.a tarihlendirilmiştir⁷⁸⁵.

Eser, 1997 yılında, VIII. Müze Kurtarma Kazıları Seminerinde, Cengiz İçten ve Adil Evren tarafından yayınlanmıştır⁷⁸⁶.

⁷⁸⁵ Feugère, s. 133, şek. 30, no. 515.

⁷⁸⁶ İçten, Evren, ss. 85- 110.

SONUÇ

Efes Müzesi; İzmir ili, Selçuk ilçe merkezinde yer almaktadır. Tez çalışma kapsamını oluşturan 71'i kemik ve 3'ü fildişi olmak üzere, toplamda 74 adet eser bugün Efes Müzesinde korunmaktadır.

Çalışılan eserlerin 3'ü müze kurtarma kazısı kontekst buluntusu olmakla birlikte; sayısal çoğunluğu, kazı dışı yollarla müzeye gelen eserler oluşturmaktadır. Kazı dışı yollarla müzelere teslim edilip buluntu yeri ve stratigrafi konusunda bizlere bilgi veremeyen bu eserler, Anadolu ve Anadolu sınırı dışında bulunan benzer eserlerle karşılaştırılmış; gereken yerlerde açıklamalara yer verilmiş ve yapılan analogik değerlendirmelerin çatısı altında tarihlendirilmiştir. Bu tarihlemeler, her eser için ayrı ayrı düzenlenmiş olan katalog kısmında, analogi başlığı altında "kaynak ve tarih" şeklinde belirtilmiştir. Çalışmanın ana bölümünde ise; ilgili eser konusunun içerisinde, benzerlerin tarihlerine ve ait oldukları yerlere / bölgelere⁷⁸⁷ yer verilmiştir. Benzerleri bulunamayan eserlerin analogisi boş bırakılmıştır.

Ele alınan eserlerin çeşitliliği fazladır. 9 kemik iğne, 11 kemik kaşık, 8 kemik oyun aracı, 3 kemik terazi parçası, 3 kemik amulet, 10 kemik dokuma aleti, 8 sap (2 fildişi, 6 kemik), 3 kemik takı, 4 insan figürlü kemik obje, 1 fildişi kabartma parçası, 2 kemik plaka, 3 kemik kukla (oyuncak bebek / doll) parçası, 2 kemik flüt ve diğer objeler bölümünde 7 kemik eser bulunmaktadır. Bunlardan iğneler ve kaşıklar tipolojisi yapılarak değerlendirilmiş; geriye kalan eserler ise fonksiyonel açıdan ele alınmıştır.

Çalışmada 9 adet kemik iğne vardır ve **A1 (Topuzlu iğneler)**, **A2 (Topuzsuz iğneler)**, **A3 (Dikiş iğneleri)** şeklinde sınıflandırılmıştır⁷⁸⁸. **A1** grubu, genellikle figürlü ya da figürsüz bir topuza sahiptir. Saç, kıyafet tutturmada kullanılmıştır ve hemen hemen her yerde çeşitli tiplerine rastlanılmaktadır. Bu grupta 4 adet iğne vardır. **A2** grubu, sade ve kullanışlı olmaları bakımından çeşitli işlevlerde ve alanlarda kullanılmışlardır. Bu grupta 3 adet iğne vardır. **A3** grubu, dikiş dikmek için kullanılan ve iğneler arasında yoğun olan bir gruptur. Bazen bir bazen birden fazla delikli olanlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu grupta 2 adet iğne vardır. İğneler için yapılan analogik değerlendirme sonucunda; **A1** grubu için M.Ö. 2. yy.- M.S. 6. yy.,

⁷⁸⁷ Kaynaklar ve bölgeleri **Tablo 3**.

⁷⁸⁸ İğne tipolojisi **Tablo 1**.

A2 grubu için Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi, **A3** grubu için Roma Dönemi- Erken Bizans Dönemi aralıklarını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. **A1** grubundaki, dekoratif deliklere sahip **Kat. No. 4**'ün benzerlerine rastlanılamamıştır. Ancak, delikli iğnelerde, M.S. 3.- 4. yy.larda iki ya da üç delik olması ve bir takım dekoratif iğnelerin üretim yöntemlerinde; deliklerde bıçak benzeri bir aletle paralel delikler açılıp delik aralarının birleştiriliyor olması⁷⁸⁹ **Kat. No. 4** için uygun bir açıklama olmaktadır.

Yaşamın bir parçası olan kaşık; toz, sıvı ya da sıvıya yakın maddelerin kaplardan alınması, karıştırılması, ölçü işleri, yemek yeme gibi hayatın içinden olan amaçlarda kullanılmış; fildişi, kemik, tahta ya da metal malzemelerden yapılabilen gündelik araçlarıdır. Çalışma kapsamında 11 adet kemik kaşık vardır. Bunlardan 9 tanesi formlarına göre: **B1 (Dairesel kaşıklar)** ve **B2 (Oval kaşıklar)** olarak iki gruba ayrılmıştır. **B1** ve **B2** grupları da kendi içlerinde; “**kaşık dudak kısmının, kaşık sapına olan konumuna göre ve mahmuzlu olup olmamalarına göre**” ayrıca alt gruplara ayrılmıştır⁷⁹⁰. Yapılan analogilerle; **B1** grubu kaşıkları için Roma Dönemi-Erken Bizans Dönemi, **B2** grubu kaşıkları için Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi aralıklarını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında olan bir adet kaşık sapı ve bir adet kulak / kozmetik kaşığı tipolojiden ayrı olarak incelenmiştir. Kaşık sapı, **Kat. No. 13-16** kaşık sap formlarıyla benzerliğinden dolayı onların analogisiyle değerlendirilmiştir. Kulak / kozmetik kaşığı ise analogiye göre M.S. 1.- 5. yy.a tarihlendirilmiştir.

Tipoloji dışında kalan ve fonksiyonel açıdan değerlendirilen eserler: oyun araçları, terazi parçaları, amuletler, dokuma aletleri, saplar, takılar, insan figürlü objeler, fildişi kabartma parçası, plakalar, kukla (oyuncak bebek / doll) parçaları, müzik aletleri ve diğer objeler şeklindedir. Bunlardan 8'i kemikten yapılmış oyun aracıdır ve “dairesel oyun pulu”, “kubbesel oyun taşı”, “zar” olmak üzere üç başlık altında anlatılmışlardır. Oyun araçları için yapılan analogilerde M.Ö. 1. yy.- Bizans Dönemi sonrası aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Oyun araçlarından **Kat. No. 24** kontekst buluntu olup Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. 3 adet kemik terazi parçası için yapılan analogilerde M.S. 4. yy.- Bizans Dönemi ve sonrası aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Phallus tipli amulet, geometrik amulet ve

⁷⁸⁹ Davidson, s. 174.

⁷⁹⁰ Kaşık tipolojisi **Tablo 2**.

hayvan figürlü amulet(?) olmak üzere 3 adet kemik amulet vardır. Bu eserler için yapılan analogilerde Roma Dönemi- Bizans Dönemi aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında; 6 ağırşak, 2 öreke ve 2 iğ olmak üzere toplam 10 adet kemik dokuma aleti vardır. 4 ağırşak, boyutları farklı olmakla birlikte; alt yüzleri düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiplerdir. Analogilerinde Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Diğer 2 ağırşak; dairesel formludur ve iğ geçecek şekilde delikleri vardır. Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemine tarihlendirilmişlerdir. 2 öreke için yapılan analogilerde M.Ö. 3. yy.- M.S. 7. yy.; 2 iğ için yapılan analogilerde Hellenistik Dönem- M.S. 3. yy. aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır.

Saplar; bıçak, ayna, ustura ve daha birçok objeyi kavrayabilmemizi sağlamak amacıyla kullanılmış aletlerdir. Çalışmada: 4 tane figürsüz kemik sap, biri fildişi biri kemik olmak üzere 2 adet hayvan figürlü sap ve biri fildişi biri kemik olmak üzere, 2 adet ustura sapı bulunmaktadır. Figürsüz saplar için yapılan analogilerde Roma Dönemi- Bizans Dönemi ve sonrası aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Hayvan figürlü fildişi sap Analojiye göre Roma Dönemi'ne; hayvan figürlü kemik sap ise analojiye göre Hellenistik Dönem – Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Ustura sapları için yapılan analogilerde Roma Dönemi- M.S. 6. yy. aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. Takı bölümünde iki adet sarkaç / kolye ucu ve bir adet bilezik olmak üzere, üç adet kemik eser bulunmaktadır. Sarkaç / kolye ucu olarak değerlendirilen eserler için yapılan analogilerde M.Ö. 7. yy.- Bizans Dönemi, bilezik için yapılan analogilerde M.S. 1. – 13. yy. aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır.

İğne, toka, öreke, sap, takı gibi eşyalarda insan figürleri sıklıkla kullanmıştır. Bazen süs amaçlı, bazen dinsel amaçlı kullanım gören figürlü objeler, kullanıldıkları dönemin sanat anlayışını, insanların sahip oldukları stilleri ve sevdikleri tasvirleri göstermesi bakımından önem taşır. İncelenen 4 adet insan figürlü kemik objeden **Kat. No. 56** analojiye göre M.S. 1.-2. yy.a tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 57** Aphrodite Anadyomene ikonografisinde betimlenmiş ve analojiye göre M.Ö. 2. yy.– Geç Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 58** için yapılan analogilerde M.Ö. 5. yy.– M.S. 5. yy. aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır. **Kat. No. 59** analojiye göre

M.S. 1.-5. yy.a tarihlendirilmiştir. Bu objelerin saç tokası, süs iğnesi ya da örekenin süslü baş kısmı olduğu düşünülebilir.

Fildişi kabartma parçası Analojiye göre M.S. 2.- 4. yy.a tarihlendirilmiştir. Kaplama parçası olduğu düşünülen 2 adet kemik plaka bulunmaktadır. Plakalardan birinin üst yüzünde iki daire ile sınırlandırılan bezeme alanının içinde, çizgisel şekilde kanatlı figür (kadın) işlenmiştir. Eserin benzeri bulunamamıştır. Ancak karşılaştırmaları; betimlemedeki saç, yüz, kanat ve bezeme alanı özelliklerine göre benzediği düşünülen eserlerle yapılmıştır. Bir diğer plaka tam değildir, var olan kısmın ön yüzü; kıvrık, asma dalı benzeri, bitkisel bir bezemeye işaret etmektedir. Analojisi, üzerindeki bezeme göz önünde bulundurularak yapılmıştır ve eser Analojiye göre Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

Kukla (oyuncak bebek / doll) başlığı altında, kemikten yapılmış: 1 adet kukla bebek analojiye göre M.S. 1.-11. yy., 1 adet kukla kol parçası analojiye göre M.Ö. 7. yy.- M.S. 12. yy., ve bir adet kukla bacak parçası analojiye göre Roma Dönemi- M.S. 8. yy. aralıklarında tarihlendirilmiştir. 2 adet kemik flüt için yapılan analogilerde M.Ö. 7. yy. – M.S. 12. yy. aralığını kapsayan tarihlere ulaşılmıştır.

Diğer objeler başlığı altındaki eserler kemikten yapılmıştır. **Kat. No. 68-69** obje olarak adlandırılmış ve analojiye göre M.S. 3.- 11. yy.a tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 70** obje olarak adlandırılmış ve analojiye göre Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 71** obje olarak adlandırılmış ve analojiye göre M.S. 3.-6. yy.a tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 72**'nin tıpa / kapak (?) olabileceği düşünülmektedir. Eser kontekst buluntu olup Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 73**'ün mobilya parçası olabileceği düşünülmektedir. Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 74** ay biçimli balta şeklinde kemik obje olarak değerlendirilmiştir. Eser kontekst buluntu olup; Klasik Dönem'e tarihlendirilmiştir.

İncelenen eserlerin genel itibarıyla Efes ve yakın çevresinden olması nedeniyle, benzer eser analojisi yapılırken Efes buluntularını içeren kaynaklara dikkat edilmeye çalışılmıştır. Eserlerin analogilerindeki çoğunluk, Roma Dönemi- Bizans Dönemi ve sonrasıdır. Ancak; bazı analogilerde kullanılan benzer örnekler eserlerin tarihlerini çok erkene çekmiştir. Tarsus Gözlükule'den bazı benzer örnekler Hellenistik Dönem'e; Efes kenti ve Efes Yamaç Ev'den bazı benzer örnekler M.Ö. 3.

yy.a; Efes Artemision'dan örnekler ise M.Ö. 7. yy.a kadar eserlerin tarihini erkene çekmiştir. Böylelikle, kimi eser analogisinde uzun bir tarih aralığı oluşmuştur.

Bu konu hakkında yapılmış çalışmalara ulaşılmaya, olabildiğince çaba gösterilmiştir. Yapılan araştırmalarla benzer eserlerin hangi bölgelerde / yerlerde görüldüğüne, aynı eserlerin nasıl adlandırıldığına ya da nasıl tanımlandığına dair bilgiler edinilmiş; eserler hakkında fikir yürütülmüş ve eserlerin analogi çatısı oluşturulmuştur. Çalışma sonunda eser yelpazesinin genelini kişisel ve günlük kullanım için üretilmiş eşyalar olduğu saptanmış; bazılarının ise kesin işlevi tam olarak belirlenememiştir. Tamamlanan bu tezle başka çalışmalara faydalı olunması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abay, Nizam. “Konya Koyunoğlu Müzesinde Roma Dönemine Ait İki Stel”, SEFAD, Sayı: 35, 2016, ss. 329-342.

Akarsu Seda, Babür Mehmet Akarsu, Ahmet Adil Tırpan. “Roma Dönemi’nden Orta Çağ’a Tıp Aletleri.”, **Lokman Hekim Journal**, Cilt:1, Sayı:3, 2011, ss. 13-17.

Akkaş, İsmail. “Parion Tiyatrosu Kemik Objeleri”, **Parion Roma Tiyatrosu**, Ed. Cevat Başaran ve H. Ertuğ Ergürer, İÇDAŞ A.Ş. Yayınları, Ankara, 2016, ss. 245-254.

Aksakal, Ali Haydar. **Batı Anadolu ve Tarihi Kentler**, Arkadaş Matbaacılık LTD. ŞTİ., Manisa, 2007.

Altun, Feride İmrana. “Kuşadası, Kadıkalesi’nde Bizans Dönemi Kemik Objeleri Üretimi Konusunda Bir Değerlendirme”, **Uluslararası XVIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Aydın, 22-25.09.2014, ss. 15-30.

Armağan, Muhsine Eda. **Kuşadası, Kadıkalesi’ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010.

Arslan, Burak. **Metropolis’deki İon Tipi Sütun Başlıklarının Biçimsel Gelişimi**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2015.

Ayalon Etan. **The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts from Caesarea Maritima, Israel 18t-13th Centuries CE**, BAR International Series 1457, Oxford, 2005.

Ayaz, Gulan. **Van/Altıntepe Urartu Nekropolü Takıları**, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2006.

Aydın Tavukçu, Zerrin. **Parion Nekropolü 2005 yılı Buluntuları**, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2006.

Ayengin, Nurperi. “Anadolu’da Erken Tunç Çağı’nda Kemikten İşlenmiş Süs İğneleri”, **Hayat Erkanal’a Armağan: Kültürlerin Yansıması**, Ed. Betül Avunç, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, 2006, ss. 108-112.

Aytaç, İsmail. “Harput İç Kale Kazılarında 2015-2017 Sezonlarında Bulunan Bir Grup Kemik Esere İlişkin Ön Değerlendirme”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:6, Sayı:76, 2018, ss. 1-23.

Bacharach, Jere L., Elizabeth Rodenbeck. “Bone, Ivory and Wood”, **Fustat Finds**, Ed. Jere L. Bacharach, The American University in Cairo Press, Egypt, 2002, pp.32-43.

Bammer, Anton, Ulrike Muss, **Antik Dünya’nın Bir Harikası Efes Artemision’u**, çev. Filiz Dönmez Öztürk, Hüseyin Sami Öztürk, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2010.

Baranaydın, Fırat. **Ayasuluk Tepesi Korinth Başlıkları**, (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2016.

Baykan, Daniş. **Allianoi Tıp Aletleri**, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Béal, Jean-Claude, Isabelle Rodet-Belarbi. “Le travail de l’os, du bois de cerf et de l’ivoire à Vertillum-Vertault (Côte-d’Or)”, **Bulletin archéologique et historique du Chatillonnais**, Sixième Série, N° 6, 2003, pp. 49-104.

Bernhard Walcher, Alfred. “Efes Artemisi Kutsal Alanı-yok olmuş bir Dünya Harikası”, **Efes Artemision’u Bir Tanrıçanın Kutsal Mekânı**, Ed. Wilfried Seipel, Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, ss. 15-24.

Bertrand, Isabelle (Ed.). “Le travail de l’os, du bois de cerf à Lemonum (Poitiers, F): lieux de production et objets finis. Un état des données”, **Le travail de l’os, du bois de cerf et de la corne à l’époque romaine: un artisanat en marge ?**, Monographies Instrumentum 34, Association des Publications Chauvinoises, Montagnac, 2008, pp. 101-144.

Bíró, Mária T. “Gorsium Bone Carvings”, **Alba Regia**, XXIII, 1987, pp. 25-64.

Bíró, Mária T. **The Bone Objects of The Roman Collection**, Catalogi Musei Nationalis Hungarici, II, Budapest, 1994.

Bíró, Mária T., Alice M. Choyke, Vass Lóránt, Vecsey Ádám. “Aquincumi Csonttárgyak” **Az Aquincumi Múzeum Gyűjteménye 2**, Avaloni Nyomdaipari Kft., Budapest, 2012.

Bulut, Hande. **Batı Toros Mağaraları Kemik Aletleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

Bulut, Hande. “Batı Toros Mağaraları Kemik Alet İşçiliğine İlişkin Tekno-Tipolojik Değerlendirme: Karain Mağarası Örneği”, **31. Arkeometri Sonuçları Toplantısı**, Erzurum, 11-15 Mayıs 2015, ss. 51-84.

Bulut, Hande. “Öküzini Mağarası Kemik Aletleri: Tekno-Tipolojik Analizler”, **Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 2016, ss. 83-105.

Bulut, Hülya. “Pedasa’da Bulunan Bir Kemik Heykelcik”, **Arkeoloji ve Sanat**, Sayı: 142, Ocak-Nisan, 2013, ss. 125-132.

Büyükkolancı, Mustafa. “Selçuk Ayasuluk Tepesi (Eski Efes) “Apasas” mı?”, **Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Araştırmalar**, Ed. Armağan Erkanal-Öktü, Sevinç Günel, Ulaş Deniz, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2008, 41-55.

Çakır, Aylin. “Antik Yunan ve Roma’da Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar”, **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2018, Sayı: 65, ss. 60-73.

Clair, Archer St. “Evidence for Late Antique Bone and Ivory Carving on the Northeast Slope of the Palatine: The Palatine East Excavation”, **Dumbarton Oaks Papers**, Vol. 50, 1996, pp. 369-374.

Clair Archer St., **Carving as Craft Palatine East and the Greco-Roman Bone and Ivory Carving Tradition**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 2003.

Clodoré-Tissot, Tinaigs, Marie-Barbara Le Gonidec, Denis Ramseyer, Caroline Anderes. **Instruments sonores du Néolithique à l'aube de l'Antiquité, Industrie de l'os préhistorique**, cahier XII, Paris: Éditions S.P.F., 2009

Çekilmez, Murat. **Tire Müzesinden Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008.

Dávid, Bartus. **A Csontból És Egyéb Nyersanyagokból Készült Római Kori Figurális Díszítésű Hajtúk És Késnyelek Kapcsolatrendszerének Összehasonlító Elemzése A Római Kori Csontfaragás És A Kisművészetek Összefüggése**, (Doktori Disszertáció), Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 2007.

Davidson, Gladys R. **The Minor Objects, Corinth Volume XII**, Princeton, New Jersey, 1952.

Dawid, Maria. **Die Elfenbeinplastiken aus dem Hanghaus 2 in Ephesus Räume SR 18 und SR 28, Band VIII/5**, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003.

Deighton, Hilary J. **Eski Roma Yaşantısında Bir Gün**, çev. Hande Kökten, Homer Kitabevi, 1999.

Deschler-Erb, Sabine, Kordula Gostenčnik. “Différences et identités de la vie quotidienne dans les provinces romaines: l'exemple de la tabletterie”, **Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine: un artisanat en marge ?** Ed. Isabelle Bertrand, Monographies Instrumentum 34, Association des Publications Chauvinoises, Montagnac, 2008, pp. 283-309.

Elefterescu, Dan. “Obiecte din os de la Durostorum. I.”, **Pontica**, Sayı: XLI, 2008, pp. 219-297.

Erdemgil, Selahattin. **Efes Antik Kent ve Müze**, 2. Baskı, Net Turistik Yayınlar A.Ş., İstanbul, 1993.

Erdemgil, Selahattin, Adil Evren, “Efes Tavşantepe Aslanı”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: XXX, 1992, ss. 71-82.

Ergün, Gürkan. **Beycesultan Höyük Tunç Çağı Ağırşakları ve Dokuma Ağırlıkları**, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2013.

Ergün, Nilden. **Assos Batı Nekropolü Buluntuları**, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2013.

Ersoy, Akın. **Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri**, Ege Yayınları, İstanbul, 2017.

Ersoy, Akın, Gülten Çelik Ersoy. “Smyrna/İzmir Kazıları Kemik Buluntuları”, **Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 15, 2012, ss. 95-113.

Ersoy, Akın, Özer Erdin. “Antik Dönem Smyrna Agorası’nda Bulunan Roma Dönemi Ludus Latrunculorum ve Mankala Oyun Tablaları Üzerine İnceleme”, **Prof. Dr. Ömer Özyiğit’e Armağan**, Ed. Emre Okan – Cenker Atila, Ege Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 141-156.

Fazlıoğlu, İsmail. **Eski Çağda Dokuma**, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1997.

Feugère, Michel, Philippe Prévot. “Les matières dures animales (os, bois de cerf et ivoire) dans la vallées de l’Hérault: production et consommation”, **Le travail de l’os, du bois de cerf et de la corne à l’époque romaine: un artisanat en marge?** Ed. Isabelle Bertrand, Monographies Instrumentum 34, Montagnac, 2008, pp. 231-268.

Feugère, Michel. “Militaria Et Objets En Os Et En Métal”, **Le Camps de la flotte d’Agrippa à Fréjus: les fouilles du quartier de Villeneuve (1979-1981)**, Ed. Christian Goudineau, Daniel Brentchaloff, editions Errance, 2009, pp. 107-177.

Garan, Hasret. **Antik Çağda Kemik Endüstrisi ve Perge’de Bulunmuş Kemik Eserler**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Goldman, Hetty. **Excavations at Gözlükule, Tarsus**, Volume I, The Hellenistic and Roman Periods, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1950.

Gostenčnik, Kordula, Felix Lang. “Beinfunde aus Noricum. Materialien aus Alt-Virunum/ Magdalensberg, Iuvavum, Ovilavis und Virunum”, **Standortbestimmung Akten des 12. Österreichischen Archäologentages vom 28. 2. bis 1. 3. 2008 in Wien**, Ed. Marion Meyer, Verena Gassner, Phoibos Verlag, Wien, 2010, pp. 197-213.

Hrnčiarik, Erik. “Roman Bone Artifacts From Iža”, **Close to the bone: current studies in bone technologies**, Ed. Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, pp. 140-145.

İçten, Cengiz, Adil Evren, “Selçuk– Efes 3447 Parsel Kurtarma Kazısı”, VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kuşadası, 7- 9 Nisan 1997, ss. 85-110.

Jilek, Sonja. “Die Metall-Und Beinfunde”, **Hanghaus 1 in Ephesos: Funde und Ausstattung**, Ed. Claudia Lang Auinger, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, pp. 253-312.

Jilek, Sonja. “Kleinfunde aus Metall und Bein”, **Hanghaus 2 in Ephesos: Die Wohneinheit 4, Baubefund, Ausstattung, Funde**, Ed. Hilke Thür, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2005, pp. 389-404.

Kahraman, Cengiz. “Selçuk (İzmir) Şehrinin Fonksiyonel Gelişimi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi**, Sayı: 23, 2011, ss. 34-54.

Karaca, Ergün. **Allianoi Kemik Eserleri**, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009.

Karaca, Ergün. “Allianoi’da Bulunmuş Kemik Ağırşak ve Örekeler”, **İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı**, Ed. Işık Şahin, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Edirne, 2012, ss. 133-138.

Karaca, Ergün. “Antik Çağ Kemik İşçiliği Üzerine Bir Değerlendirme”, **Güneş Karadeniz’den Doğar Sümer Atasoy’a Armağan Yazılar**, Ed. Şevket Dönmez, Hel Yayıncılık, 2013, Ankara, ss. 237-244.

Karaca, Ergün. “Tios 2006-2012 Kazılarında Bulunan Kemik Eserler”, **Zonguldak’ta Bir Antik Kent: Tios**, Ed. Sümer Atasoy, Şahin Yıldırım, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015, ss. 365-380.

Kasapoğlu, Hasan. “Kemik Objeler”, **Antik Troas’ın Parlayan Kenti Parion**, Ed. Prof. Dr. Cevat Başaran, Ege Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 171-175.

Keskin, Esra. “Amasya Müzesi’nde Sergilenen Bizans Dönemi’ne Ait Bezemeli İki Lahit”, **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Güz, 2018, ss. 920-932.

Kowalleck, Ireen, Elisabeth Rathmayr. “Funde Aus Metall und Bein”, **Hanghaus 2 in Ephesos: Die Wohneinheiten 1 und 2 Baubefund, Ausstattung, Funde, Textband Wohneinheiten 1**, Ed. Friedrich Krinzinger, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2010, pp. 322-330.

Kowalleck, Ireen, Elisabeth Rathmayr. “Funde Aus Metall und Bein”, **Hanghaus 2 in Ephesos: Die Wohneinheiten 1 und 2 Baubefund, Ausstattung, Funde, Textband Wohneinheiten 2**, Ed. Friedrich Krinzinger, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2010, pp. 605-648.

Labaune, Françoise. “Le travail de l’os a Rennes (Ille-et-Vilaine) à travers un canif à manche sculpté trouvé 3-5 rue de Saint-Malo”, **Le travail de l’os, du bois de cerf et de la corne à l’époque romaine: un artisanat en marge ?**, Ed. Isabelle Bertrand, (Monographies instrumentum 3X), Chauvigny, 2007, pp. 45-53.

Ladstätter. Sabine. **Ephesos Yamaç Ev 2**, Ege Yayınları, İstanbul, 2012.

MacGregor, Arthur. **Skeletal materials: their structure, technologys and utilisation c. A.D. 400-1200**, (Degree of Master), Philosophy to the University of Durham,1980.

Meriç Recep. **Späthellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde aus einem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos**, Verlag Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2002.

Meriç Recep. **Metropolis City of the Mother Goddes**, Philip Morris / Sabancı, İstanbul, 2004.

Mimaroğlu, Sinan. **Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı'nda Ele Geçen Bizans Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri**, (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011.

Morris, Sarah. "Artemis Ephesia'nın Tarih Öncesi", **Efes Artemisionu Bir Tanrıçanın Kutsal Mekanı**, Ed. Wilfried Seipel, Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, ss. 69-72.

Moser, Claudia. **Naked Power: The Phallus as an Apotropaic Symbol in the Images and Texts of Roman Italy**, (Undergraduate), University of Pennsylvania Humanities Forum, 2006.

Muss, Ulrike. "Artemision'un Tarihçesi", **Efes Artemision'u Bir Tanrıçanın Kutsal Mekânı**, Ed. Wilfried Seipel, Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, ss. 25-34.

Muss, Ulrike. "Efes Artemisionu'nda Bulunan Fildişi ve Kemik Eserler", **Efes Artemision'u Bir Tanrıçanın Kutsal Mekânı**, Ed. Wilfried Seipel, Kunsthistorisches Museum Viyana, 2008 ve Phoibos Yayınevi, Viyana, 2008, ss. 215-250.

Naeh, Liat. “Worked Ivory and Bone Objects from the Ophel”, **The Ophel Excavations to the South of the Temple Mount 2009–2013 Final Reports Volume I**, Ed. Eilat Mazar, Shoham Academic Research and Publication, Israel, 2015.

Nuđu, George, Simina Stanc. “Carved bone and antler in northern Dobruja”, **Close to the bone: current studies in bone technologies**, Ed. Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, pp. 226-235.

Onar Vedat, Zeynep Mercangöz, Levent Kutbay, Emine Tok. “Kuşadası Kadıkalesi (Anaiia) Kazısında Ortaya Çıkarılan İşlenmiş Kemik Kalıntıları”, **28. Arkeometri Sonuçları Toplantısı**, Çorum, 28 Mayıs-1 Haziran 2012, ss. 83-90.

Oyarçın, Kasım, Fatma Kızılyalçın, Halil Özkan. “Antik Çağ Oyunlarında Kemiğin Kullanımı”, **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl:11, Sayı: XXXV, 2018, ss. 207-225.

Özgülner, Nuray. **Perge Kazılarında Bulunmuş Takılar**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Petković, Sofija. **Rimski Predmeti od Kosti i Roga sas Teritorije Gornje Mezije**, Arheološki Institut, Beograd, 1995.

Prummel, Wietske, Hülya Halici, Annemieke Verbaas. “The bone and antler tools from the Wijndaldum-Tjitsma terp”, **Journal of Archaeology in the Low Countries**, 3-1/2, 2011.

Rathmayr, Elisabeth. “Kleinfunde”, **Hanghaus 2 in Ephesos Wohninheit 6 Baubefund, Ausstattung, Funde**, Ed. Hilke Thür – Elisabeth Rathmayr, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2014, pp. 639-706.

Rathmayr, Elisabeth. “Kleinfunde”, **Hanghaus 2 in Ephesos Wohneinheit 7 Baubefund, Ausstattung, Funde**, Ed. Elisabeth Rathmayr, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2016, pp. 467-518.

Robinson, Henry S. **Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora V**, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1959.

Rodet-Belarbi, Isabelle, Yvon Lemoine. “Objets et déchets de l’artisanat de l’os, du bois de cerf et de l’ivoire à Fréjus (Var) de la période romaine à l’Antiquité tardive”, **Revue Archéologique de Narbonnaise**, Tome 43, 2010, 369-427.

Rüsch, Alfred. “Römische Klappmesser Aus Köngen und Bondorf”, **Fundberichte aus Baden-Württemberg Band 6**, Stuttgart, 1981, ss. 541-549.

Sevgi, Pervin. **Augustus Dönemi Din ve Propagandası**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Shatil, Ariel, Stella Behar. “The Bone Objects”, **Jerusalem: Excavations in the Tyropoeon Valley (Giv’ati Parking Lot)**, Ed. Doron Ben-Ami, Vol. I. Israel Antiquities Authority Reports 52, 2013, pp. 321-326.

Shatil, Ariel. “Bone figurines of the Early Islamic period: the so called “Coptic dolls” from Palestine and Egypt”, **Close to the bone: current studies in bone technologies**, Ed. Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, pp. 296-314.

Sidera, Isabelle, Pierre de Maret. “An Ideal Bone For Traditional Dolls. Ruminants Metapodia Figurines: Archaeological and Ethnographical Examples from Africa and Europa”, **Close to the Bone: current studies in bone technologies**, Ed. Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade, 2016, pp. 315-323

Simpson, St. John. "Bone, Ivory, And Shell: Artifacts of the Persian Through Roman Periods", **The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East**, Ed. Eric M. Meyers, Oxford University Press, 1997, pp. 343-348.

Smith, William. **Dictionary of Greek and Roman Antiquities**, The Second Edition, Boston, 1859.

Strabon, Geographika Kitap: XII-XIII-XIV, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2000.

Şakar, Gözde. **Smyrna Terrokottaları**, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2015.

Tanrıver, Duygu Akar, Andrea M. Pülz. "Kleinfunde", **Das Theater von Ephesos Archäologischer Befund, Funde und Chronologie, Forschungen in Ephesos Band II/1**, Ed. Friedrich Krinzinger, Peter Ruggendorfer, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2017, pp. 322-328.

Tiley-Nel, Sian L., Annie R. Antonites. **Archaeological worked bone and ivory**, University of Pretoria, South Africa, 2015.

Tok, Emine, Ahmet Talaman, Mahir Atıcı. "Nymphaion (Kemalpaşa) Yakınlarında Bir Roma Villasının Mozaikleri: Eski Ahit Öyküleri Üzerine Bir Yorum", **Journal of Mosaic Research**, Volume: 6, 2013, ss. 59-105.

Trinkl, Elisabeth. "Ein Set aus Spindel, Spinnwirtel und Rocken aus einem Sarkophag in Ephesos", **Jahreshefte: Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band 63**, Wien, 1994, pp. 81-86.

Trinkl Elisabeth. “Artefakte Für die Textilbearbeitung”, **Hanghaus 1 in Ephesos Funde und Ausstattung, Forschungen in Ephesos VIII/4**, (Ed. Claudia Lang-Auinger), Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2003, pp. 313-327.

Trinkl Elisabeth. “Zum Wirkungskreis einer kleinasiatischen matrona anhand ausgewählter Funde aus dem Hanghaus 2 in Ephesos”, **Jahreshefte: Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, Band 73**, Wien, 2004, pp. 281-303.

Türkoğlu, Sabahattin, **Efes’in Öyküsü**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1992.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. “Convention Concerning The Protection of the World Cultural and Natural Heritage “, **World Heritage Committee**, Thirty-Ninth Session Bonn, Germany 28 June-8 July 2015, Decisions Adopted by the World Heritage Committee at its 39th Session, Bonn, 2015.

Uygun, Çilem. “Silifke Müzesi’nden Mitolojik figürlü Kameolar ve Gemmeler”, **CEDRUS: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi**, Cilt: IV, 2016, ss. 219-242.

Uzel, İlter. **Anadolu’da Bulunan Antik Tıp Aletleri**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Uzun, Kozan. “Klazomenai’den Bir Grup Pişmiş Toprak Oyuncak Bebek”, **II. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Eskişehir, 17-30 Haziran 2002, ss. 64-69.

Ürkmez, Özden. “Aiolis Kymesi’nden Samurlu 877 Nekropolisi”, **Colloquium Anaticum**, Sayı: XIII, 2014, ss. 337-381.

Ürkmez, Özden. “Aiolis Kymesi’nden Samurlu 879 Nekropolisi”, **Colloquium Anaticum**, Sayı: XV, 2016, ss. 156-187.

Yaraş, Ahmet, Candan Yaraş. “Antik Çağda Oyuncaklar ve Günümüze Yansıması”, **Günümüzde Çocuk Oyunlarında ve Oyuncaklarında Yaşanan Değişimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Milli Kütüphane/Ankara, 09-10 Aralık 2010, ss. 61-74.

Yılmaz, Sıdıka. “Oyun ve Kültür”, **Aktüel Arkeoloji**, Eylül-Ekim 2018, Sayı: 65, ss. 36-43.

İNTERNET KAYNAKLARI

Ashmolean Museum, **accession no:AN1888.317** 26.03.2019

http://collections.ashmolean.org/collection/search/per_page/100/offset/0/sort_by/relevance/object/79156

British Museum **Museum Number: 1888,0601.37** 13.04.2019

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=423654&partId=1&searchText=anadyomene&page=1

British Museum **Museum Number: 1910,0414.2** 13.04.2019

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=465636&partId=1&searchText=3034&page=1

British Museum **Museum Number: 1856,0909.214** 23.04.2019

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=282471&partId=1&searchText=1856,0909.214&page=1

British Museum **Museum Number: 1881,1103.38** 23.04.2019

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=367670&partId=1&searchText=1881,1103.38&page=1

British Museum **Museum Number: OA+.14115** 23.04.2019

https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=214892&partId=1&searchText=OA+14115&page=1

The Metropolitan Museum of Art, **envanter no. 60.117.5, 60.117.4, 60.117.7.**
26.03.2019

<https://www.metmuseum.org/search-results#!/search?q=60.117.7>

Louvre Müzesi **E 14280** 13.04.2019

<https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/aphrodite-anadyomene>

York Museum Trust, **envanter no: YORYM:1980.54.9464.1** 26.03.2019

https://www.yorkmuseumtrust.org.uk/collections/search/?search_text=phallus

EKLER

EK 1: Katalog

Katalog No. : 1

Env. No. : 55/10/97

Adı : İğne (A1)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 7,4 cm **G. Kal.:** 0,3 cm **Ağ.:** 1 g

T. Çapı: 0,4 cm **T. Yük.:** 0,5 cm

Tanımı : Topuz başlı tüm iğne. Topuzun altından ince başlayan iğne, gövde kısmında kalınlaşır ve uca doğru incelerek sivri uçla son bulur.

Analoji : Davidson, lev. 119, no. 2327 (M.S. 3.-4. yy.), Clair, Greco-Roman, ss. 143, 145, şek. 26 (d), no. 329, şek. 28 (c), no. 395 (M.S.

Erken 4. yy.), Robinson, lev. 56, no. L73 (M.S. 5. yy.), Goldman, s. 398, şek. 271-272, no. 31, 33 (stratigrafisi belirlenememiş), Petković, lev. XII, no. 1, 3, 5 (M.S. 2.-3. yy.), Bíró, Hungarici, s. 154, lev. XVI, no. 157 (M.S. 1.-4. yy.), Dávid, s. 158, şek. 81, tip 1., Meriç, Ephesos, lev. 88, no. B8 (Traianus Dönemi), Karaca, Kemik Eserleri, ss. 106, 108,110, Kat. Nu. 149, 155, 161 (M.S. 2.-3.-4. yy.), Kasapoğlu, s. 173, res. 222 (M.S. 3.-4. yy.), Akkaş, s. 252, şek. 1, no. 4, 6, 12., Garan, ss. 52-59, İ.1-İ.16 (M.S. 2.-3. yy.), Özgülnar, s. 148, Kat. No. K74., Hrnčiarik, s. 141, şek.1, no. 1, 3 (M.S. 3. yy.'ın ortaları), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 298, şek. 12, no. 9 (M.S. 2. yy.'ın 2. yarısı), Gostenčnik, Lang, s.209, şek. 2, no. I4, O7 (M.S. 1.-5. yy.), Elefterescu, s. 286, lev. 3, no. 127., Bertrand, s. 122, şek. 30, no. 9 (M.S. 2. yy.), Labaune, s. 47, şek. 2, no. 16 (Roma Dönemi), Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 380, şek. 9, no. 8., Akar Tanrıver, M. Pülz, Tafel 378 B2, B11., Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 1, Tafel 145, A-B 18 (Severuslar Dönemi), Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 661, 679, Tafel 229, B 100, ss. 663, 690, Tafel 232, B 237 (M.S. 3. yy.'ın 3. Çeyreği, aynı zamanda Geç Antik Dönem), Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 516, Tafel 239, B 334- B 335 (M.S. 5.-6. yy.), s. 499, Tafel 230, B 151 (M.S. 3. yy.), Ersoy, s. 102, Kat. No: 13 (M.S. 3.-4. yy.), Ayalon, s. 239, fig. 20, no. 184 (M.S. 1. – 4. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-6. yy.

Katalog No. : 2

Env. No. : 15/9/95

Adı : İğne (A1)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 7,8 cm **G. Kal.:** 0,4 cm **Ağ.:** 1,08 g

T. Çapı: 0,4 cm **T. Yük.:** 0,5 cm

Tanımı : Topuz başlı tüm iğne. Topuzun altından ince başlayan iğne gövde kısmında kalınlaşır ve uca doğru incelerek sivri uçla son bulur. İğne kısmında kullanım deformasyonuna bağlı aşınma mevcuttur; bezemesiz ve perdahlıdır. **Kat. No. 1**'e göre rengi koyu ve korozyonu daha fazladır.

Analoji : Kat. No. 1 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-6. yy.

Katalog No. : 3

Env. No. : 1103

Adı : İğne (A1)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 4,3 cm **G. Kal.:** 0,4 – 0,5 cm **Ağ.:** 1,2 g

Tanımı : Topuz ve uç kısmı kırık olan iğne parçası perdahlıdır. İki bilezik şeklindeki keskin yivlerin üzerinde topuz izi görülür.

Analoji : Petković, lev. XIV, no. 11 (M.S. 1. yy.), Bíró, Gorsium, s. 44, şek. 22, no. 189.180/815-7 (Severus Dönemi), Akkaş, s. 253, şek. 2, no. 46-47 (M.S. 250-300), Robinson, lev. 56, no. M110 (gövde kısmı bnz.) (M.S. 2. yy.'ın 2. yarısı), Dávid, s. 56, şek. 24 (gövde kısmı bnz.) (M.S. 2.-3. yy.), Karaca, Tios, s. 370, No. 1 (gövde kısmı bnz.), Garan, s. 73, İ.44 (gövde kısmı bnz.) (M.S. 4. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 87, Cat. no. 107 (gövde kısmı bnz.), Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 663, 688, Tafel, 232, B 212 (M.S. 4. yy.), Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 490, Tafel 227, B 44 (M.Ö. 2. yy.-M.S. 1. yy.), Ayalon, s. 239, fig. 20, no. 190 (M.S. 3. – 4. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 2. yy.- M.S. 4. yy.

Katalog No. : 4

Env. No. : 10/29/93

Adı : İğne (A1)

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 10,3 cm **G. Kal.:** 0,4 – 0,6 cm **Ağ.:** 5,1 g

Tanımı : Yassı ve dikdörtgenimsi bir forma sahiptir. İğne topuzun altından ince bir boyun ile yassı gövdeye bağlıdır. Bu ince boyunun üzerinde nar biçimli topuz ve onun da üzerinde fonksiyonel olabilecek bir delik görülür. Süslü kısımda ise; fonksiyonel olmayan delikler bulunmaktadır. Eser perdahlıdır ve uç kısmında kırık vardır.

Analoji :

Dönemi : Roma Dönemi.

Katalog No. : 5

Env. No. : 9/17/97

Adı : İğne (A2)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 11,6 cm **Kal.:** 0,3 – 0,7 cm **Ağ.:** 4 g

Tanımı : Üst kısmından aşağıya doğru incelen; bezemesiz, düz bir iğnedir. Tepe kısmı düz kesilmiştir, kesici alet izleri boydan boya belirgindir. Eser perdahsızdır ve tümdür.

Analoji : Davidson, lev. 120, no. 2385 (M.S. 1.-2. yy.), Goldman, s. 397, şek. 271, no. 13 (Hellenistik Dönem – Roma Dönemi), Petković, lev. XIV, no. 9 (M.S. 4. yy.), 10 (M.S. 2.-3. yy.), Bíró, Hungarici, s. 150-152, lev. XII, no. 99, 101, 102, 108, 111; lev. 13, no. 112, 113, 115; lev. 14, no. 128, 129, 130, 132 (M.S. 1.-3. yy.), Hrnčiarik, s. 141, şek.1, no. 10 (Roma Dönemi), Gostenčnik, Lang, s. 209, şek. 2, no. I6, O10 (M.S. 1.-5. yy.), Bertrand, s. 122, şek. 30, no. 12 (M.S. 2. yy.), Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 380, şek. 9, no. 2., Béal, Rodet-Belarbi, s. 59, şek. 8, no. 88-941-1., Karaca, Kemik Eserleri, s. 171, Kat. Nu. 343 (M.S. 2.-3. yy.), Garan, s. 73-74, İ.45-İ.46 (M.S. 1.-2. yy.'ın ortası), Özgülner, s. 176-177, Kat. No. K102, K103., Ersoy, Çelik Ersoy, s. 96, res. 1, no. 1 (M.S. 2. yy.'ın sonu 3. yy.'ın başı), Akar Tanrıver, M. Pülz, Tafel 379, B44 (M.S. 1.-4. yy.), Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 1, Tafel 145, A-B 10, A-B 15 (Severuslar Dönemi), A-B 26 (M.S. 3. yy.'ın 3. çeyreği), Clair, Greco-Roman, ss. 84, 140, 179, şek. 22 (d), no. 292, lev. 30 (d), no. 292 (M.S. 2. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. Cat. no. 58, 61., Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 663, 689, Tafel, 232, B 232 (Geç Antik Dönem), ss. 669, 705, Tafel 237, B 431- B 432 (M.S. 1. yy.'ın 2. yarısı), Ersoy, ss. 99-100, Kat. No: 1 (M.S. 2. yy. sonu-3. yy. başı), Kat. No: 2 (M.S. 1. yy.'ın sonu-2. yy.'ın başı), Kat. No: 3-4 (M.S. 2. yy.), Ayalon, s. 207, fig. 4, no. 40 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem – Roma Dönemi.

Katalog No. : 6

Env. No. : 2127

Adı : İğne (A2)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:**6,5 cm **Kal.:**0,4 – 0,6 cm **Ağ.:** 3 g

Tanımı : Üstten aşağıya doğru incelen bir forma sahiptir ve perdahlıdır. Tepesinde ve uç kısmında kırığı bulunan eserde, altışar kazıma şerit çizginin arasında balık ağı motifi yapılmıştır.

Analoji : Davidson, lev. 84, no. 1374, 1376 (Geç Bizans Dönemi)., Bıró, Hungarici, s. 166, lev. XXVIII, no. 298 (M.S. 4. yy.), Hrnćiarik, s. 141, řek.1, no. 8 (M.S. 4. yy.), Elefterescu, s. 288, lev. V, no. 150 (M.S. 1.-2. yy.), Naeh, s. 614, řek. III.10.1, no. 102 (Bizans Dönemi)., Ergün, lev. 29, no. 2005.1.1., Bıró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 90, Cat. no. 137.

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 7

Env. No. : 5/49/93

Adı : İğne (A2)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:**11,7 cm **Kal.:** 0,3 – 1,2 cm **Ağ.:** 9,32 g

Tanımı : Uçlardan gövdeye doğru kalınlaşan konik formludur. Sivri olan iki uçtan biri kırıktır. Sağlam olan uç kısmında, sivirtme işlemine bağlı kesici alet izi ve kazıma çizgi bezeme vardır. Perdahlıdır.

Analoji : Goldman, s. 397, şek. 271, no. 17., Davidson, lev. 89, no. 1489 (Bizans Dönemi)., Bıró, Hungarici, s. 201, lev. LXIII, no. 542 (Roma Dönemi)., Feugère, s. 118, şek. 14, no. 343 (M.S. 1. yy.), Kasapoğlu, s. 172, res. 221, no. M72, M33 (M.S. 1. yy.), S. Akarsu, M. Akarsu, Tırpan, s. 17, res. 5 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi – Bizans Dönemi.

Katalog No. : 8

Env. No. : 2258

Adı : İğne (A3)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 9,3 cm **G. Kal.:** 0,2 – 0,5 cm **Ağ.:** 1,49 g

Tanımı : Oval, tek delikli, perdahlı ve tümüdür.

Analoji : Davidson, lev. 78, no. 1252 (M.S. 1.-2. yy.), Petković, lev. XVII, no. 1 (M.S. 3. yy.), Meriç, Ephesos, lev. 88, no. B6, B7 (Traianus Dönemi), Clair, Greco-Roman, ss. 100, 150, 185, şek. 33 (m), no. 486, lev. 42 (c), no. 486 (M.S.1. yy. sonu- 2. yy.), Garan, s. 102-103, G.İ. 1, G.İ. 2, G.İ. 3 (M.S. 1.-5. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 6, no. 6 (M.S. 5.-6. yy.), Feugère, Prévot, s. 263, şek. 18, no. 91 (M.S. 130-160), Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 1, Tafel 146, A-Te 8 (M.S. 3. yy.'m 3. çeyreği), Trinkl, Hanghaus 1, Tafel 153, T40 (M.S. 1.-3. yy.), Rathmayr, Wohneinheit 7, ss. 490, 500, Tafel 227, 230, B 49, B 163 (M.S. 2.-3. yy.), Ersoy, s. 131, Kat. No: 131., Ayalon, s. 217, fig. 9, no. 107.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-6. yy.

Katalog No. : 9

Env. No. : 2/46/91

Adı : İğne (A3)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 9,3 cm **G. Kal.:** 0,3 – 0,5 cm **Ağ.:** 2,1 g

Tanımı : Oval, tek delikli, perdahlı ve tümüdür.

Analoji : Davidson, lev. 78, no. 1255, 1256 (M.S. 1.-2. yy.), Robinson, lev. 56, no. J15 (M.S. Geç 2. yy.), Clair, Greco-Roman, ss. 101, 150, 185, şek. 33 (j), 489, lev. 42 (a), 489 (M.S. 1. yy. sonu- 2. yy.), Bíró, Gorsium, s. 44, şek. 22, no. 199.185/825-2., Petković, lev. XVII, no. 11 (M.S. 1. yy.'ın sonu), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 6, no. 1, 2 (M.S. 1. yy. sonu 2. yy. başı), Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheiten 2, Tafel 275, B-Te 9 (M.S. 3. yy.'ın 3. çeyreği), Rathmayr, Wohneinheit 7, ss. 491, 500, Tafel 227, 230, B 52, B 162., Ersoy, s. 129. Kat. No: 125-126 (M.S. 1. yy. sonu- 2. yy.), Ayalon, s. 217, fig. 9, no. 106 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No. : 10

Env. No. : 1826

Adı : Kaşık (B1a)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 5,8 cm **S. Gen.:** 0,3 – 0,4 cm

Ağ.: 1,7 g **Hazne Ölç.:** 1,7 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzsuzdur. Kaşık haznesi hafif içe doğru çukurdur. Yukarıdan aşağıya incelen silindirik formlu sapın uç kısmında kırık vardır. Eser perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 85, no. 1396 (M.S. 1.-2. yy.), Petković, lev. XIX, no. 1, 4 (M.S. 2. yy.), Bíró, Hungarici, s. 192-193, lev. 54, no. 474, lev. 55, no. 477, 478 (M.S. 3.-4. yy.), Meriç, Ephesos, lev. 88, no. B4 (Roma Dönemi), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 3 (M.S. 2.-3. yy.). Karaca, Kemik Eserleri, s. 185-186, Kat. Nu. 387, 388, 389 (M.S. 2.-3. yy.), Kasapoğlu, s. 174, lev. 223, M72 (M.S. 1. yy.'ın 2. yarısı), M4 (M.S. 25-100), Garan, s. 105, Ka.2 (M.S. 1.-3. yy.), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 1 (M.S. 1. yy.'ın ortası), Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M4, (M.S. 1. yy.), Bertrand, s. 119, şek. 24, no. 1, 3 (M.S. 2. yy.), Labaune, s. 47, şek. 2, no. 30 (Roma Dönemi), Feugère, s. 148, şek. 43, no. 624 (M.S. 1.-2. yy.), S. Akarsu, M. Akarsu, Tırpan, s. 14, res. 1 (Roma Dönemi), Nuçu, Stanc, s. 230, lev. 3, no. 18 (Geç Roma-Erken Bizans / Sap bezemesi hariç), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 100-101, Cat. no. 207-208, 214., Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 641, 671, 674, Tafel, 226-227, B 4, B 40 (İmparatorluk Dönemi başlarından M.S. 3. yy.'ın sonlarına kadar), Ersoy, s. 139, Kat. No. 160 (M.S. 2.-3. yy.).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi – Erken Bizans Dönemi.

Katalog No. : 11

Env. No. : 135/5/96

Adı : Kaşık (B1a)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Top. Uz.:** 8 cm **S. Gen.:** 0,3 – 0,4 cm

Ağ.: 3,5 g **Hazne Ölç.:** 2,3 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzsuzdur. Haznesi çukur olan kaşığın, yukarıdan aşağıya doğru incelen silindirik formlu sapı vardır. Kaşık dudağının sapla birleştiği yerin biraz altından kırılmıştır ve iki parçadır. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 10 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi – Erken Bizans Dönemi.

Katalog No. : 12

Env. No. : 207

Adı : Kaşık (B1a)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 4 cm **S. Kal.:** 0,4 cm

S. Gen.: 0,5 cm **Ağ.:** 3,5 g

Hazne Ölç.: 3,2 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzsuzdur. Kaşık haznesi yassıdır, sap kısmı dikdörtgen formludur. Eser; kaşık dudağı ve sapın birleştiği yerin 1 cm altından kırılmıştır. Haznede yer yer kırıklar vardır. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 10 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi – Erken Bizans Dönemi.

Katalog No. : 13

Env. No. : 136/5/96

Adı : Kaşık (B1b)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 4 cm **S. Kal.:** 0,3 cm **Ağ.:** 2,2 g

S. Gen.: 0,7 cm **Hazne Ölç.:** 2,4 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapla aynı doğrultudadır ve sap mahmuzludur. Kırmızımsı renkli kemik yapısına sahiptir ve perdahlıdır. Kaşık haznesi içe doğru hafif çukurdur ve dudak dışı çekiktir. Sap kısmı dikdörtgen formludur. Sap mahmuzun altında kırılmıştır.

Analoji : Karaca, Kemik Eserleri, s. 184, Kat. Nu. 384 (M.S. 2.-3. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 2.- 3. yy.

Katalog No. : 14

Env. No. : 26/5/87

Adı : Kaşık (B1c)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 5,2 cm **S. Kal.:** 0,4 cm **Ağ.:** 3,1 g

S. Gen.: 0,5 cm **Hazne Ölç.:** 2,6 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzludur. Kaşık haznesi içe doğru çukurdur ve sap kısmı dikdörtgen formludur. Kaşık, mahmuzun biraz altından kırılmıştır. Mahmuz çıkıntısı 0,2 cm'dir ve üzerine üç çentik yapılmıştır. Eser perdahlıdır.

Analoji : Karaca, Kemik Eserleri, s. 183, Kat. Nu. 380, 381 (M.S. 2.-3. yy.), Baykan, lev. 31, 5. EK Kat. Nu.: 379., Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 9 (M.S. 1. yy.), Elefterescu, s. 290, lev. VII, no. 227., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 100, Cat. no. 206., Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 664, 690, Tafel, 233, B 241 (M.S.1. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-3. yy.

Katalog No. : 15

Env. No. : 1/11/89

Adı : Kaşık (B1c)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 6,7 cm

S. Kal.: 0,3

S. Gen.: 0,3 – 0,5 cm

Ağ.: 2,8 g

Hazne Ölç.: 2,8 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir

ve sap mahmuzludur. Çukur kaşık haznesi kırılmış ve sonrasında yapıştırılmıştır. Eser yıpranmış durumdadır ve

perdah izleri yer yer korunmuştur. Sapın hem ön kısmında hem de arka kısmında mahmuz çıkıntıları mevcuttur. Kaşık sapı dikdörtgen formlu başlamış ve mahmuz altından silindirik formlu olarak devam etmiştir. Uç kısmında kırık vardır.

Analoji : Kat. No. 14 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-3. yy.

Katalog No. : 16

Env. No. : 6/25/74

Adı : Kaşık (B2a)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 6,8 cm **S. Kal.:** 0,3 cm

S. Gen.: 0,6 cm **Ağ.:** 3,6 g

Hazne Ölç.: 4,2 cm – 2,1 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sap ile aynı doğrultudadır ve sap kısmı mahmuzludur. Kaşık haznesi yassıdır. Sap, dikdörtgen formlu başlanmış, mahmuz altından silindirik formlu devam etmiştir. Mahmuz önde 0,2 cm çıkıntı yapmıştır ve üzerinde iki adet çentik vardır.

Sap kısmı kırıktır ve sap arkasında, alanı dik şekilde ikiye bölen kazıma yiv mevcuttur. Perdahsız olan eserde; yapım aşamasından kalan ve yukarıdan aşağıya doğru uzanan kesici alet izleri görülmektedir.

Analoji : Davidson, lev. 84, no. 1398 (M.S. 1. yy.), no. 1397 (M.S. 1. yy.), Goldman, s. 397, şek. 271, no. 2-3 (stratigrafisi belirlenememiş), Robinson, lev. 56, no. J68 (M.S. 1.-3. yy.), Petković, lev. XX, no. 4 (M.S. 4.-5. yy.), Meriç, Ephesos, lev. 88, no. B3 (M.Ö. 1. yy.- M.S. 2. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 4 (M.S. 2. yy.). Karaca, Kemik Eserleri, s. 186, Kat. Nu. 390 (M.S. 4.-5. yy.), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 8 (M.S. 1. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. O2, (M.S. 1.-4. yy.), Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1., no. 4 (M.S. 3.-4. yy.), Jilek, Hanghaus 2, Tafel 236, 240, B 25 (M.S. 2.-3. yy.), Ersoy, s. 139, Kat. No: 161 (M.S. 2. yy.), Ayalon, s. 233, fig. 17, no. 161 (Geç Bizans) – no. 162 (M.S. 7. yy.– 11. yy. / Erken Arap Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 1. yy.- Geç Bizans Dönemi.

Katalog No. : 17

Env. No. : 208

Adı : Kaşık (B2a)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Top. Uz.:** 16,9 cm **S. Kal.:**0,5 – 0,8 cm

Ağ.: 12,1 g **Hazne Ölç.:** 3 cm – 5 cm

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sap ile aynı doğrultudadır ve sap kısmı mahmuzludur. Kaşık haznesi yassıdır; ancak haznenin ortası hafif çukurdur. Kaşık dudağının sap ile birleşiminde burğu bezemesi yapılmıştır. Sap kısmının ön ve arkasında mahmuz vardır.

Sap tam buradan kırılmıştır ve iki parça şeklindedir. Yandan yassı üçgen formda uç kısma doğru inen sap; bilezik şeklinde bir yiv ve yaprağı andıran bezemesi ile son bulmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 84, no. 1395 (M.S. 1.-2. yy.), Goldman, s. 397, şek. 271, no. 7 (Roma Dönemi), no. 8 (Hellenistik Dönem- Roma Dönemi), Petković, lev. XX, no. 3 (M.S. 4.-5. yy.), Clair, Greco-Roman, ss. 98, 149, şek. 32 (j), no. 474 (M.S. 1. yy.), Karaca, Kemik Eserleri, s. 186, Kat. Nu. 390 (M.S. 4.-5. yy.), Garan, s. 106, Ka.4 (M.S. 1.-4. yy.), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 4, 5, 6 (M.S. 1. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M5 (M.S. 1. yy.'in ortası), Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1., no. 4 (M.S. 3.-4. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 101, Cat. no. 216 (Hazne kısmı bnz.), Ayalon, s. 203, fig. 2, no. 19-20.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- Roma Dönemi.

Katalog No. : 18
Env. No. : 205
Adı : Kaşık (B2b)
Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Top. Uz.:** 20,1 cm **S. Kal.:**0,5 – 1 cm **Ağ.:** 18,8 g

Tanımı : Kaşık dudağının konumu sapın üzerindedir ve sap mahmuzludur. Kaşık haznesi iç kısma doğru çukurlaşımıştır. Hazne içinde kesici alet izleri belirgindir, arkasında ise; yan yana, yukarıdan aşağıya uzanan üç kabartma yiv yapılmıştır. Sap silindirik formdadır. Eser mahmuz yerinden kırılmış, iki parça şeklinde ve perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 84, no. 1394 (M.S. 2. yy.), Goldman, s. 397, şek. 271, no. 1 (Hellenistik Dönem ortası), Petković, lev. XX, no. 2 (M.S. 2. yy.), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 294, şek. 9, no. 7 (M.S. 1. yy.), Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1., no. 5 (Erken Roma Dönemi), Feugère, s. 148, şek. 43, no. 628 (M.S. 2.-3. yy.), Nuğu, Stanc, s. 230, lev. 3, no. 19 (Geç Roma-Erken Bizans).

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem ortası- Erken Bizans Dönemi.

Katalog No. : 19
Env. No. : 4/57/78
Adı : Kaşık Sapı
Cinsi : Kemik
Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 8,2 cm **S. Kal.:** 0,3 cm

S. Gen.: 0,5 cm **Ağ.:** 3 g

Tanımı : Hazne kısmı yoktur. Ön kısmında iki, arka kısmında ise üç tane çentik bezeme bulunmaktadır. Sap dikdörtgen formlu başlayıp aşağıya doğru silindirik form şeklini almıştır ve incelerek son bulmuştur. Eser perdahlıdır ve uç kısmında ufak bir yanma izi vardır.

Analoji : Kat. No. 13-16 ile benzer sap formunda.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 1. yy.- Geç Bizans Dönemi.

Katalog No. : 20

Env. No. : 4/25/74

Adı : Kulak / Kozmetik Kaşığı

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 16 cm **Gen.:** 0,6 cm

Tanımı : Damla şeklinde, hafif çukur haznesi vardır. Haznesinde dikey çizikler görülmektedir. Gövdede ufak bir noksan vardır ve uç kısmı kırıktır.

Analoji : Davidson, lev. 82, no. 1328, 1329, 1330 (M.S. 1.-2. yy.), Robinson, lev. 56, no. G163 (M.S. 1. yy.'ın ilk yarısı), Clair, Greco-Roman, ss. 103, 153, şek. 36 (d), no. 511 (M.S. 1. yy. sonu – 2. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 8, no. 1 (M.S. 1.-2. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M7 (M.S. 1. yy. ortası), I2 (M.S. 1.-5. yy.), Bíró, Hungarici, s. 190, lev. LII, no. 452, 453 (M.S. 1.-2. yy.), Feugère, s. 161, şek. 52, no. 678 (M.S. 2. yy.), Elefterescu, s. 289, lev. 6, no. 218 (Roma Dönemi), Jilek, Hanghaus 1, Tafel 136, B 73 (Augustus / Tiberius Dönemi), Tafel 141, B 258 (M.S. 1. yy.), Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 660, 675, Tafel, 228, B 50 (M.S. 1. yy.'ın 2. yarısına kadar), Ersoy, s. 138, Kat. No: 158 (M.S. 1.-2. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-5. yy.

Katalog No. : 21

Env. No. : 2132

Adı : Dairesel oyun pulu

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Yük.:** 1,3 cm **Çap:** 3,3 cm **Ağ.:** 6,5 g

Tanımı : Balık omurundan yapılmıştır. İç bükey olan oyun pulunun alt ve üst yüzünde konsantrik daire bezemeleri vardır ve merkezde bir deliğe sahiptir. Tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 99, no. 1707., Petković, lev.

XXXI, no. 6 (M.S. 3.-4. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99,

res. 5, no. 9-17 (Bizans Dönemi), Gostenčnik, Lang, s. 210, şek. 3, no. M27, (Roma Dönemi), Bíró, Gorsium, s. 43,46 şek. 21, no. 177.185/825-3, şek. 25, no. 206.180/835-5, 207.180/835-5, 208.180/835-5 (M.S. 4. yy.), Garan, s. 110, D.3 (Roma Dönemi), Ersoy, s. 123-126, Kat. No: 97-115 (Bizans Dönemi ve sonrası).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi ve sonrası.

Katalog No. : 22

Env. No. : 5/94/92

Adı : Dairesel oyun pulu / Jeton

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Çap:** 3,9 cm **Kal.:** 0,4 cm **Ağ.:** 6,6 g

Tanımı : Üst yüzünde merkezde torna deliklidir, deliğin etrafı hafif bombelidir ve dairesel yiv çıkıntılıdır. Arka yüzü düzdür ve kesici bir aletle yapılmış, kısmen düzenli üst üste kazıma çizgileri vardır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 99, no. 1679 (M.S. 1.-2. yy.), Robinson, lev. 56,58, no. M27 (M.S. 1. yy. ortası), Goldman, s. 399, şek. 273, no. 88. (Roma Dönemi), Petković, lev. XL, no. 3 (M.S. 2.-3. yy.), Meriç, Ephesos, lev. 89, no. B27 (Geç Hellenistik Dönem), Karaca, Kemik Eserleri, s. 189, Kat. Nu. 399 (M.S. 3.-4. yy.), Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 292, şek. 8, no. 31 (M.S. 1. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 209, şek. 2, no. M17, (M.S. 1.-5. yy.), Bertrand, s. 125, şek. 33, no. 5 (M.S. 2. yy.), Labaune, s. 47, şek. 2, no. 37 (Roma Dönemi), Feugère, s. 165, şek. 55, no. 708, 709, 710 (M.S. 2. yy.), Naeh, s. 615, şek. III.10.1-109 (Geç Bizans Dönemi), Feugère, Prévot, s. 261, şek. 16, no. 57., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 96, Cat. no. 186-188., Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 498, Tafel 230, B 136 (M.S. 3. yy.), Ayalon, ss. 223, 255, fig. 12, 28, no. 133 (Tarih yok), no 134 (M.S. 7. – 8. yy.), no 288 (Geç Bizans Dönemi), no 293 (Tarih yok).

Dönemi : Analojiye göre Geç Hellenistik Dönem – Geç Bizans Dönemi.

Katalog No. : 23

Env. No. : 3/34/89

Adı : Dairesel oyun pulu

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Çap:** 1,8 cm **Kal.:** 0,3 cm **Ağ.:** 1,4 g

Tanımı : Üst yüzeyinde derin kazıma çizgilerle iç içe daireler yapılmıştır. Arka yüzü düzdür. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 99, no. 1684 (M.S. 1.-2.

yy.), Petković, lev. XL, no. 7 (M.S. 4. yy.), Bíró,

Hungarici, s. 217, lev. LXXIX, no. 683, 685, 696, 705 (Roma Dönemi), Deschler-

Erb, Gostenčnik, s. 292, şek. 8, no. 24, 25, 26 (M.S. 1. yy.), Gostenčnik, Lang, s.

209, şek. 2, no. I2, (M.S. 1.-5. yy.), Nuțu, Stanc, s. 233, lev. 6, no. 33-35., Labaune,

s. 47, şek. 2, no. 38, 39 (Roma Dönemi), Feugère, Prévot, s. 261, şek. 16, no. 58

(M.S. 130-190), 59 (M.S. 130-200), 60 (M.S. 190-220), 61 (M.S. 110-130), Oyarçin,

Kızıyalçın, Özkan, s. 214, res. 4., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 112, Cat. no. 310-

313., Rathmayr, Wohneinheit 6, ss. 662, 684, Tafel, 231, B 167. (M.S. 1. – 5. yy.

Bronz disk olarak tanımlanmıştır), Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 498, Tafel 230, B 133.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-5. yy.

Katalog No. : 24

Env. No. : 11/3/02

Adı : Dairesel oyun pulu

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Kurtarma Kazısı

Ölçüleri : Çap: 2,6 cm Kal.: 0,5 cm Ağ.: 2,8 cm

Tanımı : Üst yüzü halka şeklinde tek sıra yiv ile sınırlandırılmıştır ve merkezinde bir delik bulunmaktadır. Yandan bakıldığında sıra halinde doğal kemik foramenleri görülmektedir. Dıştan içe doğru hafif bombeli olan oyun pulunun alt yüzü düzleştirilmiştir; ancak kemik yapısından dolayı arka yüz süngerimsi görünümündedir. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 124, no. 2573 (M.S. 9. yy. sonu erken 10. yy.), MacGregor, lev. 5.

Dönemi : Geç Hellenistik Dönem (Kontekst buluntu).

Katalog No. : 25

Env. No. : 7/7/74

Adı : Kubbesel oyun taşı

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Çap:** 2,8 cm **Yük.:** 2,1 cm **Ağ.:** 17 g

Tanımı : Üstten tıkaç şeklinde kapatılmıştır. İç tıkaç kısmında yapım aşamasından kalan testere izleri belirgindir. Perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 99, no. 1688 (M.S. 1. yy.), Petković, lev. XL, no. 9 (M.S. 6. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 5, no. 4-5 (Bizans Dönemi). Garan, s. 99, OT. 9 (M.S. 5. yy.'ın 2. yarısı), MacGregor, şek. 87f. (Orta Çağ), Clair, Greco-Roman, ss. 113, 161, 192, şek. 45 (a), no. 592 (M.S. 5. yy.'ın 2. yarısı), şek. 45 (b), no. 593 (Orta Çağ-Modern), lev. 55 (a), no. 593, lev. 56 (b), no. 592., Clair, Late Antique, s. 370, şek. 8 (Geç Antik Dönem), Rathmayr, Wohninheit 7, s. 498, Tafel 230, B 134., Ersoy, ss. 118-119, Kat. No: 78-80 (Geç Antik Çağ), Ayalon, ss. 257, 315, fig. 29, 58, no. 296 (Erken Arap Dönemi M.S. 7. – 8. yy.), 297 (Erken Arap Dönemi), 298 (Geç Bizans Dönemi – Erken Arap Dönemi M.S. 7. yy.), 550 (Tarih yok).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1. yy. – Orta Çağ.

Katalog No. : 26

Env. No. : 1113

Adı : Kubbesel oyun taşı

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Çap:** 2,6 cm **Yük.:** 2,6 cm **Ağ.:** 20 g

Tanımı : Alttan tıkaç şeklinde kapatılmıştır; üstten ise kapatıldığını gösteren dairesel bezemenin devamı bulunmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 25 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1. yy. – Orta Çağ.

Katalog No. : 27

Env. No. : 3/25/74

Adı : Zar

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Yük.:** 1 cm **Gen.:** 1 cm

Tanımı : Küp formlu, 1'den 6'ya kadar rakamları, her bir yüzünde temsil edecek şekilde bir halka ve merkezinde bir nokta olacak şekilde tasarlanmıştır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 100, no. 1740, 1741, 1742, 1743, 1744 (M.S. 1.-2. yy.), Robinson, lev. 56, no. L68, L69, M251 (M.S. 3.-5. yy.), Goldman, s. 399, şek. 273, no. 89 (Stratigrafisi belirlenememiş), Ersoy, s. 117, Kat. No: 71-74 (M.S. 5. yy. ve sonrası), Petković, lev. XL, no. 10, 11, 12, 13 (M.S. 1.-6. yy.), MacGregor, şek. 86, no. A, B (M.S. 8. yy.). Meriç, Ephesos, lev. 89, no. B29 (M.S. 8. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 99, res. 5, no. 18, 21 (M.S. 5. yy. ve sonrası). Karaca, Kemik Eserleri, s. 189, Kat. Nu. 397 (M.S. 3.-5. yy.), 398 (M.S. 3.-4. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 209, şek. 2, no. M19, O17 (M.S. 1.-5. yy.), Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1., no. 14., Bíró, Hungarici, s. 215, lev. LXXVII, no. 645, 646, 652, 654 (Roma Dönemi), Garan, s. 101, Z.2 (M.S. 1.-8. yy.), Bertrand, s. 125, şek. 33, no. 1 (M.S. 2. yy.), Nuțu, Stanc, s. 233, lev. 6, no. 40, 41., Labaune, s. 47, şek. 2, no. 42 (Roma Dönemi), Feugère, Prévot, s. 261, şek. 16, no. 48 (M.S. 1. yy.), Akar Tanrıver, M. Pülz, Tafel 379, B5 (M.S. 1.-2. yy.), Clair, Greco-Roman, ss. 114-115, 162, 193, şek. 46 (a-b), no. 597, 599, lev. 57 (b-c), no. 597, 599 (M.S. 1.-2. yy.), şek. 46 (c), no. 612 (M.S. 3. yy.'ın sonu), Clair, Late Antique, s. 370, şek. 9 (M.S. 1. yy.'ın 2. yarısı-M.S. 5. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 109-110, Cat. no. 283-284, 289-292., Rathmayr, Wohninheit 7, s. 492, Tafel 228, B 72 (M.Ö. 1. yy.), s. 513, Tafel 237, B 296., Ayalon, s. 253, fig. 27, no. 280 (M.S. 8. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 1. yy.- M.S. 8. yy.

Katalog No. : 28

Env. No. : 1/32/89

Adı : Zar

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Yük.:** 1 cm **Gen.:** 1 cm

Tanımı : Küp formlu, 1'den 6'ya kadar rakamları, her bir yüzünde temsil edecek şekilde bir halka ve merkezinde bir nokta olacak şekilde tasarlanmıştır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Kat. No. 27 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 1. yy.- M.S. 8. yy.

Katalog No. : 29

Env. No. : 2124

Adı : Terazî Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 7,4 cm **Gen.:** 1,5 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 5,4 g

Tanımı : Üzerinde, merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Yanlardaki bağlantı deliğinde yatay mil mevcuttur, ancak korozyon sebebi ile bu kısım renk değiştirmiştir. Perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 88, no. 1466 (Bizans Dönemi ve sonrası)., Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 10, no. 96 (Bizans Dönemi- M.S. 14. yy.), Altun, s. 24, çiz. 1-2: s. 29, foto. 9, 11(Orta Çağ)., Ashmolean Museum, Accession no: AN1888.317 (M.S. 4.-7. yy.), Ersoy, s. 153, Kat. No: 217 (Bizans Dönemi- 14. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 4. yy.- Bizans Dönemi ve sonrası.

Katalog No. : 30

Env. No. : 2452

Adı : Terazi Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 8,6 cm **Gen.:** 1,6 cm

Kal.: 1 cm **Ağ.:** 9,2 g

Tanımı : Hem iç hem de dış kısmında, irili ufaklı, merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Mil deliği boştur. Eserde yer yer yontma ve testere izleri belirgindir. Yapısı diğer iki terazi koluna göre daha kabadır ve diğerlerinden farklı olarak ağız kısmında girintisi mevcuttur. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 29 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 4. yy.- Bizans Dönemi ve sonrası.

Katalog No. : 31

Env. No. : 2121

Adı : Terazi Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 4,2 cm **Gen.:** 1,5 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 3,6 g

Tanımı : Üzerinde, irili ufaklı merkezinde nokta bulunan daire bezemeleri vardır. Milin hemen altından kırılmıştır. Bağlantı deliğinde korunmuş olan yatay milin korozyonu nedeni ile eserde renk değişimi olmuştur. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 29 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 4. yy.- Bizans Dönemi ve sonrası.

Katalog No. : 32

Env. No. : 2/10/75

Adı : Phallus Tipli Amulet

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 4,7 cm **Gen.:** 1,8 cm

D. Çapı: 0,4 cm **Ağ.:** 6,9 g

Tanımı : Yatay olarak dışarıya doğru çıkıntı yapan iki phalli ve phallilerden birinin, el ile kombiniyle yapılmış mano fica hareketinden oluşmaktadır. Eserin 0,4 cm çapında bir adet asma deliği bulunmaktadır. Yapılan mano fica hareketi ile sünnet derisinin hafif geri çekilişi belirgindir. El bileği ve phallus bir boğum ile belirgin şekilde birbirinden ayrılmıştır. Perdahlı ve ince işçilikli olan eser tamdır.

Analoji : Moser, s. 103-104, şek. 2,2 ve 2,5., Béal, Belarbi, s. 67, şek. 14, no. 88-4719-1., York Museum Trust: env. no. YORYM:1980.54.9464.1 (M.S. 71-410)., The Metropolitan Museum of Art: env. no. 60.117.5, 60.117.4, 60.117.7 (M.S. 1. yy.)., Gostenčnik, Lang, s. 210, şek. 3, no. M26, I12 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No. : 33

Env. No. : 1/39/76

Adı : Geometrik Amulet

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 3,6 cm **Gen.:** 2,4 cm

Kal.: 0,5 cm **Ağ.:** 6,4 g

Tanımı : Dikdörtgen formlu olup tepesinde iki asma deliği bulunmaktadır. Üst yüzü merkezi noktalı daire bezemeli, arka yüzü ise düzdür. Eser perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 69, no. 956 (Bizans Dönemi),

Bíró, Hungarici, s. 149, lev. XI, no. 97 (M.S. 1.-2. yy.). Bacharach, Rodenbeck, s. 37, şek. 2, no. B2, şek. 3, no. B3, şek. 4, no. B4., Ayalon, ss. 247, 251, fig. 24, 26, no. 251 (Tarih yok), 272 (Geç Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1. yy.- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 34

Env. No. : 51/15/74

Adı : Hayvan Figürlü Amulet (?)

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Hediye

Ölçüleri : **Uz.:** 3,4 cm **Kal.:** 0,6 cm

Tanımı : İncelikli ve özenle işlenmiş, iyi bir perdaha sahip koşma pozisyonunda bir köpek figürüdür. Arka ayağında bir asma deliği bulunmaktadır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Dávid, s. 230, şek. 115b., Garan, s. 80, İT.6 (M.S. 2.-4. yy.), Meriç, Metropolis, s. 71, (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Yayınlandığı Yer: Recep Meriç, **Metropolis City of the Mother Goddess**, Philip Morris / Sabancı, İstanbul, 2004, (Metropolis), s. Glossary.

Katalog No. : 35

Env. No. : 2130

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Yük.:** 1,6 cm **G. Çapı:** 2,3 cm

D. Çapı: 0,7 cm **Ağ.:** 8,3 g

Tanımı : Alt yüzü düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiptir. Kazıma çizgi bezeme ve merkezinde nokta bulunan daire bezemesi vardır. Yan yüzünde tıkaç şeklinde doldurulmuş bir kısım görülmektedir. Üzeri pembe boyalıdır ve perdahlıdır. Alt yüzü kırıktır.

Analoji : Davidson, lev. 124, no. 2584, 2585, 2586, 2587, 2588 (M.S. 10.-12. yy.), Petković, lev. XXIX, no. 8, 9, lev. XXX, no. 3 (M.S. 6. yy.), Ersoy, s. 110, Kat. No: 43-44 (Geç Roma), Karaca, Tios, s. 375, No. 12 (M.S. 11.-12. yy.), Shatil, Behar, s. 322, şek. 17.1, no. 13 (Bizans Dönemi'nden Abbasi Dönemi'ne kadar kullanılmış bir kanaldan bulunmuş.), Altun, s. 21 (Bizans Dönemi), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 97, res. 3, no. 1 (Geç Roma), Ayalon, s. 213, fig. 7, no. 75 (Hellenistik Dönem), no. 76.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 36

Env. No. : 2133

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Yük.:** 1,4 cm **G. Çapı:** 2,1 cm

D. Çapı: 0,9 cm **Ağ.:** 6,3 g

Tanımı : Alt yüzü düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiptir. Kazıma çizgi bezeme ve merkezinde nokta bulunan daire bezemesi vardır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Kat. No. 35 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 37

Env. No. : 209

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Yük.:** 2 cm **G. Çapı:** 2,8 cm

D. Çapı: 1 cm **Ağ.:** 9,7 g

Tanımı : Alt yüzü düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiptir. Belirginliği azalmış kazıma çizgi bezemesi vardır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Form olarak Kat. No. 35 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 38

Env. No. : 3/2/86

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Hediye

Ölçüleri : **Yük.:** 1,1 cm **G. Çapı:** 2,2 cm

D. Çapı: 1 cm **Ağ.:** 4,7 g

Tanımı : Alt yüzü düz, aşağıdan orta kısma doğru genişleyip üst kısımda tekrar daralarak biten konik forma sahiptir. Bezemesiz, perdahlı ve tamdır.

Analoji : Form olarak Kat. No. 35 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 39

Env. No. : 6/94/92

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Kal.:** 0,4 cm **G. Çapı:** 3,3 cm

D. Çapı: 1,3 cm **Ağ.:** 3,5 g

Tanımı : Dairesel formudur. Ortasından iç geçecek şekilde deliği vardır. Alt yüzü düzdür, üst yüzü ise delik etrafında dış bükey profil vermektedir. Perdahlıdır.

Analoji : Bíró, Hungarici, s. 202, lev. LXIV, no. 549 (Roma Dönemi)., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 115, Cat. no. 346.

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No. : 40

Env. No. : 10/17/97

Adı : Ağırşak

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Kal.:** 0,4 cm **G. Çapı:** 3,3 cm

D. Çapı: 0,5 cm **Ağ.:** 2 g

Tanımı : Dairesel formludur. Ortasından iğ geçecek şekilde deliği vardır. Yıpranmış ve yer yer noksandır. Ağırşağın üst yüzünde kazıma konsantrik daire bezemesi vardır, alt yüzü düzdür ve perdahlıdır.

Analoji : Form olarak Kat. No. 39 ile aynı. Rathmayr, Wohninheit 6, ss. 661, 679, Tafel, 229, B 105 (M.S. 3.-4. yy.- Bronz disk olarak tanımlanmıştır.), Ersoy, s. 133, Kat. No: 139 (M.S. 11.-12. yy.), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 100, res. 7, no. 2 (M.S. 11. yy.), Ayalon, s. 211, fig. 6, no. 60 (Erken Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi – Bizans Dönemi.

Katalog No. : 41

Env. No. : 19/1/73

Adı : Öreke

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 12,8 cm **Gen.:** 0,5 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 6,7 g

Tanımı : İkişer kazıma daire arasında derin yiv girintili bir topuzu ve onun üstünde kırık olduğunu gösteren bir izi vardır. Silindirik gövde alta doğru dikdörtgen bir form oluşturmuştur. Gövde ve halkanın birleşim kısmında, iki kazıma çizginin arasında, “X” şeklinde bezeme yapılmıştır. Halka kısmı kırıktır. Perdahlıdır.

Analoji : Garan, s. 90, 92, Ö.5 (M.S. 1.-2. yy.), Ö.9 (M.S. 2.-4. yy.), Karaca, Kemik Eserleri, s.194, Kat. Nu. 413 (M.S. 2.-3. yy.), Petković, lev. XVIII, no. 11 (M.S. 1. yy.’ın son çeyreği), Bíró, Gorsium, s. 50, şek. 28, no. 242.140/735-3 (M.S. 4. yy.), Karaca, Ağırşak ve Örekeler, s. 137, Kayıt Nu. K.04-55, (M.S. 2.-3. yy.), Kasapoğlu, s. 172, res. 221, no. TM1 (M.S. 2. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 210, şek. 3, no. M21 (M.S. 2. yy.), Tavukçu, s. 395, lev. 70, res. 277, kat. no. 239 (M.S. 2. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 104-105, Kat. No. 236-238 (M.S. 2.-3. yy.), Davidson, s. 287, lev. 119, no. 2389 (Roma Dönemi), Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheit 2, Tafelband lev. 275, Kat Nr. B-Te 4, B-Te 5, B-Te 8. *(B-Te 4, B-Te 5 figürlü) (M.S.3. yy.’ın 3. çeyreği), Trinkl, Band 63, s. 81, şek. 1 (M.Ö. 3. yy.), Trinkl, (Band 73), s. 288, Kat Nr 11., Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 506, Tafel 233, B 228.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 3. yy.- M.S. 4. yy.

Katalog No. : 42

Env. No. : 5/25/73

Adı : Öreke

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 17 cm

Gen.: 1,2 cm

Ağ.: 15,6 g

T. Yük.: 2 cm

Tanımı : En üstte çam kozalağı şeklinde, üzeri kazıma bezemeli topuz kısmı vardır. Onun altında üst üste üç bilezik şeklinde halka yapılmıştır. Oyulmuş uzun girintisi; üst üste tetrastyle aedicula şeklindedir. Perdahlıdır; ancak yoğun korozyon sebebiyle yıpranmış durumdadır.

Analoji : Trinkl, Band 73, ss. 282, 284, 288-289, Kat. Nr. 2, 10, 15.

Sütunlu hazneye göre bnz.: Dávid, s. 149, şek. 78, no. a, b, c, d (Roma Dönemi sonları- saç tokası ve anahtarlık)., Kowalleck, Rathmayr, Textband Wohneinheit 2, tafel 275, Kat Nr. B-Te 5 (tutamak)., Jilek, Hanghaus 1, Tafel 141, 149, B 243 (tutamak)., Davidson, lev. 84, no. 1381, 1382 (Bizans Dönemi- sonda)., Béal, Rodet-Belarbi, s. 66, Fig. 13, no. 88-725-1 (iğne)., Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 489, Tafel 227, B 32 (M.Ö. 3. yy.-M.S.3. yy.).

Çam kozalağı başına göre bnz.: Petković, tabela 14, tip. X (M.S. 3-4. yy.)., Karaca, Kemik Eserleri, s. 139, Katalog Nu. 248, 249 (M.S. 3.-4. yy.)., Garan, s. 67, İ 32 (M.S. 1.-7. yy.)., Ayalon, ss. 61, 62, 243, şek. 22, no. 233 (M.S. 3.-7. yy.)., Davidson, s. 284, lev. 118, no. 2317 (M.S. 3.-4. yy.).

Dönemi : Sütun ve kozalak başı Analojisine göre M.Ö. 3. yy.- M.S. 7. yy.

Yayınlandığı Yer: Elisabeth Trinkl. "Zum Wirkungskreis einer kleinasiatischen matrona anhand ausgewählter Funde aus dem Hanghaus 2 in Ephesos", **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien**, Band 73, Wien, 2004, 281-303.

Katalog No. : 43

Env. No. : 3/49/93

Adı : İğ

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 15,9 cm **Kal.:** 0,4 – 0,8 cm

Ağ.: 8,5 g **Disk Çapı:** 2,3 cm

Tanımı : İki ucunda yiv şeklinde, 3'er bilezik vardır. En uçta bilezik kısmındaki küçük kırık dışında; üzerindeki ağırşığı ile birlikte tam durumdadır. İğ ağırşığı 0,3 cm kalınlığında, 2,3 cm çapındadır ve üzeri dairesel yiv bezemelidir. Perdahlıdır.

Analoji : Goldman, s. 398, şek. 272, no. 50-51 (Hellenistik Dönem)., Garan, s. 94, İ.1 (M.S. 1. yy.), Kasapoğlu, s. 172, res. 221, no. M125 (M.S. 25-100)., Bíró, Hungarici, s. 199, lev. LXI, 527, 528, 530., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 105. Kat. No. 239 (M.S. 2.-3. yy.), Ayalon, s. 211, fig. 6, no. 57.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- M.S. 3. yy.

Katalog No. : 44

Env. No. : 4/49/93

Adı : İğ

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 18,1 cm **Kal.:** 0,3 – 0,5 cm **Ağ.:** 6,1 g

Tanımı : Bir ucunda yiv şeklinde, 3 bilezik ve damla şeklinde topuz vardır. Diğer ucunda 2 yiv şeklinde bilezik korunmuş durumdadır. Perdahlıdır.

Analoji : Kat. No. 43 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem- M.S. 3. yy.

Katalog No. : 45

Env. No. : 2126

Adı : Sap

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 11,3 cm **Gen.:** 1,8 cm

Kal.: 1,4 cm **Ağ.:** 39,7 g

D. Gen.: 0,8 cm **D. Der.:** 5,1 cm

Tanımı : Silindirik formdaki sapın tepe kısmında bir deliği vardır. Üzerinde kalan izler ve renk değişiminden, bu deliğe metal bir kesici aletin takıldığı anlaşılmaktadır. Figürsüz, perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 85, no. 1410 (Bizans Dönemi ya da daha geç)., Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 6 (M.S. 18. yy.), Goldman, s. 399, şek. 272, no. 81 (Roma Dönemi / *Gövdenin bir kısmı yivli)., Karaca, Kemik Eserleri, s. 195, Kat. Nu. 416 (M.S. 2.-4. yy.), Baykan, lev. 31, 12.EK. Kat. Nu. 416., Ersoy, s. 146, Kat. No. 186 (M.S. 18. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 102-103, Cat. no. 224-225, 228., Ayalon, ss. 201, 203, fig. 1-2, no. 7, 10 (Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi ve sonrası.

Katalog No. : 46

Env. No. : 2/39/76

Adı : Sap

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 9,5 cm **Gen.:** 1,5 cm **Kal.:** 1,2 cm

Ağ.: 11,8 g **D. Çapı:** 1 cm

Tanımı : Ortada daralan; alt ve üst kısımlarda genişleyen bir forma sahiptir. İki ucunda delikleri vardır. İçi toprak doludur. Perdahlı ama üzerinde yoğun kireçlenme olan sap, yatay kazıma çizgilerle süslenmiştir. Tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 86, no. 1419 (Bizans Dönemi)., Goldman, s. 399, şek. 272, no. 84 (Geç Roma Dönemi)., Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 2 (Bizans Dönemi)., Ersoy, s. 144, Kat. No. 179 (Bizans Dönemi)., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 103, Cat. no. 227., Ayalon, s. 309, fig. 55, no. 520 (Roma Dönemi M.S. 2. – 3. yy.), no. 523 (Roma Dönemi – Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 47

Env. No. : 2122

Adı : Sap

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 13 cm **Gen.:** 1,6 cm

Kal.: 0,9 cm **Ağ.:** 19,6 g

Tanımı : Dikdörtgen formlu, figürsüz ve perdahlıdır.

Yapıldığı kemiğin yapısına uygun olarak değerlendirilmiş ve iki

parçaya ayrılarak dizayn edilmiştir. İki parça üst üste konduğunda

arada içeriye bir kesici ya da delici kısmın girebileceği şekilde

boşluk kalmaktadır. Objenin içi oyularak parçalardan birine; dışarıya taşmayacak,

nokta şeklinde, on bir adet delik açılmıştır. İki parçayı birbirine bağlayabilmek

amaçlı, birbirini karşılayacak şekilde: üst kısım, “E” şeklinde oyularak üçer delik, alt

kısımda ise birer delik açılmıştır. Tamdır.

Analoji : Feugère, s. 124, şek. 20, no. 390., Ersoy, s. 145, Kat. No. 182

(Osmanlı Dönemi)., Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 3 (Osmanlı Dönemi).,

Ayalon, s. 293, fig. 47, no. 446 (Erken Arap Dönemi M.S. 9. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 9. yy.- Osmanlı Dönemi.

Katalog No. : 48

Env. No. : 2/8/72

Adı : Sap Parçası

Cinsi : Kemik

Müze Geliş : Bağış

Ölçüleri : **Uz.:** 7,3 cm **Gen.:** 1,2 cm

Kal.: 0,6 cm **Ağ.:** 8,5 g

Tanımı : Dikdörtgen formlu, figürsüz ve perdahlıdır. İç kısmında oluk şeklinde bir girinti vardır. Karşı parçası eksiktir.

Analoji : Feugère, s. 149, şek. 44, no. 629 (M.S. 1.-2.

yy.), Ersoy, s. 143, Kat. No. 176 (Bizans Dönemi), Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 11, no. 1 (Bizans Dönemi), Clair, Greco-Roman, ss. 105, 155, 188, şek. 39 (c), no. 523, lev. 47 (c), no. 523 (M.S. 1. yy.), Ayalon, s. 309, fig. 55, no. 524 (Geç Bizans Dönemi M.S. 6. – 7. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1. yy.- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 49

Env. No. : 2010

Adı : Koç Başlı Sap Parçası

Cinsi : Fildişi

Müze Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 4,8 cm **Gen.:** 1,1 cm

Tanımı : Keskin profilli olarak oyulan koçun; ağız, gözleri ve boynuzları incelikli işlenmiştir. Üst üste yapılmış derin bileziklere ve dışa çıkık disklerle sahiptir.

Analoji : Dávid, s. 248, şek. 127a (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No. : 50

Env. No. : 3/1/17

Adı : Aslan/Panter Başlı Sap Parçası

Cinsi : Kemik

Müze Geliş : Müsadere

Ölçüleri : **Uz.:** 3,6 cm **Gen.:** 1,7 cm

Kal.: 1,1 cm **Ağ.:** 4,45 g

Tanımı : Eser: bıyıklar, açık ağızdan sarkan dil ve açık ağız sebebiyle kısılmış olan

gözler gibi ince işçilikli detayların kazıma çizgilerle yapıldığı betimlemeye sahiptir.

Eser alt ve üst kısmından kırıktır ve perdahlıdır.

Analoji : Goldman, s. 397, şek. 271, no. 14 (Hellenistik Dönem-Roma Dönemi)., Nuşu, Stanc, s. 231, lev. 4, no. 25 (M.S. 2. yy.). Dávid, ss. 221, 227, şek. 111d-e-f, 114a (Roma Dönemi)., Akar Tanrıver, Pülz, Tafel 379 B 46 (Roma Dönemi)., Rathmayr, Wohneinheit 7, s. 494, Tafel 228, B 85 (M.S. 1.-4. yy.), s. 506, Tafel 233, B 227 (M.S. 5. yy.).

Dönemi : Analojiye göre Hellenistik Dönem – Roma Dönemi.

Katalog No. : 51

Env. No. : 3/3/84

Adı : Kuş Figürlü Ustura Sapı

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 4,4 cm **Gen.:** 0,9 cm

Kal.: 1,7 cm **Ağ.:** 6,3 g

Tanımı : Kuş; bir kaideye tünemiş kanatları kapalı, başı yukarı bakar şekilde oyulmuştur. Göz; daire merkezinde nokta şeklinde betimlenmiştir. Kanat tüyleri ve kanat

sınırı, kazıma çizgi ile yapılmıştır. Kuşun ön ayaklarının arasından başlayan; bıçağın yerleştirildiği ve bıçak kapatılınca içine girdiği 0,4 cm'lik hazne açıklığı, kaidesi boyunca devam etmektedir. Kaide altından kırılmış olan eser, perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 89, no. 1499 (Roma Dönemi), lev. 119, no. 2354, 2355 (M.S. 4.-6. yy.), Dávid, s. 241, şek. 122a, 122b (M.S. 3. yy. sonları), Bíró, Hungarici, s. 173, lev. XXXV no.378 (4. yy. ve sonrası).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- M.S. 6. yy.

Katalog No. : 52

Env. No. : 1538

Adı : Bacak Biçimli Ustura Sapı

Cinsi : Fildişi

Müzeye Geliş : Hediye

Ölçüleri : **Uz.:** 7,3 cm **Kal.:** 1,5 cm

Ağ.: 14,8 cm

Tanımı : Bacak ve ayak iki dairesel kazıma çizgi ile birbirinden ayrılıp; bacak kısmı kazıma yatay çizgilerle doldurulmuş, ayak kısmı ise kazıma çizgilerle sandalet / ayakkabı şeklinde bezenmiştir.

Bacağın arkasında, topuğa kadar yiv şeklinde inen; bıçağın yerleştirildiği ve bıçak kapatılınca içine girdiği haznesi vardır. 0,4 cm bıçak hazne derinliği, topuğa doğru azalmakta ve 0,2 cm'ye inmektedir. Sap yer yer deformasyona uğramıştır ve üst tarafta kırık bulunmaktadır.

Analoji : Karaca, Kemik Eserleri, s. 196, Kat. Nu. 418 (M.S. 2.-3. yy.), Dávid, s. 217, şek. 110a (Roma Dönemi), Goldman, s. 396, şek. 270, no. 2 (Roma Dönemi), Baykan, lev. 31, 11.EK. Kat. Nu.: 418., Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 390, şek. 29 (Roma Dönemi), Feugère, s. 165, şek. 55, no. 692 (Roma Dönemi), Clair, Greco-Roman, ss.156, 188, şek. 40 (d), no. 532, lev. 47 (a), no. 532 (M.S. Erken 4. yy.), Bíró, Hungarici, s. 193, lev. LV, no. 479 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi.

Katalog No. : 53

Env. No. : 5/57/78

Adı : Sarkaç/Kolye Ucu

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 7 cm **Kal.:** 0,7 cm **Ağ.:** 3,85 g

Tanımı : Silindirik formlu, bilezik şeklinde keskin yivleri olan eserin, tepe kısmı kırıktır. Perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 79, no. 1267-1269 (M.S. 1.-2. yy.), Petković, lev. XXVII, no. 1-6 (M.S. 3.-4. yy.), Karaca, Kemik Eserleri, s. 199, Kat. Nu. 427 (M.S. 5.-6. yy.), Garan, s. 81-82, Ks. 4 (M.Ö. 1. yy.- M.S. 1. yy.), Ks. 5-7 (M.S. 2.-5. yy.), Kasapoğlu, s. 175, res. 224, no. Nekropol buluntusu (M.S. 1.-2. yy.), Yamaç yapısı (M.S. 3.-4. yy.), Nuşu, Stanc, s. 230, lev. 3, no. 9, 10, 11 (M.S. 4. yy.), Elefterescu, s. 295, lev. XII, no. 282, 283, 284, 285 (Roma Dönemi), Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 247, Kat.-No. 146-150 (M.Ö. 7. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 78, Cat. no. 11.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 7 yy.- M.S. 6. yy.

Katalog No. : 54

Env. No. : 2555

Adı : Sarkaç/Kolye Ucu

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 3,4 cm **Kal.:** 0,8 cm

D. Çapı: 0,2 cm **Ağ.:** 1,7 g

Tanımı : Tepesinde bir delik bulunan ve uca doğru daralan eser; bakıldığında köşeli bir yaprağı andırmaktadır. Her bir köşesinde çentikler vardır ve yer yer boya izleri görülmektedir. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 79, no. 1278 (M.Ö. 5. yy.), Bíró, Hungarici, s. 149, lev. XI, no. 92 (M.S. 4.-5. yy.), Ayalon, s. 227, fig. 14, no. 151 (Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye Göre M.Ö. 5. yy. – Bizans Dönemi.

Katalog No. : 55

Env. No. : 52/2/05

Adı : Bilezik

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Müsadere

Ölçüleri : Çap: 5,6 cm Kal.: 0,7 cm

Ağ.: 9,3 g

Tanımı : Perdahlı olan bilezik yer yer

deformasyona uğramıştır. Kemik yapısı kaynaklı, bileziğin bazı yerleri siyaha yakın renkte iken; bazı yerleri daha açık renklidir.

Analoji : Clair, Greco-Roman, ss. 107, 189, lev. 50 (f), no. 536 (M.S. Erken 4. yy.), Garan, ss. 83-84, Bi.1, Bi.2 (M.S. 3.-5. yy.), Özgülner, s. 131, Kat. No. K57 (M.S. 1. yy.), Davidson, lev. 112, no. 2129 (Roma Dönemi), 2139 (M.S. 4.-5. yy.), 2140-2141 (Bizans Dönemi), 2142 (M.S. 11.-13. yy.), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, ss. 82-84, Cat. no. 44-55., Ersoy, s. 112, Kat. No: 54 (Bizans Dönemi), Ayalon, s. 249, fig. 25, no. 267 (Geç Roma Dönemi – Bizans Dönemi / M.S. 3. – 5. yy.) no. 268 (Bizans Dönemi / M.S. 4. – 5. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1. – 13. yy.

Katalog No. : 56

Env. No. : 2/9/84

Adı : İnsan Figürlü Obje

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 5,3cm **Gen.:** 1,9 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 4,3 g

Tanımı : Ortadan ayrılmış; derin kazıma

çizgilerle dilim dilim yapılmış boyunda biten

kısa saçları vardır. Açık alınlı, yuvarlak yüzlü,

çok olmasa da belirgin elmacık kemikli ve ağız

üzerine doğru uzayan dışa çıkık burunludur. Gözler yıpranmadan dolayı belirgin olmasa da göz çukuru yuvarlağa yakın göz izlenimi vermektedir. Boyun kısmındaki detay, üzerinde yakalı bir üst olduğunu; “V” şeklinde kabartma çizgiler ise giysi kumaşını göstermektedir. Büst, çift disk şeklinde yapılmış bir kaidenin üzerinde durmaktadır. Kaidenin biraz altında çift diskten bir başka platform yapılmış ve eser, onun hemen altından kırılmıştır. Kırık olan yer; silindirik formda aşağıya doğru inen bir uç şeklindedir. Perdahlı olan eserin yüzeyinde yoğun şekilde aşınma ve kireçlenme vardır.

Analoji : Petković, lev. XVI, no. 8 (M.S. 2. yy.’ın 2. yarısı)., Bíró, Hungarici, s. 174, lev. XXXVI, no. 380 (M.S. 2. yy.)., Dávid, s. 44, şek. 18b (M.S. 1. yy.’ın 1. yarısı)., Garan, s. 91, Ö.7 (M.S. 1. yy.)., Özgülner, s. 172, Kat. No. K98., Deschler-Erb, Gostenčnik, s. 298, şek. 12, no. 23 (M.S. 2. yy.’ın 2. yarısı)., Ayalon, s. 245, şek. 23, no. 249., Davidson, lev. 119. No. 2347(M.S. 2. yy.)., Ürkmez, Samurlu 877, s. 373, resim 11 (M.S. 1. yy.)., Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 92, Cat. no. 155-156 (M.S. 2. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-2. yy.

Katalog No. : 57
Env. No. : 1/23/92
Adı : İnsan Figürlü Obje
Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 5,1 cm **Gen.:** 2,4 cm
Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 5,9 g

Tanımı : Kemikten yapılan çıplak figür,
belden hafif “S” yapmış ve sol bacağına

yüklenir pozisyonda durmaktadır. Duruş pozisyonuna uygun anatomi, kasık üstünden karın kısmına doğru yapılan derinlikli çizgilerle doğala yakın bir izlenim yaratmıştır. Kollar dirsekten kıvrılarak, saçlarını tutar şekildedir (Aphrodite Anadyomene ikonografisi). Dirsekten kıvrılan kollar, arkadan bakıldığında anatomiye uygun şekilde kürek kemiklerinde dışa çıkık pozisyon sağlamıştır. Göğüs, göbek deliği ve cinsel organ betimlenmiş; tutma pozisyonundaki el ve parmaklar, detaylı işlenmiştir. Baş ve ayak kısmı eksiktir. Sağ alt bacak arkasında, kemikli yapıdan koparak ayrılan bir kısım vardır. Perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 34, no. 378, 379 (M.S. 1. veya erken 2. yy.), Ayalon, s. 261, şek. 31, no. 311 (Geç Bizans), Clair, Greco-Roman, ss. 98, 149, 184, şek. 32 (k), no. 475, lev. 40, no. 475 (M.S. Geç 3.- Erken 4. yy.), Kasapoğlu, s. 174, res. 223, no. M125 (M.S. 25-100), Uygun, s. 232, Kat. No. 8-9 (M.S. 3. yy.), British Museum, Museum Number: 1910,0414.2 (M.S. 3. yy.), 1888,0601.37 (M.Ö. 1. yy.- M.S. 1. yy.), Dávid, s. 24, Şek. 4c (M.Ö. 2. yy.), şek. 4d (M.S. 3. yy.), s. 25, şek. 5b (M.S. 1. yy. sonu- 2. yy. başı), şek. 5c (M.S. 1. yy.), şek. 5d (M.S. 3.-4. yy.), s. 28, şek. 6a (M.S. 3.-4. yy.), s. 29, şek. 7a (Flaviuslar Dönemi), Bíró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 93, Cat. no. 162.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 2. yy. – Geç Bizans Dönemi.

Katalog No. : 58

Env. No. : 133/5/96

Adı : İnsan Figürlü Obje

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 3,1 cm **Gen.:** 1,6 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 4,3 g

Tanımı : Figürün başında; konik formlu, alın üzerinde üçgen biten ve ön yüzü, oyularak yapılan düzensiz küçük noktalarla süslenmiş sivri başlık bulunmaktadır. Saç, önden bakıldığında, şapkanın altındadır ve kulak üzerini örten dışa çıkık şekilde durmaktadır. Ancak saç, arka yüzde şapkadan ayrılmamıştır ve başın arkası kazıma baklava deseniyle doldurulmuştur. Dolgun yüz, üçgen alın, dışa çıkık çene biçimsiz göz ve burna sahiptir. Boynun altındaki kazıma çizgi ve oyularak yapılmış düzensiz noktalar, üzerinde bir kıyafet olduğunu düşündürmektedir. Dirsekten kıvrılan sağ kol göğüs üzerinde durmaktadır. Sağ elde iki derin kazıma çizgi yapılmıştır ve el anatomiye uygun değildir. Figürün altında; 0,4 cm çapında, 0,6 cm derinliğinde bir delik bulunmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Bıró, Hungarici, s. 226, lev. LXXXVI, no. 852 (M.S. 3.-5. yy.), Davidson, lev. 13, no. 185-186 (M.Ö. 5. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 5. yy. – M.S. 5. yy.

Katalog No. : 59
Env. No. : 74/9/85
Adı : İnsan Figürlü Obje
Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 2 cm **Kal.:** 0,7 cm
Ağ.: 1,3 g **Gen.:** 1 cm

Tanımı : Figürün saçları ortadan ikiye ayrılmış ve üstte topuz yapılmış şekildedir. Saç detayları: önde, yatay; arkada ise, yatay ve baklava şeklinde kazıma çizgilerle yapılmıştır. Figür; üçgen alın, küçük ağız, yuvarlak çene, yassı ve dikdörtgen inen burna sahiptir. Gözler oldukça yıpranmıştır; ancak göz çukuru çekik göz izlenimi vermektedir. Boyun kısmından kırılmıştır ve perdahlıdır.

Analoji : Biró, ss. 226, 227, lev. LXXXVI, no. 851, LXXXVII, no. 855 (M.S. 3.-5. yy.), Garan, s. 90-91, Ö.6 (M.S. 1.-4. yy.), Ayalon, s. 245, şek. 23, no. 248 (M.S. 3.-4. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-5. yy.

Katalog No. : 60

Env. No. : 1/1/84

Adı : Kabartma Parçası

Cinsi : Fildişi

Müzeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 12,7 cm **Gen.:** 3,2 cm

Kal.: 0,8 cm **Ağ.:** 26,5 g

Tanımı : Eser üzerinde, tekerlekli arabada (at arabası?) bir kadın işlenmiştir. Tasvir edilen kadın, göğüs üzerinde çapraz bandı, göğüs altında kemeri bulunan; yoğun olmamakla birlikte harekete bağlı olarak uçşan pileli bir elbise giymektedir. Arabanın

kasası; irili ufaklı oyulmuş noktalarla ve kazıma çizgilerle doldurulmuştur. Parçanın alt ve üst kısmında kırık vardır. Eserin arkası, doğal yapısı kaynaklı oluk şekildedir.

Analoji : Bertrand, s. 126, şek. 34 (M.S. 2. yy. sonları), Feugère, Prévot, s. 238, 260, şek. 7, no. 31, şek. 15, no. 31 (M.S. 4. yy.), Dawid, s. 15, tafel 12-13, no. 37, 39a (M.S. 3. yy.'ın 2./3. çeyreği.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 2.-4. yy.

Katalog No. : 61

Env. No. : 3/2/73

Adı : Plaka

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 4,7 cm **Gen.:** 4,7 cm

Kal.: 0,3 cm **Ağ.:** 9,6 g

Tanımı : Kare formludur. İki daire ile sınırlandırılan bezeme alanının dış çapı 4,3 cm'dir. Bu alan içerisinde; çizgisel şekilde, kanatlı figür (kadın) işlenmiştir. Plakanın arkasında, kazıma çizgiler ve bir yere sabitlendiğine dair izler bulunmaktadır. Perdahlı olan eserin; ön ve arka yüzünde paslanmış bir metalin bıraktığı korozyon görülmektedir. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Davidson, lev. 37, no. 411-412, 415 (M.S. 1.- 2. yy. / P.T. Saç özelliklerine göre benzer)., Şakar, ek s. 17, ek s. 76, şekil 101, Kat. no. 26 (M.Ö. 2. yy. / P.T. Saç ve yüz özelliklerine göre benzer)., Davidson, lev. 16, no. 212 (M.Ö. 525-475 / P.T. Bezeme alanı, kanat ve yüz özelliklerine göre benzer).

Dönemi :

Katalog No. : 62

Env. No. : 2125

Adı : Plaka Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Çap:** 7 cm **Kal.:** 0,3 cm **Ağ.:** 5 g

Tanımı : Yuvarlak formlu olan eserin, üst yüzündeki bezeme alanı bir kare ile sınırlandırılarak dizayn edilmiştir. Eser tam değildir, var olan kısmın ön yüzü; kıvrık, asma dalı benzeri, bitkisel bir bezemeye işaret etmektedir. Arka yüzde kazıma çizgiler vardır.

Eser perdahsızdır ve yıpranan yerlerinde kemiğin süngerimsi dokusu görülmektedir.

Analoji : Altun, s. 25, fotoğraf 2. (M.S. 11.-12. yy.), Ayalon, s. 277, fig. 39, no. 360 (Bizans Dönemi), no. 361 (Erken Arap Dönemi), no. 362 (Tarih yok)., Bacharach, Rodenbeck, s. 39, fig. 14, B 14.

Dönemi : Analojiye göre Bizans Dönemi.

Katalog No. : 63

Env. No. : 1462

Adı : Kukla (oyuncak bebek / doll)
parçası

Cinsi : Kemik

Müze Geliş : Hediye

Ölçüleri : **Uz.:** 9,5 cm **Kal.:** 1,7 cm

Ağ.: 13,6 g

Tanımı : Alt ve üst kısmı konik biten eser; insan figürü şeklinde oyulmuştur. Figürün, dışa çıkık burnu ve dudakları dışında geri kalan kısmı düz bırakılmıştır. Başındaki yüksek başlık dışında kıyafet detayı yoktur. Boynundan kırılmış ve sonradan yapıştırılmış olan eserin, alt ve üst kısmında kırık bulunmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Simpson, s. 344 (M.S. 1.-2. yy.), Shatil, ss. 302, 306, lev. 5 no. 1-4, lev. 6, no. 5-6 (M.S. 7.-11. yy. Erken İslami Dönem), British Museum: Museum No. OA+.14115 (M.S. 7.-10. yy. Erken İslami Dönem), 1881,1103.38 (M.S. 1.-2. yy.), 1856,0909.214 (M.S. 1.-2. yy.), Ayalon, s. 263, şek. 32, no. 317 (M.S. 8.-10. yy.), s. 265, şek. 33, no. 322 (M.S. 11. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 1.-11. yy.

Katalog No. : 64

Env. No. : 2449

Adı : Kukla (oyuncak bebek / doll) Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 6,3 cm **Kal.:** 1,5 cm **Ağ.:** 15,9 g

Tanımı : Dirsekten bükülmüş kol ve stilize bir el şeklinde oyulmuştur. Bileğin üzerini örten kısım üzerinde elbise olduğunu göstermektedir. Kolun üst kısmında, 0,5 cm çapında ve 0,5 cm derinliğinde olan bir delik bulunmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Feugère, s. 166, şek. 56 (Roma Dönemi), Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 233, Kat.-No. 117 (M.Ö. 7. yy.'ın ikinci yarısı / 6. yy.'ın ilk yarısı), Ayalon, s. 261, şek. 31, no. 309, s. 265, şek. 33, no. 323, 324 (M.S. 5.-6. yy.), 325 (M.S. 10.-12. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 7. yy.- M.S. 12. yy.

Katalog No. : 65

Env. No. : 3/32/72

Adı : Kukla (oyuncak bebek / doll) Parçası

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 8 cm **Kal.:** 1,6 cm **Ağ.:** 24,3 g

Tanımı : Ayak kısmı kırık olan bacağın üst kısmında, kalçaya monte edileceği çıkıntı vardır. Eser, çıkıntı üzerinde bulunması gereken delik kısmından kırılmıştır. Dizden hafif bükülmüş olarak yapılan bacak çıplaktır. Perdahlıdır.

Analoji : Feugère, ss. 165-166, şek. 55, no. 692, şek. 56 (Roma Dönemi), Rodet-Belarbi, Lemoine, s. 390. Şek. 29 (Roma Dönemi), Ayalon, s. 261, şek. 31, no. 310 (M.S. 7.- 8. yy.), Goldman, s. 396, şek. 270, şek. 2 (Roma Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- M.S. 8. yy.

Katalog No. : 66

Env. No. : 2156

Adı : Flüt

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 20 cm **Kal.:** 1,5 cm

Tanımı : Silindirik formludur. Önde yedi, arkada ise bir adet deliği bulunmaktadır. En üstteki delik yerinden kırılmıştır.

Analoji : Davidson, lev. 90, no. 1503 (M.Ö. Geç 5. yy.), Goldman, s. 400, şek. 273, no. 95 (Hellenistik Dönem ortası), Karaca, Kemik Eserleri, s. 188, Kat. Nu. 395 (M.S. 4.-6. yy.), Bíró, Hungarici, s. 213, lev. LXXV, no. 623, 624 (Roma Dönemi), Elefterescu, s. 294, lev. XI, no. 287 (M.S. 2.-12. yy.), Muss, Fildişi ve Kemik Eserler, s. 249, Kat.-No. 161 (M.Ö. 7.-6. yy.), MacGregor, şek. 85, no. B, C, D (Erken Orta Çağ), Ayalon, ss. 251, fig. 26, no. 269 (M.S. 8. – 10. yy.), Prummel, Halici, Verbaas, ss. 68, 86, Figure 23, Table 1 (M.S. 550-750, M.S. 750-850).

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 7. yy.– M.S. 12. yy.

Katalog No. : 67

Env. No. : 1/33/87

Adı : Flüt

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 21 cm **Kal.:** 1,6 cm

Tanımı : Silindirik formludur. Önde altı, arkada ise bir adet deliği bulunmaktadır. Üstten üçüncü deliği dikdörtgen şekilde oyulmuştur. Eser kırıktır.

Analoji : Kat. No. 66 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.Ö. 7. yy. – M.S. 12. yy.

Katalog No. : 68

Env. No. : 6/7/74

Adı : Objje

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 7,1 cm **Gen.:** 1,4 cm **Ağ.:** 4 g

Kal.: 0,4 cm **D. Çapı:** 0,6 cm

Tanımı : Ovale yakın formlu objenin ön yüzünde iki daire içine alınmış merkezi nokta bezemesi; yan yana dört adet sıralanarak yapılmıştır. Arka yüzü düzdür. İki uçta çapları 0,6 cm olan birer delik vardır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Petković, lev. XXII, no. 1-9 (M.S. 4.-6. yy.), Karaca, Kemik Eserleri, s. 202, Kat. Nu. 437 (M.S. 3.-5 yy.), Nuşu, Stanc, s. 230, lev. 3, no. 15, 16, 17 (M.S. 4.-7. yy.), Kasapoğlu, s. 175, res. 224 (Geç Döneme Ait), Akkaş, s. 254 fig. 3, no. 54 (M.S. 3.-5. yy.), Ayalon, s. 247, fig. 24, no. 258 (M.S. 9. – 11. yy. / Erken Arap Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 3.- 11. yy.

Katalog No. : 69

Env. No. : 4/2/73

Adı : Objje

Cinsi : Kemik

Müzeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 8 cm **Gen.:** 1,6 cm **Ağ.:** 6,9 g

Kal.: 0,4 cm **D. Çapı:** 0,6 cm

Tanımı : Ovale yakın formlu objenin ön yüzde bulunan bezemesi; tek daire içine alınmış merkezi nokta şeklindedir ve ön yüze dağılmış olarak on dört adet yapılmıştır. Arka yüzü düzdür. İki uçta çapları 0,6 cm olan birer delik bulunmaktadır. Perdahlı ve tamdır.

Analoji : Kat. No. 68 ile aynı.

Dönemi : Analojiye göre M.S. 3.- 11. yy.

Katalog No. : 70

Env. No. : 2123

Adı : Objje

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 9,2 cm **Gen.:** 1 cm **Kal.:** 1 cm

Ağ.: 16,6 g **T. Çapı:** 0,8 cm **T. Yük.:** 0,6 cm

Tanıımı : Kare formludur. Üst kısmında topuz bulunmaktadır. Dört yüzünde; altı panel arasında, üçer daire bezemesi yapılmıştır. Dairelerin merkezinde nokta vardır. Topuz kısmında ve uç kısmında kırık olan objje, perdahlıdır.

Analoji : Davidson, lev. 89, no. 1497 (Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Bizans Dönemi.

Katalog No. : 71

Env. No. : 134/5/96

Adı : Objje

Cinsi : Kemik

Müzeeye Geliş : Satın Alma

Ölçüleri : **Uz.:** 5,8 cm **Gen.:** 1,9 cm

Kal.: 0,3 cm **Ağ.:** 5,4 g

Tanıımı : Dikdörtgen formlu objjenin bir tarafı kırıktır. Üst yüzünde, kazıma çizgi ile bir panel oluşturulmuştur. Bu panelin içinde, kırık olan kısma yakın yerde, iki adet delik yapılmıştır. Eserin bir tarafı hafif dışa çıkık profildedir ve burada, yan yana dörder adet olmak üzere; toplam sekiz çentik vardır. Perdahlıdır.

Analoji : Karaca, Kemik Eserleri, s. 198, Kat. Nu. 424 (M.S. 4.-6. yy.), Gostenčnik, Lang, s. 208, şek. 1, no. M9 (M.S. 3. yy.).

Dönemi : Analojiye göre M.S. 3.-6. yy.

Katalog No. : 72
Env. No. : 10/3/02
Adı : Tıpa/Kapak (?)
Cinsi : Kemik
Müzeeye Geliş : Kurtarma Kazısı

Ölçüleri : **Yük.:** 1,9 cm, **Üst Çap:** 2,4 cm
Alt Çap: 1,6 cm **Ağ.:** 6,3 g

Tanımı : İki silindirik bölümden oluşmaktadır. 1,6 cm çapındaki kısım günümüz şişe tıplarına benzemektedir. 2,4 cm çapındaki kısım ise; tutma, takıp—çıkartma fonksiyonunu sağlamak amaçlı yapılmış tutamak şeklindedir. Bu bölüm, aynı zamanda 1,3 cm derinliğinde hazne şeklinde oyulmuştur ve haznenin içinde dairesel yiv bulunmaktadır. Perdahlıdır.

Analoji : Karaca, Kemik Eserleri, s. 201, Kat. Nu. 434- 435 (M.S. 3.-5. yy.), Bıró, Choyke, Lóránt, Ádám, s. 96, Cat. no. 191.

Dönemi : Geç Hellenistik Dönem (Kontekst buluntu).

Katalog No. : 73
Env. No. : 1824
Adı : Mobilya Parçası
Cinsi : Kemik
Müzeeye Geliş : —

Ölçüleri : **Uz.:** 11,8 cm **D. Çapı:** 2,3 cm
Kal.: 2,8 cm **Ağ.:** 62,4 g

Tanımı : Silindirik formda oyulmuştur ve bombeli, dışa çıkık profil veren süslemeleri vardır. Eserin içi boştur ve 2,3 cm çapında deliği bulunmaktadır. Kırık ve perdahlıdır.

Analoji : Ersoy, Çelik Ersoy, s. 101, res. 9, no. 1-5 (Erken Bizans Dönemi), Ersoy, ss. 141-142, Kat. No. 166-172 (Bizans Dönemi), Ayalon, ss. 229, 289, fig. 15, 45, no. 152 (Roma Dönemi – Bizans Dönemi), no. 421 (Geç Bizans Dönemi).

Dönemi : Analojiye göre Roma Dönemi- Bizans Dönemi.

Katalog No. : 74

Env. No. : 4/22/96

Adı : Ay Biçimli Balta Şeklinde Obj e

Cinsi : Kemik

Müze ye Geliş : Kurtarma Kazısı

Ölçüleri : **Uz.:** 11 cm **Gen.:** 1,5 cm

Kal.: 1 cm **Ağ.:** 10 g

Tanımı : Eserin gövde ortası dar ve kare kesitlidir. Kare kesitli bölüm iki simetrik derin yiv ile ayrılmıştır ve tam ortada bir tarafı kırık olan delik bulunmaktadır. Gövde üst yüzeyi düz, alt yüzeyi ise hafif iç bükeydir. İki ucu düzdür ve genişletilmiş ağız kısmı keskin yapıdadır. Delik etrafında korozyon izleri vardır. Eser perdahlıdır.

Analoji : Feugère, s. 133, şek. 30, no. 515 (M.S. 1. yy.).

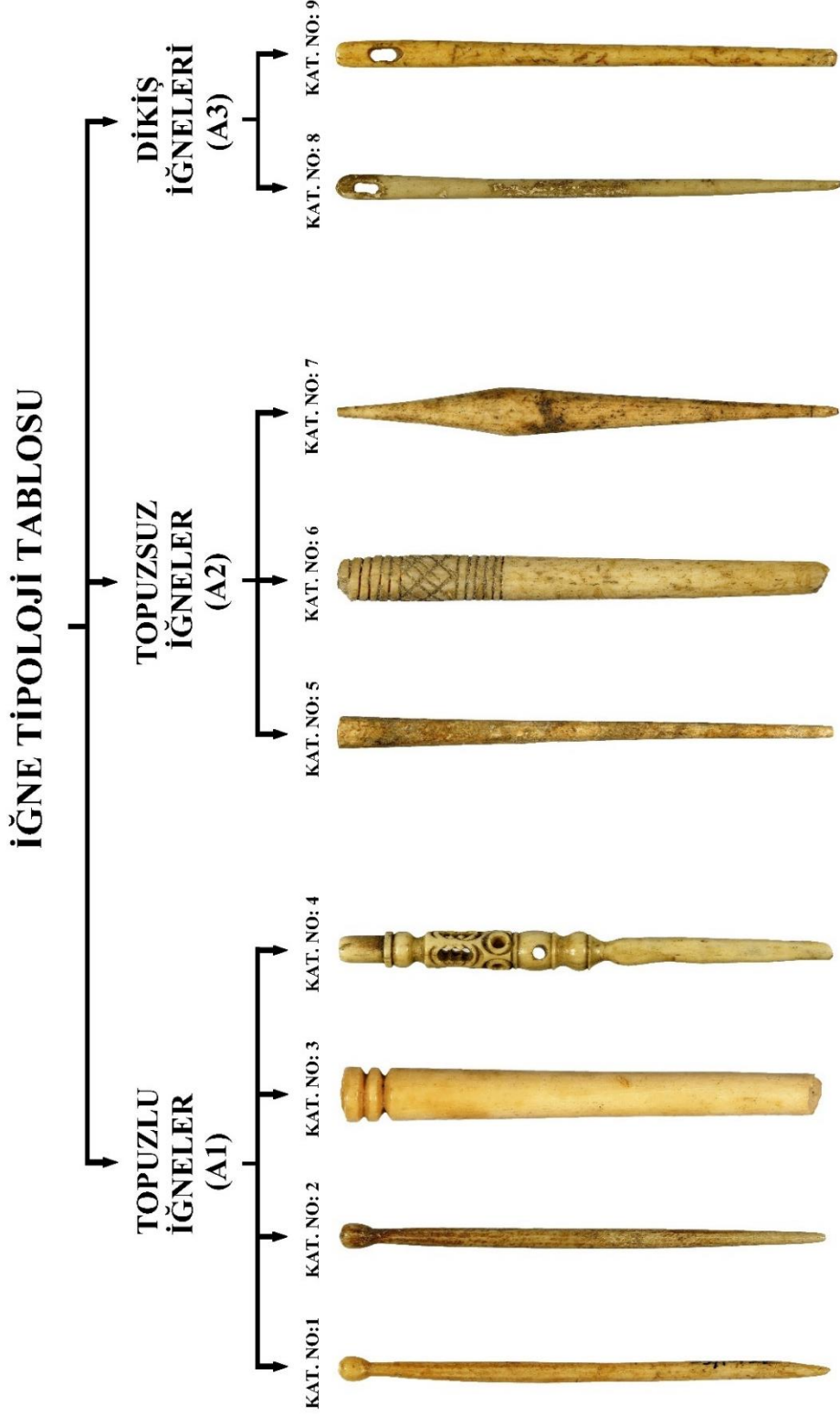
Dönemi : Klasik Dönem, M.Ö. 5. yy. son çeyreği (Kontekst buluntu).

Yayınlandığı Yer: Cengiz İçten, Adil Evren, “Selçuk– Efes 3447 Parsel Kurtarma Kazısı”, VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kuşadası, 7- 9 Nisan 1997, ss. 85- 110.

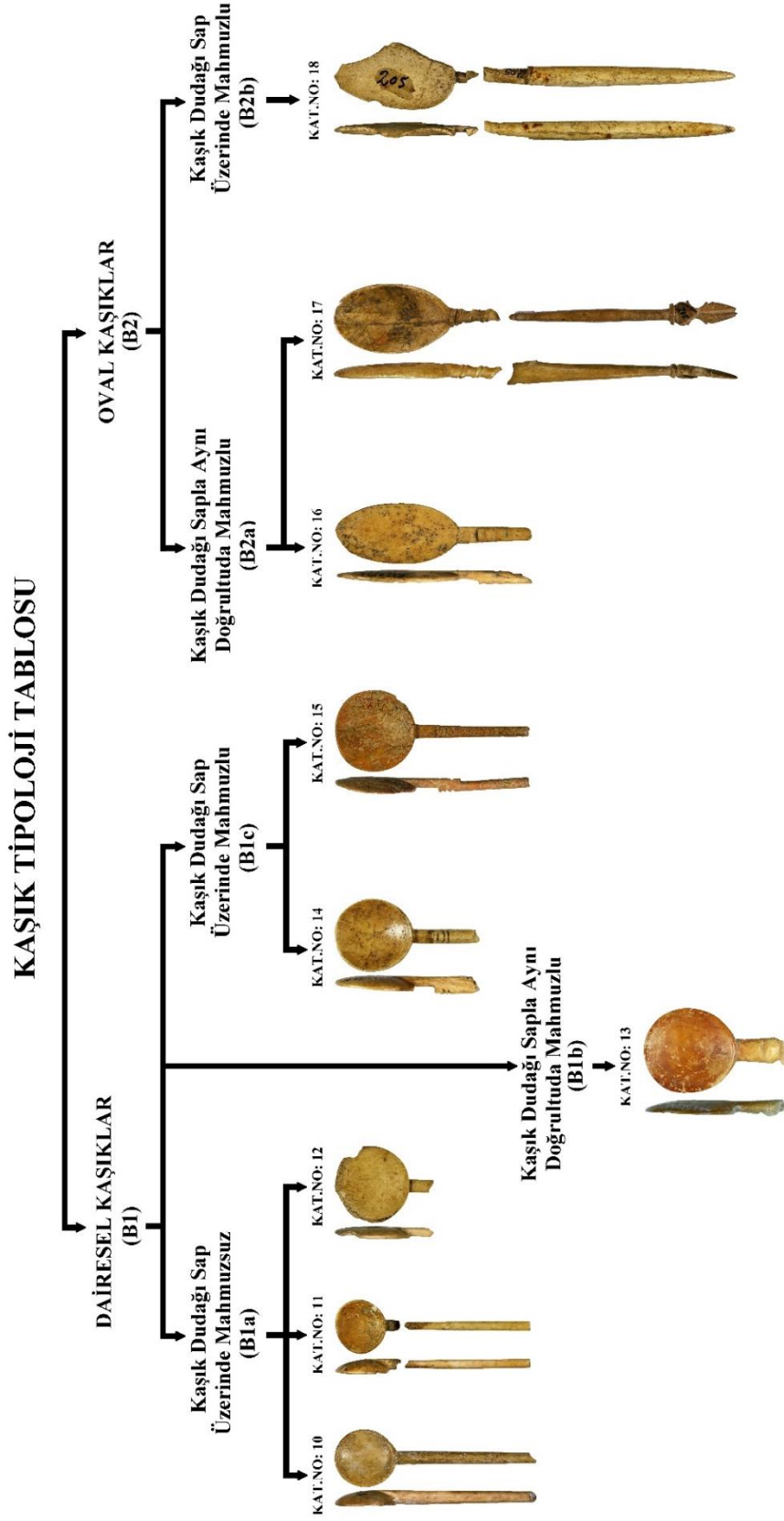

EK 2: Tablolar

Tablo 1: İğne Tipolojisi

Tablo 2: Kaşık Tipolojisi

Tablo 3: Kaynaklar ve Bölgeleri

KAYNAKLAR VE BÖLGELERİ	
Ahmet Yaraş, Candan Yaraş, 2010	—
Akın ERSOY, 2017	Smyrna
Akın ERSOY, Gülten ÇELİK ERSOY, 2012	Smyrna
Akın ERSOY, Özer ERDİN, 2015	Smyrna
Alfred BERNHARD WALCHER, 2008	Efes Artemision
Alfred RÜSCH, 1981	—
Ali Haydar AKSAKAL, 2007	Batı Anadolu
Anton, BAMMER, Ulrike MUSS, 2010	Efes Artemision
Archer St. CLAİR, 1996	Palatine Hill (Roma)
Archer St. CLAİR, 2003	Palatine Hill (Roma)
Ariel SHATİL, Stella BEHAR, 2013	Givati Parking Lot. Jerusalem (Kudüs)
Ariel SHATİL, 2016	Filistin ve Mısır
Arthur MACGREGOR, 1980	İngiltere
Aylin ÇAKIR, 2018	—
Bartus DÁVID, 2007	—
Burak ARSLAN, 2015	Metropolis
Cengiz İÇTEN, Adil EVREN, 1997	Selçuk
Cengiz KAHRAMAN, 2011	Selçuk
Claudia MOSER, 2006	İtalya?
Çilem UYGUN, 2016	Silifke
Dan ELEFTERESCU, 2008	Durostorum (Silistre-Bulgaristan)

Daniş BAYKAN, 2009	Allionoi
Duygu AKAR TANRIVER, Andrea M. PÜLZ, 2017	Efes
Elisabeth RATHMAYR, 2014	Efes Yamaç Evler 2
Elisabeth RATHMAYR, 2016	Efes Yamaç Evler 2
Elisabeth TRİNKL, 1994	Efes
Elisabeth TRİNKL, 2003	Efes Yamaç Evler 1
Elisabeth TRİNKL, 2004	Efes Yamaç Evler 2
Emine TOK, Ahmet TALAMAN, Mahir ATICI, 2013	Nymphaion (Kemalpaşa)
Erik HRNČIARİK, 2016	Iža (Komarno-Slovakya)
Ergün KARACA, 2009	Allionoi
Ergün KARACA, 2012	Allionoi
Ergün KARACA, 2013	—
Ergün KARACA, 2015	Tios
Esra KESKİN, 2018	Amasya
Etan AYALON, 2005	Caesarea Maritima (İsrail)
Feride İmrana ALTUN, 2014	Kadıkalesi
Fırat BARANAYDIN, 2016	Ayasuluk
Françoise LABAUNE, 2007	Rennes (Fransa)
George NUŢU, Simina STANC, 2016	Kuzey Dobruja
Gladys R. DAVIDSON, 1952	Korinth
Gözde ŞAKAR, 2015	Smyrna
Gulan AYZ, 2006	Van/Altıntepe
Gürkan ERGÜN, 2013	Beycesultan Höyük

Hande BULUT, 2014	Batı Toros Mağaraları
Hande BULUT, 2015	Karain Mağarası
Hande BULUT, 2016	Öküzini Mağarası
Hasan KASAPOĞLU, 2012	Parion
Hasret GARAN, 2015	Perge
Henry S. ROBINSON, 1959	Atina
Hetty GOLDMAN, 1950	Tarsus Gözlü kule
Hillary J. DEIGHTON, Hande Kökten ERSOY, 1999	—
Hülya BULUT, 2013	Pedasa
Ireen KOWALLECK, Elisabeth RATHMAYR, 2010	Efes Yamaç Evler 2
Isabelle BERTRAND, 2008	Lemonum (Poitiers-Fransa)
Isabelle RODET-BELARBİ – Yvon LEMOİNE, 2010	Frejus, Aigüières (Fransa)
Isabelle SIDERA, Pierre de MARET, 2016	Afrika ve Avrupa
İlter UZEL, 2000	—
İsmail AKKAŞ, 2016	Parion
İsmail AYTAÇ, 2018	Harput, İç Kale
İsmail FAZLIOĞLU, 1997	—
Jean-Claude BÉAL, Isabelle RODET- BELARBİ, 2003	Vertault (Fransa)
Jere L. BACHARACH, Elizabeth RODENBECK, 2002	Fustat Mısır
Kasım OYARÇIN, Fatma KIZILYALÇIN, Halil ÖZKAN, 2018	—
Kordula GOSTENČNİK, Felix LANG, 2010	Noricum (Almanya, Avusturya, Slovenya arasında)
Kozan UZUN, 2002	Klazomenai
Liat NAEH, 2015	Ophel. Jerusalem (Kudüs)

Maria DAWID, 2003	Efes Yamaç Evler 2
Mária T. BÍRÓ, 1987	Gorsium (Macaristan)
Mária T. BÍRÓ, 1994	Macaristan
Mária T. Bíró, Alice M. Choyke, Vass Lóránt, Vecsey Ádám, 2012	Aquincum, (Macaristan-Budapeşte)
Michel FEUGÈRE, Philippe PRÉVOT, 2008	Hérault (Fransa)
Michel FEUGÈRE, 2009	Frejus, Aigüières (Fransa)
Muhsine Eda ARMAĞAN, 2010	Kuşadası Kadıkalesi
Murat ÇEKİLMEZ, 2008	Tire
Mustafa BÜYÜKKOLANCI, 2008	Ayasuluk-Efes
Nilden ERGÜN, 2013	Assos
Nizam ABAY, 2016	—
Nuray ÖZGÜLNAR, 2007	Perge
Nurperi AYENGİN, 2006	—
Özden ÜRKMEZ 2014	Aiolis, Kyme
Özden ÜRKMEZ 2016	Aiolis, Kyme
Pervin SEVGİ, 2006	—
Recep MERİÇ, 2002	Ephesos
Recep MERİÇ, 2004	Metropolis
Sabahattin TÜRKOĞLU, 1992	Efes
Sabine DESCHLER-ERB, Kordula GOSTENČNİK, 2008	Noricum (Almanya, Avusturya, Slovenya arasında)
Sabine LADSTÄTTER, 2012	Efes Yamaç Evler 2
Sarah MORRİS, 2008	Efes
Seda AKARSU, Babür Mehmet AKARSU, Ahmet Adil TIRPAN, 2011	—

Selahattin ERDEMGİL, Adil EVREN, 1992	Efes
Selahattin ERDEMGİL, 1993	Efes
Sıdıka YILMAZ, 2018	—
Sian L. Tiley-Nel, Annie R. Antonites, 2015	Güney Afrika K2 ve Mapungubwe Tepesi.
Sinan MİMAROĞLU, 2011	Kuşadası Kadıkalesi
Sofija PETKOVIĆ, 1995	Yukarı Moesia (Sırbistan, Bulgaristan ve Romanya arası)
Sonja JİLEK, 2003	Efes Yamaç Evler 1
Sonja JİLEK, 2005	Efes Yamaç Evler 2
St. John SİMPSON, 1997	—
Clodóré-Tissot, Tinaigs, M.B. Le Gonidec, Denis Ramseyer, Caroline Anderes, 2009	—
Ulrike MUSS, 2008	Efes Artemision
Vedat ONAR, Zeynep MERCANGÖZ, Levent KUTBAY, Emine TOK, 2012	Kuşadası, Kadıkalesi
Wietske PRUMMEL, Hülya HALICI, Annemieke VERBAAS, 2011	Wijnaldum-Tjitsma (Hollanda)
William SMİTH, 1859	—
Zerrin AYDIN TAVUKÇU, 2006	Parion

Tablo 4: Eserlerin Müzeye Geliş Şekli ve Buluntu Yeri Göstergesi

ESERLERİN GELİŞ ŞEKLİ VE BULUNTU YERİ GÖSTERGESİ			
Kat. No.	Env. No.	Buluntu Yeri	Geliş Şekli
1	55/10/97	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
2	15/9/95	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
3	1103	Efes	—
4	10/29/93	İzmir-Bayındır ve çevresi	Satın Alma
5	9/17/97	İzmir-Tire-Akyurt	Satın Alma
6	2127	St. Jean Kilisesi	—
7	5/49/93	İzmir çevresi	Satın Alma
8	2258	Efes-Domitian Galeri	—
9	2/46/91	Efes çevresi	Satın Alma
10	1826	Efes-Tiyatro	—
11	135/5/96	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
12	207	—	—
13	136/5/96	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
14	26/5/87	İzmir-Selçuk	Satın Alma
15	1/11/89	Efes	Satın Alma
16	6/25/74	Efes-Domitian Teras	—
17	208	—	—
18	205	—	—
19	4/57/78	İzmir-Selçuk	Satın Alma
20	4/25/74	Efes-Domitian Teras	—
21	2132	St. Jean Kilisesi	—
22	5/94/92	Efes	Satın Alma
23	3/34/89	Efes	Satın Alma
24	11/3/02	İzmir-Selçuk-Tavşantepe	Kurtarma Kazısı
25	7/7/74	Efes-Domitian Galeri	—
26	1103	Efes	—
27	3/25/74	Efes-Domitian Teras	—
28	1/32/89	Efes	Satın Alma
29	2124	St. Jean Kilisesi	—
30	2452	—	Satın Alma
31	2121	St. Jean Kilisesi	—
32	2/10/75	Efes-Domitian Galeri	—
33	1/39/76	Efes	—
34	51/15/74	Metropolis	Hediye
35	2130	St. Jean Kilisesi	—
36	2133	St. Jean Kilisesi	—
37	209	—	—
38	3/2/86	Efes-Artemision	Hediye
39	6/94/92	Efes	Satın Alma
40	10/17/97	İzmir-Tire-Akyurt	Satın Alma

41	19/1/73	Efes-Tiyatro	—
42	5/25/73	—	Satın Alma
43	3/49/93	İzmir-çevresi	Satın Alma
44	4/49/93	İzmir-çevresi	Satın Alma
45	2126	St. Jean Kilisesi	—
46	2/39/76	Efes	—
47	2122	St. Jean Kilisesi	—
48	2/8/72	Efes-Kızlar Sarayı	Bağış
49	2010	Aydın-Kuşadası	Satın Alma
50	3/1/17	İzmir-Selçuk	Müsadere
51	3/3/84	Efes	Satın Alma
52	1538	—	Hediye
53	5/57/78	İzmir-Selçuk	Satın Alma
54	2555	—	—
55	52/2/05	İzmir-Torbalı-Aslanlar Köyü	Müsadere
56	2/9/84	Aydın-Kuşadası	Satın Alma
57	1/23/92	Efes	Satın Alma
58	133/5/96	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
59	74/9/85	İzmir-Selçuk	Satın Alma
60	1/1/84	İzmir-Selçuk	Satın Alma
61	3/2/73	Efes-Domitian Galeri	—
62	2125	St. Jean Kilisesi	—
63	1462	İzmir-çevresi	Hediye
64	2449	—	Satın Alma
65	3/32/72	Efes-Kızlar Sarayı	Satın Alma
66	2156	St. Jean Kilisesi	—
67	1/33/87	Efes	Satın Alma
68	6/7/74	Efes-Domitian Galeri	—
69	4/2/73	Efes-Domitian Galeri	—
70	2123	St. Jean Kilisesi	—
71	134/5/96	İzmir-Tire ve çevresi	Satın Alma
72	10/3/02	İzmir-Selçuk-Tavşantepe	Kurtarma Kazısı
73	1824	Efes-Tiyatro	—
74	4/22/96	İzmir-Selçuk	Kurtarma Kazısı

Tablo 5: Adı Geçen Grekçe-Latince Kelimelerin Türkçe Karşılığı

TÜRKÇE	GREKÇE	LATİNCE
Ağırşak	τολύπη	Glomus
Ala Geyik	—	Dama dama
At	—	Equus caballus
Bıçak	μαχαρίς	Cultellus
Boz Ayı	—	Ursus arctos
Dairesel Kaşık	—	Cochlear
Domuz	—	Sus scrofa domestucus
Flüt	αύλος	Tibia
İğ	ατρακτος	Fasus
İğne	βελόνη, βελόνις, ραφίς	Acus
Karaca	—	Capreolus capreolus
Keçi	—	Capra hircus
Kızıl Geyik	—	Cervus elaphus
Koyun	—	Ovies aries
Köpek	—	Canis familiaris
Kukla	—	Pupus, Pupa
Kulak Sondası	μηλωτρις	Oricularium specillum
Kurt	—	Canis vulpus
Manda	—	Bubalos
Oval Kaşık	—	Liqula

Oyuncak Bebek	Κόρη	—
Oyun Pulu	—	Calculi
Σιḡır	—	Bos touros
Τίρα	πῶμα	—
Tilki	—	Vulpes vulpes
Topuzlu İḡne	—	Acus crinalis
Topuzsuz İḡne	—	Acus discernicula
Ustura	—	Culter tonsorius
Zar	κύβος	Tessella, tessera, tesserula

EK 3: Levha

Levha 1: Katalog Numarası 1-74 Arasındaki Tüm Eserlerin Fotoğrafları

